

พลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนาน ในภาคเหนือของประเทศไทย :

การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย

DYNAMICS OF BEING YUNNANESE-CHINESE IN NORTHERN
THAILAND: THE INTEGRATIONS INTO THAI-STATE

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2553

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

พลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนาน ในภาคเหนือของประเทศไทย :
การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย

DYNAMICS OF BEING YUNNANESE-CHINESE IN NORTHERN
THAILAND: THE INTEGRATIONS INTO THAI-STATE

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

ดุสิตนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

2553

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

พลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนาน ในภาคเหนือของประเทศไทย :
การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย

DYNAMICS OF BEING YUNNANESE-CHINESE IN NORTHERN
THAILAND: THE INTEGRATIONS INTO THAI-STATE

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

วิทยานิพนธ์นี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมศาสตร์

2553

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

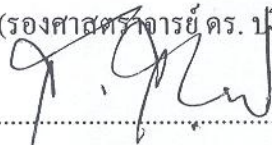
.....ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ วงษ์บูรณาวาทย)

.....กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเทพ สุนทรเกสัช)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ เศรษฐมาลินี)

.....กรรมการ

(ดร. จรัสศรี จิรภาส)

©ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์เรื่องพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย : การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย สำเร็จขึ้นได้ต้องขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ศิริชนะที่ได้ให้โอกาสในการเข้าศึกษาในระดับปริญญาเอกทางสังคมศาสตร์และให้คำแนะนำในการเริ่มต้นงานคุษฎีนิพนธ์ชิ้นนี้ ซึ่งไม่เพียงเท่านั้น ท่านยังให้และยังให้การสนับสนุนในเรื่องการลาศึกษาต่อเต็มเวลา และทุนสนับสนุนการทำคุษฎีนิพนธ์จนสำเร็จการศึกษา และขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. จักรพันธ์ วังศ์บูรณาวาทย ในฐานะประธานหลักสูตรและประธานในการสอบคุษฎีนิพนธ์

ความสำเร็จด้านวิชาการในการศึกษานั้นผู้เขียนขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุนทรเกสัช ที่ได้ใช้ความพยายามอย่างมากในการอธิบายและให้แนวทางทางการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์และการศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนาน ซึ่งแม้ว่าท่านจะมีอายุมากแล้วแต่ยังเห็นถึงพลังทางวิชาการสูงและยังติดตามความก้าวหน้าทางวิชาการมาโดยตลอดทำให้ผู้เขียนที่กำลังสับสนทางความคิดระหว่างการศึกษาเก็บข้อมูลนั้นเข้าใจและเห็นแสงสว่างทางปัญญาจนสามารถทำงานสำเร็จคล่องไปได้ ขอขอบพระคุณอาจารย์ ดร.จรัสศรี จิรภาส ที่ช่วยให้คำแนะนำเรื่องภาษาจีนและแนะนำผู้ให้ข้อมูลรวมถึงเรื่องประเทศไทยได้วันและเรื่องของสาธารณรัฐประชาชนจีน ขอขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา อุปโยคิน ที่เป็นผู้ใช้เวลาและความพยายามกับงานชิ้นนี้เพื่อที่จะแก้ไขงานเขียนให้เป็นงานวิชาการที่สมบูรณ์ และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี ในฐานะกรรมการสอบผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้คำแนะนำทางวิชาการด้านจีนยูนนานและความรู้ทางศาสนาอิสลามในคุษฎีนิพนธ์

ความสำเร็จในการทำงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของสายธารของความรู้ ที่เป็นส่วนเล็กน้อยในประวัติศาสตร์ความรู้ของครอบครัวพัฒนาทอง ที่เริ่มขึ้นจาก นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง และ คงเดช ประพัฒน์ทอง ทั้งสองท่านที่ได้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งการศึกษาและการทำงานวิจัยได้รับการสนับสนุนจากครอบครัวพัฒนาทอง โดยเฉพาะ พลอากาศเอก คุษฎี และ อัจฉรา ประพัฒน์ทอง บิดาและมารดา ในเรื่องทุนการศึกษาและได้กำลังใจในการทำงานจาก วรินทร์ ประพัฒน์ทอง ภรรยา และหมอกมุงเมือง ประพัฒน์ทอง ลูกสาวเป็นอย่างดี

คุษฎินิพนธ์เรื่องพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย: การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทยนี้ได้ เก็บข้อมูล และเขียนขึ้นระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2552 ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2553 เนื้อหาหลักของการเขียนนั้นเป็นเรื่องของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งหรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ที่คิดว่าตนเอง “ลี้หนีชาติ” ไปแล้ว ครั้งหนึ่งแต่บัดนี้ได้มี “ชาติใหม่” ซึ่งการได้สัญชาติใหม่ โดยการยอมเป็นพลเมืองของรัฐใหม่นั้นยากลำบากและเป็นเรื่องที่ต้องใช้ชีวิตเข้าแลกในการทำงานให้กับรัฐที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานใหม่ เพื่อแลกกับการมีชีวิตในฐานะพลเมืองที่มีสังกัดรัฐชาติ โดยที่คำว่า “ชาติ” ในคุษฎินิพนธ์นี้มีความหมายใช้กับประชาชนหรือสังคมมากกว่าจะใช้กับดินแดนหรืออาณาเขตประเทศ อีกทั้งยังหมายถึง ความผูกพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในทางวัฒนธรรม อาทิ เผ่าพันธุ์ ภาษา ศาสนา เป็นต้น ตลอดจนมีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ หรือ วิชาการทางการเมืองการปกครอง

คุษฎินิพนธ์นี้ขอขอบคุณสิ่งที่เรียกว่า “ชาติ” ในฐานะสิ่งที่จับต้องไม่ได้และถูกสร้างขึ้นจนเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง ที่สามารถผนวกรวมผู้คนที่มีชาติเดียวกันไว้ด้วยจินตนาการถึงชาติแบบเดียวกันจนสามารถทำให้มนุษย์ลดตัวลงสละชีพเพื่อให้ได้ “ชาติ” เป็นของตนเอง

สุดท้ายนี้ความผลประโยชน์ทางทางวิชาการที่เกิดขึ้นของมอบให้กับทุกท่านได้กล่าวนามมาแล้วข้างต้น รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานทุกคน แต่ขอผิดพลาดประการใดผู้เขียนรับไว้แต่เพียงผู้เดียว

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

ชื่อเรื่องคุณิพนธ์	พลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย: การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย
ชื่อผู้เขียน	พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
หลักสูตร	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สังคมศาสตร์)
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุเทพ สุนทรเกสัช รองศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา อุปโยคิน ดร. จรัสศรี จิรภาส

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “พลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย : การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย” เป็นการศึกษากลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า ชาวจีนยูนนานที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ด้วยเหตุผลทางการเมืองภายในของประเทศจีน การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายพลวัตการเปลี่ยนแปลงความเป็นชาติพันธุ์และการสร้างลำดับชั้นการสร้างความเหนือกวาระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ผ่านองค์การทางสังคมของชาวจีนยูนนานในประเทศไทย ด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในรูปแบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของกลุ่มคนพลัดถิ่น และคำบอกเล่าของผู้ที่เกี่ยวข้อง ประกอบกับข้อมูลสถิติที่ใช้เพื่อยืนยันข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการการกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นมีการบวนการสร้างจีนสองฝ่าย คือรัฐไทยที่พยายามสร้างความเป็นจีนยูนนานจนถึงการกลืนกลายชาติพันธุ์ให้กลายเป็นพลเมือง กับกลุ่มชาวจีนยูนนานบางส่วนที่ไม่ยอมกลืนกลายสูญเสียความเป็นจีนของตนเอง แต่กลับรื้อฟื้นความเป็นชาติพันธุ์ในรูปแบบของตนเอง โดยการศึกษาสร้างรูปแบบลำดับชั้นผ่านองค์ประกอบของความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานสามลำดับคือ

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มที่มีองค์ประกอบในการสืบเชื้อสายความเป็นจีนยูนนานผ่านบิดาเท่านั้น กลุ่มนี้จะถูกผนวกรวมเข้าเป็นพลเมืองรัฐไทย

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่มีองค์ประกอบของกลุ่มแรก แต่จะมีองค์ประกอบเพิ่มขึ้นในเรื่องอำนาจทางเศรษฐกิจของบิดาและจะต้องมีพื้นที่ทางสังคมในการแสดงความเป็นจีน กลุ่มนี้จะกลายเป็นชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนาน

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มที่มีองค์ประกอบทั้งสองกลุ่มแรก แต่มีองค์ประกอบเพิ่มขึ้นคือการรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมจีน ไม่ใช่เพื่อการอนุรักษ์แต่เป็นการสร้างและผลิตซ้ำอุดมการณ์ความเป็นจีนยูนนาน เพื่อสร้างความแตกต่างและอำนาจเหนือกว่ากับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยกลุ่มนี้มีความแตกต่างออกไปสามแนวทาง คือกลุ่มแรกคือกลุ่มที่ยังคงอำนาจของอดีตทหารจีนคณะชาติ กลุ่มต่อมาคือกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมบางกลุ่มที่พัฒนากลายเป็นมุสลิมในรูปแบบตนเอง และกลุ่มสุดท้ายคือกลุ่มที่กำลังหวนกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของชาติพันธุ์จีนอันแผ่นดินใหญ่

ปรากฏการณ์ของกระบวนการที่แยกลำดับชั้นกลุ่มชาวจีนยูนนาน ที่เป็นกรณีเฉพาะในการศึกษานี้ ได้ใช้คำว่า “การสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์” (Ethnic Domestications) ซึ่งเป็นกระบวนการที่อยู่ระหว่างกระบวนการบูรณาการ (Integrations) และกระบวนการการกลืนกลาย (Assimilation) ของการเมืองชาติพันธุ์ชาวจีนยูนนานที่มีลักษณะเป็นพลวัต (Dynamics) ในการผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเข้าสู่ความเป็นรัฐชาติของไทย

คำสำคัญ: ชาวจีนยูนนาน / ชาติพันธุ์สัมพันธ์ / การสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์

Dissertation Title	Dynamics of Being Yunnanese-Chinese in Northern Thailand: The Integrations into Thai-State
Author	Pollavat Prapatpong
Degree	Doctor of Philosophy (Social Sciences)
Supervisory Committee	Asst. Prof. Dr. Suthep Soonthornpasuch Assoc. Prof. Dr. Preecha Upayokin Dr. Jarassi Jirapas

ABSTRACT

This study, entitled “The Dynamics of Being Yunnanese-Chinese in northern Thailand: The Integrations into Thai-State”, focuses on the people that identify themselves as Yunnanese, who began their settlement in Thailand in 1953 for reasons pertaining to internal politics of China. The primary objective of this study is to explain the dynamics of Yunnanese people’s ethnic adaptation, hierarchisation and superiorisation in relation to other ethnic groups, by means of the social organizations of the Yunnanese in Thailand. This research was conducted by using qualitative Research method; employing interviews with informant in historical accounts based on expatriates’ and related people orally recounted stories. The obtained data were supplemented by statistical figures to ensure accuracy.

As revealed by the study, the process of ethnic adaptation of Yunnanese people in Northern Thailand was initiated by two parties. The first, the Thai State, attempted to create ‘Yunnanese-ness’ to the extent that they would be ethnically assimilated to the locals. Meanwhile, the second party, which comprised some Yunnanese who refused to relinquish their

Chinese characteristics, chose to restore their ethnic identity in their own ways. In this study, three stages of hierarchisation through the process of ‘Yunnanese-ness’ were discovered.

Stage One: This is concerned only the Yunnanese who inherited their ‘Yunnanese-ness’ patrimonially. This group was annexed to the population of the Thai State.

Stage Two: This is concerned the first group of Yunnanese, but with an additional factor of patrimonially inherited economic power and with social space for their expression of Chinese identity. Members of this group became Thai- Yunnanese citizens

Stage Three: This is concerned members of the first two groups, but with an additional factor of cultural-traditional restoration. The purpose of such restoration was not conservation, but production and reproduction of Yunnanese ideology intended to create differences from and superiority to other ethnic groups. Amongst members of this group, the differences created were evident in three areas: first, the faction that still maintained the military power of the former National People's Party; second, some groups of Muslim Yunnanese who developed into a unique Muslim identity; and third, the group that was in the process of reunification with the Han Chinese of mainland China.

The phenomenon of hierchisation amongst the Yunnanese, which was specific to this study, involved ‘ethnic domestication’. Ethnic domestication is an intermediate process between the ethno-political processes of ‘integration’ and ‘assimilation’, which the Yunnanese are dynamically undergoing in the Thai State’s efforts to assimilate various ethnic groups.

Keywords: Yunnanese /ethnicity / ethnic domestication

สารบัญ

หน้า

กิตติกรรมประกาศ	(3)
บทคัดย่อภาษาไทย	(5)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(7)
สารบัญตาราง	(12)
สารบัญภาพ	(13)
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ปัญหาและที่มาของการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	10
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	11
1.4 คำถามการวิจัย	12
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ	12
1.6 ผลที่ได้รับจากการวิจัย	14
2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
2.1 ความหมายและแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์	15
2.2 พัฒนาการแนวคิดในการศึกษาชาติพันธุ์ในประเทศไทย	17
2.3 แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ พลวัตวัฒนธรรมของจีนยูนนาน	23
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
3 ระเบียบวิธีวิจัย	48
3.1 ระยะเวลาและจำนวนตัวอย่างการวิจัย	48
3.2 การเก็บข้อมูลงานวิจัย	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
3.3 การนำเสนอรายงานวิจัย	56
3.4 แนวคิดการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history)	58
4 ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย	64
4.1 การเมืองเรื่องคำเรียกชื่อทางชาติพันธุ์	64
4.2 คนญวนนาน (ฮ่อ) กับประวัติศาสตร์ญวนนาน	66
4.3 คำเรียก “ฮ่อ” และ “ญวนนาน” ของกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไทและรัฐไทยสมัยใหม่	70
4.4 การเมืองเรื่องคำเรียกชื่อชนชาติ	73
4.5 พลวัตทางประวัติศาสตร์สังคมของชาวจีนญวนนานในประวัติศาสตร์ไทย	75
4.6 การอพยพของชาวจีนญวนนานพัฒนาการทางสังคมในบริเวณลุ่มน้ำโขง-สาละวิน	77
4.7 สรุป	78
5 ชาวจีนญวนนานพลัดถิ่นกับรัฐไทย	79
5.1 การกำหนดกลุ่มชาวจีนญวนนานโดยรัฐ	80
5.2 รัฐไทยกับการจัดระเบียบชาวจีนญวนนาน (จีนฮ่อ)	92
5.3 จีนญวนนานในประเทศไทยกับการปรับตัวในความสัมพันธ์กับรัฐไทย	109
6 พลวัตของการสร้างความเป็นชาวจีนญวนนานในสังคมไทย	113
6.1 ภาษาจีนกับความเป็นชาติพันธุ์	113
6.2 ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม จากปัจเจกสู่องค์กรชาติพันธุ์	119
6.3 อาหารกับความเป็นชาติพันธุ์ และพลวัตการเมืองเรื่องอาหาร	129
6.4 ที่ดิน: ชาติพันธุ์ จากปัจจัยการผลิต สู่ความเป็นความเป็นพลเมือง	145
6.5 พลวัตของอุดมการณ์และการปลูกฝังความเป็นชาติพันธุ์	163

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
6.6 องค์การทางสังคม และการตัดสินใจของชาวจีนยูนนาน	176
6.7 ความเป็นชาติพันธุ์ของจีนยูนนาน	184
7 การวิเคราะห์สรุปและอภิปรายผล	197
7.1 ผลการศึกษา	198
7.2 อภิปรายผลการศึกษา	209
7.3 ข้อค้นพบที่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะชาวจีนยูนนานในประเทศไทย	219
7.4 บทสรุป: การเมืองเรื่องชาติพันธุ์	224
7.5 ข้อเสนอแนะ	225
รายการอ้างอิง	227
ภาคผนวก	238
ประวัติผู้เขียน	245

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
3.1 หมู่บ้านและจำนวนประชากรอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว ในพื้นที่ที่เข้าไปศึกษา	51
5.1 ข้อมูลประชากรหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ (ทจช) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ขอใช้ประโยชน์ทางทหารของ กองบัญชาการกองทัพไทย	82
5.2 ประกาศราชกิจจานุเบกษาเรื่องการแปลงสัญชาติของอดีตทหารจีนคณะชาติ ระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2535	94
5.3 สถิติประชากรทหารจีนคณะชาติในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร	103
5.4 การเปรียบเทียบ จำนวนอดีตทหารจีนคณะชาติกับกลุ่มคนชาติพันธุ์อื่น ๆ ในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร ปี พ.ศ. 2552	104
5.5 การเปรียบเทียบ พื้นที่ควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ	107
6.1 พื้นที่ที่ให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกินในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร	146
6.2 ร้อยละที่ จำแนกตาม กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นจำนวนร้อยละ/ ครอบครัวในที่ดินทหาร ของ ทจช. แต่ละพื้นที่	150
6.3 ร้อยละของการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในที่ดินใช้ประโยชน์ทางทหารที่ให้ อดีตทหารจีนคณะชาติทำกิน รวมทุกพื้นที่ (ครอบครัว/พื้นที่/ร้อยละ)	151
6.4 ร้อยละของจำนวนคนในครอบครัวที่ไปทำงานต่างถิ่น(ร้อยละ/ครอบครัว/เดือน)	153
6.5 ข้อมูล “สถิติการใช้สิทธิเลือกตั้ง” ท้องถิ่น ในหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน เป็นร้อยละเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด	154

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา	27
5.1 บัตรประจำตัวอดีตทหารจีนคณะชาติ	107
5.2 บัตรประจำตัวจีนฮ่ออพยพ	108
5.3 บัตรประจำตัวจีนฮ่ออิสระ	109
6.1 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภาษาจีน	114
7.1 แนวคิด ความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์ ของชาวจีนยูนนานในภาคเหนือประเทศไทย	221
7.2 กระบวนการและลำดับขั้นของ การสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์ Ethnic Domestication ของชาวจีนยูนนานในประเทศไทย	222
7.3 พลวัตกลุ่มชาวจีนยูนนานในภาคเหนือประเทศไทยระหว่างพลเมืองรัฐไทย กับความเป็นจีนยูนนาน	224

บทที่ 1

บทนำ

“ในเรื่องอุดมการณ์การรักชาตินั้น สำหรับตนเองแล้ว
เคย “สูญเสียชาติ”ไปแล้วครั้งหนึ่ง ตอนนี้มี “ชาติใหม่”แล้ว
ก็ไม่ต้องสูญเสียไปอีก”
(หลุย อี เลียน, สัมภาษณ์, 7 เมษายน 2550)

“ถ้าหนูไม่ใช่คนไทยแล้ว...หนูก็เป็นคนจีน”
(นักเรียนชั้น ม.6 โรงเรียนสันติสิริวิทยาคม , สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2550)

1.1 ปัญหาและที่มาของการวิจัย¹

ในสังคมหนึ่งเราพบว่าเป็นการยากที่จะหาขอบเขตกำหนดไปได้ว่าใครเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด เชื้อชาติใด และเป็นสมาชิกอยู่ในรัฐใด การหากรอบหรือกล่องที่เรียกว่า “รัฐประชาชาติ” ที่จะใส่ผู้คนทั้งหลายนั้นเป็นเรื่องที่ย่างยาก เนื่องจากจะต้องผนวกความหลากหลายไว้อย่างมากมายจนไม่สามารถจำแนกความแตกต่างออกได้ แต่ก็ยังมีการนำกล่องเหล่านั้นมากำหนดผู้คนให้อยู่ด้วยแนวคิดของความเป็นหนึ่งเดียวเพื่อที่จะปกครองหรือตรึงผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้นไว้กับพื้นที่ของอำนาจใดอำนาจหนึ่ง ด้วยการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวหรือความสม่ำเสมอ ที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน การกระทำเช่นนี้ได้สร้าง “ความรุนแรง” ขึ้นมาอย่างมากมายในยุคปัจจุบัน

ดังนั้นการแยกแยะผู้คนออกเป็นกลุ่มที่แตกต่างกันนั้น ก็เพื่อที่จะสร้างความเหมือนกันของอำนาจในการครอบครอง โดยเริ่มแรกนั้นใช้ประเด็นเรื่อง “เชื้อชาติ” เข้ามาอธิบายว่าเชื้อชาติหมายถึงรัฐ เพื่อที่จะสร้างความจงรักภักดีและมีความชัดเจนว่าใครอยู่ใต้อำนาจบ้าง แต่ต่อมาคำว่าเชื้อชาติเป็นมโนทัศน์ที่เป็นปัญหาในการสร้างความรุนแรง และทวีความรุนแรงขึ้นในระหว่าง

¹ สรุปความจาก สุเทพ สุนทรเกสัช. (2548). ชาติพันธุ์สัมพันธ์ : แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.

สงครามโลกครั้งที่สอง ต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน ดังนั้นในทางวิชาการจึงได้ใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” ขึ้นมาแทน เป็นคำที่ให้ความหมายกลางๆมากกว่า คำว่า ชนเผ่า ที่แสดงถึงการเหยียดหยาม

ในสังคมที่ “ไร้รัฐ” นั้น ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้ถูกหยิบยกขึ้นเป็นประเด็นทางการเมืองอย่างชัดเจน และการเรียกชื่อชาติพันธุ์ก็ไม่ใช่เรื่องสามัญปกติ แต่เมื่อมนุษย์เริ่มมองเห็นผู้ที่แตกต่างกันไปในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วโลก ประกอบกับแนวคิดวิวัฒนาการสายเดียว ทำให้คิดว่า “เรา” (คนผิวขาวชาวยุโรป) มีความเป็นอยู่อย่างปัจจุบันนี้ ที่รู้สึกว่าจะสูงส่งกว่าคนอื่นที่ไม่ใช่คนผิวขาวชาวยุโรปอย่างไร จึงเกิดการศึกษาสังคม ชุมชนเล็ก ๆ ที่โดดเดี่ยว ล้าหลัง (ตามความคิดของชาวยุโรปผิวขาว) เพื่อหาคำตอบว่า “มนุษย์” วิวัฒนาการมาถึงปัจจุบันได้อย่างไร ผ่านการสร้างความรู้ที่จะกำหนดคำเรียกชื่อชาติพันธุ์ต่าง ๆ ความรู้เรื่องความแตกต่างทางสรีระและความแตกต่างของวิถีชีวิตที่เรียกว่าวัฒนธรรมนั้น ถูกยกให้เด่นชัดขึ้นและสร้างพรมแดนการปกครองขึ้นเพื่ออธิบายถึงความบริสุทธิ์ทางชาติพันธุ์ ดังนั้น “ความเป็นชาติพันธุ์” ที่เป็นอยู่ขณะนี้ ความจริงบางส่วนได้ถูกสร้างขึ้นมาจากคนอื่น เพื่อที่ผู้สร้างจะเข้าใจตนเองในปัจจุบัน ดังนั้นความเป็นชาติพันธุ์จึงไม่ใช่อยู่อย่างโดดเดี่ยว แต่จะดำรงอยู่ได้ด้วยความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วย

การเกิดขึ้นของรัฐประชาชาติในสมัยใหม่นั้น ได้ผนวกรวมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เคยอยู่โดดเดี่ยว หรือเคยถูกผนวกรวมอย่างหลวม ๆ (ในรูปแบบอาณานิคม) เข้าไว้ด้วยกัน ที่มีรูปแบบสองรูปแบบคือในรูปแบบของบริบทของความเป็นสมัยใหม่ และรูปแบบที่มีนัยสัมพันธ์กับลักษณะชาติพันธุ์ที่มีมาแต่อดีต ซึ่งรูปแบบแรกนั้น ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ร่วมกันสร้างจารีตประเพณีและสัญลักษณ์ของรัฐใหม่ร่วมกัน และอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ได้ถูกผนวกรวมเข้าไว้กับความจงรักภักดีที่เหนือความเป็นชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการสูญเสียดังกล่าวทางชาติพันธุ์ (Detribalization) ในรูปแบบที่สองนั้นเป็นการสร้างรัฐประชาชาติที่มาจากประชาคมชาติพันธุ์ ที่สร้างจากลักษณะดั้งเดิมทางวัฒนธรรมที่ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมาอย่างยาวนาน และมีประสบการณ์ร่วมระหว่างสมาชิกหลายชั่วอายุ (การใช้ชื่อร่วมกัน มีตำนานปรัมปราเกี่ยวกับการเกิดร่วมกัน มีประวัติศาสตร์ร่วมกัน การมีวัฒนธรรมร่วมกัน การมีอาณาเขตหรือดินแดนศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน และการมีจิตสำนึกเอื้ออาทรต่อกัน) เป็นการหวนกลับไปรื้อฟื้นลักษณะทางชาติพันธุ์ใหม่ (Retribalization) (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548)

แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนารัฐชาติที่จะกลืนกลายและสลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกัน กลายเป็นรัฐชาติที่เป็นหนึ่งเดียวนั้น ด้วยกระบวนการกลืนกลาย (Assimilation) นั้นไม่มีความสมบูรณ์แบบในทุกกรณี จึงหลงเหลือกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนกลุ่มน้อยและกลุ่มย่อย ที่อยู่ในบริเวณชายขอบของสังคม เป็นกลุ่มที่คาดหวังว่าจะได้รับการผสมกลมกลืนและสูญหายไป ยังคงหลงเหลือ

อยู่ในหลายรูปแบบ ทั้งที่เป็นปัญหา และเป็นส่วนที่รัฐประชาชาติได้ประโยชน์ ได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในปัจจุบัน

ก่อให้เกิดกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ความสัมพันธ์เรื่องเครือญาติ พิธีกรรม การเฉลิมฉลองตลอดจน การสร้างจินตนาการทางชาติพันธุ์ของตนขึ้นมาใหม่ เป็นกลุ่มที่ผิดแผกแตกต่าง และมีการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมถึงความแตกต่างของตนเองกับกลุ่มอื่น ๆ กลุ่มคนเหล่านั้น บางส่วนได้พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยยกระดับมาเป็นองค์การทางชาติพันธุ์ที่ไม่เป็นทางการขึ้นมา เพื่อที่จะรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นได้ว่า กระบวนการกลืนกลาย และกระบวนการการผนวกรวมของรัฐชาติด้วยการทำให้ทันสมัย เพื่อให้ชาติพันธุ์ต่างๆ สลายกลายเป็นประชานิคมนั้น ไม่สำเร็จในภาพรวม เมื่อถึงระยะเวลาหนึ่งหลัง กระบวนการกลืนกลาย

จีนโพ้นทะเล จีนฮ่อ และจีนยูนนาน ในบริบทกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย

คนที่เรียกตนเองว่าเป็น “คนจีน” ที่ตั้งถิ่นฐานนอกประเทศจีน รวมถึงลูกหลานที่ยังคง ความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของ “การสืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีน” โดยความเป็นจริงแล้วคน เหล่านั้นมีจุดกำเนิดที่แตกต่างกัน มีภาษาพูดที่แตกต่างกัน มีวัฒนธรรมความเชื่อและรูปแบบของ การดำเนินชีวิตเชิงจารีตแบบอารยธรรมจีนแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง อาจมีเพียง “มาตุภูมิเดิม” ใน ประเทศจีนของตนเท่านั้นที่สามารถอ้างอิงความเป็นมาในการสืบเชื้อสายความเป็นจีนที่เหมือนกัน ได้

ดังนั้นการที่คนคนหนึ่งหรือประชาคมหนึ่งอ้างว่าเป็น “ผู้สืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีน” นั้นกลุ่มคนเหล่านั้นกำลังอธิบายถึงระดับความสัมพันธ์ของความเป็นจีน และอะไรที่ไม่เป็นจีนจาก มุมของตนเอง และจากมุมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่พวกเขาปฏิสัมพันธ์ในหลากหลายมิติ เป็น ระยะเวลายาวนานพอสมควร

ในส่วนของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ซึ่งอยู่ในฐานะของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวน ประชากรที่สืบทอดลูกหลานมาหลายชั่วอายุคน มีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสังคมไทยอย่าง ต่อเนื่อง และมีจำนวนน้อยลง เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศจีนในปี พ.ศ. 2492

การเข้ามาเป็นคนจีนโพ้นทะเลในสังคมไทยนั้น มีเหตุและปัจจัยแตกต่างกัน ผลของการ อพยพตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยมีองค์ความรู้เรื่องการศึกษาชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย หลากหลายแนวทาง ทั้งทางประวัติศาสตร์ ภาษา วรรณกรรม สังคมวิทยา ทางรัฐศาสตร์ ทาง วัฒนธรรม ความเชื่อ และทางศิลปกรรม

ทั้งนี้ความรู้เรื่องจีนในงานวิชาการส่วนใหญ่ จะทำให้ความรู้ของชาวจีนโพ้นทะเล กลายเป็นเรื่องเก่าหรือเรื่องในอดีต โดยมีประเด็นของการกลืนกลาย เป็นคำอธิบายหลัก ทำให้คน

จีนกลายเป็นคนไทยได้โดยปราศจากความขัดแย้งที่รุนแรง รวมถึงการอธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลด้วยกันในกลุ่มภาษาแต้จิ๋ว ฮกเกี้ยน ไหหลำ และ กวางตุ้ง และระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลกับสังคมไทย มีลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจในแนวดิ่ง คือชาวจีนโพ้นทะเลจะต้องการแข่งขันระหว่างกันเอง เพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรและทรัพย์สินในการค้าขาย และระบบอุปถัมภ์ของสังคมไทย²

แต่อย่างไรก็ตามยังมีงานทางวิชาการอีกหลายชิ้น ที่มีประเด็นคัดค้านงานศึกษาเรื่องการกลืนกลาย และระบบความสัมพันธ์แนวดิ่งของชาวจีนโพ้นทะเล โดยกล่าวว่ากระบวนการกลืนกลายไม่สมบูรณ์แบบเมื่อเวลาผ่านไปอีกระยะหนึ่ง โดยที่ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลรุ่นที่ 3 หรือ 4 ยังสามารถดำรงความเป็นคนจีนไว้ได้อย่างดีและมีงานวิจัยที่อธิบายเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลด้วยกันเอง ที่ปรากฏในรูปแบบของการจัดองค์กรการกุศลช่วยเหลือชาวจีนโพ้นทะเล และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆด้วยเป็นการแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในแนวระนาบ ที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความร่วมมือของลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเล จนถึงการสร้างมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่มีชื่อแปลความหมายได้ว่า ชาวจีนโพ้นทะเลเฉลิมพระเกียรติพระมหากษัตริย์ (กรณีการ์ ดันประเสริฐ, พลวัต ประพัฒน์ทอง, แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย และเสาวนีย์ วิเศษสินธุ์, 2544; แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย, 2549)

ดังนั้นการที่ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทยรุ่นที่ 3 และ 4 หรือรุ่นต่อ ๆ มานั้น ยังคงมีการอ้างถึง “การสืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีน” อย่างต่อเนื่อง เช่นการสร้างพิพิธภัณฑ์ความสัมพันธ์ไทยจีนการแต่งหนังสือเกี่ยวกับวัฒนธรรมจีนที่ดีพิมพ์อย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน และเรื่องของชาวจีนโพ้นทะเลในสังคมไทย ก็ไม่ได้กลายเป็นเรื่องเก่าหรือเป็นเรื่องประวัติศาสตร์ที่ยังคงอยู่ในความทรงจำอีกต่อไป กลุ่มชาติพันธุ์จีน (โพ้นทะเล) ในสังคมไทย ยังมีพลวัตในทางสังคม วัฒนธรรมร่วมสมัย อย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีลักษณะคล้ายรูปแบบการรื้อฟื้นลักษณะทางชาติพันธุ์จีนในบริบทสังคมไทย โดยอาศัยเครือข่าย ประเพณี การเฉลิมฉลอง และการอธิบายเรื่อง

² การศึกษาเรื่องของคนจีนในสังคมไทยนั้น ศึกษากันในแง่มุมของวัฒนธรรมและอารยธรรมที่มีผลต่อสังคมไทยแต่ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาได้มีงานวิจัยของ William G. Skinner (วิลเลียม จี สกินเนอร์, 2529) ที่แปลเป็นไทยชื่อ สังคมชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ (Chinese Society in Thailand An Analytical History) ที่กล่าวถึงกระบวนการกลืนกลายจากจีนกลายเป็นไทย และเรื่องความสัมพันธ์ในแนวดิ่งของคนจีนที่แต่ละคนพยายามที่จะเข้าถึงอำนาจทางเศรษฐกิจและเป็นส่วนหนึ่งของการอุปถัมภ์โดยราชการไทยเป็นการเฉพาะตนและครอบครัวเท่านั้น โดยงานวิจัยนี้ได้กลายเป็นแบบอย่างในการวิจัยสังคมชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง

ดินแดนที่อพยพมา ซึ่งหมายถึงสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าประเพณี วัฒนธรรม และภาษาพูดจะแตกต่างกันอย่างมาก

ในสังคมไทยนั้นปรากฏว่ายังมีชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่งจากมณฑลยูนนาน (云南) ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย ก็เป็นกลุ่มชาวจีนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีน ยังคงเรียกตนเองว่าเป็น “คนจีน” หรือลูกหลานชาวจีนอยู่ในปัจจุบัน แม้กระทั่งคนภายนอกจัดกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่มาจากมณฑลยูนนานเหล่านี้ว่าเป็นคนจีน แต่มีคำอธิบายต่อท้ายว่า “ฮ่อ” (贺) ทั้งที่เป็นคำเรียกชาวจีนจากยูนนานในกลุ่มคน “พูดภาษาตระกูลไท” หรือ “คนไต” เรียกชาวจีนจากมณฑลยูนนานว่า “จีนฮ่อ” แต่สำหรับชาวจีนยูนนานบางกลุ่มที่อพยพมาในตอนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ก็อยากให้คนทั่วไปเรียกว่า “จีนยูนนาน” มากกว่า จีนฮ่อ หรือ ฮ่อ ดังนั้นความเป็น “ฮ่อ” และ “จีนยูนนาน” นั้นอาจยังมีคำถามถึงความไม่เป็นเนื้อเดียวกันทางความหมายทั่วไปและทางชาติพันธุ์

กลุ่มจีนฮ่อ หมายถึงจีนยูนนานกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาในในสังคมล้านนาที่เป็นพ่อค้าทางไกลข้ามพรมแดนระหว่างเมือง จากมณฑลยูนนานในสาธารณรัฐประชาชนจีน ผ่านมาที่รัฐฉานประเทศพม่า มีจุดแวะพักตามเมืองต่าง ๆ ในพม่า เช่น เมืองเชียงตุง และเชียงใหม่ การที่มีจุดแวะพักสินค้าทำให้เกิดระบบตลาดขึ้นในเมืองต่าง ๆ ตามรายทาง ก่อให้เกิดเมืองที่มีเศรษฐกิจมั่งคั่งกลายเป็นเมืองใหญ่ขึ้นมามากมายตลอดทางจนออกทะเลที่เมาะตะมะ กลุ่มชาวจีนยูนนาน (ฮ่อ) กลุ่มนี้ มีบทบาทในการค้าก่อนที่ชาวจีนโพ้นทะเลจะเข้ามาสู่ภาคเหนือของประเทศไทยตามทางรถไฟที่ขยายมาจนถึงเมืองเชียงใหม่

ดังนั้นกลุ่มจีนที่มาจากมณฑลยูนนานที่เรียกกันว่า “จีนฮ่อ” นั้นเป็นกลุ่มที่มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลโดยทั่วไปคือมีกลุ่มชาวจีนที่เป็นผู้นับถือศาสนาอิสลาม และมีการรื้อฟื้นเรื่องศาสนา ขึ้นเป็นสถาบันหลักของกลุ่มขึ้นมาอย่างเด่นชัด โดยมีกลุ่มเครือข่ายจัดตั้งเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการโดยอาศัยเครือข่าย ประเพณี พิธีกรรมและการเฉลิมฉลอง โดยมีการสร้างความแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ด้วยการสร้างปัจจัยในการกำหนดความแตกต่างหลายลักษณะแต่ที่สำคัญคือการอ้างแหล่งกำเนิดของกลุ่มชาติพันธุ์ ที่สืบเชื้อสายมาจากตะวันออกกลาง และการที่ชาวมุสลิมในยูนนานได้เคยเป็นอิสระเป็นรัฐสุลต่าน จากอำนาจของจีนมาช่วงระยะเวลาหนึ่ง มีงานวิชาการที่อธิบายเรื่องความเป็นชาติพันธุ์ทางการเมือง โดยอธิบายว่า ชาวจีนฮ่อได้พัฒนาพื้นฐานของความเป็นองค์กรทางการเมืองขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยอาศัยการวิเคราะห์ในประเด็นการกำหนดความแตกต่าง การสื่อสารภายใน การตกลงตัดสินใจ ประเด็นผู้ทรงอำนาจ ประเด็นอุดมการณ์ และระเบียบวินัยในกลุ่ม (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548)

โดยกลุ่มชาวจีนฮ่อในกลุ่มที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มีลักษณะเดียวกับชาวจีนโพ้นทะเล ในประเด็นที่ว่าเมื่อรัฐไทยมีความพยายามผนวกรวมและกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่แตกต่าง และคาดหวังว่ากลุ่มเหล่านี้จะสูญเสียลักษณะทางชาติพันธุ์และเข้าร่วมกันสร้างประเพณีของรัฐที่เหนือความเป็นชาติพันธุ์ขึ้นใหม่ร่วมกัน แต่พบว่าในที่สุดลูกหลานชาวจีนฮ่อรุ่นที่ 3-4 ก็ยังคงดำรงวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนาน และยังคงรับรู้ตนเองว่าเป็นลูกหลานชาวจีน (ฮ่อ) อยู่ โดยสร้างความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ที่ตนเองปฏิสัมพันธ์ด้วยอยู่อย่างต่อเนื่อง และในบริบทของวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นใหม่ที่ไม่ใช่เหตุผลจากการอนุรักษ์ และไม่ใช่อำนาจการกดขี่ (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2550)

นอกเหนือจาก “จีนฮ่อ” ที่กล่าวมาแล้ว ยังมี “จีนยูนนาน” ที่เป็น “อดีตทหารจีนคณะชาติ (ก๊กมินตั๋ง, KMT, 国民党) และครอบครัว รวมถึงเครือญาติ และที่เป็นจีน (ฮ่อ) ยูนนานอิสระ” เป็นกลุ่มชาวจีนจากมณฑลยูนนานอีกกลุ่มหนึ่ง ที่อพยพเข้ามาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่เข้าสู่ประเทศไทยหลังปี พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา เนื่องด้วยอุดมการณ์ทางการเมืองที่แตกต่างจากสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเริ่มแรกตั้งเป็นกองกำลังที่ต่อต้านทางการเมืองที่แตกต่างกัน ตั้งมั่นในบริเวณชายแดนจีนกับพม่า เป็นการเมืองเรื่องสงครามเย็นในดินแดนจีนตอนใต้ ที่ส่งผลต่อเนื่องถึงปัจจุบัน

เส้นทางการกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทย ที่แตกต่างจากจีน (ฮ่อ) ที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานเดิมนั้น เนื่องจากปัจจัยการกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์มีความแตกต่างจากฮ่อเดิม โดยการอ้างถึงการพลัดถิ่นของกองทัพทหารของสาธารณรัฐจีน (ก๊กมินตั๋ง) และครอบครัว ตลอดจนผู้คนชาวจีนยูนนาน ที่ถูกผลกระทบจากสงครามภายในของจีนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

โดยกลุ่มชาวจีนยูนนานส่วนใหญ่ที่คนไทยรู้จักกันถูกอ้างอิงถึงชื่อ “กองพล 93” ที่ประจำการและเคลื่อนไหวก้าวไปมาในเขตมณฑลยูนนาน โดยเฉพาะทางตอนใต้ใกล้ชายแดนพม่า ลาว ไทย กลุ่มคนทั้งหลายเหล่านี้มีการใช้อุดมการณ์ทางชาตินิยมเป็นเครื่องมือในการดำรงอยู่ของกลุ่ม ซึ่งการอ้างอิงนี้เป็นการอ้างอิงอุดมการณ์เชิงสัญลักษณ์ทางการเมือง ที่อยู่เหนือความเป็นชาติพันธุ์

เมื่อสาธารณรัฐจีนเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน การดำรงอยู่ของกองกำลังที่ต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีนในต่างประเทศ ก็ถูกยกระดับขึ้นเป็นประเด็นทางการเมือง แต่เนื่องจากกองกำลังนี้ตั้งอยู่ในประเทศพม่าใกล้ชายแดนจีน จึงเป็นเรื่องระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีน ประเทศพม่า และประเทศไต้หวัน จึงมีการร้องเรียนจากพม่ากับองค์การสหประชาชาติ ให้ถอนทหารกลุ่มนี้ออกไปจากเขตแดนประเทศพม่า ผลการเจรจาให้ถอนกำลังออกไปโดยการดำเนินงานถอนกำลังมีสองครั้ง เพื่อไปประเทศไต้หวัน ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2496 และครั้งที่ 2 พ.ศ. 2504 จากนั้น ประเทศไต้หวันก็ประกาศไม่รับรู้การมีอยู่ของกองกำลังที่เรียกกันในประเทศไทยว่า กองพล 93 อีกต่อไป ซึ่งมีทหารจำนวนหนึ่งที่ไม่มีขอมติเดินทางไปยังประเทศไต้หวัน และเคลื่อนย้าย

ทหารที่เหลือเข้าสู่ประเทศไทย และตั้งถิ่นฐานยังคอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย และบ้านถ้ำจอบ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นพื้นที่หลัก (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546)

ในขณะนั้นโลกตกอยู่ภายใต้สภาวะสงครามเย็น ทำให้กองกำลังนี้สามารถต่อรองกับรัฐไทย และสหรัฐอเมริกาที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ให้สนับสนุนกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ โดยรัฐไทยได้ใช้กองกำลังนี้อย่างเงียบ ๆ เพื่อต่อต้านฝ่ายตรงข้าม โดยทำหน้าที่คล้าย “รัฐกันชน” และยังมีความช่วยเหลือต่าง ๆ ในการตั้งถิ่นฐาน นอกจากรัฐไทยแล้ว ยังมีการสนับสนุนอย่างไม่เปิดเผยจากไต้หวันอย่างต่อเนื่อง แต่จะออกมาในรูปของการช่วยเหลืออดีตนักร่วมรบ และทหารผ่านศึก รวมถึงครอบครัวด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าในฉากหน้ากองกำลังนี้จะเป็นกองกำลังอาสาสมัครกู้ชาติก็ตาม แต่ผู้คนทั่วไปยังคงเรียกว่า “ทหารกองพล 93” หรือเรียกกันว่า “ทหารจีนคณะชาติ” อยู่ และการที่อ้างเช่นนั้น ส่งผลให้เกิดความขำเกรงต่อกลุ่มกองกำลังกู้ชาติอื่นๆ เช่นยังมีกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ เคลื่อนไหวอยู่ในบริเวณเดียวกันนี้ รวมถึงการที่กองกำลังอดีตทหารจีนมีอิทธิพลต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ปฏิสัมพันธ์ด้วย

การที่จะให้กองกำลังนี้ยังคงอยู่ จะต้องมียุทธศาสตร์ในการสร้างกองกำลังเพื่อซื้ออาวุธ จึงได้เข้าไปพัวพันกับการค้าสินค้าต้องห้ามต่าง ๆ เช่น ยาเสพติด อาวุธปืน การให้การคุ้มกัน แต่ทั้งนี้ยังไม่มีขอมติโดยตรงว่าเป็นกลุ่มที่ค้าขายเอง เป็นเพียงแค่ผู้ขนส่งเท่านั้น และในบางครั้งบางกรณีก็อาจมีผู้แอบอ้างกองกำลังนี้ ในการค้าสินค้าต้องห้าม ทำให้มีการเข้าใจที่ผิดพลาดโดยสื่อ แต่อย่างไรก็ตาม การรับรู้ถึงการมีอยู่ของกองกำลังนี้ผ่านสื่อต่าง ๆ นั้น ก็มักจะผนวกรวมเรื่องราวเหล่านี้ไว้ด้วยเสมอ ทำให้คำว่า “ฮ่อ” นั้นกลายเป็นคำที่มีความหมายเชิงลบทางสังคมทั่วไป ลูกหลานของคนจีนเหล่านั้นทั้งที่เป็นจีนฮ่อเดิมกับจีนยูนนานที่อพยพมาใหม่ จึงอยากให้เรียกตนเองว่า “จีนยูนนาน” มากกว่า (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546)

เมื่อสถานการณ์ของโลกเปลี่ยนไป ประเทศมหาอำนาจมีการหันมาสานสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนโดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้นำ ซึ่งประเทศไทยก็ต้องปรับตัวตามการมีอยู่ของกองกำลังที่ต่อต้านสาธารณรัฐประชาชนจีนในชายแดนไทย ดังนั้นการที่กองกำลังนี้เคยช่วยเหลือรัฐไทยในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายในหลาย ๆ พื้นที่ในประเทศไทย เช่น กรณีการสู้รบในพื้นที่เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ จนได้รับชัยชนะ ดังนั้นรัฐไทยจึงได้ปรับเปลี่ยนกองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว รวมทั้งชาวจีนยูนนานอพยพที่มีความประพฤติดี มาเป็นผู้ถือสัญชาติไทย รวมถึงการให้สิทธิทำกินในที่ดินที่กองทัพขอคืนพื้นที่ไว้เพื่อความมั่นคงอีก

ซึ่งเป็นวิธีการ “กลายเป็นพลเมืองไทย” ของอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่แตกต่างจากกระบวนการรวมพวกและการกลืนกลาย ที่เป็นกระบวนการหลักของการกลายเป็นไทย ของชาวจีน

ทั้งจีนโพ้นทะเลและจีนฮ่อ แต่สำหรับชาวจีนยูนนานแล้ว เป็นแรงผลักดันของการเมืองระหว่างประเทศ แต่ถึงกระนั้น ก็ยังมีการสนับสนุนจากใต้หวันอยู่ ถึงแม้ว่าจะเป็นคนในรัฐไทยแล้วก็ตาม

ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยมีมาอย่างยาวนาน จาก “จีนฮ่อ” ในความหมายของอดีต สู่ “จีนยูนนาน” ที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน และประชาชนจีนยูนนานอพยพ เป็นเวลากว่า 57 ปี (ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496-2553) ที่กองกำลังเคลื่อนย้ายไปมา จวบจน “จีนยูนนาน (อิสระ)” ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานล่าสุด จาก “จีน” กลายเป็น “ไทย” ทั้งด้วยวิธีการกลืนกลายของรัฐไทยในอดีต และการกลายเป็นไทยด้วยเหตุผลทางการเมืองของอดีตทหารจีนคณะชาติ จีน(ฮ่อ) ยูนนานอพยพ รวมถึงปัญหาความเป็นจีนและไทยของ “จีนยูนนานอิสระ” เกิดเป็นปัญหาที่งานวิจัยที่เป็นคดียุติพันธุ์นี้ต้องการคำตอบใน 4 ประเด็นดังนี้

ประเด็นที่ 1 การเมืองเรื่องพลวัตทางอุดมการณ์ชาติพันธุ์

ใครคือคนที่สืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีน (ยูนนาน) ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่า “ฮ่อ” หรือที่เรียกตนเองว่า “จีนฮ่อ” มีความแตกต่างหรือเหมือนกันกับกลุ่มทหารจีนคณะชาติ และลูกหลานทหารจีนคณะชาติ รวมถึงจีนยูนนานอพยพ หลังปี พ.ศ. 2496-2553 ที่ตกค้างในประเทศไทยหรือไม่อย่างไร โดยที่พวกเขามีการแสดงออกอย่างไร

ทำไมกลุ่มคนเหล่านี้ยังคงมีอัตลักษณ์ และยังคงดำรงวิถีชีวิตในวัฒนธรรมจีนแบบยูนนานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาษาจีน ผ่านอุดมการณ์ของสงครามเย็น เพื่อการต่อรองกับอำนาจรัฐเช่นไทย จีน ใต้หวัน และสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อพวกเขาเหล่านั้นได้กลายเป็นไทยแล้ว ยังคงใช้จุดเด่นเรื่องความเป็นจีนมาใช้กับกลุ่มตนเองเพื่อธุรกิจการท่องเที่ยว การค้าและบริการ

จากการยึดมั่นอุดมการณ์ของการเมืองที่แตกต่างจากจีนแผ่นดินใหญ่ที่ยังคงอยู่ และได้ใช้เงื่อนไขเหล่านั้นในการสร้างเรื่องราวเพื่อการท่องเที่ยว การค้า และการบริการ ให้เป็นกระบวนการหนึ่ง ที่ทำให้อดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน รวมถึงจีนยูนนานอพยพ ยังคงรักษาตัวตนเชิงวัฒนธรรมไว้ได้ แม้ว่ากฎหมายของรัฐไทยในอดีต จะห้ามเช่นเรื่องโรงเรียนจีน หรือการสร้างกฎของกองกำลังขึ้นมาตัดสินปัญหา รวมถึงการสร้างพื้นที่ที่เรียกว่า “รัฐซ้อนรัฐ” ไว้ในอดีต ส่งผลถึงปัจจุบัน ความเข้มแข็งของชุมชนที่จัดเป็นกลุ่มที่ไม่เป็นทางการหลากหลาย เช่น กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มแม่บ้าน ชมรมศิษย์เก่าโรงเรียนจีน และกลุ่มทางศาสนาที่แตกต่างกัน ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม เต๋า รวมถึงเครือข่าย การเฉลิมฉลองตามจารีตแบบจีน และประเพณีประเพณี เช่น วันที่ 329 (วันที่ 29 เดือนมีนาคม) เป็นการเล่นกีฬาของเยาวชน เพื่อรำลึกถึงการเสียสละของเยาวชนที่ร่วมรบเพื่ออุดมการณ์ โดยจะมีเยาวชนจากทุกชุมชนของอดีตทหารจีนคณะชาติ มาเล่นกีฬาและทำกิจกรรมร่วมกัน และเวียนไปจัดตามชุมชนต่าง ๆ ทุกปี

ประเด็นที่ 2 การเมืองเรื่องพลวัตทางประวัติศาสตร์สังคม

เรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์จีน” ของชาวจีนยูนนาน ที่เป็นเรื่องของการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีนนั้น ยังเป็นคำถามที่ต้องการการศึกษาเพื่ออธิบาย เนื่องจากระยะเวลาว่า 57 ปี ในเขตประเทศไทย จากกองกำลังที่อยู่ในพม่า และเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศไทยนั้น อดีตทหารจีนคณะชาติไม่ได้มีเพียงทหารหลักเท่านั้น ยังประกอบไปด้วยครอบครัวเครือญาติอีกจำนวนหนึ่ง ที่ติดตามการเคลื่อนทัพอยู่ และเมื่อเข้ามาในประเทศไทยแล้ว มีการตั้งหมู่บ้านของจีนยูนนานแห่งแรกคือที่บ้านถ้ำ อำเภอมะสา จังหวัดเชียงราย และบ้านยาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ให้กับครอบครัวทหารจีนและทหารจีนที่ปลดประจำการแล้ว ดังนั้นครอบครัวและเครือญาติของชาวจีนยูนนาน จึงเป็นส่วนประกอบของกลุ่ม เป็นสถาบันทางสังคมที่ำจุนให้มีการสืบทอดวัฒนธรรมจีนได้อย่างไร โดยมีการสร้างประวัติศาสตร์สังคมเพื่อความชอบธรรมในการมีตัวตนของกลุ่มชาวจีนยูนนานไว้ได้อย่างไร

ประเด็นที่ 3 การเมืองเรื่องพลวัตทางวัฒนธรรมที่เหนือกว่าทางชาติพันธุ์

กลุ่มชาวจีนยูนนานนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็น “ผู้พลัดถิ่น” ไม่ใช่ผู้ลี้ภัย เนื่องจากอุดมการณ์ดั้งเดิมนั้น จะหวนกลับไปประเทศจีนดินแดนมาตุภูมิ (หรืออาจเรียกได้ว่าดินแดนในพันธะสัญญา) ซึ่งต้องดำรงไว้ซึ่งจาริตประเพณีจีน แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องการแต่งงานกับคนจีนด้วยกันยาก เพราะว่าหญิงสาวชาวจีนมีจำนวนน้อย จึงมีการแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ด้วยโดยเฉพาะไทใหญ่ และอาข่า ทำให้เกิดลูกผสมขึ้นมาหลายชั้น และลูกหลานที่เป็นลูกผสมเหล่านั้น ยังคงเรียกตนเองว่าเป็นคนจีน และปฏิบัติตามจาริต ประเพณีจีน และประเพณีของกลุ่มอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้รวมถึงในเรื่องเศรษฐกิจ กับเรื่องวัฒนธรรมความเชื่อดั้งเดิม มีการตั้งคำถามว่ากลุ่มชาวจีนยูนนาน “เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ด้วยกันมาอย่างยาวนาน” ด้วยกระบวนการใดอย่างไร และมีการกำหนดเอาสัญลักษณ์ที่มีอยู่ในวัฒนธรรม มาสร้างเป็นกลุ่มผลประโยชน์อย่างไร

ประเด็นที่ 4 การเมืองเรื่องพลวัตทางประชาคมชาติพันธุ์ในโลกาภิวัตน์

ทำไมชาวจีนยูนนาน เมื่อได้รับสัญชาติไทยแล้ว หรือสามารถเลือกสัญชาติได้ เพื่อที่จะเลือกการตั้งถิ่นฐานเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาเป็นรัฐประชาชาติในรูปแบบที่ร่วมกันสร้างประเพณีที่เหนือความเป็นชาติพันธุ์ แต่กลับเลือกที่จะอาศัยอยู่ในถิ่นฐานเดิมที่เป็นป่าเขาห่างไกลความเจริญ และดูเหมือนว่ามีแนวโน้มที่จะสร้างลักษณะ “ประชาคมทางชาติพันธุ์” ขึ้นมาทับซ้อนรัฐชาติ และความเป็นชาติพันธุ์จีน ของลูกหลานชาวจีนยูนนาน และลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ มีความแตกต่างกันกับชาวจีนโพ้นทะเล และจีนฮ่อ ในจีระดับความสัมพันธ์อย่างไร

กลไกของกลุ่มผลประโยชน์มีโครงสร้างและความสัมพันธ์อย่างไร และมันทำงานอย่างไรในประวัติศาสตร์ และความแตกต่างได้สร้างกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ เพื่อต่อรองระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ และรัฐชาติต่าง ๆ ทั้งในมิติการช่วงชิงทรัพยากร กับมิติของบทบาทในการมีส่วนร่วมทางการเมืองของรัฐและระหว่างรัฐอย่างไร ในลักษณะข้ามพรมแดนรัฐชาติ เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่าง “จีน” ทั้งสามกลุ่ม

คำถามเหล่านี้ ยังคงต้องการการศึกษาทางสังคมศาสตร์ที่เป็นสหวิทยาการ เนื่องด้วยชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้น เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างและมีความหลากหลาย เช่นเดียวกันกับกลุ่มคนจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย และความแตกต่างนี้มีระหว่างกลุ่มจีนโพ้นทะเลและจีนฮ่อ กับกลุ่มลูกหลานจีนยูนนาน และลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งยังไม่มีความรู้ทางสังคมศาสตร์ในการอธิบายความเคลื่อนไหวทางสังคมได้อย่างครอบคลุม ถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ความเป็นชาติพันธุ์ และความเป็นจีนในโลกาภิวัตน์ได้ และความรู้ในศาสตร์เฉพาะทางในสังคมไทย ยังไม่สามารถอธิบายความสัมพันธ์ในหลากหลายมิติทางวิชาการพร้อม ๆ กัน

โดยความรู้ทางสังคมศาสตร์ที่มีอยู่นั้นพบว่า ไม่เพียงพออธิบายพลวัตทางสังคมวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานในประเทศไทย “ที่มีอดีต มีปัจจุบัน และจะเป็นอย่างไรในอนาคต” ซึ่งองค์ความรู้ที่ผ่านมานั้นมีข้อจำกัดในการศึกษา ขาดการเชื่อมโยงกันอย่างมีพลวัตในมิติประวัติศาสตร์การเมืองเชิงวัฒนธรรม การผลิตอุดมการณ์ทางสังคม และการสร้างจินตนาการของคนพลัดถิ่นที่มองอนาคตรวมถึงการศึกษาเรื่องความรู้สึก อารมณ์ รสนิยมในการผลิตอุดมการณ์ และอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ตลอดจนการศึกษาภาวะหญิง-ชายของชาวจีนยูนนาน และต้องเป็นการศึกษาพื้นที่หลายสนาม เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้มีมิติความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม ที่ไม่ได้อยู่ในกล่องหรือพื้นที่ปิดล้อมทางการเมือง และชาวจีนยูนนานนั้น มีมิติของการตัดข้ามพื้นที่ทางสังคมและพื้นที่รัฐชาติเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นพลวัตที่มีพลังในการดำรงอยู่ของชาติพันธุ์ ที่เป็นการเมืองของคนพลัดถิ่นผ่านมิติทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อต่อรองกับพลังอำนาจของการถูกรวมรวม ที่จะทำให้สูญเสียความเป็นตัวตนตลอดไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลง ของความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานในการบูรณาการในประเทศไทย

1.2.2 เพื่อศึกษาการสร้างแตกต่างและความเหนือกว่าทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

1.2.3 เพื่อศึกษาองค์กรทางสังคมชาวจีนยูนนานในประเทศไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นมีขอบเขตของการศึกษาที่แบ่งเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

1.3.1 ขอบเขตของกลุ่มชาติพันธุ์หลักที่ศึกษา

การศึกษานี้จะเน้นศึกษากลุ่มคนที่เรียกตัวเองว่า “จีนยูนนาน” และเชื่อว่าตนเองสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษที่เป็นคนจีนยูนนาน ซึ่งคน “จีนยูนนาน” เหล่านี้ ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย หลังปี พ.ศ. 2496 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ทั้งนี้ในการศึกษายังได้ขยายขอบเขตของกลุ่มนี้ ในช่วงที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนและประเทศพม่าอีกด้วย (ระหว่าง พ.ศ. 2496-พ.ศ. 2492)

1.3.2 ขอบเขตของพื้นที่ในการศึกษา

ขอบเขตเรื่องพื้นที่ในการศึกษาของการวิจัยเรื่องนี้ ได้ใช้แนวคิดที่ว่ากลุ่มคนหรือวัฒนธรรมใดนั้น ไม่ได้ถูกผนึกแน่นกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งอย่างตายตัว ดังนั้นการศึกษาเรื่องนี้จึงเป็นการศึกษากลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่งานวิจัยนี้ให้สมมุติฐานว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ในหลายพื้นที่วิจัย โดยกลุ่มคนดังกล่าวนี้ได้กระจายตัวในภาคเหนือของประเทศไทยที่เป็นหมู่บ้านของชาวจีนยูนนาน ซึ่งจะแบ่งได้เป็นสองลักษณะใหญ่ ๆ คือหมู่บ้านที่ถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นหมู่บ้านของทหารจีนคณะชาติ และอีกลักษณะหนึ่งหมู่บ้านที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อเป็นหมู่บ้านของประชาชน

ก่อนการเสนอโครงการวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเบื้องต้นจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นโดยอดีตทหารจีนคณะชาติในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารของกองบัญชาการทหารสูงสุดจำนวน 12 พื้นที่ อีกพื้นที่หนึ่งที่เป็นหมู่บ้านของประชาชนนั้น คือที่บ้านวาวี บ้านเวียงหมอก และบ้านถ้ำ จังหวัดเชียงราย ทั้งนี้โดยรวมถึงพื้นที่ต่าง ๆ ที่ชาวจีนยูนนานเดินทางเข้ามาในรวมถึงกรุงเทพมหานคร

1.3.3 ขอบเขตของระยะเวลาในการศึกษา

ระยะเวลาในเนื้อหาการวิจัยนั้นได้กำหนดไว้ เป็นสามช่วงเวลาดังนี้

1.3.3.1 ช่วงก่อนเข้ามาในประเทศไทย (ปี พ.ศ. 2496-2504)

ในช่วงนี้กลุ่มชาวจีนยูนนานยังคงเป็นกลุ่มกองทัพจีนคณะชาติมีอุดมการณ์ของก๊กมินตั๋งและอยู่ระหว่างการปรับตัวในการเลิกกองทัพและไปตั้งถิ่นฐานใหม่ยังได้หัวน

1.3.3.2 ในระหว่างที่เคลื่อนไหวในประเทศไทยในฐานะกองทัพกู้ชาติ (ปี พ.ศ. 2505-2526)

ในช่วงเวลานี้กลุ่มชาวจีนยูนนานได้ปรับตัวเป็นกลุ่มกองกำลังอิสระพลัดถิ่นในประเทศไทยเป็นกองกำลังที่ดำเนินการค้าสินค้าต้องห้ามการตั้งเขตปกครองอิสระตามชายแดนไทยและพม่า

1.3.3.3 หลังได้รับสัญชาติไทย (ปี พ.ศ. 2527-2553)

ในช่วงเวลานี้กลุ่มชาวจีนยูนนานไม่สามารถกลับเข้าสู่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้และได้รับการให้สัญชาติโดยผลจากการทำประโยชน์ในการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายในประเทศไทย

1.3.4 ขอบเขตของหน่วยในการวิเคราะห์

การศึกษานี้ได้กำหนดให้หน่วยของการวิเคราะห์ คือ หน่วยเรื่องของ “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” (Ethnicity) โดยเน้นเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ทางการเมือง ที่ให้ความหมายของวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในวงกว้าง ว่าเป็นวัฒนธรรมของชีวิตประจำวัน ที่มีการจัดลำดับ การประเมินคุณค่า การต่อรองและรื้อสร้างใหม่ในจารีตประเพณี เพื่อการช่วงชิงความหมายนำในการดำรงชีวิตระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับกลุ่มชาวจีนยูนนาน

1.4 คำถามการวิจัย

1.4.1 ทำไมลูกหลานชาวจีนยูนนานถึงยังคงรักษาความเป็นชาติพันธุ์จีน (ยูนนาน) ไม่สูญเสียความเป็นชาติพันธุ์ผ่านกระบวนการบูรณาการ (Integrations) และการกลืนกลาย (Assimilations) ของรัฐไทย

1.4.2 ความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานมีความสัมพันธ์ในลักษณะเหนือกว่ากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ บนพื้นที่สูงของไทย อย่างไร

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

ชาวจีนยูนนาน

ในการศึกษานี้ “จีนยูนนาน” นั้นหมายถึง ชาวจีนในเขตมณฑลยูนนาน ที่เดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในเขตประเทศไทยในปัจจุบัน ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา และมีการอพยพเข้ามาครั้งใหญ่ในนามของทหารจีนคณะชาติ ที่คนไทยรู้จักโดยทั่วไปในชื่อที่หลากหลาย เช่น ทหารก๊กมินตั๋ง ทหารจีนฮ่อ ทหารกองพล 93 ทั้งนี้การอพยพเข้ามานั้น ได้นำครอบครัวพร้อมเครือ

ญาติ ทั้งนี้ชาวจีนยูนนาน ในงานวิจัยนี้ ยังหมายรวมถึงกลุ่มชาวจีนยูนนาน (อิสระ) และครอบครัวที่ไม่ได้เป็นทหาร ที่อพยพเข้ามาในระหว่างช่วงสงครามเย็นในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งชาวจีนยูนนานทั้งหลายเหล่านี้ มีความหลากหลายทางศาสนา มีทั้งพุทธมหายาน คริสต์ อิสลาม และเต๋า และบางครั้งก็เรียกตนเองว่า “คนไทยเชื้อสายจีนยูนนาน”

ชาวจีนฮ่อ

ในการศึกษานี้ “ชาวจีนฮ่อ” หรือ “ฮ่อ” นั้นเป็นคนที่สืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีนจากมณฑลยูนนาน เช่นเดียวกับ “ชาวจีนยูนนาน” แต่เป็นกลุ่มที่เดินทางเข้ามาค้าขายในเส้นทางการค้าระหว่างจีนตอนใต้ ล้านนา และพม่า และบางคนได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทยราวรัชกาลที่5 เป็นการถาวรและได้ถูกกระบวนการกลืนกลายให้กลายเป็นไทยแล้ว (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2550) และคำว่า “ฮ่อ” นี้ ส่วนใหญ่จะหมายถึงคนจีนยูนนานที่นับถืออิสลามในกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานด้วย

การเมือง

คำว่า การเมือง นั้นได้ใช้นิยาม ของสุเทพ สุนทรเกสซ์ที่กล่าวว่า “การเมือง” หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกระจาย การใช้ รวมทั้งการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้ได้มาซึ่ง “อำนาจ” ในระบบสังคม โดยจะพบว่าในระบบการเมืองทั้งหลาย จะมีการบังคับโดยใช้กำลัง มีการลงโทษ มีการให้รางวัลหรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพันธกรณีทางศีลธรรมและพิธีกรรมต่าง ๆ ตัวแปรต่างๆเหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีขีดขึ้นแตกต่างกันของระบบการเมืองต่าง ๆ

สำหรับในกรณีกลุ่มชาติพันธุ์จะมีการใช้พันธกรณี หรือข้อผูกพันทางศีลธรรม ตลอดจนพิธีกรรมเป็นอย่างมากเพื่อก่อให้เกิดความผูกพันขึ้นในหมู่สมาชิก ในการที่จะบรรลุถึงจุดมุ่งหมายทางการเมืองของกลุ่ม ยิ่งกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองมีสถาบันพื้นฐานรองรับมากเพียงใดกลุ่มผลประโยชน์ก็ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น (สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2548, หน้า 82-88)

อำนาจ หมายถึง การควบคุมที่มนุษย์มีเหนือพฤติกรรมของเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ โดยนัยดังกล่าวจึงอาจถือได้ว่า “อำนาจ” เป็นมิติหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมทุกประเภท

1.6 ผลที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 สามารถอธิบายถึงกระบวนการทางชาติพันธุ์ของความเป็นชาวจีนยูนนานในกระบวนการกลายเป็นพลเมืองไทย

1.6.2 สามารถอธิบายถึงกระบวนการทางชาติพันธุ์ ทางการเมืองของกลุ่มชาวจีนยูนนานในการที่จะดำรงอยู่ในรัฐไทยโดยไม่สูญเสียความเป็นชาติพันธุ์

1.6.3 สามารถสร้างรูปแบบกระบวนการที่เรียกว่า “การสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์” ซึ่งเป็นกระบวนการที่อยู่ระหว่างการกลืนกลาย ทางชาติพันธุ์โดยรัฐ และการผนวกรวมระหว่างชาติพันธุ์ในรัฐ ที่เป็นกรณีเฉพาะจากการวิจัยชิ้นนี้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานในประเทศไทยในงานวิจัยที่เป็นคุณูปการฉบับนี้ ได้คำนึงถึงแนวความคิดเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมและการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านมานั้นได้กำหนดแนวอธิบายรายละเอียดในเรื่องความแตกต่างระหว่างชาติพันธุ์ ชนเผ่า กลุ่มคนโดยพยายามเสนอรายละเอียดทางวัฒนธรรม ที่เป็น “สิ่งชัดเจนและตายตัว” ในกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ให้มีลำดับชั้นผ่านแนวคิดเรื่องอาณานิคม หรือ ที่มีลักษณะ “โรแมนติก” ที่มีแต่ความสวยงามดั่งภาพเท่านั้น นับเป็นการพยายามที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์หยูคนิงและกลายเป็นผู้อื่นในรัฐทำให้ไม่มีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองและถูกกีดกันจากการยอมรับว่ามีตัวตนในสังคม

ดังนั้นการวิจัยนี้ได้คำนึงถึงกระบวนการการสร้างความป็นชาติพันธุ์ของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยที่เน้นถึงเปลี่ยนแปลงในเส้นของเวลา ที่ไม่ได้ต่อเนื่องระหว่างชาวจีนยูนนานที่เข้ามาในล้านนาเมื่อราวร้อยกว่าปี กับกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เข้ามาหลัง พ.ศ. 2496 ที่มีพลวัตของความเปลี่ยนแปลง ของกลุ่มหลังที่มีความหลากหลายของสร้างกลุ่มในฐานะชาติพันธุ์หนึ่งในสังคมไทยดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้ใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) ที่เป็นเรื่องการเมืองของผู้คนในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองในดินแดนใหม่ที่อพยพเข้ามา และต้องการอาศัยอยู่อย่างมีแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ตามวิถีชีวิตตนเองได้

2.1 ความหมายและแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์

ความหมายของคำว่าชาติพันธุ์ (Ethnic) นั้น สุเทพ สุนทรเกสัช (2548) ได้ทำการทบทวนความเป็นป็นมาของคำนี้ในสังคมตะวันตกกล่าวว่า คำว่า Ethnic มาจากคำภาษากรีกคลาสสิก “Ethnos” มีความหมายเกี่ยวพันกับคำว่า Nation ในภาษาอังกฤษสมัยใหม่ โดยคำว่า ชาติพันธุ์ได้เข้ามาในภาษาอังกฤษและมีความหมายเกี่ยวกับคนต่างชาติ พจนานุกรม The Oxford English Dictionary ได้ให้คำอธิบาย Ethnic ว่า มาจากคำ Ethnikos มาจากคำภาษากรีกที่มีความหมายว่าคนนอกศาสนาและได้มีความหมายที่สองหมายถึงเกี่ยวกับเชื้อชาติอีกด้วย รวมถึงคำว่า Ethnie ในภาษาฝรั่งเศส ทำให้เห็นว่าคำว่า Race Nation Ethnic มีความหมายบนพื้นฐานเดียวกันในเรื่องลักษณะ

ความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมแนวคิดนี้ใช้มาจนถึงปี ค.ศ. 1935 เนื่องจากแนวคิดเรื่องเชื้อชาติได้รับการพิสูจน์ว่าไม่ได้เป็นความจริงทางสังคมอีกต่อไป (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 13-18, 41)

คำว่าชาติพันธุ์นั้นในงานวิชาการถูกนำไปสร้างคำต่าง ๆ ในทางวิชาการ เช่น Ethnography (ชาติพันธุ์วรรณา) Ethnology (ชาติพันธุ์วิทยา) และการนำรวมเป็นคำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” (Ethnic group) โดยคำว่ากลุ่มชาติพันธุ์นี้ในแนวคิดมาร์กซิสต์ได้กล่าวว่า ชาติพันธุ์เป็นจิตสำนึกจอมปลอม ในที่สุดจะถูกแทนด้วยจิตสำนึกทางชนชั้นและ Max Weber นักวิชาการทางสังคมวิทยาได้ให้นิยามกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ว่า “กลุ่มคนที่มีความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะของเชื้อสายร่วมกัน ลักษณะภายนอก ร่วมกัน ประเพณีร่วมกัน หรือเพราะความทรงจำภายใต้อาณานิคมหรือการอพยพย้ายถิ่นร่วมกัน” (Guibernau & Rex, 2010, p.2) ทำให้ความหมายชาติพันธุ์ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นคำที่มีความหมายกว้างขึ้นไม่เป็นเรื่องของความเหนือกว่าทางลักษณะภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวอีกต่อไป และกลุ่มชาติพันธุ์นี้ได้กลายมาเป็นหน่วยในการศึกษากลุ่มคนที่มีคุณลักษณะทางวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ จนถึงปี จึงเกิดแนวคิดเรื่อง Ethnicity ขึ้น โดยเป็นคำที่เกิดขึ้นในวงวิชาการสังคมศาสตร์ตามหลักฐานของพจนานุกรม The Oxford English Dictionary ฉบับปี ค.ศ. 1972 อธิบายว่า คำนี้เริ่มใช้คำนี้โดย เดวิด ไรซ์แมน (David Reisman) ในปี 1953 (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 4; สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 25) และในปี ค.ศ. 1960 เกลเซอร์ (N.Glazer) และมอยนิฮาน (D.P. Moynihan) ได้พิมพ์หนังสือขึ้นชื่อ Beyond the Melting Pot : The Negroes, Puerto Rican, Jews, Italian, and Irish in New York City กล่าวว่า Ethnicity เป็นคำที่ใช้บรรยายถึง “พื้นที่หรืออาณาเขตของความสนใจ” ในเวลาต่อมาทั้งสองได้พิมพ์หนังสืออีกเล่มหนึ่งในปี ค.ศ. 1975 ชื่อ Ethnicity: Theory and Experience กล่าวว่า Ethnicity ในสถานะ “สิ่งใหม่” (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 25-26)

ชาติพันธุ์สัมพันธ์³ เป็นคำที่เกิดขึ้นมาและมีพลังในการอธิบายกลุ่มคน แทนคำว่า เชื้อชาติ (Race) ที่มีความหมายเฉพาะเจาะจงไปในประเด็นเรื่องการสืบสายโลหิต สีผิว รูปร่างหน้าตาภายนอก ทำให้เกิดการตั้งคำถามถึงสิ่งที่เกิดขึ้นเรื่องการขัดแย้งทางเชื้อชาติ การแบ่งแยกทางเชื้อชาติ ก่อให้เกิดการกวาดล้างทางชาติพันธุ์ในอดีตที่ผ่านมา แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์สืบเนื่องจากการเกิดขึ้นใหม่ของรัฐชาติหลังอาณานิคมที่ดำเนินมาได้ในช่วงอายุคนที่ 2 และ 3 รวมถึงการกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ของรัฐเหล่านั้นเพื่อเข้าร่วมจินตนาการประเทศที่รัฐสร้างขึ้นและปัญหาสังคมหลังอาณานิคมยังเป็นประเด็นสำคัญของยุโรปในการกลืนกลายผู้คนเหล่านั้นจากความเป็นรัฐดั้งเดิม (Guibernau & Rex, 2010, p.1)

³ งานวิจัยนี้ได้ใช้คำว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์ แทนคำว่า Ethnicity

โดยสุเทพ สุนทรเกสัช (2548) และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2547) แต่ละคนได้ทบทวน การเกิดขึ้นของคำว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์โดยที่สุเทพ ได้ใช้คำว่า “ชาติพันธุ์สัมพันธ์” และฉวีวรรณ ได้ ใช้คำว่า “ชาติพันธุ์ธำรง” และทั้งสองท่านเห็นว่าชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นประเด็นในการศึกษากลุ่ม คนที่มีปฏิสัมพันธ์กันในระยะเวลาหนึ่ง และได้อธิบายเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ในแนวทางของ แอบเนอร์ โคเฮน (Abner Cohen) แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์นั้นจะมีลำดับชั้นในการแสดงความเป็นชาติ พันธุ์และมีการจัดองค์กรทางการเมืองแบบไม่เป็นทางการในการจัดระเบียบกลุ่มขึ้น เช่น การการ เน้นความแตกต่าง การสื่อสารภายในกลุ่ม ระเบียบโครงสร้างอำนาจ อุดมการณ์ การเรียนรู้ทาง สังคม ทั้งนี้จะทำให้เห็นพลวัตทางสังคมที่ซับซ้อนได้ดียิ่งขึ้น (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 77-97; ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 21-23)

2.2 พัฒนาการแนวคิดในการศึกษาชาติพันธุ์ในประเทศไทย

ในส่วนนี้จะนำเสนอพัฒนาการแนวคิดเรื่องการศึกษาชาติพันธุ์ในสังคมไทย (สยาม) ในของเขตของการเขียนงานทางชาติพันธุ์ ที่ไม่ได้เป็นการอธิบายในโลกทัศน์แบบรัฐจารีตที่เน้น ระบบพระราชและรัฐบรรณาการโดยเริ่มจากสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา เนื่องจากมีหลักฐานที่เขียนเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อธิบายเพื่อความเข้าใจและเน้นเรื่องความ แตกต่างทางชาติพันธุ์ จวบจนแนวคิดเมื่อมีหลักวิชาการทางด้านชาติพันธุ์ในแบบตะวันตกผ่าน การศึกษาของนักวิชาการทั้งชาวไทยและต่างประเทศในสังคมไทย โดยเนื้อหาแสดงถึงพัฒนาการ แนวคิดที่ใช้ทั้งที่เป็นแนวคิดดั้งเดิมของราชสยาม และแนวคิดตะวันตกที่เข้ามาสถาปนาในสังคมไทย สมัยใหม่ โดยตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างกลุ่มคนนั้นก่อให้เกิดประชาคมขึ้นที่เรียกว่า ประชาคมทางชาติพันธุ์ที่ก่อตัวขึ้นสร้างกลุ่มที่มีความเป็นหนึ่งเดียวกันและพัฒนาขึ้นเป็นรัฐ ประชาชาติขึ้น มีการเกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและสูญสิ้นได้เช่นกัน

ในส่วนสังคมไทยหรือสยามในอดีตนั้นได้มีการศึกษาเรื่องกลุ่มคนต่างๆที่มีความสัมพันธ์ ในเชิงความเป็นรัฐชาติในแบบรัฐจารีตที่มีกษัตริย์และพระราชในอดีตน จนถึงรัตนโกสินทร์ แต่เมื่อสถานการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไป การเดินทางเข้ามายังประเทศสยามของกลุ่มคนต่างๆ มีมากขึ้นและมีเป้าหมายทางการเมืองที่แตกต่างกัน ทางชนชั้นนำของสังคมไทยได้ตระหนักถึง ภัยอันตรายต่าง ๆ ในเรื่องของการล่าอาณานิคม จากการที่พม่าได้ตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษอย่าง ล้นเชิง แต่ก็ยังตระหนักถึงความรู้สรรพวิทยาการที่มากับกลุ่มคนต่างๆเหล่านี้ด้วยเช่นกัน ดังนั้นการ ปรับตัวที่จะสร้างระบบความสัมพันธ์กับผู้คนต่าง ๆ ที่อยู่รายรอบได้เปลี่ยนแปลงไปจาก ความสัมพันธ์เชิงแนวตั้งในฐานะพระราช ก็กลับมามีความสัมพันธ์ในแนวระนาบที่จะเข้าใจ

และเชื่อมโยงกลุ่มคนต่าง ๆ และไม่เพียงแต่ความสัมพันธ์ในระดับรัฐชาติเท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์ถึงระดับกลุ่มชาติพันธุ์ด้วย

ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในแคว้นนาบนั้นได้ก่อตัวเป็นความรู้ที่เรียกว่างานเขียนเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบสยาม (Siamese Ethnography Style) ครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่พยายามอธิบายถึงชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่คนสยามรู้จัก รวมถึงได้อธิบายถึงลักษณะนิสัยใจคอ วัฒนธรรม ความเชื่อ ศาสนา การแต่งกาย และที่สำคัญคือการจัดลำดับชั้นของคนในชาติต่าง ๆ ดังปรากฏอยู่ในโครงต่างภาษาที่ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามในคราวบูรณะวัดแห่งนี้ในปี พ.ศ. 2378 เป็นต้นมาโดยโครงนั้นเป็นโครงต้นเป็นเรื่องคนต่างภาษาสมัยนั้นจำนวน 32 ชาติ แต่ยังมีชาติชาติที่คนไทยรู้จักดีอีกจำนวนหนึ่งเช่น โปรตุเกส อังกฤษและอเมริกัน (กาญจนาภรณ์, 2516; ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2546, หน้า 31-44) ไม่เพียงแต่โครงต่างภาษาที่เกิดขึ้นนั้นในตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์นั้นยังได้กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่แยกแยะกลุ่มคนตามภาษาได้ 63 ภาษา (กรมศิลปากร, 2513, หน้า 3-5) นอกจากนี้แล้วยังมีการแต่งวรรณกรรมเรื่องพระอภัยมณีที่แสดงถึงกลุ่มคนที่มีลักษณะทางชาติพันธุ์แตกต่างกันเป็นตัวละคร ที่มีความสัมพันธ์ในเชิงวัฒนธรรมการเมืองและอำนาจ ที่มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2

ผลของแนวทางดังกล่าว ก็เพื่อที่จะสร้างความเข้าใจตัวเองของคนสยาม และความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ว่าชาวสยามควรจะปฏิบัติตนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อย่างไรที่ไม่ใช่ฐานะประเทศราชที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจสยาม หรือเช่นเรื่องที่สยามได้เป็นรัฐบรรณาการของจีนจึงเป็นผลให้มีการทบทวนสร้างระบบความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งเป็นผลดีในการที่จะอยู่ร่วมกันเชิงบูรณาการชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้าด้วยกันกับสยามประเทศ เพื่อสร้างผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

การปรับตัวของสยามผ่านการเรียนรู้เรื่องชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์ด้วยอย่างยาวนาน ส่งผลอย่างต่อเนื่องถึงนโยบายที่จะพัฒนาสยามที่ยัง มีลักษณะกึ่งอารยธรรมให้มีอารยธรรมจึงมีการหาความหมาย ของสิ่งที่เรียกว่า Civilized and Enlighten Nation ผ่านการอ่านในหนังสือ Anthropological Review ของรัชกาลที่ 4⁴ ที่จะปรับตัวให้เข้ากับประเทศมหาอำนาจในด้านต่าง ๆ ทั้งเรื่องการปรับเปลี่ยนพระราชพิธี การศึกษา ภาษา และเทคโนโลยี นับว่าเป็นการใช้การศึกษาเชิงชาติพันธุ์ในการที่จะดำรงอยู่ของสยาม ท่ามกลางกลุ่มต่าง ๆ และความสามารถที่จะยกระดับคนสยามให้เข้าอยู่ในกลุ่มที่มีอำนาจเช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมนี รัสเซีย เพื่อที่จะให้ชาติ

⁴ ทวีศักดิ์ เผือกสม (2546, หน้า 148) ยังได้อ้างในพระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, 3 เล่ม (กรุงเทพ : ศุภสภา, 2506) เล่ม 2 หน้า 126-128. เป็นภาษาอังกฤษทรงแปลโดย กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ โดยพระราชหัตถเลขาไม่มีนามผู้รับแต่มีการสันนิษฐานว่าพระราชทานไปยังมิสเตอร์ ทอมทส ยอชนอกส กงสุณอังกฤษ ประจำกรุงเทพ ปีขาล พ.ศ. 2409

พันธุ์สยามเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ อีกระดับหนึ่ง (ทวิศักดิ์ เผือกสม, 2546, หน้า 137, 148) นโยบายนี้ได้ส่งทอดต่อมาถึงรัชกาลที่ 5 ซึ่งก่อให้เกิดนโยบายการปกครองมณฑลแบบเทศาภิบาลขึ้น ผ่านแนวคิดการปกครองแบบอาณานิคมภายใน ที่จะต้องมีการรายงานกิจการกลุ่มชาติพันธุ์ ที่อยู่นอกห่างไกลศูนย์กลางผ่านภารกิจในกระทรวงมหาดไทย ของกรมพระยาดำรงราชานุภาพเป็นหลัก นับว่าเป็นการใช้แนวคิดเรื่องวิวัฒนาการในการสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ให้มีระดับชัดเจน ในแต่ละกลุ่มคน

ช่วงรัชกาลที่ 6 ความพยายามที่จะสร้างชาติสยามขึ้น ซึ่งต้องผ่านการสร้างความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในกลุ่มคนที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ เช่นชาวจีน อัสวพาหุ⁵ ได้เขียนหนังสือเรื่อง “ชีวแห่งบูรพาทิศ” และอธิบายถึงความเป็นชาติจีนที่ดำรงอยู่ผ่านลูกหลาน และเปรียบเทียบกับชาวยิวแห่งยุโรปไว้ นับว่าเป็นการเขียนเรื่องชาติพันธุ์วรรณนาในเชิงความแตกต่างทางชาติพันธุ์ และความเหนือกว่าของชาติพันธุ์ในฐานะกลุ่มผลประโยชน์อย่างชัดเจน กล่าวคือ จีนนั้นเหมือนยิว (เป็นการเปรียบเทียบ) “มีการถือโคตร” ไม่ว่าจะอยู่แห่งใดก็เป็นจีนและการถือโคตรนี้ไม่ใช่การถือชาติและความเป็นพลเมืองของชาติอื่น ๆ ไม่ เมื่อหญิงใดแต่งงานกับจีนก็ต้องกลายเป็นจีน ลูกที่เกิดมาย่อมเป็นจีน ถ้าชายใดแต่งงานกับจีนคนนั้นก็ย่อมเป็นจีน รวมถึงจีนที่ได้รับการสั่งสอนให้แบ่งมนุษย์ออกเป็นสองส่วนคือ คนจีนและฮวน (คนป่า) (อัสวพาหุ, 2528, หน้า 14-16) ซึ่งงานเขียนดังกล่าวเน้นให้เห็นถึงความเชื่อของการมีอยู่เรื่องการสืบชาติพันธุ์เป็นไปผ่านสายเลือดโดยเฉพาะทางบิดา และความเป็นจีนนั้นเป็นลำดับขั้นหรือสถานภาพทางสังคมที่เหนือกว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ

กระบวนการเหล่านี้ มีพัฒนาการเข้มข้นขึ้น จนก่อให้เกิดนโยบายชาตินิยมแบบข้ามชาติ ในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้มีความพยายามอธิบายเรื่องความเป็นมาของชนชาติไทย และคนไทย ในฐานะชาติพันธุ์ที่บริสุทธิ์ และมีอาณาเขตของกลุ่มกว้างไกล ผ่านการศึกษาเชิงชาติพันธุ์ของชาวตะวันตก คือ งานของหมอวิลเลียม คลิฟตัน ดอดด์ (William Clifton Dodd, 2010) ผู้เขียนหนังสือ เผ่าไทย : พี่ใหญ่ของจีน (The Tai Race : The Elder Brother of the Chinese, พ.ศ. 2452) ดอดด์เป็นหมอสอนศาสนาซึ่งเคยเดินทางเข้าสู่ตอนใต้ของจีน และพบกับคนไทยมากมายในเส้นทางที่เดินทางผ่าน แนวคิดของหมอดอดด์มีอิทธิพลต่อนักประวัติศาสตร์ไทยรุ่นเก่า ได้แก่ ขุนวิจิตรมาตรา (รองอำมาตย์โทสง่า กาญจนาคพันธุ์) ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง “หลักไทย” และ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ในหนังสือที่ชื่อ งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย (วิจิตรวาทการ, 2549) พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2499 โดยเน้นถึงความเป็นชนชาติไทยจากการสืบสายโลหิต

นโยบายดังกล่าวได้เปลี่ยนชื่อประเทศจากสยาม เป็นประเทศไทย หมายถึงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเท่านั้น รวมถึงการสร้างวัฒนธรรมไทยขึ้นมาใหม่ และการศึกษาเรื่องประเพณีไทย วัฒนธรรม

⁵ พระนามแฝงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ไทย ผ่านแนวคิดทางมานุษยวิทยาของพระยาอนุมานราชธน ผู้ซึ่งได้รับการกล่าวถึงจากนักมานุษยวิทยาในปัจจุบันว่าเป็นนักจารีตชาติพันธุ์นิกายแบบราชากร (พัฒนา กิตติอาสา, 2551, หน้า 185) แต่สำหรับนักมานุษยวิทยาบางท่าน ได้กล่าวชื่นชมพระยาอนุมานราชธนว่า เป็นนักมานุษยวิทยาที่ผ่านการฝึกฝนด้วยตนเอง (Reynolds, 2551, หน้า 29) งานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับชาติพันธุ์นั้นคือ เรื่อง ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทยที่ตีพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2505 เป็นการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ไทย (สยาม) เป็นหลักแต่ก็ยังมีการเปรียบเทียบระหว่างชาติพันธุ์ไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ประกอบการอธิบายรายละเอียดเรื่อง “วัฒนธรรม” รวมถึงการอธิบาย ชาติ สัญชาติ และ ประชาชาติ โดยอ้างหลักวิชา ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) ที่ใช้รูปร่างลักษณะร่างกายเป็นการแยกแยะเชื้อชาติ (เสฐียร โกเศศ, 2521, หน้า 162) การศึกษาเชิงชาติพันธุ์ที่ผ่านมานั้น อาจเรียกได้ว่าเป็นการศึกษาที่ยังไม่เป็นสำนักความรู้หรือมีศาสตร์กำกับอย่างชัดเจน

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ในเชิงที่นักมานุษยวิทยา เรียกว่าสมัครเล่น หรือ ท่องเที่ยว นั้น ถูกผลิตขึ้นมาอย่างมากมาย โดยกลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องดังกล่าว เช่น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ โดยเฉพาะบุญช่วยนั้น ได้ผลิตงานที่มีความสำคัญเชิงชาติพันธุ์ขึ้นอย่างมากมาย เช่น 30 ชาติในเชียงราย (พ.ศ. 2493) ไทยสิบสองปันนา (พ.ศ. 2497) ชาวเขาในประเทศไทย (พ.ศ. 2506) ฯลฯ โดยงานต่าง ๆ เหล่านี้ ถึงแม้ว่าจะเป็นงานเขียนแบบมีทัศนคติในฐานะคนภายนอกมองและเข้าใจ ผ่านประสบการณ์ที่ผู้เขียนเข้าไปสัมผัสพันธุ์ด้วย แต่ก็ยังเป็นข้อมูลพื้นฐานให้กับนักวิชาการรุ่นหลัง ช่วง 40 ปีต่อมา เช่น จิตร ภูมิศักดิ์ (2544) ในการผลิตผลงานที่มีชื่อเสียง คือ ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว ขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ (2519) ที่ได้อ้างอิงถึงงานของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ (2545) ที่ผ่านมาเหล่านั้น

การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ที่ผ่านมานั้น นับว่าอยู่ในแนวคิดของทฤษฎีวิวัฒนาการที่ได้รับ ความนิยมในยุโรป แต่ผลของทฤษฎีวิวัฒนาการนั้นส่งผลอันเลวร้ายในการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ และการอ้างความชอบธรรมของวัฒนธรรมที่สูงกว่า ที่จะกำจัดคนป่าเถื่อนให้หมดไป ทำให้ทฤษฎีวิวัฒนาการนี้อ่อนแรงลง

การก่อตัวของการศึกษาชาติพันธุ์ในประเทศไทยนั้น เริ่มต้นจากมีนักมานุษยวิทยาที่ได้รับการฝึกฝนจากสำนักในยุโรปเรียนจบมาหลังจากปี พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา คือ สนธิ สมุทรการ ศึกษา สังคมไทยพน พัทธา สายหู ศึกษามุสลิมภาคใต้ และสุเทพ สุนทรเกสศึกษาเปรียบเทียบระหว่างมุสลิมปาตานและมุสลิมยูนนานในตัวเมืองเชียงใหม่ (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2552, หน้า 41) นับว่าเป็นการสถาปนาความรู้เรื่องชาติพันธุ์ในแบบหลักวิชาทางมานุษยวิทยาโดยนักมานุษยวิทยาคนไทย

ในช่วงยุคสงครามเย็นงานศึกษาทางชาติพันธุ์ในประเทศไทยนั้น เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของนักวิชาการจากตะวันตก เช่น อเมริกา และอังกฤษ การศึกษาในช่วงนี้ มีแนวคิดเชิงการเมือง

ผนวกอยู่ด้วย เช่น เรื่องของภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ และภัยจากยาเสพติด ดังนั้นจึงเห็นว่าผู้สนับสนุนจึงเป็นหน่วยงานทางทหารในช่วงแรก และต่อมาเป็นหน่วยงานด้านการพัฒนาชีวิตของกลุ่มชาวเขา (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และปนัดดา บุญยสาระนัย, 2548, หน้า 205)

ในส่วนการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในมิติเรื่องความมั่นคงของรัฐไทยนั้นมีแนวคิดส่วนของส่วนราชการไทยซึ่งมีแนวคิดเชิงนโยบายในการจัดสถานะกลุ่มคนโดยใช้ความเป็นชาติพันธุ์เป็นข้อกำหนดมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ดังเช่นการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็นประเทศไทยโดยนโยบายเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยผ่านอดีตเลขาธิการสภาความมั่นคงขจัดภัย บรูษพัฒน์ซึ่งมีส่วนในการปฏิบัตินโยบายนั้นได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐต่าง ๆ โดยทั่วไปนั้นมีแนวทางอยู่สามประเด็นดังนี้ (1) นโยบายแยกพวก (Segregation) หมายถึงการแยกแยะกลุ่มอย่างชัดเจนต่างคนต่างอยู่ไม่มีความสัมพันธ์กัน (2) นโยบายผนวกรวมหรืออยู่ด้วยกัน (Integration) การที่ชนกลุ่มน้อยในรัฐสามารถดำรงชีวิตวัฒนธรรมตามวิถีของตนเองไว้ได้แต่ต้องมีความจงรักภักดีต่อประเทศ (3) นโยบายการผสมกลมกลืนชาติ (Assimilation) คือการที่รัฐ (คนกลุ่มใหญ่) พยายามกลืนชนกลุ่มน้อยผ่านกระบวนการทางสังคมกลายเป็นกลุ่มเดียวกันในที่สุด (ขจัดภัย บรูษพัฒน์, 2518, หน้า 2)

ซึ่งแนวนโยบายทั้งสามนี้การใช้การผสมกลมกลืนชาติเป็นวิธีการที่ได้รับการปฏิบัติในประเทศไทยและเชื่อว่าจะเป็นวิธีการที่ได้ผลกับคนจีนโพ้นทะเลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และกระบวนการแยกพวกและการผนวกรวมหรือบูรณาการ นั้นไม่ได้นำมาใช้เป็นนโยบายของรัฐในการจัดการชนกลุ่มน้อยแต่อย่างใด

การเคลื่อนไหวที่สำคัญของยุคนี้ได้แก่การที่กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย ได้จัดตั้งศูนย์วิจัยชาวเขาขึ้นในปี พ.ศ. 2507 (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และปนัดดา บุญยสาระนัย, 2548, หน้า 207) ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ การสร้างองค์ความรู้นั้น ได้เลือกแนวทางการศึกษาทางมานุษยวิทยาเป็นหลัก ด้วยสาเหตุที่รัฐบาลได้จ้างที่ปรึกษาโครงการเป็นนักมานุษยวิทยา ดังนั้นการศึกษาชาวเขาต่างๆจึงมีลักษณะแยกกลุ่มชาติพันธุ์ และมีนักวิจัยประจำกลุ่มชาติพันธุ์ (ซูพินิจ เกษมณี, 2553, หน้า 20) แต่การศึกษาของสถาบันวิจัยชาวเขา ก็เพื่อที่จะพัฒนาชาวเขาให้กลายเป็นพลเมืองไทยให้สมบูรณ์ได้อย่างไร และจะลดการปลูกฝิ่น และตกเป็นเครื่องมือของลัทธิคอมมิวนิสต์ งานของสถาบันวิจัยชาวเขาได้ก้าวมาถึงจุดหนึ่งที่ได้ยุติบทบาทลงเมื่อมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางราชการใหม่ ในปี พ.ศ. 2545 (ประสิทธิ์ ลิปรีชา และปนัดดา บุญยสาระนัย, 2548, หน้า 204) การเคลื่อนไหวทางวิชาการนี้ยังมีการจัดตั้งสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดลในปี พ.ศ. 2517 ได้ศึกษาวิจัยและรวบรวมข้อมูลภาษาของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีกลุ่มนักวิชาการที่พยายามสร้างความเข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในไทยผ่านการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ และป่า ในกลุ่มของนักวิชาการมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งสามารถสร้างองค์ความรู้ในเรื่องสิทธิชุมชน ผ่านระบบความรู้ดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ ให้เป็นองค์ความรู้ที่สามารถเข้าไปเคลื่อนไหวเชิงนโยบายของประเทศไทยเช่นงานของ อานันท์ กาญจนพันธุ์ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี และนักวิชาการในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รวมถึงวิทยานิพนธ์ทางสาขาพัฒนาสังคม ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นจำนวนมากที่ได้ผลิตขึ้นในแนวทางนี้

งานวิจัยกลุ่มชาติพันธุ์ต่างที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นแล้วนั้นสามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้ คือกลุ่มแรกนั้นเป็นการศึกษาในเชิงรายละเอียดของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เป็นการศึกษาที่เน้นถึงว่ากลุ่มชาติพันธุ์นั้นมีความเป็นชาติพันธุ์ผ่านวัตถุและรายการวัฒนธรรมอย่างไรและเน้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ว่าไม่มีความสัมพันธ์กับโลกภายนอก เป็นกลุ่มที่แท้จริงเป็นเช่นไร ในกลุ่มที่สองเป็นการศึกษาเรื่องรัฐชาติกับความเป็นพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เน้นเรื่องความมั่นคง ในกลุ่มที่สามนั้น เป็นการศึกษาว่าความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นเรื่องขององค์กรทางชาติพันธุ์และการใช้อำนาจทางชาติพันธุ์ในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ

การศึกษาเชิงชาติพันธุ์นั้น ยังไม่หยุดนิ่ง ถึงแม้ว่าสถาบันวิจัยชาวเขา ซึ่งมีการกิจอย่างชัดเจน ได้ถูกยุติลงไปแล้วก็ตาม การศึกษาโดยนักวิชาการอื่น ๆ ก็ยังเคลื่อนไหว และเห็นว่างานชาติพันธุ์นั้นยังมีความสำคัญอยู่ เนื่องจากนโยบายของรัฐที่ผ่านมา คาดหวังว่ากลุ่มชาวเขาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ จะต้องถูกกลืนกลาย จนต้องกลายเป็นพลเมืองคนไทยไปในที่สุด และละเลิกประเพณีดั้งเดิม และรับแนวคิดประเพณีของรัฐไทยได้ในที่สุด แต่ความเป็นจริงแล้ว ผลของการพัฒนาในโครงการพัฒนาของรัฐและเอกชนไม่สามารถที่จะสร้างให้พวกเขาเหล่านั้นทัดเทียมกับกลุ่มคนไทยได้อย่างกลมกลืน แต่เป็นการสร้างสิ่งที่เรียกว่ากระบวนการทำให้เชื่อโดยรัฐ (McCaskill, 1977, pp. 26-60) ดังนั้นกลุ่มชาติพันธุ์บางส่วนกลายเป็นกลุ่มที่ผิดแปลกแตกต่างอาศัยอยู่ในเมือง บางส่วนได้กลับไปฟื้นฟูประเพณีความรู้ดั้งเดิม กลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผ่านการผนึกรวมเข้ามาอย่างหลวม ๆ และได้แตกตัวออกไป กลับไปสู่การรื้อฟื้นความเป็นชาติพันธุ์ผ่านระบบพิธีกรรม ประเพณี และจารีตดั้งเดิม

ประสิทธิ์ ลิปรีชา และปนัดดา บุญยสาระนัย (2548, หน้า 224) ได้กล่าวถึงงานศึกษาทางชาติพันธุ์ในภาคเหนือประเทศไทยว่ายังคงอยู่ในระดับการศึกษา “กลุ่มชาติพันธุ์” (Ethnic Group) มากกว่าเป็นการศึกษาเรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์” ถึงแม้ว่าก่อนหน้านี้บทความนี้มีนักมานุษยวิทยาไทยได้พยายามทบทวนและสร้างแนวคิดเรื่องนี้ในวงวิชาการไทย ความรู้เรื่องชาติพันธุ์ได้มีการอธิบายโดยนักวิชาการทางมานุษยวิทยา โดยสุเทพ สุนทรเกสซ์ได้ตีพิมพ์หนังสือเรื่อง ชาติพันธุ์สัมพันธ์

แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยา ในการศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ประชาชาติและการจัดองค์กร ความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ (2548) ขึ้น รวมถึงมีการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 2 เรื่อง ชาติ-ชาติพันธุ์ วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน โดยมีบทความที่เป็นการ ทบทวนความรู้เรื่องการศึกษาชาติพันธุ์ โดยฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ (2547) ซึ่งสุเทพ สุนทรเกสัช กล่าวไว้ว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์นั้น ไม่ใช่คำใหม่ แต่เป็นมโนทัศน์ใหม่ในการศึกษาชาติพันธุ์ผ่านองค์กร ทางสังคมอย่างมีพลวัต ส่วนฉวีวรรณนั้น ได้กล่าวว่า ชาติพันธุ์สัมพันธ์นั้นเป็นงานที่กว้าง และมี มโนทัศน์ที่ไม่ชัดเจน คลุมเครือ ไม่สามารถที่จะกลายเป็นแนวคิดในการศึกษาเชิงชาติพันธุ์ได้

ในส่วนงานวิจัยเรื่องพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย : การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย นี้ได้ใช้แนวทางการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ผนวกกับการทบทวน แนวคิดกลุ่มรัฐชาติกับความเป็นพลเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ที่เน้นเรื่องความมั่นคง และกลุ่มแนวคิด ที่เป็นการศึกษาว่าความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้นเป็นเรื่องขององค์กรทางชาติพันธุ์และการใช้องค์กร ทางชาติพันธุ์ในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ เป็นแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

2.3 แนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์ พลวัตวัฒนธรรมของจีนยูนนาน

การศึกษาเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยในงานชิ้นนี้ มีคำถาม งานวิจัยที่ว่า ชาวจีนยูนนานพลัดถิ่นในประเทศไทยมีการปรับตัวอย่างมีนัยสำคัญอย่างไร ถึงยังคง ความเป็นชาวจีนยูนนานไว้ หรือสามารถดำรงชาติพันธุ์ตนเองไว้ได้อย่างไร และได้ใช้ความเป็นชาติ พันธ์ุนั้นในการสร้างความได้เปรียบ หรือความเหนือกว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ในรัฐที่ตนเองเข้าไปตั้งถิ่นฐาน โดยที่ไม่สูญเสียความเป็นชาติพันธุ์ตนเองไป ผ่านการเลือกใช้ ประเพณีและพิธีกรรมที่เลือกสรร ไม่ใช่เพื่อการอนุรักษ์แต่เป็นการนำไปใช้ในความหมายใหม่ เพื่อ ชิงความได้เปรียบทางกลยุทธ์ในการดำรงอยู่ในรัฐ

การวิจัยนี้มีคำถามถึงความเป็นจริงทางสังคมเรื่องของชาติพันธุ์ว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในทาง สังคม ที่สืบทอดเชื้อสายและวัฒนธรรมมาในกลุ่มคน หรือชาติพันธุ์เป็นเพียงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมา เพื่อที่จะใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตมนุษย์

การศึกษาเรื่องชาติพันธุ์ที่ผ่านมา นั้น เดิมเชื่อกันว่านักวิจัยจะต้องค้นหากลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่ โดดเดี่ยว ไม่ได้ติดต่อกับโลกภายนอก ที่มีวัฒนธรรมหนึ่ง ในพื้นที่ที่มีขอบเขตเฉพาะ แต่ความเป็น จริงนั้นกลุ่มคนไม่ได้อยู่ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งและไม่ได้มีวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว และไม่ได้โดด เดี่ยว ดังนั้นการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์นั้นจะไม่สามารถบอกได้จากรายละเอียดของสิ่งของทาง วัฒนธรรม เสื้อผ้า วิธีการผลิต ความเชื่อและพิธีกรรม เท่านั้น การที่จะรู้ว่ากลุ่มใดเป็นชาติพันธุ์ใด

นั่น คงต้องใช้แนวคิดที่ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์คือการจัดระเบียบองค์กรทางสังคม” ซึ่งแนวคิดนี้เสนอ โดย เฟรดริก บาร์ท (Fredrik Barth อ้างถึงใน สุเทพ สุนทรเกสซ์, 2548, หน้า 30-32 และฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2547, หน้า 13-18) โดยการจัดองค์กรนั้นผ่านความพยายามที่จะรักษาพรมแดนทาง ชาติพันธุ์ไว้ระหว่างกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในหลากหลาย มิติ

ดังนั้นชาวจีนยูนนานในประเทศไทยในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นหน่วยของการศึกษานี้ จึงได้ใช้แนวคิดของ บาร์ท ในการกำหนดกลุ่มผ่านการจัดองค์กรทางสังคม ทั้งนี้เพื่อที่จะได้พิสูจน์ ว่า ชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่อยู่จริงทางสังคม หรือเป็นเพียงเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้น

แต่ความจริงของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น เป็นความสัมพันธ์ที่ ไม่เท่าเทียมกันในเรื่องระดับชั้นของการแบ่งปันทรัพยากร กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม ได้พัฒนาการ ต่อสู้ระหว่างชาติพันธุ์ที่ถูกผนวกรวมไว้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น ในรัฐชาติสมัยใหม่ ดังนั้นการที่จะ เข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ นั้น จะต้องมึมโนทัศน์ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ชาติพันธุ์ อย่างมี “พลวัต” ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ

ดังนั้นการศึกษาที่จะหาคำตอบรู้เรื่องพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในประเทศไทย ว่าก่อตัวในรูปแบบใด และจะสร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่ออธิบายพลวัตเหล่านั้น จะต้องมีการใช้ แนวคิดที่เป็นสหวิทยาการหลากหลายแนวทาง ที่สอดคล้องกัน และสามารถที่จะสอบทานความจริง ซึ่งกันและกันได้ ด้วยแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์

แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์สรุปความจากหนังสือ ชาติพันธุ์สัมพันธ์ ของสุเทพ สุนทรเกสซ์ (2548) กล่าวถึงการศึกษาเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ว่าเป็นสิ่งใหม่ มิใช่คำใหม่ เพราะวามโนทัศน์เรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์นั้น เป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายผู้คน ที่เรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใด ๆ ที่เคยถูกอธิบาย ผ่านแนวคิดเรื่อง เชื้อชาติ และชาตินิยม

โดยที่ชาติพันธุ์สัมพันธ์ต้องการหาคำตอบ ที่มากกว่าการศึกษาที่บอกว่าชาติพันธุ์หนึ่งมี ลักษณะอย่างไร มีวิถีชีวิตอย่างไร โดยเพียงศึกษาแต่สิ่งที่ปรากฏภายนอก แต่ในเรื่อง Ethnicity จะ ตั้งคำถามมากกว่า การที่ระบุถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มี อย่างเข้มข้นต่อเนื่อง ยาวนานว่าเหมือนกันและแตกต่างกันอย่างไร

คนกลุ่มหนึ่งจะรู้ได้อย่างไรว่าเป็นกลุ่มเดียวกัน และใครเป็นกลุ่มที่แตกต่าง โดยใช้อะไร เป็นตัวกำหนด และที่สำคัญแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ยังต้องวิเคราะห์ถึงจีระดับของความ แตกต่างนั้นที่บ่งบอกระดับชั้นของความแตกต่าง และการประเมินคุณค่าที่ไม่เท่าเทียมกัน ที่เป็นผล มาจากการปรับตัวของกลุ่มต่าง ๆ กับจินตนาการของความเป็นรัฐชาติ ที่แบ่งปันทรัพยากรในรัฐที่ ไม่เท่าเทียมกัน

โดยบางกลุ่มได้สูญเสียลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ไปให้กับจินตนาการของความเป็นรัฐใหม่ ก่อเกิดความจงรักภักดีใหม่ มีประเพณีประติฐฐานใหม่ที่อยู่นือความสัมพันธ์ดั้งเดิมของแต่ละกลุ่ม (ชาติพันธุ์)

ซึ่งยังมีบางกลุ่มที่ยังคงรื้อฟื้นกลับไปสู่ลักษณะความเป็นเผ่าพันธุ์เพื่อจัดตั้งกลุ่มการเมืองที่ไม่เป็นทางการ โดยอาศัยขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม ดำเนิน และพิธีกรรม โดยเริ่มจากความ เป็นเครือญาติ และเทศกาลเฉลิมฉลอง เป็นยุทธวิธี จนกลายเป็นข้อได้เปรียบทางการเมืองและ เศรษฐกิจ

ดังนั้นชาติพันธุ์สัมพันธ์ จึงเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์สังคมวัฒนธรรม ที่อธิบายความ ซับซ้อนของกลุ่ม ที่คาดว่าจะต้องสูญเสียและถูกกลืนกลายไปกับรัฐ-ชาติที่เกิดขึ้น แต่กลุ่มบาง กลุ่มยังคงดำรงอยู่ด้วยลักษณะที่มีการปรับตัวต่อสู้เพื่อจะดำรงความแตกต่างไว้

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548, หน้า 95-97) ได้สรุปประเด็นและกระบวนการสำคัญของชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) ว่า

1. ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นผลที่เกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดระยะยาวของกลุ่มชาติพันธุ์ ต่างๆ ไม่ใช่ผลจากลัทธิการแบ่งแยก (Separatism) และยังเป็นเรื่องตรงกันข้ามกับแนวคิดการผนึก รวมของเผ่าพันธุ์ (The glue theory of tribalism) แต่เกิดขึ้นจากกลุ่มเผ่าพันธุ์บางกลุ่มได้พัฒนากลุ่ม ผลประโยชน์ของตนขึ้นมาและเผ่าพันธุ์อื่นๆตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบเกิดการแย่งชิงอำนาจระหว่าง กลุ่มต่าง ๆ โดยใช้ความสำคัญของจารีตประเพณีที่รื้อฟื้นขึ้นมาใหม่แต่ถ้ามองอย่างผิวเผินอาจเป็น การแบ่งแยกแบบเผ่าพันธุ์นิยม (Tribalism) ผ่านลัทธิประเพณีดั้งเดิม แต่ในทางความเป็นจริงคือการ รวมกลุ่มทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้กรอบของรัฐประชาชาติ
2. กลุ่มชาติพันธุ์จะมีลักษณะที่เป็นพลวัตของการจัดระเบียบความสัมพันธ์และ ขนบธรรมเนียมประเพณีใหม่ ที่ไม่ใช่การอนุรักษ์วัฒนธรรมหรือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม
3. ชาติพันธุ์สัมพันธ์เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่จารีตประเพณีดั้งเดิมจะถูก นำไปใช้ในความหมายเฉพาะ ในฐานะที่เป็นกลไกของการจัดองค์กรทางการเมืองแบบไม่เป็น ทางการ
4. ลักษณะสำคัญของชาติพันธุ์สัมพันธ์จะมีลักษณะที่ไม่เป็นทางการหรือแบบพิธีการ รัฐ โดยกลุ่มชาติพันธุ์จะต้องรวมตัวกันอย่างไม่เป็นทางการ ภายในกรอบขององค์กรที่เป็นทางการ หรือรัฐประชาชาติ โดยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองกลุ่มดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์สัมพันธ์ ทางการเมือง

ซึ่งกลุ่มชาวจีนยูนนาน มีประเด็นที่ใช้กระบวนการรื้อฟื้นลักษณะความเป็นเผ่าพันธุ์ของ ตนเอง โดยบางส่วนไม่ยอมถูกกลืนกลาย โดยรัฐไทย ดังนั้นแนวทางเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์จึงเป็น

แนวคิดที่เหมาะสมกับการนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาและการวิเคราะห์ เรื่องระดับที่ชาวจีนยูนนานที่มีการสร้าง ความเหนือกว่าทางชาติพันธุ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของการเมืองในชีวิตประจำวัน ด้วยอุดมการณ์ความเป็นจีนที่เหนือกว่า ทั้งทางด้านาน ความเชื่อ ประวัติศาสตร์ และวิธีการผลิตเชิงเศรษฐกิจ

การศึกษาเกี่ยวกับชาวจีนยูนนานที่ใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์นั้น ได้มีนักวิชาการศึกษาไว้ก่อนหน้านางานวิจัยที่เป็นคุณูปการนี้ โดยผู้วิจัยได้ทบทวนงานของผู้บุกเบิกการศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานมุสลิมในภาคเหนือของประเทศไทยสองท่านคือ สุเทพ สุนทรภะสิข ใน *Islamic Identity in Chiangmai City: A Historical and Structural Comparison of Two Communities* (Suthep Soonthornpasuch, 1977) และผู้ศึกษาในเวลาต่อมาคือ สุชาติ เศรษฐมาลินี ในบทความเรื่อง "การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย" (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2550, หน้า 24-58) ที่สืบเนื่องจากวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกทั้งสองท่านในประเด็นเรื่อง Ethnicity หรือชาติพันธุ์สัมพันธ์ ที่หมายถึงความเป็นองค์กรทางสังคมที่ใช้การยุทธวิธีทางชาติพันธุ์ในการสร้างความได้เปรียบ ที่มีใช้เพื่อความแตกต่างเท่านั้น ยังเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันในทางโครงสร้าง และการลำดับชั้นความแตกต่าง และการประเมินคุณค่าที่ไม่เท่าเทียมกัน โดยมีขั้นตอนดังนี้

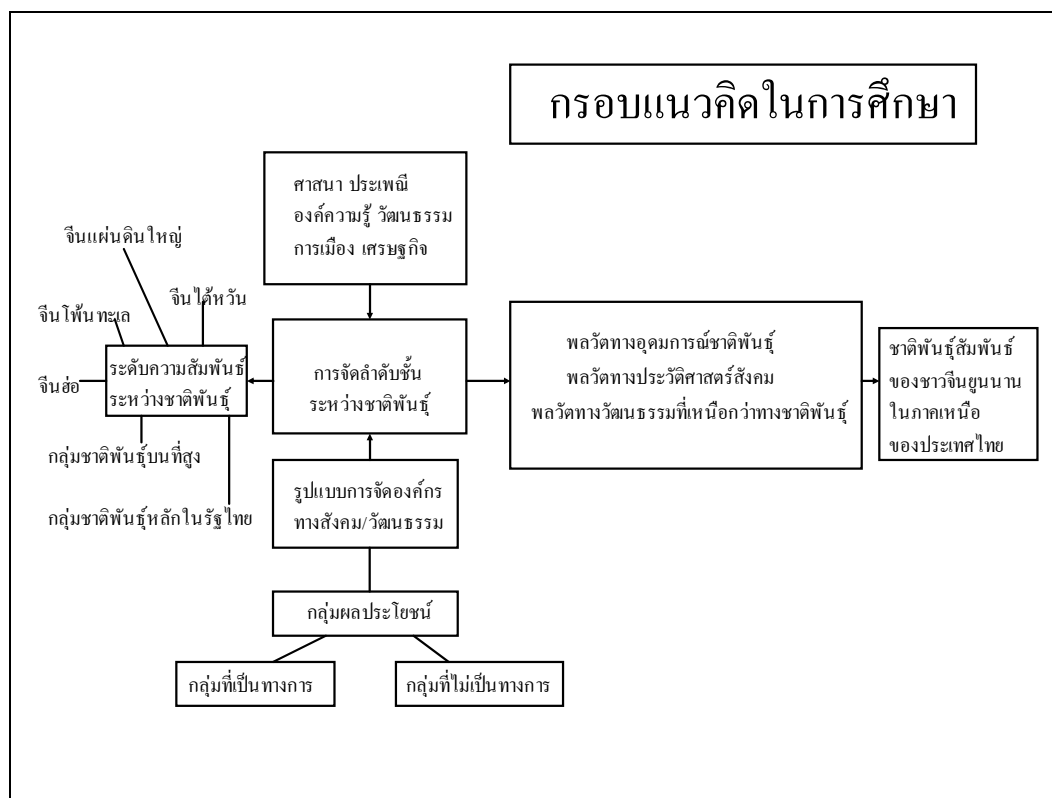
1. รุ่นที่ 1 มีอัตลักษณ์คนพลัดถิ่นที่ต้องถูกกลืนกลาย
2. รุ่นที่ 2 มีอัตลักษณ์ของความสูญเสียความเป็นชาติพันธุ์
3. รุ่นที่ 3-4 ปรับตัวและเติบโตขึ้นในสังคมด้วยประสบการณ์ใหม่

และใช้อัตลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ที่ถูกให้หมายใหม่ (ไม่ใช่การรื้อฟื้นแบบอนุรักษ์) ให้กลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อใช้ในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ

ในการศึกษานี้จึงขอเปิดประเด็นทางออกในการศึกษาด้วยวิธีการที่เป็นสหวิทยาการเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์เพื่อที่จะมองวัฒนธรรมอย่างมีความเคลื่อนไหวต่อเนื่องไม่หยุดนิ่ง ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานนั้น ไม่ใช่การศึกษาเพียงรูปแบบวัฒนธรรมของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พัฒนาไปตามเวลานั้น ซึ่งยังไม่เพียงพอต่อการวิเคราะห์ตัววัฒนธรรมเนื่องจากไม่ได้เห็นถึงการใช้สัญลักษณ์และการต่อสู้ ที่จะสร้างความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระชับแน่นระหว่างกันเป็นระยะเวลายาวนาน

ดังนั้นการใช้แนวทางเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์นั้นเป็นมโนทัศน์ที่สามารถอธิบายกระบวนการของชาติพันธุ์ต่าง ๆ ว่าสามารถที่จะดำรงความแตกต่างในระดับชั้นต่าง ๆ ได้ด้วยวิธีและเงื่อนไขใด และทำอะไรถึงยังคงดำรงอยู่ในลูกหลานรุ่นต่อมา ซึ่งมโนทัศน์นี้แสดงให้เห็นถึง

ความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดพลัง ที่จะดำรงความเป็นชาติพันธุ์เพื่อที่จะต่อรองผลประโยชน์หรือขับเคลื่อนกลุ่มไปได้โดยมโนทัศน์เรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์มีพัฒนาการทางแนวคิดดังนี้

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

“ฮ่อ” ในตำนานและ “ฮ่อ” ในประวัติศาสตร์

เจีย แยนจองได้กล่าวถึง ที่มาของคำว่า “ฮ่อ” สันนิษฐานว่า อาจมาจากชื่อเรียกอาณาจักรน่านเจ้า (南诏) ซึ่งตั้งอยู่ที่ต้าหลี่ (大理) ริมทะเลสาบหนองแส หรือ “ซีเอ้อห่อ” (西洱河) ชาวจีนเรียกชาวป่าที่อยู่ทะเลสาบหนองแสนี้ว่า “ฮ่อ/ห่อ” ชื่อเต็มคือ “ซีเอ้อห่อหมาน” (西洱河蛮) หรือ “ชาวป่าที่อยู่บริเวณแม่น้ำหนองแส” ต่อมาชาวป่า “ฮ่อ/ห่อ” ได้ย้ายจากทะเลสาบหนองแสไปอยู่คุนหมิง (昆明) ก็ยังถูกเรียกว่า “ฮ่อ/ห่อ” ตามที่อยู่เดิมที่ริมทะเลสาบหนองแส เมื่อกาลเวลาผ่านไป

คำว่า “ฮ่อ” ในความหมายที่แปลว่า จีน เช่น ฮ่อปักกิ่ง หมายถึง “จีนปักกิ่ง”(นรเศรษฐ์ พิสิฐพันธุ์, 2548, หน้า 6)

ต่อมาคำว่า “ฮ่อ” ได้เข้ามาสู่อาณาจักรล้านนาและล้านช้าง ชาวไทยล้านนาและลาวเรียกชาวจีนที่มาจากมณฑลยูนนานและบริเวณใกล้เคียงว่า “ฮ่อ” ประวัติศาสตร์ล้านนากล่าวว่า ขุนเจือง วีรกษัตริย์แห่งเมืองพะเยา ลี้พระชนม์ในขณะทำสงครามกับ “พญาฮ่อแมนตาดอกขอกฟ้าต่ายน” ที่เมืองยูนนาน นอกจากนี้ประวัติศาสตร์ล้านนายังกล่าวว่า ระหว่างปี พ.ศ. 1947–1948 (ตรงกับสมัยหมิงของจีน) ได้เกิดสงครามระหว่างอาณาจักรล้านนากับฮ่อ โดยพญาสามฝั่งแกนแห่งอาณาจักรล้านนาได้เกณฑ์ทหารจากเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ฝาง และเชียงแสน ทำสงครามชนะฮ่อ ขับไล่ฮ่อไปจนสุดแดนสิบสองพันนา (เจีย เยนจง, ม.ป.ป.)

คำว่า “ฮ่อ” ต่อมาได้เข้ามาสู่ภาษาไทย คนไทยภาคกลางใช้คำว่า ฮ่อ เมื่อมีการส่งกองทัพจากกรุงเทพฯ ไปปราบฮ่อ ความเป็นมาของการปราบฮ่อมีว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2392–2402 (ตรงกับสมัยชิงของจีน) ชาวจีนจากมณฑลทางใต้ของจีน มีหงษ์เฉียน (洪秀全) เป็นผู้นำ ได้ก่อการกบฏและตั้งอาณาจักรขึ้นเรียกว่า ไท่ผิงเทียนกั๋ว (太平天国) หรือ มหาสานติแดนสวรรค์ ต่อมาถูกทางการจีนปราบจนแตกหนีเข้าไปในดินแดนของเวียดนาม พม่า ลาว และไทย จีนเหล่านี้มีชื่อต่อมาว่า ฮ่อธงดำ และ ฮ่อธงเหลือง ฮ่อ ได้ปล้นสะดมทำความเดือดร้อนบริเวณทางเหนือของไทย ทางตะวันออกของพม่า และทางตะวันตกของเวียดนาม ทางกรไทยได้ส่งกองทัพไปปราบฮ่อรวม 4 ครั้ง (ปี พ.ศ. 2418, 2426, 2428 และ 2430) ผลของการทำสงครามปราบฮ่อ ได้มีการสร้างเหรียญปราบฮ่อ ใน พ.ศ. 2427 เพื่อพระราชทานเป็นบำเหน็จความชอบแก่ผู้ที่ได้ไปราชการทัพปราบฮ่อ และได้มีการสร้างอนุสาวรีย์ปราบฮ่อ ที่จังหวัดหนองคาย เมื่อปี พ.ศ. 2459 เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งวีรกรรมของทหารที่ไปราชการทัพปราบฮ่อ แม้จะมีการใช้คำว่า “ฮ่อ” ในภาษาไทย แต่คนไทยส่วนใหญ่ก็ไม่เข้าใจแจ่มชัดว่า “ฮ่อ” คือใคร หลังจากสงครามปราบฮ่อ ระหว่างปี พ.ศ. 2418–2430 แล้ว คำว่า “ฮ่อ” ก็เลือนหายไปจากการใช้ชีวิตประจำวันของคนไทยส่วนใหญ่ (นรเศรษฐ์ พิสิฐพันธุ์, 2548)

“ฮ่อ”และ “จีนยูนนาน” ในภาคเหนือของไทย

ชาวจีนยูนนานมีความสัมพันธ์กับดินแดนทางตอนเหนือของประเทศไทยในปัจจุบันผ่านการค้าขายทางไกลในสมัยอาณาจักรล้านนาซึ่งปรากฏในด้านานทางภาคเหนือเช่นตำนานสิงหนวัติ กล่าวถึง “กษัตริย์ฮ่อเทวกาล” (เจียเอนจง, ม.ป.ป) พร้อมทั้งเรียกชาวจีนเหล่านั้นว่า ฮ่อฮ่อว่อง แต่ชาวจีนฮ่อ หรือชาวจีนยูนนานที่คนไทยรู้จักกันดีคนแรกคือ เจิ้งเหอ ที่คนส่วนใหญ่ขนานนามว่าชาูปอก มีเรื่องเล่าต่างๆของเจิ้งเหอที่ออกเดินทางสำรวจพื้นที่ในคาบสมุทรตอนใต้ของ

ประเทศจีนระหว่างปี พ.ศ. 1948 ถึง 1976 (จิříจันท์ วงศ์สื่อเกียรติ ประทีปะเสน, 2548, หน้า 170-205) และเจิ้งเหอคนนี้ยังเป็นชาวจีนยูนนานที่เป็นมุสลิมอีกด้วย

ชาวจีนยูนนานได้ถูกเรียกกันภายในกลุ่มคนไทยล้านนาทางตอนเหนือของประเทศไทยว่า ฮ่อ หรือจีนฮ่อ คำว่า ฮ่อนั้นมีความหมายที่แปรเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและบริบททางสังคม และต่อมาในช่วงของอาณาจักรล้านนานั้น จะรู้จักกลุ่มชาวจีนยูนนานในนามของ “พ่อค้าม้าต่างประเทศ” ที่ขนส่งสินค้าระหว่างพื้นที่ของจีนตอนใต้กับกลุ่มเมืองต่าง ๆ ในล้านนา ล้านช้าง และเดินทางไปค้าขายสินค้าทางทะเลทะเลที่พม่า กลุ่มเหล่านี้ถูกเรียกว่าจีนฮ่อเช่นกัน และในบริบทของจีนฮ่อในช่วงนี้เอง ถ้าเป็นเรื่องสินค้านั้นจะถูกให้ความหมายในทางที่ดี แต่ถ้ามีความหมายในทางต่อต้านรัฐ หรือเป็นตัวละครที่แสดงถึงการรุกรานบ้านเมือง ฮ่อ ก็จะถูกให้ความหมายในด้านลบทางสังคม เช่น การปราบฮ่อ กบฏฮ่อ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นนั้นก็แปรเปลี่ยนไปตามบริบทต่าง ๆ และตามกาลเวลา

เมื่อดินแดนในแถบลุ่มน้ำโขงได้เผชิญหน้ากับการล่าอาณานิคม กลุ่มชาวจีนฮ่อที่ได้ตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยหรือล้านนานั้นก็ได้ถูกผนวกเป็นพลเมืองรัฐสยามในช่วงรัชกาลที่ 5 เช่นกัน การผนวกในครั้งนี้ได้ถูกเรียกกันในกลุ่มนักวิชาการว่า การกลืนกลายซึ่งเป็นกระบวนการที่เชื่อว่าทำให้ชาวจีนในประเทศไทย กลายเป็นพลเมืองไทยโดยวิธีการต่างๆ ที่เป็นการยินยอม และบางกรณีก็เกินไปตามกฎหมาย ซึ่งการผนวกนี้ก็ไม่ได้มีปัญหาที่ร้ายแรงมากในภาคเหนือ แต่ปัญหาก็มีความรุนแรงมากในกรุงเทพฯ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 พ.ศ. 2488 (วิลเลียม สกินเนอร์, 2529, หน้า 292)

ดังนั้นการกลืนกลายจึงไม่ได้มีมิติเดียว และเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในสาธารณรัฐประชาชนจีนมีการเปลี่ยนแปลง โดยพรรคคอมมิวนิสต์ได้มีชัยชนะเหนือพรรคก๊กมินตั๋ง และสามารถสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนสำเร็จ และพรรคก๊กมินตั๋งได้ไปตั้งที่มั่นในเกาะไต้หวัน แต่การสู้รบในแบบของทั้งสองกลุ่มยังคงดำเนินต่อไป ตามแนวชายแดนของประเทศไทย พม่า ลาว จีน เช่นในพม่า กองทัพที่เรียกกันว่ากองพลที่ 93 กองทัพที่ 3 และ 5 ยังคงดำเนินการรบระหว่างจีนก๊กมินตั๋งกับจีนคอมมิวนิสต์อย่างต่อเนื่องในประเทศพม่าบริเวณรัฐฉานทำให้ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเรียกร้องให้ประชาคมโลกรับทราบว่ามีกองกำลังต่างชาติในดินแดนพม่าที่มีแนวทางการรบเพื่อต่อต้านรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีน ให้พม่ากดดันกองกำลังนี้ให้พ้นเขตแดนพม่าโดยเร็ว ดังนั้นทางสหรัฐอเมริกาที่ยังคงสนับสนุนจีนคณะชาติ (สาธารณรัฐจีน) อยู่ขณะนั้น ได้เป็นคนดำเนินการเคลื่อนย้ายกองทัพเหล่านี้ กลับไปยังประเทศไต้หวัน 2 ครั้งด้วยกัน ในปี พ.ศ. 2496-2497 และ พ.ศ. 2504

ถึงอย่างไรก็ตาม ยังคงมีกองกำลังส่วนหนึ่งที่ไม่ต้องการเดินทางไปยังไต้หวัน โดยการนำของนายพลหลี่ เหวิน ผาน (李文煥) แห่งกองทัพที่ 3 และนายพลต้วน ซี เหวิน (段希文) แห่ง

กองทัพที่ 5 ซึ่งขณะนั้นได้มาตั้งกองกำลังในดินแดนประเทศไทยที่ถ้ำรีบ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และคอยแม่สลอง อำเภอแม่จัน (ในขณะนั้น) จังหวัดเชียงราย ตามลำดับ ซึ่งทั้งสองกองกำลังนี้ได้กลายเป็นผู้พลัดถิ่นชาวจีนยูนนานกลุ่มใหม่ ที่มาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย โดยที่กลุ่มทั้งสองนี้มีความสัมพันธ์กับรัฐไทยในเรื่องอุดมการณ์การต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เช่นกัน

ในยุคที่เรียกว่าสงครามเย็น ในบริเวณชายแดนไทย พม่า ลาว และที่เชื่อมต่อกับจีนทางมณฑลยูนนานนั้น ได้กลายเป็นพื้นที่ของการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์และการช่วงชิงอำนาจรัฐ โดยมีกลุ่มต่าง ๆ ที่เคลื่อนไหวดังนี้ กลุ่มทหารจีนคณะชาติ กองทัพที่ 3 และ 5 กองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ที่เรียกตนเองว่า กลุ่มหนุ่มศึกหาญ กลุ่มกู้ชาติคะฉิ่น และกลุ่มที่ยึดถือแนวทางลัทธิคอมมิวนิสต์ที่เคลื่อนไหวเพื่อล้มรัฐพม่า ไทย และลาว รวมทั้งกองกำลังชนกลุ่มน้อยที่สามารถเข้ากับทุกกลุ่มได้เพื่อผลประโยชน์บางประการ เช่น กลุ่มว้า กลุ่มม้ง ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ตามแนวรอยต่อทั้งสี่ประเทศนี้ นับเป็นพื้นที่ที่เป็นจุดเชื่อมต่อ จุดแตกหัก และจุดศูนย์กลางของความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์ (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546)

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้ให้ความสำคัญของกองกำลังต่าง ๆ นี้แตกต่างกัน และดูเหมือนว่าจะได้ให้ความสำคัญแก่กองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติอย่างเห็นได้ชัด ในการให้ความช่วยเหลือและการให้ความร่วมมือของทหารอดีตกองกำลังจีนคณะชาติเป็นอย่างดี ด้วยการเจรจาตกลงกันในเรื่องแต่ละฝ่ายต้องการ เช่น ประเทศไทยต้องการให้กองกำลังจีนคณะชาติ ไปช่วยรบกับกลุ่มแนวร่วมพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ที่เขาค้อ และที่คอยผาตั้ง และทางกองกำลังเองต้องการเงินและอาวุธต่างๆ เพื่อเคลื่อนไหวตามแนวชายแดนประเทศต่าง ๆ อยู่

นอกเหนือจากการสู้รบที่ร่วมกับรัฐไทยแล้ว กองกำลังจีนคณะชาติยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีกับกลุ่มกองกำลังต่าง ๆ ในหลากหลายรูปแบบ ทั้งเป็นความร่วมมือกันและเป็นความขัดแย้งกันเองในเรื่องการขนสินค้าต้องห้าม เช่น อาวุธ สินค้าหนีภาษีและที่สำคัญที่สุดคือยาเสพติด โดยพื้นที่บริเวณนี้ได้กลายเป็นแหล่งผลิตยาเสพติดที่ใหญ่แห่งหนึ่งของโลก⁶ ที่เกิดขึ้นจากกองกำลังเหล่านี้ตั้งแต่ผลิตและขนส่ง เพื่อนำรายได้มาเลี้ยงกองกำลังตนเองไว้ เพื่ออุดมการณ์การกู้ชาติเลยกลายเป็น

⁶ แบนเนดิกท์ แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) ในบทนำของหนังสือเรื่องในกระแจะววรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน ได้กล่าวในเชิงอรรถที่หน้า 77 สรุปได้ว่าการที่ยาเสพติดระบาดเข้ามาและมีการผลิตเป็นจำนวนมากนั้นได้รับการสนับสนุนจาก CIA ในการขยายฐานการผลิตจากตุรกีมายังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยอ้างจากหนังสือของ อัลเฟรด ดับเบิลยู แมคคอย เรื่องการเมืองและเฮโรอีน: บนถนนสู่อำนาจสายเดียวกัน ซึ่งในต้นทศวรรษที่ 1950 ได้สนับสนุนทหารก๊กมินตั๋งและในปี พ.ศ. 2504 จึงได้ขยายฐานกำลังมาในประเทศไทย และอีกส่วนหนึ่ง CIA ได้สนับสนุนกลุ่มม้งในลาวในปลายทศวรรษที่ 1960 โดยมีพ่อค้ายาเสพติด คอซิกันในเมืองมาร์เซ เป็นผู้ควบคุมตลาดการค้า (แอนเดอร์สัน, 2553, หน้า 77)

ขบวนการอาชญากร ที่แฝงตัวเข้ามามีผลประโยชน์ร่วมกัน โดยที่อำนาจรัฐใด ๆ เข้าไปไม่ถึง เนื่องจากแต่ละกลุ่มนั้น มีทั้งอำนาจเงิน อาวุธ และกำลังคน เกิดการสู้รบแย่งชิงความเป็นใหญ่ใน “ธุรกรรมสินค้าต้องห้าม” หลายครั้ง ในดินแดนที่เรียกว่าสามเหลี่ยมทองคำ (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546, หน้า 133-163)

เมื่อกระแสของโลกเปลี่ยนไปด้วยการเมืองระหว่างประเทศ ที่มุ่งเปิดความสัมพันธ์กับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ทำให้ประเทศไทยต้องมีการทบทวนนโยบายที่ไม่ต้องมีกองกำลังเพื่อเป็นกั้นชนกับฝ่ายตรงข้ามอีกต่อไป กองกำลังจีนคณะชาติจะต้องมีสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งภายใต้รัฐไทย ซึ่งกองกำลังที่หลากหลายนั้นมีจำนวนมากและที่สำคัญคือกองกำลังจีนคณะชาติที่ยังคงเคลื่อนไหวอยู่

หลังจากสิ้นสุดการขนส่งกองกำลังกองพลที่ 93 ในปี พ.ศ. 2504 แล้วโดยทางใต้หวันเองก็ประกาศว่าไม่รับรู้เรื่องกองกำลังเหล่านี้ในประเทศไทยอีกแล้ว แต่ในความเป็นจริงก็มีความช่วยเหลือแบบลับอยู่ตลอดเวลา แต่ไม่ได้เป็นรัฐต่อรัฐเท่านั้นเอง ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องมีพื้นที่ให้กับกลุ่มคนเหล่านี้ และครอบครัวอีกจำนวนหนึ่งที่ติดตามมากับกองกำลังนี้ โดยให้ชื่อว่ากลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว รวมทั้งชาวจีนยูนนานอพยพ ซึ่งจะกลายเป็นชาวจีนยูนนานใหม่ที่แตกต่างกับชาวจีนยูนนานที่เรียกกันแต่เดิมว่า “จีนฮ่อ”

ชาวจีนยูนนาน: ความเหมือนและความต่างกับคนจีนทั่วไป

ความหลากหลายด้านศาสนา

ชาวจีนยูนนานมีการนับถือศาสนาสามศาสนาหลักคือพุทธ คริสต์ และอิสลาม และชาวจีนที่เรียกกันว่าจีนฮ่อนั้น ในช่วงการค้าข้ามพรมแดนด้วยขบวนม้าต่างนั้น เป็นชาวจีนที่นับถือศาสนาอิสลาม และตั้งถิ่นฐานในการสืบลูกสืบหลานมาเป็นระยะเวลากว่าร้อยปีในตัวเมืองเชียงใหม่ ก่อตั้งศาสนสถานที่เรียกว่า มัสยิดบ้านฮ่อ (เจิ้งเหอ ที่เป็นผู้เดินทางสำรวจทะเลใต้ ก็เป็นมุสลิมเช่นกัน: ผู้วิจัย)

ในกลุ่มคนอพยพที่เรียกว่ากลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว รวมถึงชาวจีนยูนนานอพยพ เมื่อคราวสำรวจเพื่อโอนสัญชาตินั้น ในหมู่บ้านที่เป็นทหารจีนคณะชาติมีสัดส่วนการนับถือศาสนาดังนี้ ผู้นับถือศาสนาอิสลามร้อยละ 10 นับถือศาสนาพุทธร้อยละ 70 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 20 ทั้งนี้ยังไม่ได้นับรวมกับผู้อพยพชาวจีนยูนนานที่เหลืออีก 42 หมู่บ้าน ซึ่งก็น่าจะมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546)

มิติด้านภาษา

การใช้ภาษาในชุมชนชาวจีนฮ่อมีการใช้ภาษาที่หลากหลายเช่น ภาษาจีนกลาง ภาษาไทยกลาง ภาษาไทยใหญ่ ภาษาลีซอ เป็นต้น แต่ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันคือ ภาษาอวินหนานฮว่า (云南话) จัดอยู่ในตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) ในกลุ่มภาษาจีนแมนดาริน ตะวันตกเฉียงใต้ (South Western Mandarin) ภาษาอวินหนานฮว่ามีความใกล้เคียงกับภาษาจีนแมนดาริน แต่การออกเสียงคำและการใช้คำศัพท์มีความแตกต่างกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ก็สามารถพูด ภาษาอวินหนานฮว่า ได้ ดังนั้น ภาษาอวินหนานฮว่า กลายเป็นภาษากลางระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ชาวจีนฮ่อที่แต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ลูกหลานมักจะใช้ ภาษาอวินหนานฮว่า ตามบิดา เด็ก ๆ จะพูดได้อย่างน้อย 2 ภาษา คือ ภาษาอวินหนานฮว่า หมายถึงการเรียนจากบิดาหรือมารดา และ ภาษาจีนกลาง หมายถึงการเรียนที่โรงเรียนจีน (นรเศรษฐ พิสิฐพันธุ์, 2548, หน้า 5-20)

ปัจจัยที่ทำให้เด็ก ๆ ชาวจีนฮ่อยังพูดภาษาอวินหนานฮว่าก็คือ สภาพแวดล้อมที่เด็ก ๆ จีนฮ่อเติบโต ถ้าสิ่งแวดล้อมมีชาวจีนฮ่อมาก ก็จะมีการพูดภาษาอวินหนานฮว่าเช่น ที่บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮ่อ เด็ก ๆ จะพูดภาษาจีนอวินหนานฮว่าเป็นหลัก ขณะที่บ้านรักไทย ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประชากรของหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นไทยใหญ่ เด็ก ๆ มีแนวโน้มพูดภาษาไทยใหญ่ (นรเศรษฐ พิสิฐพันธุ์, 2548, หน้า 5-20)

กรณีการแต่งงานระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ชาวจีนฮ่อที่แต่งงานกับสตรีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ลูกจะพูดได้ทั้ง 2 ภาษา แต่โดยทั่วไปถ้ามารดาพูดภาษาอวินหนานฮว่าเด็ก ๆ จะพูดภาษาตามมารดา ถ้ามารดาไม่พูดภาษาอวินหนานฮว่า เด็กมีแนวโน้มจะไม่พูดภาษาอวินหนานฮว่า แต่ยังสามารถฟังภาษาอวินหนานฮว่าได้ (นรเศรษฐ พิสิฐพันธุ์, 2548, หน้า 5-20)

ในการใช้ภาษาของชาวจีนฮ่อในปัจจุบันนี้ ยังคงมิตีของภาษาจีนไว้ในบางกรณีแต่ก็เปลี่ยนแปลงไปบ้าง มีการใช้ภาษาไทยเมือง (ล้านนา) และภาษาไทยภาคกลางในการติดต่อค้าขาย ซึ่งถือว่าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้นภาษาไทยและภาษาจีนเป็นภาษาในการค้าขาย

ภาษาจีนยังมีบทบาทในกลุ่มทหารจีนคณะชาติอพยพ ด้วยการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในโรงเรียนที่จัดขึ้นในชุมชนทหารจีนคณะชาติอพยพ แต่ในกรณีภาษาจีนนั้นเป็นภาษาที่สืบทอดมาจากชนชาติที่มีอารยธรรมมายาวนาน และคิดว่าชาติจีนเท่านั้นที่เป็นศูนย์กลางของโลก ดังนั้นการที่จะสืบทอดความเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมนั้น ภาษาจึงเป็นส่วนสำคัญในการเข้าถึงความมั่งคั่งทางชาติพันธุ์ที่ยิ่งใหญ่ ที่จะเข้าใจในปรัชญาการดำเนินชีวิตของคนจีน และแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้เป็นอย่างดี ดังนั้นความสำคัญของภาษาจีน จึงมีความหมายใน

หลากหลายมิติของความเป็นคนจีน และสามารถแบ่งระดับชนชั้นและกลุ่มชาติพันธุ์ย่อยของคนจีนได้

ดังนั้นภาษาจีนกลางจึงเป็นสิ่งที่คู่กับความเป็นจีนอย่างเหนียวแน่น ในกลุ่มของชาวจีนพลัดถิ่นหรือ จีนยูนนาน พวกเขาเหล่านั้นก็ได้ให้ความสำคัญกับภาษาจีนอย่างยิ่งเช่นกัน มีการเปิดสอนภาษาจีนในชุมชนพลัดถิ่นอย่างกว้างขวางในทุก ๆ ชุมชน ทั้งที่เป็นชุมชนทหารจีนคณะชาติและชาวจีนยูนนานอพยพ ซึ่งในขณะนั้นประเทศไทยยังมีนโยบาย ปิดโรงเรียนสอนภาษาจีนในประเทศไทย แต่่นโยบายเหล่านี้ก็ไม่ได้มีผลต่อชุมชนพลัดถิ่นเหล่านั้น ยังได้มีการเปิดสอนภาษาจีนอยู่และคนจีนในเมืองไทยต่างส่งลูกหลานไปเรียนภาษาจีนในชุมชนพลัดถิ่นเหล่านี้ในช่วงนโยบายดังกล่าวที่กำลังดำเนินอยู่อย่างเข้มงวดและยาวนาน

จนเมื่อ นโยบายของมหาอำนาจเปลี่ยนแปลงต่อประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน และในเวลาต่อมาถึงสิ้นสุดสงครามเย็น ประเทศจีนได้เปลี่ยนแปลงนโยบายในทางที่เปิดประเทศด้วยนโยบายสี่ทันสมัยในยุคเติ้งเสี่ยวผิง ความสำคัญของภาษาจีนจึงทวีความสำคัญขึ้น ด้วยแนวความคิดที่ว่าภาษาในการค้าขายที่สำคัญ เนื่องจากชาวจีนมีจำนวนประชากรในสิ้นปี พ.ศ. 2552 มากถึง 1,334.74 ล้านคน (วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2553)

ดังนั้นการสอนภาษาจีนที่ยังคงมีบทบาทอยู่ในชุมชนพลัดถิ่นเหล่านี้ จึงเป็นส่วนสำคัญในการต่อยอดการให้การศึกษาภาษาจีนในสังคมไทย ลูกหลานชาวจีนยูนนานเหล่านี้จึงได้รับประโยชน์จากการศึกษาภาษาจีน และสามารถเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมในมิติต่าง ๆ ได้ดีมากกว่าชาวจีนโพ้นทะเล ที่ไม่ได้ศึกษาภาษาจีนจากนโยบายปิดโรงเรียนจีนของรัฐ เนื่องจากชุมชนพลัดถิ่นเหล่านั้น ยังคงใช้ภาษาจีนในการสื่อสารและสื่อความหมายเชิงคุณค่าและวัฒนธรรม ในมิติทางอุดมการณ์ ในชีวิตประจำวันนั่นเอง

สิ่งที่บอกว่าเป็น จีนยูนนาน เปรียบเทียบกับชาวจีนกลุ่มอื่นในประเทศไทย

ชาวจีนยูนนานมีรูปร่างหน้าตาเหมือนชาวจีนทั่วไป แต่สิ่งนี้บ่งบอกว่าชาวจีนยูนนานแตกต่างจากชาวจีนกลุ่มอื่น คือ ภาษาพูด ชาวจีนฮ่อ พูดภาษาอวินหนานฮว่า ในเรือนของชาวจีนยูนนานจะติดกระดาษแดงเขียนคำว่า ฟ้า ดิน กษัตริย์ บิดามารดา ครู (ดู ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ 5 ประการ) ชาวจีนยูนนานใช้ผ้าสะพายทาร์ก พันทาร์กไว้ด้านหลังของผู้สะพายแทนการอุ้ม อาหารของชาวจีนฮ่อมีรสชาติเผ็ดกว่า ถ้วยดื่มชาของชาวจีนยูนนานจะมีใบใหญ่กว่า บ๊องบุหรี่ไม้ไผ่ จะพบได้ในชุมชนจีนฮ่อ ไม่พบในชุมชนจีนอื่น ๆ ขณะที่ชาวจีนกลุ่มอื่นตั้งถิ่นฐานอยู่ตามภาคต่างๆ ชาวจีนยูนนานมีถิ่นฐานเดิมในประเทศไทยที่ภาคเหนือเท่านั้น (นรเศรษฐ พิสิษฐพันธ์, 2548, หน้า 18) และชาวจีนยูนนานมีกลุ่มที่แยกตามการนับถือศาสนา โดยมีชื่อเรียกดังนี้ในกลุ่มผู้นับถือศาสนา

อิสลามเรียกว่า หุยเจี้ยว (回教) ในกลุ่มนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานและเต๋า เรียกว่า ฮั่นเจี้ยว (汉教) และในกลุ่มนับถือศาสนาคริสต์เรียกว่า จีตุเจี้ยว (基督教)

ทั้งนี้ นรเศรษฐ ได้อธิบายถึงการเรียกชาวจีนยูนนานตามพื้นที่ที่ตั้งถิ่นฐาน เช่น

ทำเลที่ตั้งชุมชนจีนยูนนาน ที่ตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในประเทศไทย มักจะอยู่ในบริเวณที่สูงตามแหล่งภูเขาหรือแหล่งค้ำน้ำในภาคเหนือ เช่น คอยแม่สะลอง คอยล้าน คอยตอง หมอก คอยผาดั้ง คอยผาหม่น จากทำเลที่ตั้งเหล่านี้ ชาวจีนยูนนานมักมีชื่อเรียกตามแหล่งที่มาหรือที่แหล่งที่อยู่ดังนี้

ฮ้อเชียงใหม่ หมายถึงชาวจีนยูนนานที่อาศัยอยู่ในเมืองเชียงใหม่ เดินทางจากมณฑลยูนนานมาตั้งถิ่นฐานที่เชียงใหม่ร่วมร้อยปีแล้ว ที่เชียงใหม่ มี บ้านฮ้อ เป็นที่ตั้งของมัสยิดเสดายาตุลอิสลามของชาวจีนฮ้ออิสลามที่อาศัยอยู่ในเมือง

ฮ้อโกกั้ง (果敢) เป็นชื่อเรียกชาวจีนยูนนานที่มาจากเมืองกั้วก้านในประเทศพม่า ออกเสียงเพี้ยนเป็นภาษาไทยว่า จิน โกกั้ง ได้แก่ จินยูนนานที่บ้านมีสุขะ (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นบ้านรุ่งอรุณ) ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมาจากเมืองกั้วก้านในประเทศพม่า จินโกกั้งเดิมมีถิ่นกำเนิดจากเมืองเก็งหมา (耿马) เจ็งกั้ง (镇康) และหลั่งหลง ซึ่งเป็นเมืองชายแดนของมณฑลยูนนานติดชายแดนพม่า

ฮ้อมาลีปา เป็นชาวจีนยูนนานมาจากเมืองมาลีปา ในประเทศพม่า ส่วนใหญ่พบได้ในกลุ่มชาวจีนฮ้อที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ฮ้อจากลาว ชาวจีนยูนนานอาจจะเดินทางผ่านประเทศลาว แล้วเข้าสู่ประเทศไทยที่อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยใช้เส้นทางหลวงน้ำทา อุดมไชย พงสาธิ เวียงหมอก (อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย) ชาวจีนยูนนานจากประเทศลาวมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับชาวจีนยูนนานที่มาจากประเทศพม่า (นรเศรษฐ พิสิฐพันธ์, 2548, หน้า 19)

ทั้งนี้ยังไม่ได้รวมกับชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตกองกำลังจีนคณะชาติที่ไม่ได้จัดไว้อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งหมายรวมถึงครอบครัวและเครือญาติที่ติดตามมาอีกด้วย โดยที่กลุ่มเหล่านี้ได้อาศัยในเขตจังหวัดเชียงรายเป็นส่วนใหญ่ และที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นกลุ่มชาวจีนที่มีจำนวนมากกลุ่มหนึ่งเช่นกัน

ความเป็นจีน

งานวิจัยนี้ได้มีการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวกับชาวจีนยูนนานส่วนใหญ่ในประเทศไทย⁷ จะระบุถึงกระบวนการกล่อมเกลாதงอคมการณ์เรื่อง “ความเป็นจีน” โดยมีคำตอบที่ชี้ไปยังภาษาจีนโรงเรียนจีน และเรื่องความมั่นคงของชาติเป็นหลัก แต่สำหรับความเป็นจีนนั้นโดยทางวัฒนธรรมจะอยู่ในฐานะที่ถูกสร้างขึ้นจากคำสอนของ “ขงจื๊อ” (孔子) โดยเป็นทั้งปรัชญาและลัทธิซึ่งคำสอนของขงจื๊อนั้นหลักใหญ่อยู่ที่ คัมภีร์ “หลุนอี่ว” (论语) ซึ่งเป็นการวิจัยจากการรวบรวมบทสนทนาระหว่างขงจื๊อกับศิษย์ โดยสุวรรณ สถาอานันท์ (2551) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า

“หลุนอี่วเป็นคัมภีร์ที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการอันยาวนานของปรัชญาสำนักขงจื๊อ และของประวัติศาสตร์ภูมิปัญญาจีน....หากจะกล่าวว่าเราไม่อาจจะเข้าใจ “ความเป็นจีน” ได้โดยไม่ศึกษาปรัชญาของขงจื๊อ”

ดังนั้นการศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานนั้นต้องเข้าไปในความเป็นจีนในปรัชญาขงจื๊อด้วยเช่นกัน ในการวิจัยนี้จึงได้ใช้การตีความปรัชญาขงจื๊อจากคำภีร์หลุนอี่ว ที่แปลและตีความโดยสุวรรณ สถาอานันท์ (2551, หน้า 18) โดยกล่าวว่าขงจื๊อได้พัฒนาวิธีคิดทางปรัชญาของตนเพื่อเสนอเป็นทางออกแก้ปัญหาของมนุษย์และสังคมการเมืองสมัยนั้น คำตอบของขงจื๊อเป็นข้อเสนอทางจริยธรรมในระดับความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานอันยิ่งใหญ่ คือ ความสัมพันธ์ทั้งห้า ได้แก่ บิดา-บุตรสามี-ภรรยา พี่-น้อง เพื่อน-เพื่อน ผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง⁸ โดยสุวรรณ สถาอานันท์ (2551, หน้า 113) ได้อธิบายกล่าวว่า

“ปรัชญาขงจื๊อนั้นก่อรูปก่อร่างมีลักษณะอนุรักษนิยมอย่างชัดเจนและมีพลังอำนาจมาก หลังจากปรัชญาขงจื๊อได้แปรสภาพเป็น “ลัทธิขงจื๊อ” (Confucianism) ในแง่อุดมการณ์ของรัฐตั้งแต่ “ราชวงศ์ฮั่น” (汉朝) จวบจนต้นศตวรรษที่ 20”

⁷ กาญจนะ ประกาศาศุณิสาร (2537, 2546) วัฒนา คุณประดิษฐ์ (2543) สมชาย อุ้นตะ (2542) หน่วยเฉพาะกิจ 327 กองทัพภาคที่ 3 (2530) อนันต์ บำรุงพฤกษ์, พลตรี (2533) และกฤษฎา เจริญวงศ์ (2533)

⁸ โดยอธิบายหลักการของ “เหริน” (仁) ที่หมายถึง “มนุษยธรรม” มีความหมายครอบคลุมทั้งในเรื่องการจัดเกลทาทางสังคม การจัดเกลทาตนเอง มิตรภาพและความกตัญญู โดยขงจื๊อเชื่อมโยง เหรินเข้ากับ “หลี่” (礼) คือขนบจารีตและธรรมเนียมปฏิบัติ เกี่ยวข้องกับมิติต่าง ๆ ของชีวิตประจำวันตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงรัฐ

การยกตัวอย่างในคัมภีร์ หลุนอวี่ที่สำคัญโดยจะเห็นความสัมพันธ์ระหว่าง เหวิน กับ หลี่ ก็คือ คำกัณฑ์หลุนอวี่ เล่มที่ 13 บทที่ 18

“เชอวกกล่าวแก่งจื่อว่า “ในแคว้นของเรา มีคนตรง เมื่อบิดาขโมยแกะ บุตร ไปเป็นพยาน
งจื่อกล่าวว่า “ในแคว้นของข้า คนตรงจะต่างออกไปบิดาจะซ่อนความผิดของบุตร บุตร
จะซ่อนความผิดของบิดา ความตรงดำรงอยู่ ณ ใจกลางพฤติกรรมเหล่านี้แล้ว”

ในเรื่องที่ยกตัวอย่างนี้สุวรรณได้เน้นเป็นพิเศษ โดยกล่าวว่างจื่อเห็นว่าการขโมยแกะนั้นมีความผิด แต่การที่บุตรจะกล่าวโทษบิดานั้นเป็นเรื่องไม่เหมาะสมในบทบาทของบุตร แต่บุตรต้องยอมรับความผิดของบิดาและหาทางชดใช้หรือวิธีทางอื่น ๆ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าบิดาไม่พึงได้รับโทษ เมื่อพิจารณาแล้วพบว่างจื่อให้น้ำหนักถึงความสัมพันธ์บิดา-บุตรเป็นสดมภ์หลักแห่งความเป็นมนุษย์และเป็นรากฐานอันขาดไม่ได้ในการสร้างชุมชนมีมนุษยธรรมอันงดงาม ความสัมพันธ์นี้ซับซ้อนและละเอียดอ่อนมาก (สุวรรณ สถาอานันท์, 2551, หน้า 113)

ในประเด็นความเป็นจีนนี้ การศึกษาเรื่องวัฒนธรรมนิยมและความเป็นชาตินิยมจีนในสังคมสมัยใหม่ของจีนได้กล่าวว่าความแตกต่างระหว่างความเป็นจีน แบบชาติพันธุ์ “ฮั่น” กับกลุ่มคนอื่น ๆ ที่อาศัยนอกประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้นไม่ใช่เรื่องร่างกาย หรือภาษา แต่เป็นเรื่องการปฏิบัติตามแนวคิดในปรัชญาขงจื่อ (Rong, 2010, p.300)

ดังนั้นจะเห็นว่าสังคมจีนและคนจีนจะพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรนั้นการเป็นจีนที่ยังเป็นแบบแผนที่เป็นหลักคือลัทธิ (ปรัชญา) ของ “ขงจื่อ” แม้กระทั่งการใช้ “ขงจื่อ” ในการส่งออกวัฒนธรรมจีนในรูปแบบ “สถาบันขงจื่อ” ของสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553)

ชาวจีนยูนนานในบริบททางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์จีนในมณฑลยูนนาน

คำว่า “ยูนนาน” เป็นภาษาจีนแปลว่า “ดินแดนทางใต้เมฆหมอก” ในหนังสือประวัติศาสตร์ยูนนานสมัยใหม่ แปลและเรียบเรียงโดยอุษา โลหจรรูญ (2549, หน้า 7-18) โดยคำนำที่เขียนโดยศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา สรุปความได้ว่า ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19-20 จักรวรรดินิยมอังกฤษและฝรั่งเศส พยายามเข้ามามีอิทธิพลและพยายามที่จะเข้ายึดครองมณฑลนี้ทุกวิถี ด้วยแนวคิดแบบจักรวรรดินิยม พยายามสร้างทางรถไฟระหว่างเวียดนามเข้าจีนของฝรั่งเศส และทางรถไฟเข้าจีนจากอินเดียของอังกฤษ หลังจากความคลั่งแม่น้ำโขงจบลง ทำให้ยูนนานมีความสำคัญขึ้นมาในการเมืองและเศรษฐกิจ เนื่องจากมีทรัพยากรทางธรรมชาติมาก โดยเฉพาะสินแร่ดีบุกและ

ลังกะลี เป็นสงครามระหว่างตะวันตกและตะวันออก สงครามจีนและญี่ปุ่น และสงครามเย็นที่ต่อเนื่องถึงหลังสงครามเย็นจวบจนปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์ยูนนานได้แสดงถึงความเป็นอิสระค่อนข้างมากกว่ามณฑลอื่นๆ เนื่องจากที่ตั้งทางภูมิศาสตร์นั้นห่างไกล วัฒนธรรมจีนเข้าถึงได้ยาก (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549, หน้า 7-13) ประกอบด้วยชนกลุ่มน้อยมากมาย รวมกันเท่ากับหนึ่งในสามของประชากรทั้งหมด (ในปัจจุบัน) และแน่นอน ในอดีตต้องมีมากกว่านี้ ลักษณะดังกล่าวย่อมมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างยูนนานกับจีน

ฉัตรทิพย์ได้นำเสนอต่อในประเด็นของความเป็นอิสระของมณฑลยูนนานนั้น ในช่วงที่เป็นอิสระมากที่สุดคือศตวรรษที่ 8-9 ในช่วงนั้น ยูนนานคืออาณาจักรน่านเจ้า ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ ผู้นำเป็นชนชาติไป๋ (白) วัฒนธรรมเป็นความผสมระหว่างจีนกับอินเดียและชนพื้นถิ่น ศาสนาเป็นพุทธมหายานผสมกับความเชื่อท้องถิ่น น่านเจ้าเป็นเอกราช มีเมืองต้าหลี่เป็นเมืองหลวงเป็นอาณาจักรใหญ่ครอบคลุมยูนนาน เสฉวนใต้ (南四川) แม่น้ำแยงซี (扬子江) ภาคตะวันตกของกุ้ยโจว (贵州) และหูหนาน (贵州) บางส่วนของกวางสี (广西) และส่วนบนของพม่า โดยบรรชนะราชวงศ์ถังครั้งใหญ่ๆ หลายครั้ง ระหว่างช่วงศตวรรษที่ 10 ถึงกลางศตวรรษที่ 13 ยูนนานยังคงเป็นอิสระจากจีนเป็นอาณาจักรต้าหลี่ที่เป็นเอกราชแต่มีอาณาเขตลดลงเหลือเพียงบริเวณยูนนานกลาง ราชวงศ์ที่ปกครองเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีนแทนชนกลุ่มน้อย อิทธิพลวัฒนธรรมจีนมีมากขึ้น โดยในภาคตะวันตกเฉียงใต้กลุ่มคนไตได้ตั้งอาณาจักรมาหลวซิ่น (คือ เมืองลู่ลี่ 瑞丽市 ในปัจจุบัน) เป็นอาณาเขตวัฒนธรรมไต ทั้งสองอาณาจักรนี้เป็นเอกราชถึงกลางศตวรรษที่ 15 อาณาจักรต้าหลี่ก็ได้ถูกทำลายลงโดยราชวงศ์หยวน (元朝) ของชาวมองโกล (蒙古人) และภายในศตวรรษที่ 15 ราชวงศ์หมิง (明朝) ของจีนก็สามารถรวมยูนนานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีนได้ ชาวจีนก็เข้ามาทำกินในที่ราบ และชนชาติพื้นเมืองก็อาศัยอยู่ตามชนบทและบนเชิงเขา

ยูนนานยังคงเป็นอิสระอีก 2 ระยะในยุคก่อนสมัยใหม่คือ เมื่อ ค.ศ. 1673-1681 อู๋ซานกุ้ย (吴三桂) แม่ทัพชาวจีนได้ประกาศให้ยูนนานเป็นเอกราชและตั้งตนเป็นกษัตริย์ราชวงศ์โจว (周朝) มีคุนหมิงเป็นเมืองสำคัญ มีเป้าหมายในการขับไล่แมนจูออกไปจากจีน ในที่สุดราชวงศ์ชิง (清朝) ก็ส่งกองทัพมาปราบ

การเป็นอิสระต่อมาเมื่อ ค.ศ. 1855-1873 ตู้หวินซิว (杜文秀) ชาวยูนนานมุสลิม ตั้งยูนนานเป็นอาณาจักรอิสลาม เรียกชื่อว่า Sultanate of Pingan แปลว่าสันติภาพทางใต้ มีเมืองหลวงอยู่ที่เมืองต้าหลี่มีอิทธิพลในยูนนานภาคตะวันตก ประกาศรับรองทั้งวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอิสลาม และส่งทูตไปขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ ราชวงศ์ชิงปราบอย่างรุนแรง กองทัพจีนเข้ายูนนาน

มุสลิมนับเป็นล้านคน สงครามครั้งนี้ทำลายอิทธิพลชาวยุন্নานมุสลิมที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมองโกลที่ตามมาพร้อมกับกองทัพราชวงศ์หยวนแทบหมดสิ้น

มีคำถามว่าทำไมยุন্নานไม่สามารถสถาปนาตัวเองเป็นประเทศเอกราชได้เหมือนกับเวียดนามที่เวียดนามเอกถูกรองโดยจีนนานเป็นพันปี ศาสตราจารย์ Charles Patrick FitzGerald ได้ให้ความเห็นว่า เนื่องจากยุন্নานเองไม่สามารถระดมชาวพื้นเมืองให้มีความคิดชาตินิยมยุন্নานได้ และไม่สามารถสถาปนาวัฒนธรรมกลางร่วมกันระหว่างชาติพันธุ์ได้สำเร็จ (จักรทิพย์ นาถสุภา, 2549, หน้า 13)

การศึกษาเรื่องจีนยุন্নาน (จีนฮ่อ) ในประเด็นความมั่นคงในประเทศไทย

ในเรื่องของความมั่นคงนั้น โดยเฉพาะกรณีของอดีตทหารจีนคณะชาติที่ตกค้างในประเทศไทย กับผู้อพยพชาวจีนยุন্নานที่เข้ามาพร้อมกันและเข้ามาทีหลัง โดยกรออ้างอิงถึงการเป็นครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติ ผลงานที่มีการเขียนถึงรายละเอียดเรื่องกองกำลังของทหารจีนคณะชาติในเชิงประวัติศาสตร์ โดยมีพันเอกกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร ผู้ซึ่งมีบทบาทในช่วงเปลี่ยนผ่านจากกองกำลังทหารจีนคณะชาติ จนการได้สัญชาติไทยและยังติดตามอย่างต่อเนื่อง จนเรื่องทั้งหมดเข้าสู่ภาวะปกติและการศึกษาของ พลตรี อนันต์ บำรุงพฤกษ์ ในงานวิจัยเรื่อง“ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับความมั่นคงของชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีจีนฮ่อ (ผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ)” ในเอกสารวิจัยหลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร ของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (2533) สรุปได้ว่า

กองกำลังของอดีตทหารจีนคณะชาติกองพล 93 เกิดขึ้น และมีประวัติการรบในประเทศจีนนั้นก่อตั้งขึ้นเป็นหน่วยขึ้นตรงกับกองทัพที่ 6 ในช่วง พ.ศ. 2480-2483 โดยร่วมรบกับสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ต่อมาเข้าประจำในรัฐเชียงตุง ปี พ.ศ. 2484 และเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2484-2488 ในปี พ.ศ. 2489 ได้รับคำสั่งให้ไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นในลาว และได้ย้ายเป็นส่วนหนึ่งของกองทัพที่ 26 ในมณฑลยูนนาน จากนั้นเข้าร่วมรบในสงครามกลางเมืองของประเทศจีน โดยเป็นส่วนหนึ่งของกองกำลังก๊กมินตั๋ง และได้ตั้งมั่นที่เมืองสาต

ในช่วงนั้นมีการเจรจาให้กองทัพจีนเดินทางกลับได้หวัน และสำเร็จเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2496 มีการอพยพทหารจีนคณะชาติกลับได้หวัน จึงทำให้กองกำลังอ่อนแอลงจนถึงปี พ.ศ. 2497 จึงถูกกองกำลังพม่าบุกเข้าตีและได้ย้ายกองกำลังไปอยู่ที่เมืองเมมา เมืองสาต เมืองยอง และเมืองปางยางและบางครั้งก็กระทำการรบในนามของกองกำลังกู้ชาติจีน ตลอดจนให้การช่วยเหลือกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่อีกด้วย (อนันต์ บำรุงพฤกษ์, 2533)

การอพยพกองกำลังจีนคณะชาติที่ตกค้างยังคงมีอยู่ และได้ดำเนินการอีกครั้งโดยสำเร็จในปี 2504 แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ยังมีทหารจีนที่ไม่ยอมเดินทางไปได้หวันอีกจำนวน 6,650 คน อยู่ใน

ประเทศไทยประมาณ 4,000 คนเป็นทหาร 2,600 คน เป็นพลเรือน (ครอบครัว 1,400 คน) อยู่ในลาวประมาณ 1,600 คน หลังจากการอพยพไปได้วันทั้งสองครั้งแล้ว ยังมีกองกำลังหลงเหลืออยู่ที่ไม่ยอมกลับไป แต่ยังคงเคลื่อนไหวทางการทหารในหลายรูปแบบ ทั้งการกลับไปโจมตีประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน การให้ความช่วยเหลือแก่กองกำลังชนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ตามตะเข็บชายแดนสี่ประเทศ

ทางประเทศได้วันยังคงส่งความช่วยเหลือทางอ้อมเข้ามาแบบลับ ๆ อย่างต่อเนื่อง และกลุ่มกองกำลังชาวจีนคณะชาติที่ตกค้างเหล่านี้ยังร่วมมือกับรัฐไทย ในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ และการค้าสินค้าต้องห้าม ก่อให้เกิดการรบเพื่อแย่งชิงพื้นที่และชิงความเป็นใหญ่ในการมีอำนาจบริเวณชายแดนสี่ประเทศ รวมทั้งมีการผสมกลมกลืนกับชนกลุ่มน้อยชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง

การเจรจาต่อรองระหว่างกองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติกับรัฐไทยนั้น มาจบสิ้นจากการที่อดีตทหารจีนเหล่านั้นช่วยทางการไทยรบกับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น เขาต้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่ต่าง ๆ ในแถบภาคเหนือ เช่น คอยผาตั้ง ในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และขณะนั้นเองโลกกำลังเปลี่ยนแปลงระบบความสัมพันธ์ระหว่างจีนและอเมริกาไทย ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแนวทางการเมืองด้วย

ดังนั้นการที่อดีตทหารจีนคณะชาติได้ช่วยเหลือทางการไทยเป็นอย่างดีในการรบกับผู้ก่อการร้าย จึงได้ให้สัญชาติไทยแก่ทหารเหล่านั้น รวมถึงครอบครัวเป็นกรณีพิเศษ ที่ไม่อยู่ในจำนวนการให้สัญชาติในแต่ละปี เพื่อเป็นการยืนยันว่ากลุ่มคนจีนเหล่านี้เป็นคนไทยแล้ว และต่อมาได้มีการช่วยเหลือให้ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ตลอดจนการทำมาหากิน และปรับให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวในที่สุด

โดยสรุปตามหลักฐานที่เปิดเผยโดยทั่วไปนั้น ยืนยันว่ากองกำลังทหารจีนคณะชาติได้เดินทางออกจากประเทศไทยอย่างเป็นทางการไปแล้ว และที่เหลืออยู่ในประเทศไทยนั้น เป็นแก่ออดีตทหารจีนคณะชาติที่ไม่ยอมย้ายและปลดอาวุธแล้ว และพวกเขาเหล่านั้นได้รับสัญชาติไทย

แต่ในระหว่างการอพยพครั้งที่ 2 พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบันนี้ เวลามีปัญหาทางการเมือง ปัญหาความขัดแย้ง และปัญหาความมั่นคง พวกเขาเหล่านั้นจะถูกเรียกว่ากองพล 93 อย่างต่อเนื่อง ซึ่งทางรัฐไทยและหลายฝ่ายก็ออกมากล่าวว่าไม่มีกองพล 93 แล้ว มีแต่ประชาชนจีนที่เป็นคนไทย แต่ต่อมารัฐไทยได้มีนโยบายเรื่องการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนของอดีตทหารจีนคณะชาติเหล่านี้ และความสำคัญของการเป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ ก็สามารถนำไปเป็นจุดขายของการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

นอกเหนือจากหนังสือเรื่อง ทหารจีนก๊กมินตั๋ง ตกค้างทางภาคเหนือของประเทศไทยแล้ว พันเอกกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับการรบของกองกำลังทหารจีนคณะชาติ ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง ชื่อกองพล 93 ผู้อพยพทหารจีนคณะชาติ บนคอยผาตั้ง โดยหนังสือเล่มนี้ กล่าวถึงการเข้ามาในประเทศไทยของทหารจีนคณะชาติ และการที่ทหารจีนคณะชาติไปช่วยรบที่คอยผาตั้ง และจากนั้นก็ตั้งถิ่นฐานที่คอยผาตั้งจนได้รับสัญชาติไทย โดยกองกำลังส่วนใหญ่มาจากบ้านถ้ำอี้อบ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, 2537)

ทั้งนี้รวมถึงหนังสือเรื่อง ผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ (หน่วยเฉพาะกิจ 327 กองทัพภาคที่ 3, 2530) ก็จะเป็นการเล่าเรื่องที่คล้ายคลึงกัน แต่หนังสือเล่มนี้จะดูเป็นการรวบรวมข้อมูลชั้นต้น และข้อมูลที่เรียบเรียงเป็นลำดับเหตุการณ์ที่เป็นประโยชน์ในการศึกษามาก

ทั้งนี้การศึกษาเรื่องความมั่นคงที่กล่าวมาแล้วนั้น เป็นประเด็นความสำเร็จในการจัดการความมั่นคง แต่ก็ยังมีประเด็นปัญหาเรื่องความมั่นคงที่เกิดขึ้น และมีข้อเสนอแนะที่ต้องแก้ไข จากเอกสารวิจัยของวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ศึกษาปัญหาความมั่นคงในกรณีจีนฮ่อ โดยเอกสารวิจัยชื่อ ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับความมั่นคงของชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีจีนฮ่อ (ผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ) (อนันต์ บำรุงพุกข, 2533) โดยกล่าวถึงปัญหาชนกลุ่มน้อยที่ก่อปัญหาความมั่นคง ทั้งการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม ที่มีกรณีจีนฮ่อเข้าไปมีส่วนร่วม รวมถึงปัญหาที่ทำกิน การเข้ามาช่วยเหลือจีนฮ่อจากต่างประเทศ ที่อาจก่อให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้ และได้เสนอเรื่องการจัดตั้งหมู่บ้านชาวจีนฮ่อให้เป็นหมู่บ้านป้องกันตนเอง ตลอดจนให้มีหน่วยงานที่กำกับดูแลอย่างชัดเจน ซึ่งเอกสารวิจัยชิ้นนี้ได้มองในมุมของการควบคุมด้วยกลไกของรัฐ

จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่

บทบาทของชาวจีนโพ้นทะเลในอดีตนั้น ราชสำนักจีนไม่ได้ให้ความสำคัญมาก และบางช่วงถือว่าเป็นอาชญากร และถ้ากลับมาในประเทศก็จะถูกประหารชีวิต ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลไม่มีความมั่นใจในมาตุภูมิของตนเท่าไรนัก⁹ (วิลเลียม สกินเนอร์, 2529, หน้า 14-15) แต่เนื่องจากบางหน้าของประวัติศาสตร์จีนนั้น ชาวจีนที่อพยพออกจากแผ่นดินใหญ่ก็ถูกระบุจากการเงิน ว่าเป็นพวกโจรผู้ร้าย และชาวนายาจน หรือพวกที่รัฐจีนไม่ต้องการ แต่การเผชิญโชคของชาวจีนเหล่านี้

⁹ วิลเลียม สกินเนอร์ได้ศึกษาไว้ว่าพระบรมราชโองการจักรพรรดิฉินในปี พ.ศ. 2233 กล่าวว่าใครก็ตาม (ชาวจีน) ออกไปยังต่างประเทศจะห้ามไม่ให้กลับโดยเรือของชาวต่างชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. 2255 ได้มีพระราชโองการห้ามการค้ากับนาน-ยางและขอร้องให้รัฐบาลต่างชาติส่งชาวจีนในต่างประเทศกลับจีนเพื่อประหารชีวิต แต่ในสมัยพระเจ้าคัง-ซี ได้มีการชักชวนชาวจีนกลับและได้รับอภัยโทษ และพระเจ้าหยุน-เจิ้งเชื่อว่าชาวจีนที่ประกอบธุรกิจต่างประเทมักเป็นบุคคลไม่พึงปรารถนา

ในดินแดนที่ทางการจีนเรียกว่า ที่อยู่อาศัยของชนป่าเถื่อนนั้น เป็นโอกาสที่ทำให้คนชาวจีนอพยพเหล่านั้นมีโอกาสล้มดาอาปาก มีหนทางที่จะสะสมทุนและมีความมั่งคั่งขึ้นได้

แต่เมื่อมีการรณรงค์ในการปฏิรูปการปกครองจีนให้เป็นสาธารณรัฐนั้น การระดมทุนในการปฏิวัติส่วนใหญ่จะได้มาจากชาวจีนโพ้นทะเล โดยทางสาธารณรัฐจีนได้กล่าวยกย่องชมเชยชาวจีนโพ้นทะเลว่า เป็นมารดาแห่งการปฏิวัติ และงานวิจัยของกวาดล ทรงประเสริฐ ก็ได้อธิบายถึงระบบความสัมพันธ์แนวระนาบ ระหว่างคนจีนโพ้นทะเลกับมาตุภูมิ ทำให้ได้แย่งกับงานของสกินเนอร์ที่บอกว่า ชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยมีระบบความสัมพันธ์ในแนวตั้ง และมุ่งเข้าสู่ศูนย์กลางอำนาจของท้องถิ่น (กวาดล ทรงประเสริฐ, 2547; วิลเลียม สกินเนอร์, 2529, หน้า 139)

การที่ประเทศจีนได้ยืนอยู่ข้างสังคมนิยมแบบเหมาเจ๋อตงนั้น ก่อให้เกิดการเลือกข้างของประเทศที่มีชาวจีนโพ้นทะเลนั้น ทำให้ประเทศส่วนใหญ่ได้ติดต่อกับประเทศได้หวั่นในฐานะที่เป็นประเทศในโลกประชาธิปไตยด้วยกัน แต่เมื่อประเทศมหาอำนาจมีการเปลี่ยนนโยบาย ทำให้ประเทศไทยต้องมีความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนแทนประเทศได้หวั่นแต่ก็มีได้ตัดความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนตลอดจนการติดต่อต่าง ๆ อย่างสิ้นเชิง ดังนั้นขณะนี้จึงมีหลายประเทศที่มีการติดต่อสองทางเช่นกัน

เมื่อมีความสัมพันธ์กันแบบทางการระหว่างประเทศที่มีชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลกับสาธารณรัฐประชาชนจีน และมีการลงทุนระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลกับแผ่นดินใหญ่มากขึ้น โดยอาศัยความสัมพันธ์เชิงลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลและทำให้เกิดทุนจีนโพ้นทะเลขึ้นมากมายหลายประเทศที่มีลักษณะนี้ โดยเฉพาะประเทศทางทะเลจีนใต้ (สิงคโปร์ ไทย ฮองกง มาเลเซีย ฯลฯ) (กวาดล ทรงประเสริฐ, 2547)

จีนกับความเป็นไทยในบริบทโลกาภิวัตน์

ในงานวิจัยเรื่องชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์ โดย วิลเลียม จี สกินเนอร์ (2529) นั้นได้สรุปว่าในช่วงเวลาที่เก็บข้อมูลจนถึงช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวจีนในสังคมไทยได้ถูกรัฐไทยกลืนกลายแต่หลังจากนั้นอีกราว 40 ปี การกลืนกลายนั้นได้ถูกท้าทายและมีการแข่งเรื่องการกลืนกลายในไทย ว่าเป็นไปไม่ได้อย่างสมบูรณ์นัก และขณะนี้คนจีนในไทยก็ยังคงมีความเป็นจีนทั้งเรื่องมาตุภูมิ วัฒนธรรม และบริบทความสัมพันธ์ต่างๆ ยังคงความเป็นจีนไว้ และกลืนกลายความเป็นพื้นเมือง ด้วยการสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจท้องถิ่น เพื่อความชอบธรรมในการสร้างความเชื่อ และประเพณีต่อท้องถิ่น และสังคมระดับชาติ (พรชัย ตระกูลวรานนท์, 2545, หน้า 10-21)

ตัวอย่างที่เห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนคือ ศาลเจ้าท้องถิ่นได้ถูกให้ความหมายใหม่ จากเทพเจ้าท้องถิ่นที่เป็นไทยพื้นบ้าน ได้กลายเป็นเทพที่มีชื่อแบบจีน และศาลเจ้าที่เคยมีรูปแบบตามประเพณีไทย ได้กลายเป็นรูปแบบศาลเจ้าจีน แม้กระทั่งศาลหลักเมืองในบางจังหวัด จนถึงการสร้างมหาวิทยาลัยที่มีชื่อภาษาจีนคือมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ ที่ให้ความหมายว่าชาวจีนโพ้นทะเลร่วมกันเฉลิมพระเกียรติพระเจ้าแผ่นดินไทย ประเพณีของจีนที่ได้รับการสร้างขึ้นโดยรัฐไทย เช่น ตรุษจีน ทำให้คนจีนที่กลายเป็นไทย และกลับมาเป็นจีนอีกครั้งด้วยวัฒนธรรมการท่องเที่ยว นอกจากนี้ประเพณีจีนได้เข้าไปสู่ราชสำนัก เช่น พระราชพิธีงเด็กหลวง พระราชพิธีฉลองพระปาย ในเทศกาลตรุษจีน เป็นต้น (กรรณิการ์ ดันประเสริฐ และคณะ, 2540) เป็นกรณีของจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ที่ถูกหลานสืบทอดมาจากบรรพบุรุษที่มาทางทะเล ดังนั้นแนวคิดเรื่องการกลืนกลายคงจะต้องได้รับการสอบทานในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

สำหรับจีนยูนนานนั้นอาจเรียกว่า “จีนบก” ในกรณีของประเทศไทย สืบเนื่องจากการเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานด้วยการเดินทางบก จากจีนตอนใต้เข้าสู่พม่า และมายังตอนเหนือของประเทศไทย ซึ่งเป็นเส้นทางค้าของคาราวานม้าต่างที่ขนส่งสินค้าไปมา ระหว่างจีนยูนนานกับทะเลที่เมืองเมาะตะมะในประเทศพม่า กลุ่มพ่อค้าเหล่านี้เรียกกันในกลุ่มชาวล้านนาว่า จีนฮ่อ หรือฮ่อ ชาวจีนเหล่านี้ได้มีการปรับตัวกลายเป็นไทยไปแล้ว และกลมกลืนกับจีนโพ้น

แต่ยังมีกลุ่มที่อพยพตามมาแต่พกพาอุดมการณ์การเมือง (อดีตทหารจีนคณะชาติ) เข้ามาด้วยและถูกเรียกรวมกันว่าจีนฮ่อนั้นมีกรณีที่กลายเป็นไทยแตกต่างจากสองกลุ่มแรก และการคงความเป็นจีนก็แตกต่างจากสองกลุ่มแรก (โดยที่ความเป็นจีนของจีนอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น ถือว่าวัฒนธรรมจีนยิ่งใหญ่เข้มแข็งกว่าชนเผ่าทางใต้) ตลอดจนการที่เผชิญกับ “สงครามเย็น” ที่คนจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นตัวละครตัวหนึ่ง ต้องต่อสู้กับการเมืองที่แบ่งฝ่ายมาอย่างยาวนาน จึงกลายเป็นการเชื่อมโยงชีวิตและการเมือง กับโลกภายนอกที่ไม่ได้ผ่านรัฐชาติเดิม และพื้นที่ของรัฐชาติใหม่ แต่เป็นการติดต่อโดยความสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย เช่นการศึกษา ด้านการทำมาหากิน ด้านศาสนา ด้านองค์ความรู้ ด้านวัฒนธรรม ฯลฯ โดยที่เรียกกันว่าโลกาภิวัตน์นั้น เกิดขึ้นหลังจากการจบลงของสงครามเย็นแล้ว

ดังนั้นชุมชนชาวจีนยูนนานจึงมีโอกาสดังสองทาง ที่จะเข้าถึงความสัมพันธ์ในแนวระนาบกับ “ความเป็นจีน” ในฐานะลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลกับทั้งสองฝ่าย และมีโอกาสทางการทำมาหากินได้มากกว่าชาวจีนโพ้นทะเลอื่น ๆ เนื่องจากชาวจีนยูนนานพลัดถิ่นเหล่านี้ได้มีโอกาสในการเรียนภาษาจีน และใช้ภาษาจีนในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน แตกต่างจากลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลอื่นๆ ในประเทศไทย ที่ถึงแม้จะรู้และพูดภาษาจีนในชีวิตประจำวันก็ตาม แต่ภาษาจีนที่ใช้นั้น

เป็นภาษาจีนท้องถิ่น ไม่สามารถใช้งานได้ใน การติดต่อสื่อสารด้วยการเจรจาอย่างเป็นสากล จะทำได้ก็เพียงแค่ตัวอักษรเท่านั้น ที่ยังคงมีการใช้งานในการติดต่อสื่อสารได้

บทสรุปขององค์ความรู้เรื่องจีน โดยเฉพาะเรื่องชาวจีนโพ้นทะเลของสังคมไทย ยังหยุดตัวด้วยการทำให้ “เรื่องจีนเป็นเรื่องเก่า” เป็นเรื่องประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่พ้นสมัยไป งานทั้งหลายเป็นการมองอดีตที่เป็นภาพหยุดนิ่งอยู่กับที่ ด้วยการกำกับของศักราชตามจารีตทางการเขียนประวัติศาสตร์ ทั้งที่ความเป็นจีนของชาวจีนโพ้นทะเล ที่ยังคงสืบเนื่องอยู่นั้นมีความเป็น “พลวัตทางวัฒนธรรม” ของกลุ่มชาวจีนในชุมชนชาวจีนในประเทศต่างๆ ซึ่งยังคงมีความเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีชีวิตของประเทศนั้น ๆ และบริบทต่าง ๆ ความเป็นจีนที่เหลือนอยู่ทางวัฒนธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ลูกหลานชาวจีนโพ้นทะเลต่าง ๆ ได้ปรับเปลี่ยนหรืออนุรักษ์ สืบทอด และแสดงออกมาในหลากหลายรูปแบบ เพื่อแสดงถึงตำแหน่งแห่งที่ของตนเอง ทั้งที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะบุคคล อัตลักษณ์เชิงครอบครัว อุดมคติ กลุ่มภาษา ความรู้สึก อุดมการณ์ทางการเมือง รสนิยม กลุ่มบ้านเกิด และความสัมพันธ์กับชาติพันธุ์ต่าง ๆ

ตลอดจนพัฒนาไปในอุตสาหกรรมวัฒนธรรม และรวมถึงการท่องเที่ยวด้วย ถึงแม้ว่าลูกหลานของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศต่าง ๆ ที่ได้เรียกตัวเองแต่เดิมว่า “คนย้ายถิ่น” นั้นได้กลายเป็นคนท้องถิ่นไปหมดแล้ว แต่ความจริงยังคงหลงเหลือชาวจีนบางส่วนที่ยังพยายามเป็น “คนพลัดถิ่น” ที่แตกต่างในรูปแบบของตนเอง เพื่อที่จะให้ความเป็นจีนคงอยู่ เช่น กลุ่มคนจีนยูนนานในประเทศไทย ซึ่งองค์ความรู้เรื่องจีนโพ้นทะเลที่สร้างขึ้นในสังคมไทยไม่สามารถอธิบายได้

ความสัมพันธ์ของชาวจีนยูนนานกับชาติพันธุ์อื่น ๆ ในประเทศไทย

บางพื้นที่ที่ชาวจีนยูนนานมาอาศัยอยู่ อาจมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอาศัยอยู่ก่อนแล้ว เช่น พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีชาวไทยใหญ่อาศัยมานาน เมื่อชาวจีนยูนนานมาตั้งถิ่นฐานใหม่ จึงมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ ต้องอยู่ร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่เดิม ผลของการปรับตัวนี้ ทำให้มีการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ ระหว่างชาวจีนยูนนานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เช่น แต่งงานกับไทยใหญ่ ม้ง ลีซอ มูเซอ คนไทย (มักจะเป็นตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งปฏิบัติงานในพื้นที่) และคนว้า (ว้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในสาขามอญ-เขมร)

ชาวว้าอยู่กับชาวจีนยูนนาน (ฮ่อ) เพราะเป็นทหารอยู่ในกองพล 93 หรือเป็นพลเรือนที่มาอาศัยอยู่ในพื้นที่ ชาวว้าสามารถพูดภาษาจีนยูนนานได้ ชาวว้าส่วนใหญ่นับถือ จี๋จู้เจี๋ย เมื่อมีงานในหมู่บ้านจีนยูนนาน ชาวว้าจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี การแต่งงานระหว่างชาวจีนยูนนานกับว้ามีน้อย ยังมีการแต่งงานข้ามศาสนา ระหว่างจีนยูนนานมุสลิม กับจีนยูนนานฮั่นเจี๋ย หรือแต่งงานกับชาวจีนนอกประเทศ เช่น ชาวจีนไต้หวัน ชาวจีนสิงคโปร์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการ

แต่งงานระหว่างชาวจีนยูนนาน กับชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว (ส่วนใหญ่ชาวจีนฮ่อกลุ่มนี้เป็นจีนฮ่อที่มีสัญชาติไทย พูดภาษาไทยได้ดี) และมีแนวโน้มว่าชาวจีนยูนนานจะแต่งงานกับชาวไทยมากขึ้น อันเป็นผลมาจากการปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมไทย

จีนยูนนานกับความเหนือกว่าทางวัฒนธรรมในกลุ่มชาติชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงของไทย

ในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานกับชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในดินแดนตอนเหนือของประเทศไทยนั้น ความสัมพันธ์กับกลุ่มไทใหญ่มักไม่ค่อยมีการพูดถึงมากนัก เป็นเพราะความสัมพันธ์ด้วยการแต่งงาน ที่เป็นไปในลักษณะเชิงเท่าเทียมกัน รวมถึงชาวไทยยวนในล้านนาด้วย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานที่เรียกว่าฮ่อ กับกลุ่มที่เรียกว่าชาวเขานั้นมีความสัมพันธ์ที่ซับซ้อน โดยเฉพาะเรื่องการแต่งงานและการอ้างสิทธิในวัฒนธรรมจีนเหนือสิทธิในวัฒนธรรมชนเผ่าของกลุ่มลูกผสม ระหว่างจีนยูนนานกับชาวเขา

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานกับชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้นส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับคนบนพื้นที่สูงในประเทศไทย ซึ่งมีอยู่จำนวนมากในเอกสารที่เป็นบทความของ เอฟ.ดับเบิลยู. โมท แห่งมหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน (1970) ได้ศึกษาชาวจีนฮ่อแห่งบ้านยาง แปล โดยกองส่งเคราะห์ชาวเขา กระทรวงมหาดไทยดังนี้

“ชาวจีนฮ่อที่อยู่อาศัยในภาคเหนือของประเทศไทยนั้น มีความสำคัญกับประเทศไทยดูเหมือนจะน้อยกว่าชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ ในประการแรกคือ จีนฮ่อเปรียบเสมือนตัวแทนของผู้มีวัฒนธรรมสูงในบริเวณพื้นที่ที่เป็นภูเขาและวัฒนธรรมนี้ได้ตกทอดไปสู่ลูกหลาน ประการที่สอง ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยรวดเร็วกว่าชนเผ่าอื่น ๆ ประการที่สาม เป็นพวกอพยพที่ลี้ภัยสงคราม ประการที่สี่ ชาวจีนฮ่อมีอิทธิพลทางวัฒนธรรมเหนือกว่าชนเผ่าต่างๆ โดยเฉพาะ ม้ง เย้า ลีซู

ทุกเผ่าจะมาขอคำแนะนำเรื่องเกี่ยวกับศาสนา การเพาะปลูก การดำเนินธุรกิจ และการขอเมล็ดพันธุ์จากพวกยูนนานเสมอ รวมถึงการพูดภาษาจีนและให้ความหมายว่า ตนเองเป็นส่วนหนึ่งของราชวงศ์อันยิ่งใหญ่ การพูดภาษาจีนเป็นการพูดภาษาราชการโดยพวกยูนนานมีความผูกพันแบบหัวเก่า กับสิ่งที่คนจีนเห็นว่าเป็นสิ่งที่มีความขบขี้และความสนุก ชาวจีนยูนนานกล่าวว่าชาวเขาคงต้องการเอารองเท้าจำลองที่ทำด้วยผ้าไปฝังดิน เพื่อที่ดวงวิญญาณของพวกเขาสามารถไปอยู่ในวังของจักรพรรดิจีน ทั้งการที่คนเขายอมซื้อสินค้าของเก่าจากประเทศจีน ทั้งที่มีราคาแพง ความรู้เรื่องวัฒนธรรมจีนเป็นสิ่งสำคัญ การที่คนเขายอมรับแบบชาวจีนต่อผู้มาเยือนจะเป็นความภาคภูมิใจ ดังนั้นข้อเสนอในบทความนี้ว่ารัฐไทย ควรมีการวางแผนที่มีความ

ยึดหยุ่นเพียงพอ เพื่อที่จะสร้างหลักประกันที่จะรวมพวกยูนนานเหล่านี้เข้ากับรัฐไทย และใช้พวกเขาเหล่านี้เชื่อมโยงกับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ที่จะนำชาวเขาเข้ากับบริบทของประเทศไทย”

สอดคล้องกับบทความเชิงสำรวจวัฒนธรรมของมนัส มณีประเสริฐ (2524) เรื่องลือชอที่ไม่ใช่ มูเซอที่ไม่ถูก จีนฮ่อที่ไม่ใช่ ที่พิมพ์ในข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา 2524 ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 หน้า 27-31 มีการไปสำรวจบ้านลือชอในบ้านหินแตก (เทิดไทย) อำเภอแม่ฟ้าหลวง ซึ่งเป็นหมู่บ้านไทใหญ่พบว่ามียุทธหนึ่งมีลักษณะคล้ายลือชอ แต่เมื่อถามเป็นภาษาลือชอแล้วก็ไม่เข้าใจ จึงได้ถามเป็นภาษาฮ่อจึงทราบว่าตนเป็นคนมูเซอ สอบไปมาสรุปได้เป็นสามกลุ่มคือ ฮ่างลือชอ เป็นลูกผสมระหว่างฮ่อกับลือชอ ฮ่างเคอ เป็นฮ่อผสมกับมูเซอ และซื่อ ผ่า เป็นคำที่ลือชอเรียกคนจีนฮ่อ สำหรับลือชอนี้ คนจีนฮ่อเรียกว่า ฮ่างลือชอ ฮ่างล่อเคอ หรือบางทีก็เรียกว่า ข่างฟักู หมายถึงฮ่อกันเหลือง ชาวมูเซอเรียกว่า แฮะกะ หมายถึงฮ่อลาย

ดังจะเห็นว่ามีกรณีผสมผสานด้วยการแต่งงานระหว่างคนจีนกับคนที่เป็ชาวเขามาช้านานแล้ว จนเกิดคำเรียกขานที่เป็นลักษณะดังกล่าว การแต่งงานข้ามชาติพันธุ์นั้น มีความหมายเชิงอำนาจทางวัฒนธรรม ที่เหนือกว่าชนเผ่าต่าง ๆ ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ซึ่งมีผู้ที่ศึกษาเรื่องนี้ไว้เช่นกัน

โดยมีความเห็นว่ากลุ่มชาวจีนฮ่อมือฮ่อและมีเอกภาพโดยมีความเกี่ยวพันกับคนไทย เฉพาะการค้าขายเท่านั้น จีนฮ่อที่มีความสัมพันธ์กับกองกำลังก๊กมินตั๋ง ใช้นโยบายครอบครองชาวเขาเสมือนหนึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรนิคม โดยวิธีการที่ดีที่สุดคือการสมรสกับลูกสาวผู้นำชนเผ่าต่าง ๆ โดยเฉพาะ เข้า มั่ง ลือชอ อาซ่า โดยใช้การยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีแบบจีนที่ผู้ชายเป็นใหญ่และการแต่งงานเข้าบ้านผู้ชาย การแต่งงานทำให้จีนฮ่อเข้าไปตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านชาวเขาในที่สุด และการควบคุมเศรษฐกิจของหมู่บ้านนั้นก็ทำได้โดยง่าย รวมถึงการใช้ภาษาจีนในการสื่อสารระหว่างกันหมู่บ้านอีกด้วย (ไพฑูรย์ คัชเช่, 2527, หน้า 117-118)

การศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวเขากับจีนฮ่อนั้นมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ยังมีงานของธนูชัย ดีเทศ (2518) ชีวิตและความสัมพันธ์ของจีนฮ่อกับลือชอหมู่บ้านหัวแม่คำ ตำบลป่าตึง อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย สารนิพนธ์ โครงการประกาศนียบัตรชั้นสูง บัณฑิตอาสาสมัครมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้กล่าวไว้ถึงความสัมพันธ์ในมิติต่าง ๆ ทั้งเรื่องเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และภูมิปัญญา โดยเน้นการสร้างตัวเองทางเศรษฐกิจจนมีอำนาจเหนือ กลุ่มลือชอได้อย่างไร

ดังนั้นจึงเป็นข้อสังเกตจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่าการผสมผสานระหว่างชาติพันธุ์ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ระหว่างชาวจีนยูนนานในประเทศไทยและชาวเขาต่าง ๆ อีกประเด็นหนึ่งคือการที่วัฒนธรรมที่เข้มแข็งกว่า จะมีอำนาจครอบงำวัฒนธรรมที่อ่อนแอกว่า เป็นความสัมพันธ์ทาง

วัฒนธรรมที่ไม่ได้เป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันได้ว่าประโยชน์แต่ละฝ่ายที่ได้รับนั้น มีในบริบทที่แตกต่างกัน

การศึกษาเรื่องความเป็นจีนในกลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ

ชาติหรือรัฐชาตินั้นเป็นการผลิตเชิงอุดมการณ์ที่เกิดขึ้นมาไม่นานนักในภูมิภาคนี้ การเกิดขึ้นของรัฐชาตินั้น เป็นเรื่องจินตนาการระหว่างกลุ่มคนผนวกกับเขตแดน ที่กำหนดขึ้นด้วยวิธีต่าง ๆ การที่ผู้คนพลัดถิ่นจะมีความสำนึกในเรื่องรัฐชาติ (ที่หมายถึงเขตการปกครองหรืออำนาจของรัฐที่มีต่อผู้คนนั้น โดยที่เป็นการยอมรับทั้งสองฝ่าย) ก็เป็นเรื่องยากลำบากที่จะกระทำเช่นนั้นได้ในเขตอำนาจรัฐอีกแห่งหนึ่งที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ แต่การดำรงอยู่ของความเป็นชาตินั้นยังคงสร้างขึ้นมาได้ และยังคงติดตัวอยู่ผ่านวัฒนธรรมประเพณี และที่สำคัญคือเรื่องภาษา ความสำนึกถึงมาตุภูมินั้น สำหรับคนพลัดถิ่นจะมีลดลงเรื่อย ๆ ในรุ่นลูกหลานหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของความกลม่อเกลารวมทางสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

การศึกษาจีนยูนนานในพื้นที่ชุมชนอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น มีคนศึกษาเรื่องความสำนึกในความเป็นคนไทยของจีนฮ่อ ที่ได้รับสัญชาติไทยแล้วในจังหวัดเชียงใหม่ เป็นวิทยานิพนธ์รัฐศาสตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (สมชาย อุ่นตะ, 2542) สรุปได้ว่าความสำนึกในความเป็นไทยนั้นเป็นปฏิภาคผกผันระหว่างการศึกษา (ภาษาจีน) และ อายุ การที่มีอายุสูงขึ้นและการมีความรู้ภาษาจีนดีขึ้น ทำให้พวกเขามีโอกาสในการเดินออกจากชุมชน ไปทำมาหากินในต่างประเทศซึ่งการทำงานในต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ลูกหลานชาวจีนยูนนานต้องการ ถึงแม้จะไม่ใช่อาชีพที่ใฝ่ฝันสูงสุดก็ตาม โดยอาชีพที่พึงประสงค์คือการประกอบธุรกิจ

ในงานวิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษานอกระบบ อีกชิ้นหนึ่งก็มีความสอดคล้องกันนั้น คือ การผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ของชาวจีนฮ่อในภาคเหนือของไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (วัฒนา คุณประดิษฐ์, 2543) ชาวจีนฮ่อผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์ความเป็นจีนผ่านภาษาจีนและวัฒนธรรมประเพณีจีน และประเพณีจีนท้องถิ่น ความเป็นจีนและภาษาจีนจะนำไปสู่อุดมคติที่สังคมชาวจีนยอมรับคือความกตัญญู โดยลูกหลานแสดงออกด้วยการทำมาหากินและส่งเงินมาเลี้ยงดูพ่อแม่ ทางทำมาหากินที่ดีที่สุดนั้นคือการไปทำงานยังต่างประเทศ โดยเฉพาะได้หวันและบางครั้งก็มาเลย์เซียบ้าง แต่สำหรับประเทศไต้หวันนั้นเป็นสถานที่ประกอบอาชีพ ที่ทุกคนใฝ่ฝันมากที่สุด การที่มีการผลิตซ้ำเชิงอุดมการณ์นั้นพบว่า การเรียกชาวจีนยูนนานที่เป็นลูกหลานทหารจีนคณะชาติ และกลุ่มคนที่อพยพเข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่สองว่า “ฮ่อ” กลุ่มคนเหล่านี้คิดว่าตนเองแตกต่างจาก “ฮ่อ” ที่คนไทยรู้จัก เพราะมีการผลิตอุดมการณ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

ในส่วนงานวิจัยเรื่องชาวจีนยูนนานของนักวิชาการต่างประเทศ ที่ศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้น ที่น่าสนใจมีสองคนคือ Wen-Chin Chang ในการศึกษาเรื่อง *From War Refugees to Immigrants: The Case of the KMT Yunnanese Chinese in Northern Thailand* เป็นการศึกษาเรื่องการใช้อำนาจของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่สร้างขึ้นทั้งจากภายในกลุ่มของตนเองและจากภายนอกประเทศไทย ทำให้กลุ่มของตนเองเปลี่ยนแปลงจากกองทัพที่ลี้ภัย มาเป็นกลุ่มคนเข้าเมืองโดยถูกกฎหมาย (Chang, 2001) และ Wang Liunlan ใน *Yunnanese Muslims along the Northern Thai Border* กล่าวถึงกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิม ที่เข้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 และกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิม ที่เข้ามาหลังปี 2496 ในฐานะผู้อพยพจากสงคราม โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงสถานะตามกาลเวลา จะเน้นถึงความต่อเนื่องและเป็นกลุ่มเดียวกัน ระหว่างกลุ่มเข้ามาดั้งเดิม (จีนฮ่อ) และกลุ่มเข้ามาใหม่ (จีนยูนนาน) (Liunlan, n.d.)

บทความอีกเรื่องหนึ่งของ Wen-Chin Chang ชื่อ *Home Away From Home : Migrant Yunnanese Chinese in Northern Thailand* ได้เข้าศึกษาที่หมู่บ้านหนองบัว อำเภอชัยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ สรุปได้ว่า ชีวิตของชาวจีนยูนนานนั้นไม่ได้มีความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับจีนแผ่นดินใหญ่ โดยให้ความหมายเพียงบ้านในความทรงจำของบรรพบุรุษเท่านั้น แต่มีความสัมพันธ์ในความเป็นจีนกับได้วันมากกว่า และคนรุ่นใหม่สามารถกลมกลืนและประสบความสำเร็จในการทำงานในสังคมไทย ในฐานะพ่อค้าและนักธุรกิจ (Chang, 2006, pp.49-76)

สรุปงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวจีนยูนนานในประเทศไทย

การศึกษาที่ผ่านมาพบว่าเป็นการศึกษาในมิติของความมั่นคงของรัฐไทยเป็นส่วนใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์แฝงว่า ชาวจีนยูนนามีอันตรายต่อความมั่นคงของประเทศ ต้องมีการควบคุมและการจำแนกประเภทของชาวจีนยูนนาน การจำกัดพื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานเพื่อการควบคุมและท้ายที่สุด มีการศึกษาเรื่องการกลืนกลายของรัฐไทย ว่าจะสามารถทำได้อย่างไรบ้าง และมีปัญหาใดที่ต้องขจัดเนื่องจากเป็นจุดแข็งของชาวจีนยูนนาน ส่วนงานวิจัยของนักวิจัยต่างประเทศเน้นเรื่องการกลืนกลายเป็นพลเมืองและเรื่องความสืบเนื่องของกลุ่มชาวยูนนานมุสลิม แต่สำหรับ Wang Liunlan นั้นชี้ให้เห็นถึงข้อมูลสำคัญเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ระหว่าง “หุย” กับ “ฮั่น”

ดังนั้นการศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานที่มีมิติทางวัฒนธรรม มีความเป็นมนุษย์นิยม และการศึกษาเพื่อที่จะเข้าใจในเชิงพหุวัฒนธรรมนั้น ยังไม่มีงานวิจัยใดได้ทำไว้และเรื่องชาวจีนยูนนานยังขาดมิติทางสหวิทยาการที่ศึกษาในการเปลี่ยนแปลงของกลุ่ม ที่จะรักษา “กลุ่ม” ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต้องการอยู่ร่วมกับผู้คนส่วนใหญ่ในรัฐ โดยยังมีความแตกต่างอยู่ได้อย่างไร

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานในประเทศไทย เป็นการศึกษาเชิงความเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม จึงได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นงานภาคสนาม ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม ในกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรม และการผสมผสานการใช้เทคนิคประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า เนื่องจากการสิ่งที่เก็บนั้นเป็นสิ่งที่เป็นามธรรมเป็นส่วนใหญ่จึงต้องการคำอธิบายที่มาจากผู้มีประสบการณ์และมีส่วนร่วมในเหตุการณ์เรื่องนั้นอย่างแท้จริง และการนำข้อมูลมาสอบทานยืนยันด้วยเอกสารชั้นต้น ที่เก็บไว้ในหน่วยงานความมั่นคง เช่นกองบัญชาการทหารสูงสุด

ในส่วนของการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การเก็บข้อมูลจำนวนคนและจำนวนชาติพันธุ์ ในบางพื้นที่ บางข้อมูลใช้การรวบรวมตัวเลขจากการเก็บในภาคสนาม และนำมาเปรียบเทียบสถิติตัวเลขจากการวิจัยที่ผ่านมามากมาย ๑ เล่ม นำมาเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นและลดลงของจำนวนชาวจีนยูนนาน รวมทั้งสถิติการเลือกตั้งในบางหมู่บ้าน ที่ได้จากคณะกรรมการการเลือกตั้งประจำจังหวัดเชียงราย

นอกจากนั้นยังใช้การศึกษาจากเอกสารที่เป็นงานเขียนของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชาวจีนยูนนาน โดยเฉพาะอดีตทหารจีนคณะชาติ รวมทั้งเอกสารของกองบัญชาการกองทัพไทยที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคง ของกองอำนวยการจัดระเบียบพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.) และงานวิจัยในเรื่องนี้ ใช้การวิจัยหลายพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มจีนยูนนานเหล่านี้มีความหลากหลายพื้นที่ในการแสดงออกทางวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

3.1 ระยะเวลาและจำนวนตัวอย่างการวิจัย

การศึกษาวิจัยได้ใช้เวลาในการศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นระยะเวลา 1 ปี 7 เดือน ระหว่างเดือนตุลาคม 2551- เดือนเมษายน 2553 โดยการเก็บข้อมูลที่ใช้การเข้าสู่ภาคสนามเป็นระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 งานภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านของชาวจีนยูนนานที่เป็นหมู่บ้านพลเรือน ในเดือนตุลาคม-ธันวาคม 2551 และเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน 2552 เพื่อใช้ในการวางแผนงานการวิจัยต่อไป

โดยเก็บข้อมูลที่บ้านวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และข้อมูลบ้านแม่แอบ อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย บ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และที่บ้านสันติศิริ (แม่สลอง) จังหวัดเชียงราย

ทั้งนี้ระหว่างช่วงเวลา 7 เดือนที่ไม่ได้เข้าไปในพื้นที่ ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยการพูดคุยกับชาวจีนยูนนานที่อาศัยในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ตลอดระยะเวลาดังกล่าว เพื่อเก็บข้อมูลเรื่องของชีวิตประจำวัน ความคิดและทัศนคติ

ระยะที่ 2 การเข้าสู่ภาคสนาม เพื่อเก็บข้อมูลหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ 12 พื้นที่ ในเดือนเมษายน ผ่านการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 12 คน และการสนทนากลุ่มอีก จำนวน 12 กลุ่ม โดยแต่ละกลุ่มนั้นมีจำนวนไม่ต่ำกว่า 10 คน ในแต่ละพื้นที่ เดือนพฤษภาคม 2552 เก็บข้อมูลชาวจีนยูนนานที่ กรุงเทพมหานคร

ในระหว่างระยะเวลานี้ได้ประมวลผลข้อมูลสถิติและการถอดคำสัมภาษณ์ เพื่อจัดข้อมูลในการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

ระยะที่ 3 เก็บข้อมูลเรื่องการปรับตัวของอดีตทหารจีนคณะชาติ กับการสัมภาษณ์เรื่องความสัมพันธ์กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและการปกครองท้องถิ่น ในพื้นที่หมู่บ้านทหารจีนคณะชาติในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร ในช่วงเวลาเดือนสิงหาคม 2552 เดือนตุลาคม 2552 เก็บข้อมูลเรื่องจีนยูนนานมุสลิม ที่อำเภอปาย และสำรวจหมู่บ้านสันติชล ซึ่งมีการใช้วัฒนธรรมยูนนานเพื่อการท่องเที่ยว และเดือนธันวาคม 2552

ในระยะที่ 3 นี้ นอกจากการลงภาคสนามแล้ว การเก็บข้อมูลระยะนี้เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนได้เสียและผู้ที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มชาวจีนยูนนาน ทั้งที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและที่เป็นพลเรือน เช่น พันเอกกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร และเจ้าหน้าที่ทหารที่ปฏิบัติงานในกองอำนวยการจัดระเบียบพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.) ทั้งนี้ได้ใช้เวลาสืบค้นเอกสารชั้นต้นที่เก็บไว้ยังสำนักงาน กอ. พรท. บก. ทท. อีกด้วย

ระยะที่ 4 ใช้ระยะเวลา ในเดือนมกราคม 2553- มีนาคม 2553 เก็บข้อมูลกลุ่มลูกหลานชาวจีนยูนนาน ที่เป็นกลุ่มที่มีลักษณะพิเศษกล่าว คือกลุ่มที่ไม่จัดตนเองไว้ในวัฒนธรรมชาวจีนยูนนานทั้งที่มีบิดาเป็นชาวจีนยูนนาน และอีกกรณีหนึ่งคือการเก็บข้อมูลของชาวจีนยูนนานที่เป็นคนสองสัญชาติระหว่างไทยกับพม่า จำนวน 5 คน รวมถึงการเก็บข้อมูลพิธีกรรม

ระยะที่ 5 เป็นช่วงการเรียบเรียงและเขียนรายงานการวิจัยระหว่างเดือนเมษายน 2553

3.2 การเก็บข้อมูลงานวิจัย

3.2.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาในเอกสารนั้นได้ใช้เอกสารที่มีการศึกษามาก่อนแล้วเช่นงานวิจัยและบันทึกเหตุการณ์ต่างๆในเรื่องราวของชาวจีนยูนนานก่อนที่จะลี้ภัยเข้าประเทศไทย ที่สอดคล้องกับเรื่องเล่าที่ทรงอิทธิพลต่ออุดมการณ์ของชาวจีนยูนนานพลัดถิ่น และเอกสารวัตถุทางวัฒนธรรม และการจัดการทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของชาวจีนยูนนานร่วมสมัย

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีการใช้เอกสารชั้นต้นเช่นประกาศกระทรวงมหาดไทยเกี่ยวกับชาวจีนฮ่อและกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ รวมถึงเอกสารในการดำเนินงานของกองบัญชาการกองทัพไทยที่เกี่ยวข้องกับอดีตทหารจีนคณะชาติประกอบการเขียน

3.2.2 การสำรวจเบื้องต้น

การสำรวจนี้เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพทั่วไปและข้อมูลที่สำคัญในแต่ละพื้นที่ ซึ่งการศึกษาจากเอกสารพบว่าจำนวนหมู่บ้านของชาวจีนยูนนานที่ตั้งขึ้นหลัง พ.ศ. 2504 นั้น มีจำนวน 69 หมู่บ้าน (ข้อมูลจากกองบัญชาการกองทัพไทย ปี พ.ศ. 2552) แต่ในเอกสารของพันเอกกาญจนะ ประภาสวุฒิสักดิ์ ได้ให้ข้อมูลว่ามีจำนวน 71 หมู่บ้าน จากการสำรวจเบื้องต้น สามารถที่จะแบ่งกลุ่มพื้นที่ 3 กลุ่มเพื่อที่จะทำการศึกษาได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งกองบัญชาการกองทัพไทยได้ขอใช้ประโยชน์ทางการทหารจากกรมป่าไม้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 จำนวน 12 พื้นที่ 24 หมู่บ้าน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ได้ศึกษาในภาพรวมของหมู่บ้าน วิถีชีวิต ลักษณะเด่น ประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐาน การอพยพเคลื่อนย้ายผู้คน ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ผ่านการการสัมภาษณ์และข้อมูลทางสถิติโดยกลุ่มหมู่บ้านเหล่านี้จะสามารถในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณได้ เนื่องจากกลุ่มคนเหล่านี้มีการตรวจสอบข้อมูลจำนวนประชากรจาก กองบัญชาการทหารสูงสุดอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา โดยหมู่บ้านเหล่านี้สามารถแสดงถึงพื้นที่และประชากรได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 หมู่บ้านและจำนวนประชากรอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัวในพื้นที่ที่เข้าไปศึกษา

พื้นที่เชียงราย	ชื่อหมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ
1	บ้านสันติคีรี (แม่สลอง) บ้านป่าคาสุขใจ บ้านกลาง บ้านพนาสวรรค์ บ้านเจียงจาโฮ บ้านใหม่สันติ บ้านตงจาโฮ บ้านเฮโก บ้านหล่อโย บ้านรวมใจ บ้านจะกอ	แม่สลองนอก ป่าตึง	แม่ฟ้าหลวง แม่จัน
2	ห้วยมู ห้วยหม้อ	แม่สลองใน เทอดไท	แม่ฟ้าหลวง "
3	แม่แอบ	บ้านแซว	เชียงแสน
4	ผาตั้ง ศิลาแดง	ปอ "	เวียงแก่น "
5	สุขฤทัย (ห้วยเมืองงาม)	ท่าตอน	แม่สาย
6	เมืองแหง (ห้วยไคร้) ม่วงเครือ	เปียงหลวง	เวียงแหง
7.	เปียงหลวง	"	"
พื้นที่เชียงใหม่			
1.	แกนน้อย	เมืองนะ	เชียงดาว
2.	อรุโณทัย (หนองอุก)	"	"
3.	สันมะกอกหวาน	แม่งอน	ฝาง
4.	หลวง	"	"
5.	สันติวนา (ถ้ำจ๊อบ)	หนองบัว	ไชยปราการ

จาก. กองอำนวยการพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่ข้อใช้ประโยชน์ทางทหารกองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.). (2552). เอกสารรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระเบียบพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหารของกองบัญชาการกองทัพไทย ประจำปีงบประมาณ 2552. เชียงราย: กอง

กลุ่มที่ 2 กลุ่มหมู่บ้านจีน (ฮ่อ) ยูนนาน กลุ่มหมู่บ้านเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ทั่วไปมีจำนวนมากกว่าหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ ดังนั้นการศึกษานี้จึงเลือกหมู่บ้านเพียง 3 หมู่บ้าน ดังนี้ คือ

1. หมู่บ้านวาวี ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย
2. หมู่บ้านถ้ำ (หมู่ 4) อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย
3. หมู่บ้านเวียงหมอก ตำบลปอ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

การเลือกหมู่บ้านทั้ง 3 นี้ เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีพัฒนาการที่โดดเด่น กล่าวคือ บ้านถ้ำเป็นหมู่บ้านของชาวจีนยูนนานอพยพแรก ๆ ที่ตั้งขึ้นและได้รับการรับรองจากทางราชการ ต่อมาหมู่บ้านวาวี เป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ และมีความโดดเด่นเรื่องศาสนาอิสลาม หมู่บ้านเวียงหมอก เป็นหมู่บ้านที่ถูกทางราชการย้ายมาตั้งขึ้นใหม่ เฉพาะอย่างยิ่งทั้ง 3 หมู่บ้านนี้ต่างมีความสำคัญก็คือ เป็นหมู่บ้านที่มีโรงเรียนสอนภาษาจีนที่จัดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เพียง 3 หมู่บ้านเท่านั้นในประเทศไทย ที่เป็นของชาวจีนยูนนาน

กลุ่มที่ 3 ได้แก่กลุ่มจีนฮ่อที่ได้กระจัดกระจายไปตามที่ต่างๆ เช่น กรุงเทพมหานคร และชาวจีนยูนนานที่เคยมี 2 สัญชาติระหว่างไทยกับพม่า ในพื้นที่อำเภอแม่สายและเมืองท่าขี้เหล็ก ประเทศพม่าแต่ขณะนี้ได้สัญชาติไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และข้ามไปข้ามมาระหว่างไทยกับพม่าตลอดเวลา ซึ่งในกลุ่มที่ 3 นี้เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลของกลุ่มที่โยกย้ายไปมาระหว่างหมู่บ้าน และพื้นที่ประกอบอาชีพ

3.2.3 การเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเข้าสู่ภาคสนามที่มีหลายพื้นที่ โดยการเข้าไปอยู่ในพื้นที่ที่วิจัยแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นระยะเวลายาวนาน เพื่อให้กลายเป็น “คนใน” นั้นไม่สามารถกระทำได้เป็นระยะเวลายาวนานแต่เนื่องจากการที่มีผู้เป็นชาวจีนยูนนานและเป็นมุสลิมในการให้ข้อมูลอย่างต่อเนื่องของการเก็บข้อมูลในพื้นที่หลักของงานภาคสนาม คือบ้านวาวี ตำบลวาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย และเมื่อได้ข้อมูลในภาคสนามได้นำมาตรวจสอบกับเอกสารชั้นต้นและเอกสารชั้นรอง ว่าสอดคล้องกันหรือไม่ แต่ถ้าไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลกับเอกสารได้นั้น จะใช้วิธีสอบถามซ้ำ ๆ และการสอบถามเรื่องเดียวกันกับหลาย ๆ คน แต่อย่างไรก็ตามผู้คนที่เลือกเข้ามาเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้อมูลที่สัมภาษณ์เป็นอย่างดี

การเก็บข้อมูลภาคสนามได้ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผสมกับเทคนิคการได้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของคนที่อยู่ในเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยเฉพาะคนที่มีส่วนร่วมในการผลิตวัฒนธรรม (ปัญญาชน) ทั้งชาวจีนยูนนานและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ร่วมกับการสังเกต

แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม พิธีกรรม ประเพณี ความเชื่อต่าง ๆ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) ในกรอบคำถามดังต่อไปนี้

3.2.3.1 สังคมที่มีความซับซ้อนเป็นพลวัตลูกหลานผู้อพยพ รุ่นที่ 2-3 สามารถที่จะรักษาความแตกต่างทางชาติพันธุ์และสามารถนำเอาสัญลักษณ์ต่าง ๆ มาใช้ และกลายเป็นกลุ่มผลประโยชน์ได้อย่างไร

3.2.3.2 จารีตประเพณีอะไรที่ได้รับการถ่ายทอดและรักษาไว้ จารีตประเพณีอะไรหิบบืมมาจากคนอื่น จารีตประเพณีอะไรที่ประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่ และจารีตประเพณีมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองอย่างไร

3.2.3.3 ศึกษากระบวนการการเกิดและการดำเนินงานองค์การทางการเมือง ที่ไม่เป็นการในการพัฒนากลายเป็นเครือข่ายกลุ่มผลประโยชน์ ผ่านแนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ทางการเมือง

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นมีรายละเอียดดังนี้

การวิจัยนี้ได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นหลักเพื่อนำมายืนยันกับข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้มีการดำเนินงานเก็บข้อมูลด้วย ดังนั้นการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเรื่องประวัติชีวิต และความคิดเห็นของตนเองต่อกลุ่มชาวจีนยูนนานและกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ จึงมีความสำคัญ ทั้งนี้การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนี้ ยังหมายรวมถึงผู้คนอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอีกด้วย และสามารถแบ่งเป็น 3 กลุ่มได้ดังนี้

1. กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน กลุ่มเหล่านี้ได้มีการสัมภาษณ์ใน 12 พื้นที่ดังกล่าว ทั้งการสัมภาษณ์แบบประวัติชีวิต และการสัมภาษณ์แบบกลุ่มเพื่อที่จะอธิบายถึงความ เป็นมาของอดีตทหารจีนคณะชาติ และพัฒนาการของกลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่สัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ

2. กลุ่มจีนยูนนานอพยพ ทั้งที่ได้สัญชาติไทยแล้วและยังไม่ได้สัญชาติไทย โดยกลุ่มนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ กลุ่มที่ 1 กลุ่มชาวจีนยูนนานที่เรียกตัวเองว่า “ฮั่น” กลุ่มเหล่านี้ มีจำนวนมากที่สุด ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกตัวเองว่า “หุย” (回) กลุ่มเหล่านี้จะเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันในหมู่ชาวมุสลิมที่เป็นองค์กรทางศาสนาที่สำคัญ และมีความเป็นชาติพันธุ์ในอีกรูปแบบหนึ่งของชาวจีนยูนนาน กลุ่มที่ 3 ได้แก่กลุ่มจีนฮ่อที่ได้กระจัดกระจายไปตามที่ต่าง ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร และจีนยูนนานที่เคยมี 2 สัญชาติระหว่างไทยกับพม่า แต่ขณะนี้ได้สัญชาติไทยเป็นที่เรียบร้อยแล้ว และข้าม

ไปข้ามมระหว่างไทยกับพม่าตลอดเวลา รวมทั้งการสัมภาษณ์ลูกหลานของชาวจีนยูนนาน ที่ไม่นับตนเองว่าเป็นคนจีน โดยนับตัวเองว่าเป็นกลุ่มวัฒนธรรมกลุ่มคนไทย

3. กลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่กลุ่มอดีตทหารไทย ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการดูแลอดีตทหารจีนคณะชาติ เช่น พันเอกกาญจนะ ประภาสวุฒิสาร ซึ่งได้ไปสัมภาษณ์ที่บ้านในจังหวัดเชียงใหม่ และการสัมภาษณ์ทหารที่อยู่ใน (กอ.พรท.บก.ทท.) ซึ่งเป็นผู้ที่กำลังปฏิบัติงานจัดระเบียบพื้นที่การใช้ที่ดินทหาร และอีกกลุ่มหนึ่งคือการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่เป็นชนเผ่าอาข่า เป็นต้น

3.2.4 วิธีวิจัยเชิงปริมาณ

เพื่อใช้สถิติเชิงปริมาณที่ได้มาแสดงถึงปริมาณความสัมพันธ์ทางการเมืองท้องถิ่น สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานที่มีต่อที่ดิน และกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ สถิติย้อนหลังเรื่องปริมาณชาวจีนยูนนานที่ทางราชการไทยเก็บข้อมูลไว้ในอดีต เป็นการเก็บข้อมูลเชิงสถิติในระดับร้อยละ เพื่อนำมาเป็นประเด็นสัมภาษณ์เชิงลึก และเพื่อยืนยันข้อมูลที่เก็บจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ต่อไปโดยมีที่มาของข้อมูลดังนี้

3.2.4.1 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณนั้นโดยการใช้แบบสอบถามในหมู่บ้านของอดีตทหารจีนคณะชาติทั้ง 12 พื้นที่ 24 หมู่บ้าน (ตามข้อ 3.2.2) และหมู่บ้านเวียงหมอก เป็นตัวแทนของกลุ่มหมู่บ้านพลเรือน ในการศึกษาจำนวนชาวจีนยูนนาน กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ที่ดินร่วมกันกับชาวจีนยูนนาน จำนวนคนในครอบครัวที่เดินทางออกไปนอกหมู่บ้าน การกำหนดตนเองว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด

3.2.4.2 การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากหน่วยงานที่ได้จัดการเก็บข้อมูลไว้แล้วโดยมีข้อมูลในส่วนของสถิติชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติที่ได้จัดเก็บไว้จากหน่วยงานของกองบัญชาการกองทัพไทย และข้อมูลสถิติการใช้สิทธิเลือกตั้งของคนในหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ และหมู่บ้านประชาชนในส่วนของจังหวัดเชียงราย จากสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงราย

3.2.5 การเก็บข้อมูลโดยใช้เอกสารชั้นต้นและชั้นรอง

การวิจัยในครั้งนี้ได้ใช้เอกสารชั้นต้นจากกองบัญชาการกองทัพไทย ที่มีส่วนในการจัดระเบียบอดีตทหารจีนคณะชาติมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 จนถึงปัจจุบัน เอกสารเหล่านี้ขณะนี้จัดเก็บอยู่กับกองอำนวยการพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่ขอใช้ประโยชน์ทางทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.) เอกสารเหล่านี้ประกอบด้วย สถิติ จำนวนทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน จำนวนพื้นที่ที่ครอบครองของอดีตทหารจีน เอกสารการขออนุญาตใช้

ประโยชน์ในที่ดินของกรมป่าไม้ กิจกรรมเพื่อจัดระเบียบที่ดิน รวมถึงการศึกษาวิจัยของ (กอ.พรท. บก.ทท.) และหมายรวมถึงแผนที่แผนที่ต่าง ๆ

ในส่วนเอกสารชั้นรองนั้น ได้ใช้ข้อมูลของพันเอกกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร¹⁰ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย ซึ่งเอกสารเหล่านี้ได้ถูกจัดพิมพ์เป็นหนังสือ 2 เล่ม ทหารจีนคณะชาติก็กมิตั้ง คกก้างทางภาคเหนือประเทศไทย พิมพ์ในปี พ.ศ. 2547 และหนังสือชื่อ เสธ.เงิน โหมว ชิว (陈茂修) มังกรคอยแห่งกองทัพก็กมิตั้ง พิมพ์ในปี พ.ศ. 2548 ทั้งนี้เอกสารทั้งสองนี้ จากการสัมภาษณ์ ผู้เขียนได้อธิบายว่าได้รวบรวมจากเอกสารชั้นต้นที่ตนเองเก็บรักษาอยู่ แทนที่จะถูกทำลายไปตาม หลักของการทำลายเอกสารลับทางราชการ จึงทำให้งานวิจัยชิ้นนี้ใช้เอกสารสองเล่ม ในฐานะ เอกสารชั้นรองในการดำเนินการตรวจสอบยืนยันกับคำสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวถึงชาวจีนยูนนาน โดยเฉพาะอดีตทหารจีนคณะชาติ ส่วนใหญ่นั้นข้อมูลไม่แตกต่างกันแต่ไม่ละเอียดเท่าเอกสารทั้ง 2 ดังกล่าว

เอกสารชั้นรองอื่น ๆ เช่นงานวิจัยต่าง ๆ ปรากฏเป็นหลักฐานระหว่างปี พ.ศ. 2515–2522 ได้ใช้งานวิจัยของธัญชัย ดีเทศ ในการอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานกับชนเผ่า ต่างๆ ซึ่งเอกสารวิจัยชิ้นนี้มีข้อมูลที่ชัดเจนและสามารถใช้ยืนยันกับคำสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูล สำคัญที่กล่าวอ้างถึงเรื่องที่ผ่านมาเป็นอย่างดี

3.2.6 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อที่จะ อธิบายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวจีนยูนนาน ในการใช้ชีวิตประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น การ แต่งงาน การทำอาหาร ตรุษจีน และกิจกรรมกีฬา โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมได้ใช้ในการศึกษา เรื่องพิธีกรรมเป็นหลักเช่น พิธีแต่งงาน โดยเข้าไปร่วมพิธีการจัดงานแต่งงานตั้งแต่วันเตรียมงาน วันแต่งงาน และหลังวันแต่งงาน พิธีตรุษจีน ได้เข้าร่วมในการไหว้ตรุษจีนในบ้านเวียงหมอก บ้าน ถ้ำ และทำจี๋เหล็กประเทศพม่า ในส่วนของการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมนั้น ได้ใช้ในการสำรวจ พื้นที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวจีนยูนนาน และบางกรณีที่ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ เช่น การกีฬา 329 (กีฬาต่อต้านยาเสพติดสมเด็จพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนสุภาฯ สยามบรมราชกุมารี) รวมทั้งการ

¹⁰ พันเอกกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร เป็นผู้ที่มีส่วนในการประสานงานระหว่างกองบัญชาการ ทหารสูงสุด (ชื่อในขณะนั้น) กับอดีตทหารจีนคณะชาติเป็นผู้อยู่ในเหตุการณ์ และรับรู้เรื่องราวที่เกิดขึ้นและเป็น ผู้ที่มีเอกสารชั้นต้นเป็นจำนวนมากเก็บรักษาไว้

เข้าเยี่ยมชมบ้านของชาวจีนยูนนาน บ้านของชาวจีนยูนนานมุสลิม การสังเกตการประกอบอาชีพ การค้าขาย การสังเกตในการเรียนการสอนโรงเรียนจีน เป็นต้น

3.3 การนำเสนอรายงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้มีการนำเสนอเนื้อหาโดยแบ่งออกเป็น 4 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยหลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ ขอบเขตการศึกษา และนิยามศัพท์เฉพาะ

ส่วนที่ 2 ได้แก่การนำเสนอเรื่อง แนวคิด และทฤษฎี รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นการทบทวนวรรณกรรมของการศึกษาชาวจีนยูนนาน ที่ได้ศึกษามาแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้ได้ใช้แนวคิดในการศึกษาคือ ชาติพันธุ์สัมพันธ์ เป็นหลักโดยเฉพาะการใช้เรื่องของชาติพันธุ์สัมพันธ์ผ่านการเมือง ซึ่งหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้ใช้ความเป็นชาติพันธุ์เพื่อใช้ในการดำรงความแตกต่างเอาไว้ ทั้งนี้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรและอำนาจเหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น ได้ใช้งานวิจัยส่วนใหญ่เป็นของนักวิชาการชาวไทย โดยสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ศึกษาความมั่นคง ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุด กลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ศึกษาชาวจีนยูนนานในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งการศึกษากลุ่มนี้สอดคล้องกับงานวิจัยชิ้นนี้

ส่วนที่ 3 กล่าวถึงการใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการศึกษาชาวจีนยูนนานในประเทศไทยโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ ผสมกับข้อมูลเอกสารและสถิติตัวเลข เป็นส่วนประกอบ

ส่วนที่ 4 ผลของการศึกษาการนำเสนอผลการศึกษานี้จะเสนอเป็น 3 ขั้นตอน

ขั้นตอนที่ 1 นำเสนอเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และความเป็นมาของชาวจีนยูนนานที่อยู่นอกประเทศไทย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างยูนนานกับล้านนาในเรื่องของการค้าทางไกล ซึ่งการค้าเหล่านี้ทำให้การปรากฏตัวของกลุ่มที่เรียกว่า “จีนฮ่อ” และจีนฮ่อเหล่านี้ได้มีกระบวนการกลายเป็นคนไทยเรียบร้อยแล้ว โดยการนำเสนอในบทที่ 4 เป็นการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนจีนยูนนาน ที่เป็นการสืบค้นแหล่งกำเนิด ประวัติการตั้งถิ่นฐาน และสังคมวัฒนธรรมก่อนเข้าสู่ประเทศไทย ทั้งนี้การศึกษาได้แยกกลุ่มคนออกเป็นสองกลุ่มตามระยะเวลา และเหตุผลในการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยคือกลุ่มที่เป็นชาวจีนยูนนานที่เป็นกลุ่มพ่อค้าทางไกล ที่รู้จักกันในวัฒนธรรมไทยว่า “ฮ่อ” หรือ “จีนฮ่อ” กับอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่ม ชาวจีนยูนนาน ที่เข้ามาด้วยเหตุผลทางการเมืองและความเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนตั้งแต่ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ที่เรียกตนเองว่า “ชาวจีนยูนนาน” หรือ “คนจีน” แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้จะแสดงให้เห็นถึงการเชื่อมโยงถึงกันและกันของทั้งสองกลุ่ม ในเชิงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ที่จะแสดงไว้ในบทที่ 6

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการนำเสนอเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับชาวจีนยูนนานที่เข้ามาหลัง พ.ศ. 2496 และเข้ามาอีกระลอกคือ หลัง พ.ศ. 2504 เป็นต้นมาในประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานกับรัฐไทย ผ่านการจัดระเบียบความสัมพันธ์ผ่านอำนาจรัฐที่มีต่อชาวจีนยูนนานในเรื่องการกลืนกลาย และผลกระทบที่ส่งผลปัจจุบันโดยการนำเสนอในบทที่ 5 เป็นการศึกษาถึงชาวจีนยูนนานที่มีความหลากหลาย ตามที่มีการกำหนดจากทางราชการไทย และส่งผลต่อการสร้างตัวตนของชาวจีนยูนนาน โดยการศึกษาจะกล่าวถึงกลุ่มที่เข้ามาหลังพ.ศ. 2496 จนถึง พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ในการปรับตัวเข้ากับสังคมใหม่ และการจัดระเบียบคนพลัดถิ่นของรัฐไทยต่อกรณีของชาวจีนยูนนาน โดยบทที่ 5 นี้จะกล่าวถึงจนถึงกระบวนการที่มีความพยายามกลืนกลายเข้าเป็นไทยของชาวจีนยูนนานผ่านความสัมพันธ์ของรัฐไทย ซึ่งจะส่งผลต่อพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานที่จะกล่าวในบทที่ 6 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอพลวัตของชาวจีนยูนนาน เป็นการนำเสนอการเคลื่อนไหวและความเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชาวจีนยูนนานในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความพยายามที่จะดำรงความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานของตนเองไว้ ด้วยวิธีการอะไรบ้าง และกระบวนการเหล่านั้นทำให้คนจีนยูนนานมีอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นหนึ่งเดียวหรือแตกต่างหลากหลายได้อย่างไรในการนำเสนอในบทที่ 6 จะกล่าวถึงเมื่อกลุ่มชาวจีนยูนนาน ซึ่งได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย หลัง พ.ศ. 2496 ระยะที่ 1 และ พ.ศ. 2504 เป็นระยะที่ 2 จนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าจะได้รับสัญชาติไทยหรือยังคนสถานภาพคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย หรือสถานภาพอื่นๆก็ตาม โดยเนื้อหาจะกล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงของความเป็นชาติพันธุ์ในประเด็นต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับระยะเวลาเปรียบเทียบกับกลุ่มชาวจีนยูนนานในแต่ละกลุ่ม

ประเด็นหลักในการนำเสนอข้อมูลที่แสดงให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงตั้งแต่ระดับชีวิตประจำวัน จนถึงการเคลื่อนไหวเชิงสังคมของชาวจีนยูนนานโดยมีประเด็นย่อยดังนี้ คือ เรื่องภาษาจีนกับความเป็นชาติพันธุ์ ศาสนา ประเพณีและพิธีกรรม อาหารกับความเป็นชาติพันธุ์ ความเปลี่ยนแปลงของการใช้ที่ดินฐานะปัจจัยการผลิต ความเปลี่ยนแปลงเชิงอำนาจในการปกครองของจีนยูนนานกับการปกครองท้องถิ่น ความสัมพันธ์ระหว่างชาติพันธุ์ ความเป็นจีนของคนจีนยูนนานกับคนจีนในหลากหลายมิติ และ สังคมชาวจีนยูนนานในความเปลี่ยนแปลง

การนำเสนอข้อมูลในบทที่ 6 นี้ ได้เรียบเรียงข้อมูลจากความเปลี่ยนแปลงของประเด็นต่างๆที่สำคัญในกรอบมิติเวลาเชิงประวัติศาสตร์ และใช้คำบอกเล่าของชาวจีนยูนนานและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งใช้เอกสารที่มีการตีพิมพ์แล้วอีกส่วนหนึ่ง โดยใช้ข้อมูลทั้งสามส่วนเชื่อมโยงกัน

การนำเสนอทั้ง 3 ขั้นตอนนี้เป็นการเล่าเรื่องผ่านกาลเวลาที่เป็นขั้นตอนเชิงประวัติศาสตร์ผ่านการบอกเล่า ซึ่งแต่ละขั้นตอนนั้นจะเบ็ดเสร็จและจบในแต่ละบทที่กำหนดไว้

ส่วนที่ 5 การวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัย

การวิเคราะห์นี้ได้ใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ในประเด็นของชาวจีนยูนนานสามารถที่จะดำรงอยู่ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์และแสดงออกถึงลำดับชั้นต่าง ๆ ของความเป็นชาติพันธุ์ที่ไม่ใช่มีเพื่อความแตกต่างเท่านั้น ยังเป็นเรื่องของความไม่เท่าเทียมกันในทางโครงสร้าง และการให้ลำดับชั้นความแตกต่าง รวมถึงการประเมินคุณค่าที่ไม่เท่าเทียมระหว่างชาติพันธุ์ โดยกลุ่มชาวจีนยูนนานนั้นได้เลือกสรรสัญลักษณ์และจาริตประเพณี วัฒนธรรม อะไรบ้างที่ยังคงรักษาไว้ อะไรบ้างที่หยิบยืมจากที่อื่น หรืออะไรบ้างที่พัฒนาขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เพื่อจุดมุ่งหมายทางการเมืองอย่างไร การพัฒนาไปสู่ระบบสัญลักษณ์ได้อย่างไร

ในส่วนภาษาต่างประเทศซึ่งปรากฏสองภาษาคือ ภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ในการเขียนรายงานการวิจัยนี้ได้มีการกำกับด้วยตัวอักษรภาษานั้นที่กล่าวขึ้นครั้งแรกและต่อมาจะเขียนโดยใช้คำทับศัพท์หรือคำที่มีคำแปลในภาษาไทยหรือคำที่เป็นที่เข้าใจและนิยมใช้ในสังคมไทยในกรณีภาษาจีนเช่น เมืองแต้จิ๋วที่เป็นที่รู้จักกันดีในสังคมไทย แต่ในภาษาจีนกลางเรียกเฉาโจว (潮州) ในการเขียนก็จะเป็นแต้จิ๋ว (潮州)

ในส่วนคำเฉพาะในศาสนาอิสลามนั้นได้ใช้คำศัพท์จากหนังสือ ศัพท์น่ารู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยมุสลิม โดยกรมสารนิเทศ กระทรวงต่างประเทศ เป็นหลักในการสะกดคำที่เกี่ยวข้องกับศาสนาอิสลาม

3.4 แนวคิดการเก็บข้อมูลด้วยเทคนิคประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า (Oral history)

การศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนี้ เป็นการศึกษาในฐานะที่ชาวจีนยูนนานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ที่พลัดถิ่นมาอาศัยในดินแดนที่เรียกว่าประเทศไทย ด้วยเหตุผลทางการเมือง ดังนั้นการศึกษาเรื่องของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมเพื่อค้นหาปัจจัยของการพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานเหล่านี้จึงเลี่ยงไม่พ้นที่จะใช้ “วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์” เนื่องจากลำดับการพัฒนาทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์จีนที่ผ่านมานั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นวงจรซ้ำ ๆ แต่มีลักษณะเฉพาะในพัฒนาการทางสังคมจีนยูนนาน ดังนั้นจึงกำหนดให้งานศึกษานี้ใช้วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ ที่ผนวกกรรมกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในฐานะ “คนใน” แต่เนื่องจากกลุ่มจีนยูนนานเป็นคนพลัดถิ่น ดังนั้นวิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ที่เน้นข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้นที่เป็นเอกสารตัวเขียนเหล่านั้น ไม่สามารถครอบคลุมเรื่องราว และเห็นพลวัตทางวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานที่อาศัยในเขตประเทศไทยได้ เนื่องจากข้อมูลนั้นมีมิติของรัฐไทยเพียงมิติเดียวทำให้เห็นแต่เพียงเรื่องความมั่นคงของรัฐไทยเท่านั้น ไม่ได้เห็นภาพของวัฒนธรรม

ดังนั้นงานวิจัยนี้ใช้ “วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า” แทนวิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ปกติ ซึ่งแนวคิดของวิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ได้ใช้แนวทางที่ สุเทพ สุนทรเกสัช ได้ให้ความเห็นดังนี้

ความทรงจำของผู้อาวุโส ในประเภทประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral history) เป็นข้อมูลที่จะให้ความรู้ความเข้าใจ ชนิดที่ไม่อาจจะหาได้จากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างอื่น ๆ ในการวิเคราะห์จะต้องทำด้วยความรอบคอบ คำนึงถึงฐานะทางสังคมประสบการณ์ และบุคลิกภาพของผู้ให้ข้อมูล

ข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้เล่าคงจะไม่สามารถที่จะจดจำเหตุการณ์ย้อนหลังไปได้ไกลเกิน 40 หรือ 50 ปี (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540, หน้า 78-83)

นอกจากแนวคิดเรื่องความจำเป็นในการใช้ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าแล้ว สุเทพ สุนทรเกสัช ให้แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์และการประเมินคุณค่า รวมถึงการตรวจสอบ ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ที่มีความขัดแย้งระหว่าง วัตถุวิสัยกับจิตวิสัย ดังนี้

ความตึงเครียดหรือภาวะขัดแย้งทางด้านวัตถุวิสัย และจิตวิสัยของข้อมูลประวัติศาสตร์ จะยิ่งปรากฏเด่นชัดยิ่งขึ้นในประวัติศาสตร์บอกเล่า แม้ว่าความทรงจำของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น การประเมินคุณค่าของข้อมูลประวัติศาสตร์ที่ได้มาจากการบอกเล่า จะทำให้ภาวะความขัดแย้งทางด้านวัตถุวิสัยและจิตวิสัยเกิดขึ้น ในการที่จะดำรงไว้ซึ่งลักษณะทางวัตถุวิสัย นักประวัติศาสตร์จะพยายามค้นหาข้อเท็จจริงหรือสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ ในอดีต โดยแยกความรู้สึกนึกคิดของผู้เล่าซึ่งมีลักษณะเป็นจิตวิสัยออกมา และตรวจสอบหรือเปรียบเทียบกับข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งอื่นๆ (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540, หน้า 159)

สุเทพ สุนทรเกสัช ยังได้ให้แนวคิดเรื่องประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า ในประเด็นการใช้วิธีวิทยาในการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ ที่ต้องคำนึงถึงมิติทางประวัติศาสตร์ที่รอบด้าน ไม่เพียงแต่ใช้ข้อมูลจากประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าในทางเดียว เนื่องจากประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์นั้นต้องมีการแสดงให้เห็นถึงกระบวนการมีส่วนร่วมทางสังคมด้วยว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการทางสังคมและการเมืองของชาติในส่วนรวมอย่างไร โดยผ่านกระบวนการพัฒนาการแห่งชาติดังกล่าวอดีตจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของความสำนึกในปัจจุบัน และเข้าไปรวมเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดหรือการผลิตซ้ำทางสังคมอุดมการณ์ (Socio-Ideological reproduction) การศึกษาประวัติศาสตร์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบความคิด อุดมการณ์ และความสำนึกปัจจุบันของสมาชิกในสังคมดังกล่าว (2540, หน้า 159)

3.4.1 วิธีวิทยาการวิจัยด้วยวิธีวิทยาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าคือ ความทรงจำของบุคคลร่วมสมัย ผู้รู้เห็นหรือผู้ร่วมเหตุการณ์ ซึ่งจะเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่มีคุณค่าช่วยเสริมหลักฐานข้อมูลประเภทลายลักษณ์อักษรให้สมบูรณ์หรือเป็นข้อมูลที่ไม่ได้รับการบันทึก ทั้งนี้ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่ามีข้อจำกัด คือ

1. ข้อจำกัดในเรื่องความทรงจำที่ไม่ชัดเจน หลงลืม
2. อคติส่วนบุคคล / วัฒนธรรม
3. มีระยะเวลาที่ย้อนกลับไปแล้ว (ไม่เกิน 50-60 ปี) ตามอายุของผู้ให้ข้อมูล

และการศึกษาวิจัยด้วยวิธีวิทยาประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่านี้มีข้อดี คือ ทำให้ผู้เสียเปรียบในสังคมได้เสนอประวัติศาสตร์จากจุดยืนของตน ซึ่งแต่เดิมไม่มีโอกาสโดยเสียงของผู้ที่ให้สัมภาษณ์จากประวัติศาสตร์คำบอกเล่าทำให้นักประวัติศาสตร์ได้แย้งหลักฐานเดิม ที่มาจากเอกสารที่สามารถโต้แย้งคำอธิบายสถานการณ์ในสังคมแบบประเพณีที่มักจะเข้าข้างฝ่ายอำนาจ

โดยกรณีประเทศไทยการศึกษาประวัติศาสตร์จากเอกสารจดหมายเหตุ (แห่งชาติ) ปรากฏว่าเรื่องส่วนใหญ่ที่บันทึกไว้จะเป็นเรื่องการปราบโจรผู้ร้ายและภาษี ดังนั้นประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าช่วยให้การรับรู้ประวัติศาสตร์เปลี่ยนไปเพราะชาวบ้านได้รับรู้ประวัติศาสตร์ที่เขาสร้างขึ้นเอง ทำให้เกิดจิตสำนึกที่มีอัตลักษณ์ร่วมกันและเป็นรากฐานความชอบธรรมของอำนาจราษฎร

3.4.2 ขั้นตอนการจัดทำประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าในการวิจัยครั้งนี้

3.4.2.1 การเตรียมข้อมูลก่อนสัมภาษณ์ ด้วยการศึกษาค้นคว้าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในช่วงยุคสมัยที่ต้องการเก็บข้อมูล

3.4.2.2 การรวบรวมรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียกับเหตุการณ์ และยังมี ความทรงจำดีอยู่

3.4.2.3 ศึกษาประวัติผู้ให้สัมภาษณ์

3.4.2.4 การเตรียมเค้าโครงคำถามไว้ล่วงหน้าจากข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้ แต่บางครั้งคำถามอาจไม่เป็นไปตามที่เตรียมมาก็ได้

3.4.2.5 การบรรณาธิการตรวจสอบภายหลังจากการถอดเทป

3.4.2.6 ยังคงรักษาแบบแผนการให้สัมภาษณ์ ของผู้ให้ข้อมูลไว้

3.4.2.7 ตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้สัมภาษณ์รายอื่นๆหรือบริบทของเอกสารเสมอ

3.4.2.8 นำมาวิเคราะห์และเรียบเรียง

3.4.2.9 การสังเคราะห์ความรู้ที่ได้

ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่านั้น ไม่ได้มีแค่เรื่องเล่าของของผู้คนเท่านั้น ในบางครั้งเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อาจถูกบันทึกด้วย ภูเขาต่าง ๆ เช่น คติชาวบ้าน นิยายปรัมปรา หรือ เทพนิยาย นิทาน คำคม สุภาษิต ข้อห้าม

นอกจากนี้คติชาวบ้านยังมีอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น คำแสดง การละเล่น เนื้อหาของเพลงพื้นบ้าน หรือเพลงร่วมสมัย ภาพยนตร์ บางครั้งเป็นการดัดแปลงและสะท้อนปมต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ การสถาปนาศัตรูร่วม ภาพตัวแทน รวมถึงอคติต่าง ๆ และพิธีกรรมอยู่เสมอว่าคติต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่ในทุกสังคม

3.4.3 มิติต่าง ๆ ของประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า

ในเรื่องมิติของประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่านั้น สุเทพ สุนทรเกสัช ยังได้ให้แนวทางว่าข้อมูลบางอย่างที่มีอยู่ในความทรงจำนั้น มีมิติของเวลาและความจริงทางประวัติศาสตร์ ที่ต้องคำนึงถึงตั้งแต่การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ดังนี้

การอธิบายถึงการไม่มีประวัติศาสตร์ของชนพื้นเมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพวกที่ไม่มีหนังสืออีกลักษณะหนึ่งมักจะเป็นการอธิบายที่มีความเกี่ยวพันกับแนว “วัฏจักรแห่งกาลเวลา” (*Cyclical concept of time*) โดยมีอธิบายว่า คนพื้นเมืองมักมีความคิดว่า โลกที่ตนมีชีวิตรอยู่ในปัจจุบันเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดโดยอดีตกาลของบรรพบุรุษ ในลักษณะที่ปัจจุบันเป็นสิ่งที่สืบเนื่องมาจากอดีตหรือเป็นเพียงอุบัติซ้ำของอดีต เมื่อเป็นเช่นนั้น ในระบบโลกทัศน์ของชนพื้นเมืองดังกล่าว จึงไม่มีที่สำหรับอุบัติการณ์หรือเหตุการณ์ที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะ และมักจะถูกกลืนหรือหลุดออกไปจากความทรงจำ ทำให้อุดมคติคงเหมือนกับที่เคยเป็นมา และก็จะคงจะเป็นอยู่เช่นนั้นตลอดไป จากข้อเท็จจริงดังกล่าว ถ้าเราจะพิจารณาประวัติศาสตร์บอกเล่าเพียงในแง่ของเหตุการณ์ที่ได้รับการจดจำหรือถูกกลืนเท่านั้น อาจจะทำให้เรามองข้ามความสำคัญข้อหนึ่ง ที่ว่าเหตุใดเหตุการณ์บางอย่างถึงถูกกลืนในขณะที่เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในสมัยเดียวกัน หรือแม้แต่ก่อนหน้านั้นกลับเป็นที่จดจำ

เหตุการณ์บางอย่างชาวบ้านไม่ถือเป็นสิ่งที่มีความสำคัญควรแก่การจดจำ หรือถือเป็นประวัติศาสตร์ เรื่องที่มีลักษณะดังกล่าวก็ได้แก่ รายละเอียดเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน การทำมาหากิน การเจ็บป่วย ความยากลำบากที่จะบอกเราถึงสิ่งที่เรียกรวม ๆ ว่า “คุณภาพแห่งชีวิต” ของคนในสมัยก่อน ซึ่งเป็นข้อมูลที่นักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมแสวงหาและถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่ายิ่ง แต่กลับไม่อยู่ในความทรงจำ หรือได้รับการบันทึกไว้ในหลักฐานประวัติศาสตร์ (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2540, หน้า 166)

3.4.4 ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า กับการศึกษาชาวจีนยูนนานในประเทศไทย

การใช้ข้อมูลจากคำบอกเล่าของชาวจีนยูนนานในฐานะคนพลัดถิ่นในงานวิจัยนี้ เป็นกรณีศึกษาในการใช้คำบอกเล่า เนื่องจากกลุ่มชาวจีนยูนนานนั้นเป็นกลุ่มที่แตกต่างจากแนวคิดที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยไม่ได้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้าใจว่าเป็นกลุ่มคนที่ถูกจัดลำดับตามแนวคิดของเจ้าอาณานิคม เช่น กลุ่มชาติพันธุ์ที่เห็นและเข้าใจทั่วไปในประเทศไทยและเพื่อนบ้าน แต่กลุ่มชาวจีนยูนนานจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยที่เกิดขึ้นจากผลของสงครามเย็น และมีชีวิตผจญอยู่กับข้าอำนาจทั้งสองของสงครามเย็นถึงแม้ว่าในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) สงครามเย็นได้ยุติแล้วก็ตาม แต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังคงได้รับผลสืบเนื่องจากสงครามเย็นอยู่ทั้งในรูปแบบอุดมการณ์และรูปแบบในการกระทำ ทั้งจากภายนอกกลุ่มโดยรัฐและภาพลักษณ์ต่อชาวจีนยูนนาน และจากภายในกลุ่มของตนเองที่ยังคงสืบเนื่องเรื่องสงครามเย็นอยู่

ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยบางส่วนยังถูกกักไว้กับกฎหมายและภาพลักษณ์เดิมที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดสงครามเย็นที่ยังไม่ได้ยกเลิก ความพยายามของรัฐที่จะผนวกเชื่อมต่อกับชาวจีนยูนนานไว้เป็นส่วนต่อขยาย “ชาวจีนฮ่อ” ผ่านการตั้งชื่อของรัฐทั้งที่เรื่องชาวจีนยูนนานและไม่ได้มีส่วนที่ความต่อเนื่อง และมีความเป็นหนึ่งเดียวกันกับจีนฮ่อ และภายในกลุ่มชาวจีนยูนนานเดิมถึงแม้ว่าจะมีความพยายามที่เชื่อมต่อกันระหว่างกลุ่มในหลากหลายกรณีในงานวิจัยนี้ก็ตาม

การดำรงอยู่ของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นนอกจากจะต่างจากกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยแล้ว พื้นที่ในการตั้งถิ่นฐานก็เป็นประเด็นสำคัญ ชาวจีนโพ้นทะเลได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของระบบอำนาจของไทย แต่ชาวจีนยูนนานได้เลือกที่จะอาศัยในพื้นที่ที่รัฐไทยกำหนดและรับรู้ว่าจะไม่มีผู้คนอาศัยอยู่ คือในป่าบนพื้นที่สูง ดังนั้นเมื่อมีการพัฒนากลุ่มคนบนพื้นที่สูงจากปัญหาที่รัฐพยายามแก้ันนั้นมีผลกระทบต่อชาวจีนยูนนานเหล่านั้นด้วย และก่อให้เกิดความขัดแย้งเนื่องจากการพัฒนาที่เหมารวมหรือผนวกรวมชาวจีนยูนนานเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งด้วย ดังนั้นเรื่องเล่าในงานวิจัยนี้จึงมีเรื่องความขัดแย้งและความล้มเหลวจากโครงการพัฒนาต่าง ๆ นับเป็นเรื่องเล่าที่ต้องมีการระมัดระวังในการนำเสนอเช่นกัน

ดังนั้นเรื่องเล่าของชาวจีนยูนนานในฐานะคนพลัดถิ่นในประเทศไทย จึงแตกต่างจากเรื่องเล่าของชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาเนื่องจากเหตุผลทางเศรษฐกิจ และต่างจากเรื่องเล่าของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเนื่องจากกลุ่มเหล่านี้ถึงแม้จะมีแผ่นดินเดิมหรือดินแดนที่ตนเองจากมา แต่ก็ไม่มี “ชาติ” หลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน ดังนั้น เรื่อง “ชาติ” และ “ความเป็นพลเมือง” จึงเป็นเรื่องที่คนจีนยูนนานพลัดถิ่นกลุ่มนี้ให้ความสำคัญ

ระเบียบวิธีการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลเรื่องเล่าของชาวจีนยูนนานในงานวิจัยนี้ จึงต้องกระทำอย่างระมัดระวังในการที่จะแสดงเรื่องเล่าที่มีอคติต่าง ๆ จากมุมมองของแต่ละฝ่าย

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงได้ใช้ข้อมูลจากหลายมุมมองเช่น เจ้าหน้าที่รัฐเช่นข้าราชการ พลเรือนและข้าราชการทหาร รวมถึงคนจีนยูนนานในพื้นที่ชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน และใช้ระเบียบวิธีที่ไม่ยึดติดกับพื้นที่ใดเป็นหลัก และเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมทางสังคมมากกว่าความเห็นส่วนตัวเป็นหลัก (ถึงแม้ว่าอาจมีความเห็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลบ้าง) และ การวิจัยนี้ยังคำนึงถึงเรื่องบางอย่างที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์บางอย่างถูกลืม” หรือมีความพยายามลืมเนื่องจากการมีอยู่ของประวัติศาสตร์บางอย่างนั้นให้ การเป็นสมาชิกรัฐในฐานะพลเมืองไม่ได้รับการยอมรับ ถึงแม้ว่าจะปรากฏในงานวิจัยนี้ก็ตาม แต่ก็ต้องระมัดระวังในการนำเสนอเพื่อที่จะไม่ให้กระทบต่อผู้ให้ข้อมูล ขณะเดียวกันก็ไม่ละเลยที่จะนำเสนอเพื่อเป็นประเด็นข้อเสนอในงานวิจัยที่เป็นคุณูปการนี้

บทที่ 4

ประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

ชาวจีนยูนนานเป็นคำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองของกลุ่มคนที่อพยพมาจากดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ซึ่งเดิมกลุ่มคนเหล่านี้ ถูกเรียกในกลุ่มคนไทยว่า “ฮ่อ” หรือ “จีนฮ่อ” แต่สำหรับชาวจีนยูนนานที่ทราบว่าชาวไทยเรียกตนเองว่า ฮ่อ นั้น ไม่ทราบว่า คำว่าฮ่อมาจากไหน เพราะไม่เคยเรียกแทนตนเองเช่นนั้น¹¹ ดังนั้นความเป็นฮ่อ หรือความเป็นยูนนานจึงเป็นคำเรียกชื่อชนชาติที่ซับซ้อนกันระหว่างความหมายที่แตกต่างกัน รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของรัฐ และการประเมินคุณค่าของกลุ่มชาติพันธุ์โดยรัฐไทย ดังนั้นคำเรียกชื่อคนฮ่อ หรือคนยูนนาน จึงเป็นการเมืองเรื่องชื่อชนชาติ ในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ในรัฐชาติไทยสมัยใหม่อย่างต่อเนื่อง

4.1 การเมืองเรื่องคำเรียกชื่อทางชาติพันธุ์

คำเรียกชื่อชนชาติหรือเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้นเกิดขึ้นเมื่อ กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างยาวนานระยะหนึ่ง จากหนังสือชื่อ ความเป็นมาของคำ สยาม ไทย ลาวและขอมของจิตร ภูมิศักดิ์ (2544) นั้นทำให้เห็นว่ากลุ่มชนต่าง ๆ นั้นเรียกชื่อตนเองแตกต่างจากชื่อที่ผู้อื่นเรียกเสมอ และคำที่กลุ่มชนชาติอื่นเรียกอีกกลุ่มชนชาตินึงนั้น มักเจือด้วยความดูถูก ดูแคลนและลดทอนความเป็นมนุษย์ลงไปเป็น สัตว์ เป็นข้าทาส เป็นผี (เช่น ผีตองเหลือง อีก้อ ข่าก้อ ข่าแ่ง ฯลฯ) บางกลุ่มชนถูกเรียกในเชิงเหยียดหยัน แต่ก็ยอมรับในชื่อนั้นในที่สุด เช่น อ่าข่า บางชื่อนั้นก็เป็นการบอกสถานที่ที่เดินทางมา ดังตัวอย่างในศิลาจารึกหลักที่ 1 เช่น ไทอุขาวของ (หมายถึงไทแม่น้ำอู และชาวแม่น้ำโขง) หรือบางที่ชื่อชนชาตินั้นเป็นการยืนยันความแตกต่าง หรือใช้ต่อต้านการเรียกที่เหยียดหยามที่มาจากการเข้าใจผิด เช่น การเรียกตัวเองของคนล้านนาว่า “คนเมือง”

¹¹ ข้อมูลนี้ได้จากการสัมภาษณ์ชาวจีนยูนนานในขณะที่ยกข้อมูลในงานวิจัยนี้ไม่มีใครเลยที่เข้าใจคำว่าฮ่อหมายถึงอะไรและพวกเขาไม่ได้เรียกตนเองว่าฮ่อ

ที่หมายความว่า เป็นผู้ที่ไม่ใช่ชาวเขาและไม่ใช่ลาว เป็นคำที่ผลิตขึ้นในช่วงรัชกาลที่ 5 นี้เอง (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 188-217)

คำเรียกชื่อจึงเป็นสิ่งสำคัญของการมีตัวตนอยู่ในสังคม และการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองที่มีความหมายในเชิงความแตกต่าง และระดับของการให้คุณค่าสูง ต่ำ ของกลุ่มคน เพื่อที่จะรักษาหรือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเป็นส่วนหนึ่งของการมีอยู่ของการสร้างความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันถ้าคำเรียกชื่อชนชาตินั้น ๆ แสดงถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน เช่น มีแหล่งกำเนิดชนชาติจากตำนานเรื่องเล่าเดียวกัน ซึ่งจะกลายเป็นการองค์กรทางสังคมที่เรียกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” เพื่อสร้างพรมแดนทางชาติพันธุ์ เพื่อรักษาความแตกต่างระหว่างกันไว้

ในการสร้างรัฐสมัยใหม่นั้นเป็นการผนวกรวมกลุ่มชน หรือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เคยมีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ เข้าด้วยกัน และต้องสร้างสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นชาติใหม่ เช่น ธงชาติ เพลงชาติ การศึกษา ภาษา การแต่งกาย ฯลฯ ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มยอมสูญเสียความเป็นชาติพันธุ์ไป เพื่อสร้างความเป็นรัฐชาติ แต่บางกลุ่มชาติพันธุ์นั้นไม่ยอมสูญเสียความเป็นชาติพันธุ์ และยังใช้ความแตกต่างทางชาติพันธุ์ในการสร้างความเป็นชาติได้เปรียบในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐและรัฐสมัยใหม่นั้นก็แบ่งและจัดสรรทรัพยากร ผ่านการประเมินความเป็นชาติพันธุ์เป็นเกณฑ์ด้วยเช่นกัน

ชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย เป็นกลุ่มคนจีนที่แตกต่างจากชาวจีนโพ้นทะเล ทั้งในเรื่องภาษาและวัฒนธรรม เหตุผลการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและอุดมการณ์ทางการเมือง ถึงแม้ว่าจะมีเรื่องเล่าขานถึงชาวจีนยูนนานคนแรกที่คนไทยรู้จักคือ “เจิ้งเหอ” (郑和) ที่เป็นแม่ทัพของจีนที่เดินทางสำรวจทะเลทางตอนใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้เข้ามายังดินแดนที่เป็นประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งปรากฏในเรื่องตำนานที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปวัดพันธุเจ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ที่ชาวจีนเรียกว่าหลวงพ่ “ซาปออง” (三宝宮) โดยเรื่องนี้กลับไม่เป็นที่รู้จักกันในหมู่ชาวจีนยูนนาน หรือจีนฮ่อในทางตอนเหนือของประเทศไทย และเพิ่งจะมีการสืบค้นว่ามีลูกหลานของเจิ้งเหอ สืบเชื้อสายกันอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่และลูกหลานคนหนึ่งได้เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับสายตระกูลตนเองที่เป็นกลุ่มจีนฮ่อ ที่เข้ามาค้าขายระหว่างจีนยูนนานกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งนับว่าเป็น “คนจีนยูนนาน” ที่คนภาคเหนือรู้จักดีในชื่อ “จีนฮ่อ” มาอย่างยาวนาน (จิรจันทร์ วงศ์ล้อเกียรติ ประทีปประเสน, 2548)

4.2 คนยูนนาน (ฮ่อ) กับประวัติศาสตร์ยูนนาน

ในดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เรียกว่า มณฑลยูนนานนั้น ประกอบด้วยทิวเขาสลับซับซ้อน เป็นที่อยู่ของกลุ่มคนต่าง ๆ มากมาย มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ภูมิปัญญา และทรัพยากร ในฐานะส่วนหนึ่งของลุ่มแม่น้ำโขงตอนบน ในดินแดนแถบนี้ เผ่าพันธุ์มนุษย์บางส่วนได้ปรากฏขึ้นที่นั่นเช่นกัน มีการค้นพบส่วนฟันของมนุษย์ที่มีอยู่ในมณฑลยูนนานเมื่อ 1.7 ล้านปีที่แล้ว ซึ่งเก่าแก่มนุษย์ปักกิ่งถึง 1 ล้านกว่าปี ซึ่งมนุษย์พันธุ์นี้ นักวิชาการตั้งชื่อว่า Yuanmou Man (Formation of The Chinese Civilization, 2010) ซึ่งทำให้เราเข้าใจว่าในดินแดนแถบนี้มีผู้อาศัยมาอย่างยาวนานแล้ว

ผืนแผ่นดินของมณฑลยูนนานมีที่ราบเป็นหย่อมเพียงเล็กน้อย ท่ามกลางภูเขาสูง อยู่ทางใต้อาณาจักรจีนที่ยิ่งใหญ่ มีเพียงที่ราบคุนหมิงและที่ราบต้าหลี่เท่านั้น ที่กว้างใหญ่เพียงพอในการทำเกษตรกรรมเลี้ยงดูผืนแผ่นดินอันกว้างใหญ่ การตั้งบ้านเรือนของคนยูนนานรวมถึงชนเผ่าต่าง ๆ มักจะตั้งตามไหล่เขาหรือเนินเขาเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากเป็นดินแดนแห่งไข้มาเลเรีย ทำให้การอาศัยอยู่ที่ราบลุ่มเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ ชาวยูนนานมีทักษะในการเดินทางระหว่างภูเขาเพื่อค้าขายยังดินแดนต่าง ๆ ทางตอนใต้ และเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างอาณาจักรจีนกับทะเลทางตอนใต้ในประวัติศาสตร์

ชาวจีนที่เข้ามาในดินแดนยูนนานส่วนมาก เป็นนักผจญภัยชาวจีนหรือพ่อค้าจีนที่เดินทางผ่านยูนนาน ไปค้าขายกับดินแดนในอาณาจักรสุวรรณภูมิและอินเดีย แต่เป็นการค้าขายเพียงประปราย ไม่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมของผู้คนในยูนนานมากนัก การค้าส่วนใหญ่จึงตกอยู่ในมือของคนพื้นถิ่น ด้วยทักษะและความชำนาญในการติดต่อค้าขายกับดินแดนทางตอนใต้

การบันทึกเกี่ยวกับมณฑลยูนนานในประวัติศาสตร์จีนตอนต้นนั้นมีน้อยมาก “ครั้งแรก” ที่ประวัติศาสตร์จีนเอ่ยถึงยูนนาน คือ เมื่อ พ.ศ. 264 ผู้ปกครองนครชู (Chu-楚国) ในมณฑลเสฉวน ส่งนายพลจ้าวเจียว (Zhong Qiao) เข้ามาโจมตีที่ราบคุนหมิง (昆明) ซึ่งอยู่กลางมณฑลยูนนาน นายพลจ้าวเจียวตีที่ผู้คนในที่ราบคุนหมิงได้สำเร็จ แต่ไม่สามารถเดินทางกลับมณฑลเสฉวนได้ จึงได้ตัดสินใจตั้งตนเองเป็นเจ้าแผ่นดินเมืองเดียน (Dian-滇城) ดังนั้นตระกูลจ้าวเจียวจึงปกครองเมืองคุนหมิงโดยปราศจากการติดต่อกับเมืองจีนเป็นเวลาถึง 150 ปี และอารยธรรมเดียน (滇文明) นี้มีศิลปะและวัฒนธรรมที่เจริญรุ่งเรืองปรากฏเป็นหลักฐานมาจนทุกวันนี้

ศาสตราจารย์ เจีย แยนจอง ได้เขียนเรื่องความเป็นมาและวัฒนธรรมของชาวจีนฮ่อที่เขียนเป็น นิยายปรัมปราในสมัยโบราณ ในตอนหนึ่งว่า

“เจ้านายยูนนานไปถวายเครื่องราชบรรณาการที่ราชสำนักจีน ส่องเต๋ถามว่ามาจากไหน เจ้านายยูนนานตอบโดยใช้มือชี้ให้ดูว่ามาจากแดน ไกลทางทิศใต้ของก้อนเมฆสุดสายตา ส่องเต๋เลยพระราชทานนามว่ายูนนาน คือ ได้เมฆ” (ในภาษาจีน คำว่า ยูน คือเมฆ นาน คือได้) (เจียเยนจง, ม.ป.ป.)

แต่อย่างไรก็ตามบางส่วนของนิทานที่อ้างถึงนี้แสดงให้เห็นถึงการเรียกชื่อสถานที่นั้น ใช้เกณฑ์ศูนย์กลางของอาณาจักรเป็นหลัก ใครมาจากทิศใดก็เรียกชื่อคนเหล่านั้นไปตามทิศทางที่มา เจียเยน จอง ยังได้กล่าวว่าชื่อยูนนาน ปรากฏในเอกสาร (ครั้งแรก) เมื่อปี พ.ศ. 652 ในราชวงศ์ซันตะวันตก ปรากฏหลักฐานการตั้งอำเภอยูนนานขึ้นเป็นทางการ (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของอำเภอเลียนยูน แคว้นต้าหลี่) ซึ่งชื่อยูนนานนี้ปรากฏหลังจากประวัติศาสตร์จีนที่กล่าวถึงอาณาจักรเตียน ห่างกัน 400 กว่าปี (เจียเยนจง, ม.ป.ป.)

ในเวลาต่อมาได้กำเนิดอาณาจักรน่านเจ้า (南诏) ขึ้นที่เมืองต้าหลี่ (大理) ในประมาณปี พ.ศ. 1240 ผีหลัวเก้อ (Piluoge) ได้ก้าวขึ้นเป็นหัวหน้าเจ้าแคว้นชาวไป๋ ซึ่งมีอยู่ 6 แคว้นด้วยกัน (ชาวไป๋เรียกแคว้นว่าเจ้า) ผีหลัวเก้อเป็นเจ้าครองแคว้นที่ชื่อว่าเหมิงเซ่อ หรืออีกชื่อหนึ่งว่าน่านเจ้า ซึ่งผีหลัวเก้อนี้ได้รวบรวมแคว้นชาวไป๋เข้าไว้ทั้งหมดด้วยกัน และตั้งอาณาจักรอยู่ระยะหนึ่งในช่วงอาณาจักรจีนสมัยราชวงศ์ถัง (唐朝) จากนั้นน่านเจ้าก็ไร้อำนาจลง

ในปี พ.ศ. 1480 ชาวไป๋คนหนึ่งชื่อ ดวนซือผิง สามารถรวบรวมผู้คนให้เป็นปึกแผ่นในดินแดนน่านเจ้าเดิมอีกครั้งหนึ่ง ตั้งชื่ออาณาจักรใหม่ว่า “ต้าหลี่” มีอายุยืนยาวถึง 300 ปี และรับศาสนาพุทธเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรและชนชาติไป๋กลายเป็นประชากรส่วนใหญ่ของต้าหลี่ จนถึงปัจจุบัน

ปี พ.ศ. 1797 กองทัพมองโกล (蒙古人) รุกเข้ามาในยูนนาน และตีอาณาจักรต้าหลี่แตก ส่วนหนึ่งของทหารมองโกลนั้นเป็นชาวมุสลิมจากดินแดนทะเลทรายทางตะวันออกเฉียงเหนือของจีน ทำให้ทหารจีนมุสลิมหลายคนลงหลักตั้งถิ่นฐานอยู่ในยูนนานอย่างถาวร และคนจีนเรียกคนเหล่านี้ว่าชาวฮุย (Hui) (Formation of The Chinese Civilization, 2010)

ในหนังสือประวัติศาสตร์ยูนนานสมัยใหม่ แปลและเรียบเรียงโดย อุษา โลหะจรรณู (2549, หน้า 7-18) โดยคำนำที่เขียนโดย ศาสตราจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา ได้นำเสนอต่อในประเด็นของความเป็นอิสระของมณฑลยูนนานนั้นในช่วงที่เป็นอิสระมากที่สุดคือศตวรรษที่ 8-9 ในช่วงนั้นยูนนาน คือ อาณาจักรน่านเจ้า ประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติ ผู้นำเป็นชนชาติไป๋ (白) วัฒนธรรมเป็นความผสมระหว่างจีนกับอินเดียและชนพื้นถิ่น ศาสนาเป็นพุทธมหายานผสมกับความเชื่อท้องถิ่น น่านเจ้าเป็นเอกราช มีต้าหลี่เป็นเมืองหลวงเป็นอาณาจักรใหญ่ครอบคลุมยูนนานและ

เสฉวน (四) ได้แม่น้ำแยงซี ภาคตะวันตกกุ้ยโจว (贵州) และหูหนาน (湖南) บางส่วนของกวางสี (广西) และส่วนบนของพม่า โดยระบบราชวงศ์ตั้งครั้งใหญ่ ๆ หลายครั้ง

ระหว่างช่วงศตวรรษที่ 10 ถึงกลางศตวรรษที่ 13 ยูนนานยังคงเป็นอิสระจากจีน เป็นอาณาจักรค้าหัตถ์ที่เป็นเอกราช แต่มีอาณาเขตลดลงเหลือเพียงบริเวณยูนนานภาคกลาง ราชวงศ์ที่ปกครองเป็นผู้ที่มีเชื้อสายจีนแทนชนกลุ่มน้อย อิทธิพลวัฒนธรรมจีนมีมากขึ้น โดยในภาคตะวันตกเฉียงใต้กลุ่มคนไต ได้ตั้งอาณาจักรมาว (เมา) หลวงซิ่น คือเมืองลู่ลี่ (瑞丽市) ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอาณาเขตวัฒนธรรมไต ทั้งสองอาณาจักรนี้เป็นเอกราชถึงกลางศตวรรษที่ 15 อาณาจักรค้าหัตถ์ก็ได้อุบัติหายไปโดยราชวงศ์หยวนของชาวมองโกลและภายในศตวรรษที่ 15 ราชวงศ์หมิง (明朝) ของจีนก็สามารถรวมยูนนานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของจีนได้ ชาวจีนก็เข้ามาทำกินในที่ราบและชนชาติพื้นเมืองก็อาศัยอยู่ตามชนบทและตามเชิงเขา

ในสมัยราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187) ชาวจีนฮั่นได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งในยูนนาน ซึ่งรวมทหารจำนวนหลายแสนคน มาตั้งเป็นค่ายเกษตร¹² ป้องกันชายแดน และกลายเป็นชาวบ้านในที่สุด ซึ่งนับว่าเป็นกลุ่มคนฮั่นที่เข้ามาละลอกใหญ่ แต่ก็ไม่ทราบว่ากลุ่มทหารเหล่านั้นเป็นคนจากที่ใด (เจีย แชนจง, ม.ป.ป.)

ยูนนานยังคงเป็นอิสระอีก 2 ระยะในยุคก่อนสมัยใหม่คือ เมื่อ ค.ศ. 1673-1681 (พ.ศ. 2216-2224) อู๋ซานกุ้ย (吳三桂) แม่ทัพชาวจีนได้ประกาศให้ยูนนานเป็นเอกราช และตั้งตนเป็นกษัตริย์ราชวงศ์โจว (周朝) มีคุนหมิงเป็นเมืองสำคัญ มีเป้าหมายในการขับไล่แมนจู (滿族) ออกจากจีน ในที่สุดราชวงศ์ชิง (清朝) ก็ส่งกองทัพมาปราบจนอู๋ซานกุ้ยแตกพ่ายไป

การเป็นอิสระต่อมาเมื่อ ค.ศ. 1855-1873 (พ.ศ. 2398-2416) ในช่วงปลายราชวงศ์ชิง การปกครองยูนนานมีการส่งขุนนางที่ถูกทำโทษเข้ามาปกครองในดินแดนแถบนี้ โดยขุนนางเหล่านั้นกดขี่ข่มเหงรีดไถประชาชน พวกจีนมุสลิมหรือพวกหุยได้ลุกขึ้นประกาศอิสรภาพ โดยดู๋เหวินซิว (杜文秀) ชาวยูนนานมุสลิมตั้งยูนนานเป็นอาณาจักรอิสลาม เรียกชื่อว่า Sultanate of Pingan แปลว่าสันติภาพทางใต้ มีเมืองหลวงอยู่ที่ต้าหลี่มีอิทธิพลในยูนนานภาคตะวันตก ประกาศรับรองทั้งวัฒนธรรมจีนและวัฒนธรรมอิสลาม และส่งทูตไปขอความช่วยเหลือจากอังกฤษ ราชวงศ์ชิงปราบอย่างรุนแรง กองทัพจีนฆ่ายูนนานมุสลิมนับเป็นล้านคน การรบระหว่างมุสลิมและ

¹² ค่ายเกษตรเป็นมาตรการป้องกันชายแดนของจีนในบริเวณยูนนานโดยการให้กองกำลังทหารจากดินแดนชั้นในไปตั้งค่ายประจำตามจุดยุทธศาสตร์ในเวลาปกติว่างศึกสงครามก็ให้ทำนาเลี้ยงตนเองในสมัยราชวงศ์หมิงในเขตไคคัง (เดือฮง) มีค่ายเกษตร 22 ค่าย ในสมัยราชวงศ์ชิง มี 27 ค่ายจำนวนพลเคยมีมากถึงสองหมื่นคนทหารเหล่านั้นวันเข้ากลายเป็นชาวบ้านไปจนแทรกซึมกลายเป็นวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างชนพื้นถิ่นกับจีนฮั่นกลายเป็นลักษณะวัฒนธรรมเฉพาะพื้นที่ (เจีย แชน จอง, 2538 ก, หน้า 24-25)

ราชวงศ์ซ่งใช้เวลาเกือบ 20 ปี ในระหว่าง พ.ศ.2398-2416 ในที่สุดราชวงศ์ซ่งก็มีอำนาจเหนือยูนนานอีกครั้งหนึ่ง สงครามครั้งนี้ทำลายอิทธิพลชาวยูนนานมุสลิม ที่สืบเชื้อสายมาจากชาวมองโกลที่ตามมาปกครองที่ราชวงศ์หยวน(元朝) แทบหมดสิ้น (อุษา โลหะจรรยา, 2549, หน้า 56-60)

วัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานมีความแตกต่างจากวัฒนธรรมหลักของชาวจีนส่วนใหญ่ที่มีเอกลักษณ์เป็นท้องถิ่น ศาสตราจารย์ เจีย แยนจอง กล่าวว่ากลุ่มชาวจีนฮ่อ พูดภาษาจีนที่เรียกว่า “ซีหนานกวานฮว่า” (西南官话) ซึ่งหมายถึงภาษาแมนดารินภาคหฺรดี (ภาษาถิ่นนี้คลุมอาณาบริเวณยูนนาน เสฉวน กุ้ยโจว และภาคเหนือของมณฑลกว่างซี)

ส่วนเทศกาล และประเพณีส่วนใหญ่ก็คล้ายคลึงกับชาวจีนทั่วไป มีผิดแผกแตกต่างกันบ้าง ก็คือการแสดงงิ้วที่เรียกว่า “เตียนลี่” (滇戏) ซึ่งเป็นละครของคนเตียน ซึ่งเป็นอาณาจักรดั้งเดิมของดินแดนยูนนาน บางคนกล่าวว่าละครเหล่านี้ เลียนแบบมาจากงิ้วเสฉวน และงิ้วเสฉวนก็เลียนแบบมาจาก งิ้วปักกิ่ง อีกทอดหนึ่ง นอกจากนั้นยังมีการฟ้อนรำที่เรียกว่า ฮวาเต็ง (花灯) คือระบำโคมไฟ และร้องเพลงไปด้วย (เจีย แยนจอง, ม.ป.ป.)

ข้อสังเกตบางประการของ ศาสตราจารย์ เจีย แยนจอง ระบุว่าชาวจีนยูนนานอาศัยอยู่ในมณฑลที่เป็นชายแดนและทุรกันดาร ด้อยกว่ามณฑลเสฉวนและมณฑลชานซีของจีน ชาวยูนนานมักเกิดปมด้อยทางจิตใจ ไม่ค่อยกล้ามักใหญ่ใฝ่สูง เชื่อตรง จริใจไว้เดียงสา และมานายน้อยกว่าชาวจีนมณฑลอื่น และการหล่อหลอมเรื่องวัฒนธรรมการวางมัดต่าง ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการค้าทางไกล จำเป็นต้องมีการจัดตั้ง มีแบบแผน มีขนบและจารีตที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง วัฒนธรรมการวางมัดนี้เอง จึงได้หล่อหลอมให้ชาวจีนยูนนานค่อนข้างจะมีระเบียบวินัย จากข้อสังเกตดังกล่าว พบว่ามีการให้ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ในลักษณะที่แตกต่างแบบจัดลำดับของการให้คุณค่าที่เหนือกว่าหรือด้อยกว่าทางชาติพันธุ์

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จึงเป็นความหมายของคำว่า ชาวจีนยูนนาน หรือคนยูนนาน ตามประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน และลักษณะทางชาติพันธุ์ผ่านมุมมองของชาวจีนด้วยกันเอง ซึ่งให้คุณค่าของความเป็นชาติพันธุ์ชาวจีนยูนนาน ในฐานะที่กล่าวได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งรวมตัวกันในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ในช่วงเวลาต่าง ๆ ในประวัติศาสตร์ของสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างต่อเนื่อง

4.3 คำเรียก “ฮ่อ” และ “ยูนนาน” ของกลุ่มคนพูดภาษาตระกูลไทและรัฐไทยสมัยใหม่

คำเรียกชื่อชนชาติ เป็นผลมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ อย่างยาวนาน จนสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างกันได้ และยังเป็นการจัดองค์กรทางกลุ่มชาติพันธุ์อย่างหนึ่งด้วย ในกรณีของคำว่าฮ่อ ที่ใช้เรียกชื่อชนชาติหนึ่ง ซึ่งเรียกโดยกลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทเป็นหลัก ใช้เรียกกลุ่มคนที่เดินทางหรือพักอาศัยอยู่ในดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง “ฮ่อ” นี้ก็แตกต่างจากกลุ่มชาวเขาที่คนไทยเรียกในชื่อต่าง ๆ เช่น อาข่า ลาหู่ ม้ง เข้าลีซู ทั้งที่เป็นกลุ่มหนึ่งที่อยู่ในดินแดนตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนเช่นกัน

นอกจากคำว่าฮ่อแล้วชาวจีนยูนนานบางกลุ่มยังเรียกตนเองว่า “หุย” ซึ่งจะเป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนยูนนานมาตั้งแต่สมัยราชวงศ์หยวนตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ดังนั้นชื่อ กลุ่มจีนฮ่อ ที่รับทราบกันในหมู่ชาวไทยนั้นรวมชื่อ กลุ่มหุย เข้าไว้ด้วยกันแต่ในอดีตนั้นแม้ในราชสำนักสยามยังได้แยกแยะกลุ่มทั้งสองออกจากกัน ทั้งฮ่อและหุย

การเรียกชื่อกลุ่มคนตามภาษานั้นในสมัยรัชกาลที่สามแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ที่มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติพบว่าการแต่งหนังสือชื่อ นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ (กรมศิลป์ฯ, 2513, หน้า 4-5) ได้กล่าวถึงกลุ่มคนที่แยกแยะตามกลุ่มภาษาจำนวน 62 กลุ่มและในจำนวนนั้นมีชื่อกลุ่มภาษา คือ แยกฮุยภาษา และจีนฮ่อภาษา และที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ได้มีการการสร้างโคลงฉันท์ประกอบรูปปั้นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในคราวบูรณะวัดแห่งนี้ในปี พ.ศ. 2378 ปัจจุบันเหลือเพียง2รูปเท่านั้น¹³ โดยโคลงนั้นได้กล่าวถึงกลุ่มคนที่เรียกว่า หุยหุย (กาญจนาภรณ์, 2516; ทวีศักดิ์ เผือกสม, 2546, หน้า 31-44) ดังนี้

หุยหุยเพศนี้ห่อน	ใครเห็น
สฤณปฏิรูปราวเนกเฉลย	เล่าไว้
ประเทศที่อยู่กระเด็น	แดนจรด จีนพ้อ
แยกไข่แยกไข่ชั้น	เสพย์หนู
กางเกงรัดผดเพรียม	แพรหงอน ไก่เฮย
เสื้อใส่สีแดงดู	เชิงใส่ สวมแฮ
รองเชิงชาติเชิงงอน	เชิงใส่ สวมแฮ
สักหลาดหมวกหน้าม้า	ใหม่ศรี

ขุนชนสิทธิ์ (ผู้ประพันธ์)

¹³ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) เพียงรูปปั้นญวนและจีน

จากคำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์และโคลงฉันท์ต่างภาษานั้นเห็นว่า กลุ่มคนที่เรียกว่า จีนฮ่อภาษา และ แยกฮ่วยภาษานั้นเป็นคนละกลุ่มกันโดยเป็นที่รับทราบมานานแล้วในความสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มต่างภาษากับราชสำนักสยาม

เจีย แยน จอง, (ม.ป.ป.) สันนิษฐานคำว่าฮ่อนี้ ถูกเรียกใช้มาตั้งแต่ตำนานเรื่องท้าวสุทนต์ ซึ่งขุนเจืองได้เสียชีวิตในการรบกับพวกฮ่อ ที่เมืองแมนตาตอกขอกฟ้าตายน และ เจีย แยน จอง ได้สันนิษฐานเพิ่มเติมว่า ชาวไทลื้อซึ่งนับถือพญาเจืองเป็นวีรบุรุษนั้น ได้เรียกกลุ่มคนที่มีลักษณะ หนึ่งคล้ายคนจีน ว่า ฮ่อ ซึ่งผ่านการปฏิสัมพันธ์กับชาวไทลื้อมาอย่างยาวนาน เมื่อชาวไทลื้อเดินทาง อพยพเคลื่อนย้ายภายในดินแดนทางภาคเหนือของประเทศไทยและลาว การเรียกชื่อชนชาติฮ่อนี้ ก็ถูกเผยแพร่ไปยังกลุ่มไทอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

คนฮ่อ จึงหมายถึง คนที่มีลักษณะเป็นคนจีน พูดภาษาแมนดารินสำเนียงทสิทหฺติ ซึ่งเป็น กลุ่มภาษาหนึ่ง ชอบเดินทางค้าขายระหว่างจีนตอนใต้กับดินแดนสุวรรณภูมิ ซึ่งคนเหล่านี้ไม่ใช่ กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง เช่น อาข่า มูเซอ เข่า ลาหู่ กะเหรี่ยง และแตกต่างจากกลุ่มคนที่พูดภาษา ตระกูลไทย เป็นคำเรียกชื่อลักษณะทางชนชาติอย่างหนึ่งของกลุ่มคนภาษาตระกูลไทย

การเรียกชื่อคนจากยูนนานนั้น นิพัทธเวช สืบแสง (2524, หน้า 2-11) ได้กล่าวว่า

ชาวม้งเรียกคนจีนในประเทศจีนว่า “ลั่ว เจ้” และเรียกชาวจีนฮ่อว่า “ลั่ว ตั่วะ ซ่อ” ซึ่งคำว่า ลั่ว นั้นหมายถึงคนจีนโดยทั่วไป มีความหมายกว้างที่สุดหมายถึงคนภายนอก ส่วนคำว่าเจ้ หมายถึง “บ้าน” ซึ่งเมื่อรวมความหมายแล้วหมายถึงคนจีนที่อยู่ภายในประเทศจีน ส่วนคำว่า ตั่วะซ่อ นั้น มีความหมายถึง สะพานรับขวัญที่ใช้ประกอบพิธีกรรมของชาวม้ง

ซึ่งสะพานรับขวัญนี้เปรียบได้กับการเชื่อมต่อระหว่างบ้านกับป่า หรือระหว่างบ้านกับ ภายนอกซึ่งอยู่ห่างไกล ที่หมายถึงดินแดนสุวรรณภูมิและทะเล

ดังนั้น คนยูนนานจะมีชื่อเรียกต่าง ๆ จากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่เข้ามาปฏิสัมพันธ์ด้วย อย่างยาวนาน จนสามารถอธิบายความแตกต่างของกลุ่มคน รวมทั้งประเมินคุณค่าได้อย่างมีระบบ

ถึงแม้ว่าคนในกลุ่มตระกูลภาษาไท จะเรียกคนที่เดินทางมาจากมณฑลยูนนานว่าฮ่อ แต่ก็ ไม่ทราบคำว่า ฮ่อ หมายความว่าอย่างไร ซึ่งเป็นคำที่ยังเป็นปริศนาอยู่ แต่ เจีย แยนจอง ได้อธิบาย ถึงคำว่า ฮ่อ ว่ามาจากคำเรียกชื่อสถานที่ ใกล้ทะเลสาบแห่งหนึ่ง (หนองแส) ในอาณาจักรน่านเจ้า ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองต้าหลี่ ชาวจีนเรียกชาวป่าที่อยู่ทะเลสาบหนองแสนี้ว่า “ซีเอ่อห่อหามา (西洱河蛮)” หรือ “ชาวป่าที่อยู่บริเวณแม่น้ำหนองแส”

ซึ่งคำว่าฮ่อนี้ ก็หมายถึงคนที่อยู่ข้างนอก คือชาวป่า ไม่ใช่ชาวเมืองนั่นเอง คำนี้เลยกลายเป็น คำเรียกกลุ่มคนชาวจีนที่อาศัยอยู่ขุนหมิง (昆明) และต่อมากลุ่มไทลื้อได้ ใช้คำว่า ฮ่อ ใน ความหมายที่แปลว่าจีน เช่น ฮ่อปักกิ่งหมายถึงจีนปักกิ่งด้วย

ดังนั้น คำว่าฮ่อ ซึ่งเดิมหมายถึงสถานที่ที่กลายเป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ และนำไปผนวกกับ คำอธิบายขยายสถานที่อีกทีหนึ่ง ซึ่งคำอธิบายแบบนี้ถูกใช้ในกรณีต่าง ๆ ในการเรียกกลุ่มคนยูน นาน เพื่อเป็นการแยกแยะความแตกต่างระหว่างฮ่อด้วยกัน เช่น ในหนังสือ 30 ชาติเชียงราย โดย บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ คือฮ่อผาสี และฮ่อผาห้า (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547, หน้า 159) ซึ่งผาสี นั้น หมายถึงความว่า เปอร์เซีย ที่หมายถึงกลุ่มคนยูนนานที่นับถือศาสนาอิสลาม (หุย) ที่มาจากเปอร์เซีย และคำว่าผาห้า เป็นคำเรียกให้คล้องจองกับคำว่าผาสี ซึ่งคำว่าห้าหมายถึง ฮั่น นั่นเอง ดังนั้นการแบ่ง ของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ที่ได้มาจากการงานภาษานามนั้น แบ่งตามศาสนาเป็นหลัก

ในการแบ่งชาวจีนฮ่อของ นรเศรษฐ พิสุทธิพันธุ์ (2548, หน้า 6-9) ได้แบ่งตามแหล่งที่มา หรือถิ่นที่อยู่ดังนี้ ฮ่อเชียงใหม่ หมายถึงฮ่อที่มาตั้งถิ่นฐานอย่างยาวนานร่วมร้อยกว่าปี ส่วนใหญ่เป็น ชาวมุสลิม ฮ่อโกกั้ง หมายถึงชาวจีนฮ่อที่มาจากเมืองกัวกานในประเทศพม่า ฮ่อมาลีปา มาจากเมือง มาลีปาในประเทศพม่า และฮ่อลาว มาจากประเทศลาว

เมื่อปัญหาจีนฮ่อในฐานะที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่มีปัญหาเกี่ยวกับสินค้าต้องห้าม และกองทัพภูซัด ได้แบ่งกลุ่มชาวจีนฮ่อออกเป็นหลายกลุ่มเช่นกัน ได้แก่ กลุ่มจีนฮ่ออดีตทหารจีน คณะชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มทหารที่ไม่ยอมอพยพไปยังเกาะไต้หวัน และตั้งบ้านเรือนอยู่ตามภูเขาใน เขตภาคเหนือของประเทศไทย กลุ่มชาวจีนฮ่ออพยพ คือกลุ่มที่เดินทางจากมณฑลยูนนานหลังจาก ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ตั้งถิ่นฐานแยกตัวออกจากหมู่บ้านอดีตทหารจีน กลุ่มที่สาม เรียกว่าจีนฮ่ออิสระ เป็นกลุ่มที่เข้ามาหลังจากที่มีการแปลงสัญชาติกลุ่มจีนฮ่ออดีตทหารจีนและจีน ฮ่ออพยพกลายเป็นไทยเป็นส่วนใหญ่ กลุ่มจีนฮ่ออิสระนี้เป็นกลุ่มที่ทางราชการไทยจับตามอง เนื่องจากก่อปัญหาต่อชาติและการค้าสิ่งของผิดกฎหมาย

ดังนั้นคำอธิบาย ขยายความของกลุ่มชาติพันธุ์ยูนนาน ที่คนไทยเรียกว่าฮ่อ มีความ หลากหลายทั้งทางศาสนา และสถานที่ (ถิ่นกำเนิดที่อยู่ก่อนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย และถิ่นที่ตั้งใน ประเทศไทย) รวมทั้งการใช้อำนาจรัฐในการผนวกรวมผู้คนเพื่อแยกแยะความเป็นพลเมืองของ รัชชาติ และกลุ่มคนที่อยู่นอกความเป็นพลเมืองของรัชชาติออกจากกัน

ฮ่อจึงเป็นชื่อของคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ ที่ถูกชาวไทยและคนกลุ่มภาษาตระกูลไทและคนไทย สร้างขึ้นจากระบบความสัมพันธ์มาอย่างยาวนาน และใช้คำขยายที่ตามหลังคำว่าฮ่อ เป็นตัวจัด ระเบียบความสัมพันธ์ ทั้งทางวัฒนธรรม คือเรื่องศาสนา และเรื่องถิ่นกำเนิดที่มา รวมถึงสถานที่ตั้ง และอีกประเด็นหนึ่ง รัฐไทยก็ใช้คำขยายนี้ในการจัดสรรความเป็นพลเมืองของอำนาจแห่งรัฐ

ดังนั้นชื่อก็ยังคงมีความหมายเดิมเช่นเดิมคือคนที่อยู่ข้างนอก หรือคนที่ยังไม่ถูกผนวกรวม เดก เช่นเดียวกับคำว่า ฮ่อ ซึ่ง เจีย แยนจอง ให้ความหมาย รวมถึงคำว่าฉั่ว ในภาษาม้ง ที่หมายถึงคน ภายนอก คำว่า ฮ่อ จึงกลายเป็นคำที่อธิบายถึงกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งจากกฎหมายของรัฐไทย ที่มีความ หมายถึง ถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยังไม่ได้ถูกผนวกรวมและกลืนกลายด้วยอำนาจรัฐอยู่ตลอดเวลาจวบจน ปัจจุบัน

4.4 การเมืองเรื่องคำเรียกชื่อชนชาติ

การศึกษาเรื่องชื่อเรียกชนชาติของกลุ่มคนใดกลุ่มคนหนึ่ง ไม่อาจมองในลักษณะที่ กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกันอีกต่อไป หากมีการเลื่อนไหลปรับเปลี่ยนอยู่เสมอควบคู่กับการยังคง รักษาอัตลักษณ์บางอย่างที่กลุ่มตนให้คุณค่า และความหมายชื่อชนชาติ จึงเป็นเรื่องของการ ปฏิสัมพันธ์ ระหว่างภายในกลุ่มชาติพันธุ์เอง และกลุ่มภายนอกชาติพันธุ์ ฮ่อ หรือ จินยูนนานนั้น เรียกตนเองอย่างไร ในขณะที่ไม่ได้ปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น หรือใช้เรียกแทนตนเองภายใน กลุ่มวัฒนธรรมเดียวกัน อาจกล่าวได้สองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

4.4.1 กลุ่มจินยูนนานที่เป็นกลุ่มพ่อค้าทางไกล

กลุ่ม “ฮ่อ” ที่เข้ามาในฐานะพ่อค้าทางไกล และท้ายที่สุดได้ลงหลักปักฐานผ่านการ “พึ่งพระบรมโพธิสมภาร” ของกษัตริย์ล้านนา ซึ่งการเข้ามาตั้งถิ่นฐานในลักษณะนี้ ถือว่าเป็น เกียรติยศของแผ่นดินที่พระมหากษัตริย์พึงมี การต้อนรับขับสู้ของอาณาจักร เป็นการให้เกียรติผ่าน ความเมตตา และระบบอุปถัมภ์ ดังนั้นความเป็นฮ่อของกลุ่มพ่อค้าทางไกล จึงมีสถานภาพที่ทัดเทียม กันกับกลุ่มชาติพันธุ์หลักในราชอาณาจักร ความทัดเทียมกันนี้เองทำให้คำว่าฮ่อ จึงไม่ได้ถูกปฏิเสธ จากคนยูนนานที่เป็นพ่อค้าทางไกล และรับเอาอัตลักษณ์ของชื่อฮ่อนั้น ส่งต่อมายังลูกหลาน แต่ อย่างไรก็ตามบางครั้งก็ยังเรียกตนเองว่าเป็นคนจีน ดังในบทความของสุชาติ เศรษฐมาลินี ได้ กล่าวถึงคนรุ่นพ่อได้สร้างความสับสนเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของฮ่อโดยกล่าวว่า “...พวกแกเป็นคนนับ ถือศาสนาอิสลาม พวกแกเป็นคนเชื้อสายจีน พวกแกต้องพูดภาษาจีน พวกแกต้องศึกษาศาสนา อิสลาม” (2550, หน้า 59)

ดังจะเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ของคำว่าฮ่อนั้น จากกลุ่มครอบครัวพ่อค้า ทางไกล ได้ใช้ในความหมายเมื่ออยู่นอกกลุ่ม แต่เมื่ออยู่ในกลุ่มแล้ว ยังเรียกตนเองว่าเป็นคนจีน โดยยอมรับความมีอยู่ทั้งฮ่อและจีน แต่ไม่มีความเป็นยูนนานในฐานะชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง ของลูกหลานกลุ่มพ่อค้าทางไกล

4.4.2 กลุ่มชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

สำหรับกลุ่มคนยูนนานที่เข้ามาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งรัฐไทยได้เปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองจากระบบอุปถัมภ์ของราชสำนักสยาม และการเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพื่อประกาศพระบารมีของกษัตริย์ กลายมาเป็นการสร้างพลเมืองของชาติ จากกลุ่มที่เคยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และเคยมีอยู่ในอาณาจักรของตนเองแต่เดิม

ดังนั้นความเป็นพลเมืองที่กำหนดโดยรัฐ ทั้งนี้ไม่เพียงแต่รัฐไทยเท่านั้น ชาติอื่น ๆ เช่น จีนก็มีกระบวนการสร้างความเป็นจีนเช่นกัน ดังนั้นความเป็นพลเมืองไทยและความเป็นพลเมืองจีนจึงเป็นกระบวนการที่ถูกสร้างขึ้นโดยรัฐ ผ่านระบบสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น ธงชาติ เพลงชาติและภาษาประจำชาติ เป็นต้น

ชาวจีนยูนนานที่เดินทางเข้ามาในฐานะคนพลัดถิ่น เนื่องจากสงครามและความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศจีน ผสมกับความสนับสนุนของชาติมหาอำนาจระหว่างสหรัฐอเมริกา จีน และรัสเซีย ในสถานการณ์ที่เรียกว่าสงครามเย็น กลุ่มคนเหล่านี้เป็นผลผลิตของกระบวนการสร้างชาติของจีนแบบรัฐสมัยใหม่ การเดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศที่เรียกชาวจีนยูนนานว่าฮ่อ ทำให้เกิดความสงสัยและไม่เข้าใจว่าฮ่อหมายถึงอะไร

เมื่อปัญหาของชาวจีนยูนนานที่ทำผิดกฎหมายของชาติได้ถูกเรียกว่ากระทำการ โดยคนจีนฮ่อ ยิ่งทำให้ความเป็นฮ่อห่างไกลจากความเป็นยูนนานหรือคนจีนของตนเองอย่างยิ่ง คำว่าฮ่อเป็นคำที่รัฐไทยใช้กำหนดกลุ่มชาวจีนยูนนาน ที่กลุ่มชาวจีนยูนนานเหล่านั้นมาเข้าใจในความหมายในภาษาตนเองและคำว่าฮ่อนี้ ยังเป็นคำที่มีความหมายเชิงลบในสายทัศนะคติของรัฐและชาวบ้าน กลุ่มชาวจีนยูนนานจึงยังคงเรียกตนเองว่าคนจีน และเมื่อพบว่ามีคนจีนอยู่ในประเทศไทย ที่เรียกว่าจีนโพ้นทะเล พวกเขาจึงเรียกตนเองว่าชาวจีนยูนนาน เมื่อมีการติดต่อกับรัฐไทย ก็สามารถเรียกตนเองว่าจีนฮ่อได้เช่นกัน เมื่อการผนวกรวมกลุ่มคนที่พลัดถิ่นเข้าด้วยกัน และมีการมอบสัญชาติให้กับอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น จึงเกิดความหมายใหม่ที่เรียกว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนาน

ความเป็นชาวจีนถึงแม้ว่าจะผนวกกับชื่อของสถานที่ในประเทศจีนที่เดินทางจากมาแต่สำหรับรัฐชาติไทยนั้น ยังต้องผนวกชื่อที่บ่งบอกความเป็นพลเมืองในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ใหญ่ เช่น คำว่าไทยเข้าไปด้วย เพื่อประกาศตนว่าไม่ใช่คนอื่น และเป็นพวกเดียวกัน แต่ยังคงมีลักษณะความแตกต่างทางชาติพันธุ์ที่ใช้เป็นเครื่องบ่งบอกพรมแดนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

กลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในดินแดนทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีนที่ไม่ใช่ชาวเขา นับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งในหลาย ๆ กลุ่มชาติพันธุ์ของประเทศจีน ถึงแม้ว่าพวกเขาเหล่านั้นยังยืนยันว่าเป็นคนจีน (ฮั่น) ก็ตาม เพราะแท้ที่จริงแล้ว ความเป็นจีนหรือความเป็นฮั่นนั้น เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นในฐานะประดิษฐกรรมของรัฐชาติสมัยใหม่

ชาวจีนยูนนาน ชาวจีนฮ่อ ชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนาน เป็นคำเรียกชื่อชนชาติที่ผ่านการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลไทมาอย่างยาวนานตั้งแต่ก่อนสร้างอาณาจักรล้านนา จนถึงการสร้างรัฐชาติไทยสมัยใหม่ ดังนั้นอัตลักษณ์เชิงชื่อเรียกชนชาติของฮ่อหรือยูนนาน จึงมีความสลับไหลและใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเข้าถึงทรัพยากร และอำนาจเหนือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น กลายเป็นสิ่งที่เรียกว่าการเมืองของชาติพันธุ์

4.5 พลวัตทางประวัติศาสตร์สังคมของชาวจีนยูนนานในประวัติศาสตร์ไทย

ชาวจีนยูนนานมุสลิมในประเทศไทย มีเรื่องเล่าถึงประวัติความเป็นมาของกลุ่มตนเองที่เรียกว่า “ฮุย” นั้นมาจากดินแดนที่เป็นต้นกำเนิดของศาสนาอิสลามในตะวันออกกลาง ซึ่งก็สอดคล้องกับประวัติศาสตร์ยูนนานที่ว่า ในปี พ.ศ. 1797 เมื่อกองทัพมองโกลรุกเข้ามาในยูนนาน และตีอาณาจักรต้าหลี่แตกภายในระยะเวลาอันสั้น ส่วนหนึ่งของทหารในกองทัพถูกไล่ออกจากจีนตียูนนานเป็นชาวจีนมุสลิมจากดินแดนทะเลทรายทางตะวันตกเฉียงเหนือของจีน

หลังจากนั้นทหารจีนมุสลิมก็ปักหลักตั้งถิ่นฐานอยู่ในยูนนานอย่างถาวร ทำให้ยูนนานเป็นมณฑลที่มีชาวมุสลิมมากที่สุดอันดับ 2 ของจีนตั้งแต่นั้นมา คนเหล่านี้เป็นคนจีนแท้ๆ แต่นับถือศาสนาอิสลาม คนจีนเรียกคนเหล่านี้ว่าชาวฮุย (Hui) แต่ไทยเรารู้จักพวกเขาดีในนาม “จีนฮ่อ” เป็นกลุ่มคนที่เดินทางค้าขายข้ามพรมแดนระหว่างจีนตอนใต้ พม่า ลาว ล้านนาในปี พ.ศ. 2398 (ซึ่งตรงกับรัชกาลที่ 4 ของไทย) พวกจีนมุสลิมหรือฮุย (Hui) ได้ประกาศอิสรภาพและตั้ง “ราชอาณาจักรสันติภาพทางใต้ Ping Nan Guo” ขึ้นมาในเมืองต้าหลี่ มณฑลยูนนาน (โดย จีนยูนนานมุสลิมที่ซื้อตัวเหวินชิว) เป็นที่น่าสังเกตว่าคนกลุ่มน้อยเผ่าอื่น ๆ เกือบมิได้เข้าร่วมขบวนการกบฏมุสลิมด้วย จักรพรรดิเซียนเฟิง (Xianfeng-咸丰皇帝) แห่งราชวงศ์ชิงส่งกองทัพมาปราบกบฏอย่างเด็ดขาดและปราบคาบ การปราบกบฏมุสลิมซึ่งใช้เวลาเกือบ 20 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2398-2416 มีการกล่าวว่ามีผู้คนล้มตายจำนวนมาก (อุษา โลหะจรรณ, 2549, หน้า 56-60)

เหตุจากการกวาดล้างดังกล่าวนี้ (พ.ศ. 2398-2416) ทำให้ชาวจีนยูนนานมุสลิมได้กระจายตัวออกไปทั่วบริเวณมณฑลยูนนาน และเป็นช่วงที่ยูนนานและประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตกอยู่ภายใต้การล่าอาณานิคมจากตะวันตก การค้าขายทางไกลในเส้นทางยูนนานล้านนา ล้านช้าง พม่า นั้นมีหลายกลุ่มที่ใช้เส้นทางนี้ค้าขายไปมา เช่น เจี้ยว (ไทใหญ่) คนล้านนาเอง และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แต่มีสองกลุ่มเท่านั้นที่มีอิทธิพลมากเพียงพอในการทำการค้า คือ เจี้ยว (ไทใหญ่) และฮ่อ (จีนยูนนาน)

ส่วนสยามเองนั้นมีล้านนาเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรในขณะนั้น มีปัญหาเรื่องเชียงตุงในรัฐฉานมาโดยตลอด ซึ่งรัฐฉานเองนั้นมีกลุ่มคนที่ล้านนาเรียกว่า “เจี้ยว” เป็นส่วนหนึ่งด้วย

การนำทัพไปเชียงตุงหลายครั้งใน สมัยรัชกาลที่ 4 และการเกิดกบฏเงี้ยว ในรัชกาลที่ 5 นั้นเกิดขึ้นโดยทั่วไปทั้งในเชิงราย พระยา แพร่ ทำให้ล้านนาที่ถูกผนวกรวมกับสยามในขณะนั้น ต้องเลือกคบหาสมาคมกับพ่อค้าคนกลางที่ไม่ใช่เงี้ยว

สถานการณ์เช่นนี้ทำให้จีนฮ่อมีบทบาทในการค้าระหว่าง จีน พม่า ล้านช้าง ล้านนา และสยาม โดยเหตุการณ์นี้เป็นการเริ่มต้นของการปรากฏตัวตนของ “เงี้ยวหลัง” พ่อค้าชาวจีนยูนนานมุสลิมกับล้านนา ราวปี พ.ศ.2448 (จิรัชันทร วังศ์โอเกียรติ ประทีปะเสน, 2548, หน้า 21) เช่นเดียวกับกรณีของจังหวัดเชียงราย หลังกบฏเงี้ยวแล้ว การค้าในตัวเมืองเชียงราย ก็เปลี่ยนมือจากเงี้ยวมาเป็นของจีนฮ่อ ทั้งนี้รวมจีนฮ่อที่เป็นมุสลิมด้วย

กรณีจังหวัดเชียงรายนั้นกลุ่มคนเหล่านี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานถาวรในจังหวัดเชียงราย ก่อน พ.ศ. 2428 มีการเช่าห้องแถวเพื่อตั้งที่ทำการละหมาด เมื่อปี พ.ศ. 2428 ต่อมาในปี พ.ศ.2478 ได้จัดตั้งมัสยิดขึ้นในบริเวณปัจจุบัน (ถนนอิสราฟ) โดยทำการบูรณะมาแล้วสองครั้ง ในปี พ.ศ. 2510 และปี พ.ศ. 2552 ก่อนจะสูญเสียพื้นที่ทางการค้าให้กับกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล (สถาบันราชภัฏเชียงราย, 2543, หน้า 44-46) เมื่อการค้าจากสยามขยายตัวผ่านเส้นทางคมนาคม เช่น ถนนและรถไฟมาถึงจังหวัดลำปางและขยายต่อไปจนถึงจังหวัดเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 2464 โดยมีตระกูลชาวจีนยูนนาน¹⁴ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานสืบเนื่องต่อมาถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2553)

แต่อย่างไรก็ตามเรื่องของคนจีนยูนนานในด้านการมีอิทธิพลทางการค้าทางภาคเหนือที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันนั้น มักไม่ได้รับการกล่าวถึงมากนัก การค้าทางไกลและเครือข่ายการค้ามักถูกอธิบายผ่านพ่อค้าเงี้ยว พ่อค้าคนจีนแต่จิว แม้กระทั่งพ่อค้าปาตานี ทั้งการศึกษาเรื่องบทบาทนายทุนพ่อค้า ที่มีต่อการก่อและขยายตัวของทุนนิยมภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2464-2523 ของปลายอ้อ ชนะนนท์ (2529, หน้า 39-40) และการศึกษาเรื่องทุนเชียงใหม่ (เวียงรัฐ เนติโพธิ์, 2552) ก็ไม่มีการกล่าวถึงการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ ที่ก่อตัวจากระบบการค้าของคนจีนยูนนานใด ๆ ที่ชาวจีนยูนนานเหล่านี้ ไม่ได้รับความสนใจในเรื่องบทบาทและสถานภาพทางเศรษฐกิจในวงวิชาการ

จากการศึกษาพบว่าจีนยูนนานสามารถแบ่งได้อย่างกว้าง ๆ นั้นมีสองกลุ่มคือ กลุ่มที่เข้ามาราวร้อยกว่าปี และกลุ่มที่เข้ามาราว 57 ปี ที่ผ่านมานั้นไม่เชื่อมต่อกัน ไม่เป็นเนื้อเดียวกัน แตกต่างทางอุดมการณ์ความเป็นจีน แต่ในความเป็นจริงนั้นทั้งสองกลุ่มมีพื้นที่ของความเชื่อมต่อกันผ่านองค์กรของรัฐไทย เช่น สถาบันการศึกษา กรณีของลูกหลานของเจิ้งหลงหลิน(郑崇林)ที่เป็นผู้บุกเบิก

¹⁴ ตระกูลชาวจีนยูนนานได้มีนามสกุลต่างๆเช่น รูจิพรรณ กุลทลิ่งค์ มิตรานันท์ ขวนมาลัย พงษ์สนั่น มาตระกูล และ ฤชากร

การตั้งชุมชนบ้านฮ่อในจังหวัดเชียงใหม่ กับลูกของนายพล หลี่ เหวิน ผ่าน (李文煥) ซึ่งมีบทบาทในฐานะผู้นำกองกำลังชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ ได้เรียนหนังสือโรงเรียนมัธยมที่เชียงใหม่และเข้ามหาวิทยาลัยและศึกษาในคณะวิชาเดียวกันโดยยังคบหาสมาคมเป็นเพื่อนกันจนทุกวันนี้

อีกกรณีหนึ่งคือความเป็นมุสลิมทำให้มีการเชื่อมต่อและสัมพันธ์กัน ผ่านการเข้ามาศึกษาศาสนาในโรงเรียนสอนศาสนาตัวเมืองเชียงใหม่ และเป็นพื้นที่ของการคบหาสมาคมต่อเนื่องกัน แม้กระทั่งการพบกันเพื่อที่จะแต่งงานในที่สุด

ในกรณีของมุสลิมที่หมู่บ้านวานี้ การเชื่อมต่อกับชาวจีน (ฮ่อ) ยูนนานมุสลิมผ่านเรื่องทางศาสนาเป็นหลัก ทั้งในเรื่องของการสร้างมัสยิดที่มีคนจากบ้านวานีเป็นหนึ่งในกลุ่มระดมทุนหลัก ในการบูรณะมัสยิดกลางเวียงเชียงใหม่ รวมถึงการมีสมาชิกในหมู่บ้านวานีที่เป็นคนจีนยูนนานมุสลิม เป็นที่นับถือว่าเป็นหลักในเรื่องศาสนาคนหนึ่ง ที่มีเครือข่ายทางศาสนาที่เข้มแข็งทำให้บ้านวานี และจีนยูนนานมุสลิมบ้านวานี เป็นพื้นที่ที่มีบทบาทสำคัญทางศาสนาด้วยเช่นกัน

4.6 การอพยพของชาวจีนยูนนานพัฒนาการทางสังคมในบริเวณลุ่มน้ำโขง-สาละวิน

สงครามเย็นเป็นผลสืบเนื่องจากการปะทะกันระหว่างสองขั้วอำนาจที่ยึดมั่นอุดมการณ์แตกต่างกัน กล่าวคือค่ายประชาธิปไตยและค่ายสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ ซึ่งแต่ละฝ่ายต่างผลิตอุดมการณ์ ผลิตแสนยานุภาพ และสร้างผู้คนที่แตกต่างกัน เพื่อเอาชนะซึ่งกันและกัน ด้วยรูปแบบต่าง ๆ จนเมื่อสงครามเย็นจบลงในปี พ.ศ. 2532 ผ่านการทำลายสัญลักษณ์คือกำแพงเบอร์ลิน และสหภาพโซเวียตได้ล่มสลายไป เมื่อ พ.ศ. 2534 ทำให้สงครามเย็นสิ้นสุด

แต่ผู้คนที่ถูกปลูกฝังอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ผลิตขึ้นระหว่างสงครามเย็นนั้น ยังมีการสืบทอดวิถีชีวิตที่ดำเนินไปอันเป็นผลสืบเนื่องจากอุดมการณ์ที่ได้ถูกปลูกฝังไว้ ถึงแม้ว่าเราอาจจะมองในแง่อุดมการณ์คอมมิวนิสต์ที่ล่มสลายไปแล้ว พวกเขาจะปรับตัวกลายเป็นทุนนิยมประชาธิปไตยอย่างไร แต่ยังมีกลุ่มคนส่วนหนึ่งที่กลายเป็นกลไกสำคัญในการประกาศอุดมการณ์ประชาธิปไตย และเป็นเครื่องมือในการต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามเช่น กลุ่มคนที่เรียกว่า “อดีตทหารจีนคณะชาติ” ซึ่งตกค้างพลัดถิ่นในประเทศไทย บางครั้งกลุ่มชาวจีนยูนนานเหล่านี้ที่อาศัยในภาคเหนือของประเทศไทย ถูกเรียกว่าทหารจีนฮ่อ (ซึ่งผู้ที่ถูกเรียก ก็ยังไม่ทราบว่าคำว่าฮ่อมาจากไหน) ถึงแม้ว่าจะถูกเรียกในชื่อต่าง ๆ จากกลุ่มคนอื่น ๆ ว่ามีชื่อที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในปัจจุบันพวกเขาเหล่านั้นเรียกตนเองว่าชาวจีนยูนนาน หรือ ถ้าเรียกในคำศัพท์ที่แสดงความเป็นส่วนหนึ่งรัฐไทย เขาจะประกาศตัวเองว่า

เป็น “คนไทยเชื้อสายจีนยูนนาน” ซึ่งเป็นการอธิบายว่าไม่ใช่ “จีนฮ่อ” และไม่ใช่ “คนจีนโพ้นทะเล” ที่เป็นกลุ่มคนจีนที่คนไทยรู้จักเป็นอย่างดีมาก่อน

4.7 สรุป

ในเรื่องประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์และการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในประเทศไทย นั้น จากคำอธิบายถึง กลุ่มคนที่เดินทางเข้ามาจากพื้นที่จีนจากมณฑลยูนนาน ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ที่ได้รับการเรียกชื่อชาติพันธุ์หรือเรียกตนเองว่า “ฮ่อ” “ฮั่น” “หุย” “จีน” และ “จีนยูนนาน” นั้น มีคำอธิบายที่หลากหลาย

คำอธิบายเหล่านั้นแบ่งได้เป็นสองกลุ่มแนวคิดคือกลุ่มแรกที่เชื่อว่า กลุ่มคนเหล่านี้(ฮ่อและจีนยูนนาน)เป็นกลุ่มคนที่มีที่มาอย่างชัดเจน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการสืบเชื้อสายและสืบทอดวัฒนธรรมที่เป็นหนึ่งเดียวอย่างต่อเนื่อง และกลุ่มแนวคิดที่สองที่มีคำอธิบายถึงความไม่เป็นหนึ่งเดียวของกลุ่มคนเหล่านี้ ผ่านกระบวนการกลืนกลายชาติพันธุ์ และอุดมการณ์ทางการเมืองที่อยู่เหนือชาติพันธุ์ รวมถึงความแตกต่างทางศาสนา ที่ผูกพันกับ จุดกำเนิดที่แตกต่างกัน ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์ที่เชื่อกันว่ามีอยู่จริงนั้น ดูเหมือนว่าการสืบสายเลือดและการสืบทอดวัฒนธรรมนั้น จำต้องและกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้อย่างชัดเจน

สำหรับความจริงในทางสังคมนั้น พบว่าสิ่งที่เรียกว่า “ชาติพันธุ์” ของชาวจีนยูนนาน (“ฮ่อ” “ฮั่น” “หุย” “จีน”) นั้นปรากฏอยู่จริงอย่างแน่นอนในงานภาคสนาม ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีความพยายามที่จะอธิบายถึงความเป็นชาติพันธุ์ ที่ไม่เพียงแต่เป็นสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย ภาษา ประเพณี และพิธีกรรมเท่านั้น แต่จะพยายามอธิบายถึงการรวมกลุ่มทางสังคม โดยใช้ “ชาติพันธุ์” ในการดำเนินชีวิต และการปรับตัวในสังคม ดังที่จะอธิบายในบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 5

ชาวจีนยูนนานพลัดถิ่นกับรัฐไทย

รัฐไทยได้รู้จักชาวจีนยูนนานในนามของจีนฮ่อ โดยสืบเนื่องจากการใช้คำเรียกคนจีนที่เข้ามาในประเทศไทยทางตอนเหนือหรือทางบก แบบเดิมที่คนพื้นถิ่นล้านนาเคยใช้ และการเรียกชื่อกลุ่มทหารจีนที่มีอุดมการณ์เดียวกับกลุ่มก๊กมินตั๋ง ว่า กองพล 93 นั้นก็สืบเนื่องจากทหารไทยเองได้รู้จักกองกำลังนี้ ในคราวที่มีการรบในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 บริเวณเชียงตุง ดังนั้นคนที่ถูกเรียกว่าจีนฮ่อในความหมายดั้งเดิมนั้น เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้ถูกกระบวนการกลืนกลายเป็นคนไทยไปแล้ว และการเรียกกลุ่มคนจีนใหม่ที่เข้ามาหลัง พ.ศ. 2496 ว่าจีนฮ่อ สร้างความสับสนและความเข้าใจผิดให้กับคนจีนยูนนานทั้งสองกลุ่ม ในด้านการดำรงชีวิตในรัฐไทยของคนทั้งสองกลุ่มเป็นอย่างมากดังที่ได้ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ 4

ชาวจีนยูนนานได้เข้ามายังประเทศไทยหลัง พ.ศ. 2496 หลายกลุ่ม และมีหลายสาเหตุดังที่จะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไป แต่เหตุผลที่สำคัญที่กลุ่มคนเหล่านี้ ได้เข้ามายังประเทศไทย ด้วยเหตุผลอะไรเป็นหลัก ทำไมไม่ไปที่เวียดนามหรือลาว แต่ผ่านพม่าเข้าไทยในที่สุด การให้ข้อมูลของผู้ที่มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ขณะนั้น สามารถใช้เป็นแนวทางในการอธิบายได้ จากการสัมภาษณ์ พันเอกกาญจนะ ประภาสวุฒิสาร นายทหารที่เคยปฏิบัติหน้าที่ในการประสานงานระหว่างกองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติดังนี้

“เพราะทางไทยเรานี้มันมีด่านออก ที่ด่านแม่สาย มันเป็นด่านเข้าออกที่เปรียบเสมือนช่องหายใจ ทหารที่ลี้ภัยมามันจะต้องหาทางออกติดต่อกับได้หวั่น เพราะความเป็นทหารแบบทั้งกองทัพมันสลายหมดนะ ชุดทหารเสื้อฟ้าขาววัน ปืนขายหมด อาวุธขายหมด สองกองทัพตั้งแต่ออกจากยูนนานมาตั้งแต่ตุลาคม ค.ศ. 1993-1992 มาปรากฏเดือนเมษายน ค.ศ. 1993 ที่เมืองพง เมืองพงก็อย่างที่ผมว่า 2,000 คน 2,000 คนนี้ ก็เป็นกองพลที่ 93 จำนวน 1,200 คน อีก 800 คนเป็นของกองทัพที่ 8 สองกองทัพนี้มันจะมีชื่อนะ หลี่ หมี่ กับ หลี่ ก๊ก หยวน หรือโงนี่แหละ แล้วก็บินไปได้วันหมดเป็นกองทัพแบบลอยไปลอยมา พอถึงเวลา นายก็บินหนีหมด ลูกน้องก็ลอยหมด เป็นทหารเดนตายหนีตายมาเลย ต้องการที่จะมาติดต่อกับทูตของเค้าเพื่อที่จะช่วยเหลือจะขอเข้าประเทศไทย จริง ๆ แล้วผมว่า กองพล 93 นี้อยากจะเข้าประเทศไทย ถ้ามอบพม่าตรงนี้แพ้แน่ เข้าประเทศไทยเด็ดขาดเลย

ดังนั้นทหารจีนและพลเรือนไม่เข้าลาวด้วยสาเหตุนี้มันมีทหารจีน มันเข้าไปเวียดนาม 5,000 คน ทหารเวียดนามจับหมดเลย อยู่เกาะไหหลำ แล้วส่งกลับไปให้เมืองจีนเลย มันไม่ถอยเข้าลาว เพราะ ฝรั่งเศสคุมอยู่ ถ้าเข้าไปมันก็ถูกจับสิ มันคงกลัวมันเลยอยากจะหลบเข้ามาอยู่เมืองไทย ปลอดภัยกว่า

พวกทหารที่กรุงเทพฯ ขอให้รัฐมนตรีกลาโหม ขอให้ช่วย พวกจีนยูนนานที่ไม่ใช่ทหาร ก่อนนะครับ สำหรับครอบครัวและประชาชนชาวจีนยูนนาน คือพวกที่เขามาอยู่บ้านถ้ำ บ้านวาวี เขามีสาเหตุ ทั้ง ๆ ที่ยากจนนะซึ่งน่าจะเข้าคอมมิวนิสต์มากกว่า ทำไมยังอพยพออกมาข้างนอก เพราะจริง ๆ แล้ว เขารังเกียจคอมมิวนิสต์มากเลย เพราะ ไปฆ่าญาติเค้าบ้าง ไปยึดทรัพย์เค้าบ้าง เค้าจะไม่อยากอยู่ และจากคำบอกเล่าของคนไทยที่เค้ามาร่วมล่องหน้ำเค็มก็อยากจะตามมา

เพราะมาอยู่ในพม่าดี อยู่ในเมืองไทยดี ก็ทยอยกันมาเรื่อยเลย อันที่มาไม่ใช่น้อย ๆ นะ มาเป็นแสนเลย ตอนหลังนี้หลังจากสงครามเลิกแล้ว ที่นี้มากันใหญ่เลย เรียกว่าจีนฮ่ออิสระ ปี พ.ศ. 2527-2528 มากันมโหฬารเลย มาอีกเท่าตัวเลย มีจริง ๆ แล้วอีก 71 หมู่บ้าน อีกเป็นแสนกว่าคนเลย” (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2552)

ทางรัฐบาลไทยมีความพยายามที่จะจัดระเบียบชาวจีนพลัดถิ่นเหล่านี้ให้อยู่ในการควบคุมของรัฐ เนื่องจากปัญหาชาวจีนที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นนั้น เป็นเรื่องระหว่างประเทศและสงครามเย็นที่มีการแบ่งฝ่ายกันระหว่างมหาอำนาจ แต่ปัญหาก็ลุกลาม จนกลายเป็นปัญหาเรื่องความมั่นคงภายใน เช่นเรื่องยาเสพติด การอพยพเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและการตั้งพื้นที่ปกครองตนเองเหนืออำนาจรัฐไทย ในกลุ่มคนจีนยูนนานบางกลุ่มที่ใช้อำนาจทางทหารในการสร้างอิทธิพล ช้อนอำนาจรัฐและการค้าสินค้าต้องห้าม จากการสำรวจของกองบัญชาการกองทัพไทย เมื่อ พ.ศ. 2545 พบว่ามีหมู่บ้านชาวจีนยูนนานที่ตั้งขึ้นหลัง พ.ศ. 2496 จำนวน 69 หมู่บ้าน ครอบคลุมสี่จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน และจังหวัดตาก ส่วนข้อมูลของพันเอกกาญจนะ ประกาศวุฒิสาร (2546, หน้า 416-417) มีจำนวน 71 หมู่บ้าน

5.1 การกำหนดกลุ่มชาวจีนยูนนานโดยรัฐ

โดยทางการไทยได้แบ่งกลุ่มชาวจีนยูนนาน เป็น 3กลุ่มคือ กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ กลุ่มจีนฮ่ออพยพ และกลุ่มจีนฮ่ออิสระ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1.1 กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาตินี้ เป็นกลุ่มที่ถูกเรียกกันว่า กองพล 93 ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว กองพล 93 นั้นได้ยกเลิกทัพไปแล้วในประเทศจีน แต่เนื่องด้วยมีกลุ่มทหารที่เคยสังกัดในกองพลนี้ และกองพล 93 นี้ เป็นที่รู้จักในการรบของกองทัพไทยสมัยที่รบอยู่ที่เชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า ทำให้มีการเรียกติดปากว่าเป็นกองพล 93 อยู่จนทุกวันนี้ แต่ก็ยังมีกลุ่มนายทหารที่เคยเป็นทหาร สังกัดกองพล 93 ที่ไม่ยอมเดินทางไปปลดอาวุธทหารญี่ปุ่นที่ประเทศลาวหลังสงครามมหาเอเชียบูรพาเมื่อญี่ปุ่นยอมจำนนในวันที่ 18 สิงหาคม พ.ศ. 2488 เมื่อญี่ปุ่นยอมจำนน กองพล 93 รับคำสั่ง ค่วนไปปลดอาวุธกองทัพญี่ปุ่นที่นครเวียงจันทน์ กองหน้ากองพล 93 เดินทางวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ. 2488 และทยอยเดินทางออกจากจีนสุดท้ายเมื่อวันที่ 18 กันยายนปีเดียวกัน โดยเหลือทหาร หนึ่งกองพันรักษาความสงบสิบสองปีนนา

โดยระยะเวลาที่กองพล 93 กระจายตัวตามแถบเมืองเขตร้อนในสิบสองปีนนานั้นทหาร ส่วนใหญ่เป็นคนที่มาจากมณฑลกว่างตุงและมณฑลกว่างสี ต่างได้ใกล้ชิดกับคนพื้นเมืองจนมีทหาร จำนวนหนึ่งแต่งงานกับชนพื้นเมืองโดยเฉพาะไทลื้อ ทำให้เมื่อมีคำสั่งให้เคลื่อนกองทัพไปยังลาว นั้นมีทหารจำนวนหนึ่งไม่ยอมไปโดยมีนายทหารกองพล 93 จำนวน 21 คนจับกลุ่มสมทบกันก่อน หนีทัพและกลายเป็นกองกำลังนอกกฎหมายที่ควบคุมตามเส้นทางคมนาคมการค้าระหว่าง สิบสองปีนนา กับล้านนา และรัฐฉานกลายเป็นกองกำลังผิดกฎหมายทำงานคุ้มครองการค้าสินค้า ต้องห้ามเก็บภาษีเถื่อนและข่มเหงรังแกชาวบ้าน

โดยชาวบ้านคนไทสิบสองปีนนาเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “ฮ่อดำ” ตามชุดที่พวกเขาใส่แต่กลุ่ม เหล่านี้เรียกตนเองว่า “ทหารชนบท” ในที่สุดเมื่อปี พ.ศ. 2492 กองกำลังนี้ได้เข้าร่วมกับกองกำลัง ก๊กมินตั๋ง¹⁵ ที่ต่อต้านรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนภายใต้การสนับสนุนของ CIA และตั้งชื่อว่า “กองทัพกู้ชาติต่อต้านคอมมิวนิสต์แห่งประชาชนยูนนาน” (ยรรยง จิรนคร และรัตนพร เศรษฐกุล, 2551, หน้า 313-319)

โดยกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาตินี้ ได้เข้ามาในอาณาเขตรัฐไทยอย่างเป็นทางการ ในปี พ.ศ. 2504 ภายหลังจากอพยพกองกำลังทหารจีนคณะชาติที่อยู่ตามชายแดนไทยและพม่า ได้อพยพ ไปได้หวั่นสองครั้ง ในปี พ.ศ. 2496 และ พ.ศ. 2504 มีกลุ่มทหารจีนคณะชาติกลุ่มหนึ่งขออาศัยทำ กินในดินแดนไทยและจะวางอาวุธ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเข้าไปโจมตีชายแดนจีนอีก

ต่อมาทางกองทัพได้ระดมพลกลุ่มชาวจีนเหล่านี้มาช่วยรบในสงครามความขัดแย้ง ภายในประเทศไทยที่ คอยผาดั่ง และที่เขาค้อ ทำให้อดีตทหารจีนเหล่านี้ได้รับมอบสัญชาติไทย พร้อมทั้งลูกหลาน และบางคนก็รวมเครือญาติเข้าไว้ด้วย นอกจากสัญชาติแล้วทางกองทัพไทยได้

¹⁵ สิบสองปีนนาในมณฑลยูนนานยุติการปกครองระบบก๊กมินตั๋ง เมื่อ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493

ขอใช้ประโยชน์ที่ดินจากกรมป่าไม้ เพื่อใช้ในการทหาร จำนวน 12 พื้นที่ ให้กลุ่มอดีตทหารจีน
คณะชาติทำกิน โดยให้ที่ดินไม่เกินคนละ 15 ไร่ จวบจนปัจจุบัน (2553) แต่เรื่องสัญญาสำหรับอดีต
ทหารจีนยังไม่สามารถ จัดการให้ครบถ้วนเสร็จสิ้นได้ และยังคงเป็นปัญหาค้างจนทุกวันนี้

ทั้งนี้ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมอดีตทหารจีนคณะ
ชาติและจีนฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528 ได้ระบุความหมายของจีนอดีตทหารจีนคณะชาติไว้ดังนี้

“อดีตทหารจีนคณะชาติหมายถึงบุคคลตามบัญชีรายชื่อ ซึ่งกองบัญชาการทหารสูงสุด ได้
สำรวจและรวบรวมนำเสนอคณะรัฐมนตรี และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการแปลงสัญชาติและให้
สถานะเป็นคนต่างด้าวได้รวม 5 รุ่น จำนวน 13,728 คน เฉพาะผู้ที่ยังมิได้รับใบสำคัญถิ่นที่อยู่ตาม
กฎหมายเข้าเมือง และหมายรวมถึงผู้สืบสันดานที่เกิดในประเทศไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทยหรือ
ไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2515”

ตารางที่ 5.1 ข้อมูลประชากรหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ (ทจช) ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ขอใช้
ประโยชน์ทางทหารของ กองบัญชาการกองทัพไทย

จังหวัด	ชื่อหมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จำนวน ประชากร	จำนวน ครัวเรือน
จังหวัดเชียงราย					
1	สันติคีรี(แม่สลอง)	แม่สลองนอก	แม่ฟ้าหลวง	7,446	530
	ป่าคาสุขใจ	”	”	882	123
	กลาง	”	”	707	114
	พนาสวรรค์	”	”	711	96
	เจียงจาโฮ	”	”	811	115
	ใหม่สันติ	”	”	616	150
	ตงจาโฮ	”	”	182	87
	เฮโก	ป่าตึง	แม่จัน	201	44
	หล่อโฮ	”	”	336	54
	รวมใจ	”	”	460	422
	จะกอนะ	”	”	241	51

ตารางที่ 5.1 (ต่อ)

จังหวัด	ชื่อหมู่บ้าน	ตำบล	อำเภอ	จำนวน ประชากร	จำนวน ครัวเรือน
2	ห้วยมู	แม่สลองใน	แม่ฟ้าหลวง	246	58
	ห้วยหม้อ	เทอดไท	”	643	109
3	แม่เอบ	บ้านแซว	เชียงแสน	1,838	480
4	ผาตั้ง	ปอ	เวียงแก่น	1,838	407
	ศิลาแดง	”	”	633	93
จังหวัดเชียงใหม่					
5	สุขฤทัย(หัวเมืองงาม)	ท่าตอน	แม่เอย	705	232
6	เมืองแหง(ห้วยไคร้)ม่วง เครือ	เปียงหลวง	เวียงแหง	1,820	485
7.	เปียงหลวง	”	”	10,617	2,205
8	แกน้อย	เมืองนะ	เชียงดาว	2,988	605
9	อรุโณทัย(หนองอูก)	”	”	8,597	1,596
10	สันมะกอกหวาน	แม่เอน	ฝาง	438	75
11	หลวง	”	”	725	249
12	สันติวนา(ถ้ำฮ้อย)	หนองบัว	ไชยปราการ	3,420	286

จาก. กองอำนวยการพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางทหารกองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.). (2552). เอกสารรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระเบียบพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหารของกองบัญชาการกองทัพไทย ประจำปีงบประมาณ 2552. เชียงราย: กอง. (ข้อมูล ณ เดือนกุมภาพันธ์)

ผู้คนที่อยู่ในพื้นที่ของทหารเหล่านี้ ยังเป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานทหารจีนคณะชาติอยู่ ถึงแม้ว่าได้กลายเป็นคนไทยโดยการให้สัญชาติไปเกือบหมดแล้วก็ตาม เหตุผลของการที่ยังคงการเป็นคนจีน และมีคำว่าอดีตทหารจีนคณะชาติด้วยนั้น เนื่องจากรัฐไทยและทหารยังคงมีสิทธิในพื้นที่ที่พวกเขาเหล่านั้นอาศัยอยู่ และจัดการดูแลผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่างเข้มข้นในช่วงแรก และละเลยไปในช่วง 10 ปีหลัง ระหว่างปี พ.ศ. 2541-2551 งานวิจัยนี้จึงแบ่งการปรับตัวในพื้นที่เป็น 4 ช่วงคือ

ช่วงที่ 1 ระหว่าง พ.ศ. 2496-พ.ศ. 2504 เป็นช่วงที่ยังเป็นกองกำลังอาสาสมัครทหารจีนคณะชาติ และเป็นอิสระต่อทหารไทย และรัฐบาลไทย โดยยังคงเป็นลักษณะกองกำลังพลัดถิ่นในบริเวณชายแดนระหว่างประเทศที่ติดกับมณฑลยูนนานของจีน และมีการกิจในการกลับไปยังดินแดนมาตุภูมิ ที่ดินของทหารนั้นในระยะนี้ยังไม่ถูกการควบคุมจากทางรัฐไทย โดยที่ดินจะถูกใช้เป็นสนามฝึกและที่พักของทหาร ส่วนครอบครัวทหารนั้นได้อพยพไปตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ราบใกล้เมือง เพื่อส่งกำลังบำรุงและเป็นพื้นที่พักอาศัยของทหารที่ปลดประจำการแล้ว หรือทหารที่บาดเจ็บและพิการจากการรบ

ช่วงที่ 2 ระหว่าง พ.ศ. 2504-พ.ศ. 2526 คือช่วงเวลาที่ดีทหารจีนเหล่านี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมของรัฐไทย ผ่านอำนาจของทหาร ในฐานะผู้ร่วมรบในสงครามอุดมการณ์ช่วงปลายของสงครามเย็น ที่ดินของทหารจะถูกใช้เป็นพื้นที่ของการต่อต้านฝ่ายตรงข้ามในฐานะหมู่บ้านยุทธศาสตร์ มีการจัดตั้งหมู่บ้านขึ้นใหม่เพื่อการทำงานความมั่นคง เช่น บ้านแม่แอบ อำเภอเชียงแสน และหมู่บ้านผาตั้ง อำเภอเวียงแก่น ในจังหวัดเชียงราย ที่ทางทหารไทยต้องส่งกำลังบำรุงและอาวุธให้อย่างต่อเนื่องเป็นเวลา 13 ปี (พ.ศ. 2513-พ.ศ. 2526) ในส่วนของบ้านผาตั้ง และที่ดินของทหารนี้ ได้มีข้อตกลงระหว่างกองบัญชาการทหารสูงสุด กับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานว่า แต่ละครอบครัวจะสามารถมีที่ทำกินได้ไม่เกินคนละ 15 ไร่ ซึ่งก็เป็นความสามารถของแต่ละครอบครัวที่จะบุกเบิกที่ทำกินในพื้นที่ที่กำหนดไว้ (เป็นมติคณะรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2515 แต่ได้รับการบอกเล่าจากทั้งสองฝ่าย ยืนยันกันว่ามีข้อตกลงแบบนี้จริง) และที่ดินที่ทางทหารสงวนไว้ใช้ประโยชน์ ทางทหารโดยให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกิน มีทั้งสิ้น 155,355 ไร่

ช่วงที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2526-พ.ศ. 2538 คือช่วงที่กลุ่มอดีตทหารจีนเหล่านี้ หลังได้รับสัญชาติไทยแล้ว ซึ่งดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2521-2527 โดยมียังคงตรวจสอบต่อเนื่องจนปี พ.ศ. 2533 แต่หลังจากนั้นก็ไม่มีควมสืบหน้าเพิ่มเติมในเรื่องการให้สัญชาติไทยแก่กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัวโดยหลังปี พ.ศ. 2538 แล้วไม่มีการดำเนินงานเรื่องสัญชาติอีกเลย

ในช่วงเวลานี้ได้มีความช่วยเหลือจากรัฐไทยและความร่วมมือจากต่างประเทศ โดยเฉพาะได้วัน ในการทำมาหากิน เช่น การมีโครงการเกษตรกรรม โครงการเลี้ยงสัตว์ ทุนการศึกษาเยาวชน โครงการแหล่งน้ำ โครงการสร้างที่พักอาศัยเป็นต้น รวมถึงการทำให้พื้นที่ของดอยแม่สลอง บ้านสันติคีรีเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวที่สำคัญโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เริ่มต้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 แล้ว ดังนั้นแต่ละพื้นที่ของที่ดินใช้ประโยชน์ทางทหารนั้น มีลักษณะและพัฒนาการที่แตกต่างกันไป ตามการคัดสรรของผู้คนที่อาศัยอยู่และการช่วยเหลือจากภายนอก เช่น พื้นที่บ้านแม่สลอง เลือกที่จะเน้นการปลูกชาและการท่องเที่ยว

พื้นที่ของบ้านหลวง บ้านถ้ำจอบ บ้านผาตั้ง และบ้านแม่แอบ กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเลือกที่จะปลูกผลไม้ยืนต้นเมืองหนาวที่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลไทยผ่านความช่วยเหลือจากประเทศไต้หวัน โดยให้เหตุผลว่าไม่ต้องยุ่งยากในการหาแรงงานมาเก็บผลผลิตทุกวัน เช่น การปลูกชา เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นชายแดนที่ยังมีการสู้รบอยู่

ส่วนบ้านแกน้อย กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเลือกที่จะปลูกผักและพืชล้มลุก และอีกกลุ่มหมู่บ้านเลือกที่จะใช้ที่ดินในการทำนกอาศัยเป็นหลัก เช่น ที่บ้านอรุโณทัย (แต่ก็มีการปลูกมะม่วงเป็นผลผลิตหลัก) โดยเป็นช่องทางค้าชายแดนเดิม คือช่องทางก๊วผาวอก (ปัจจุบันได้ปิดดำเนินชั่วคราว)

ช่วงที่ 4 ระหว่างปี พ.ศ.2538-2551 เป็นช่วงเวลาที่มีการผ่อนปรนการควบคุมจากทหาร เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงความรับผิดชอบจากหน่วย ลก 327 (พ.ศ. 2527-2534) กองทัพภาค 3 (ที่รับงานต่อจาก หน่วยบก 04 (พ.ศ. 2518-2514) ที่ถูกยุบไปเมื่อ พ.ศ. 2514) มาเป็นกองบัญชาการกองทัพไทย และได้มอบหมู่บ้านทั้งหมดให้กับมณฑลไทย ในปี พ.ศ. 2538 ยังคงมีงานเรื่องที่ดินทหารและเรื่องการติดตามผลการแปลงสัญชาติเท่านั้น การลดลงของภารกิจและงบประมาณทำให้ไม่มีการเข้าไปดำเนินงานใดๆ มากนักในส่วนของทหารเป็นระยะเวลาราว 10 ปีถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2552) ประกอบกับรัฐไทยมีนโยบายการกระจายอำนาจ และการพัฒนาเศรษฐกิจที่รุดหน้ามากในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ และมีนโยบายเปลี่ยนสนามรบให้กลายเป็นสนามการค้า ซึ่งชายแดนต่างๆ มีความตื่นตัวทั้งการค้าชายแดนและการท่องเที่ยว ผลในเรื่องการกระจายอำนาจดังกล่าว ทำให้การพัฒนาพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นใหม่ ที่ครอบคลุมพื้นที่ดินของทหารนั้น ตกไปอยู่ในกลุ่มชาวบ้านที่ “มีสิทธิ์ในการลงรับสมัครเลือกตั้งเป็นตัวแทนตามกฎหมาย” ทำให้กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานที่อาศัยอยู่นั้น บางพื้นที่ไม่สามารถมีตัวแทนในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นได้

5.1.2 กลุ่มชาวจีนฮ่ออพยพ

กลุ่มชาวจีนฮ่ออพยพนี้เป็นกลุ่มที่ติดตามกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเข้ามาในประเทศไทย ส่วนหนึ่งเป็นครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติ และอีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านทั่วไป แต่การเดินทางของกลุ่มนี้ จะมีเส้นทางการอพยพที่ไม่เป็นเส้นทางเดียวกับเส้นทางเดินทัพ ด้วยเหตุผลความปลอดภัยของครอบครัวของทหารจีนและครอบครัวที่ไม่เกี่ยวข้องกับทหารจีน โดยกลุ่มนี้บางส่วนได้เข้ามาในเขตประเทศไทยก่อนหน้ากองกำลังทหารจีนคณะชาติ โดยราชการไทยได้ให้ความหมายที่สำคัญสองประเด็นคือ ระยะเวลาที่อพยพ และการทำทะเบียนควบคุมโดย

กระทรวงมหาดไทย ซึ่งแตกต่างจากอดีตทหารจีนคณะชาติที่ทำทะเบียนคุมโดยกองบัญชาการทหารสูงสุด

ราชการไทยได้ให้ความหมาย “จีนฮ่ออพยพ” ไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528 ดังนี้

“จีนฮ่ออพยพ หมายถึงคนจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2493-2504 และ ไม่มีโอกาสกลับไปประเทศเดิมเนื่องจากเหตุผลทางการเมือง และกระทรวงมหาดไทยได้จัดทะเบียนคุมไว้ และหมายรวมถึงผู้สืบสันดานที่เกิดในประเทศไทยแต่ถูกถอนสัญชาติ หรือ ไม่ได้สัญชาติไทย ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ด้วย”

ชาวจีนฮ่ออพยพนี้ได้ตั้งเข้าตั้งถิ่นฐานในลักษณะหมู่บ้าน สำหรับการศึกษาครั้งนี้ได้จัดแบ่งหมู่บ้านเพื่อการวิเคราะห์เป็น 3 ประเภทดังนี้

5.1.2.1 หมู่บ้านครอบครัวทหารจีน

เป็นหมู่บ้านที่ถูกกำหนดขึ้นหลังการสู้รบตามแนวชายแดน จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย หลัง การสู้รบระหว่าง พ.ศ. 2496-2498 เช่น บ้านถ้ำ อำเภอมะสา และบ้านยาง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยบ้านถ้ำและบ้านยาง นี้ เป็นหมู่บ้านของชาวจีน (ฮ่อ) ยูนนาน หมู่บ้านแรกที่ถูกกล่าวถึงในทางราชการไทย โดยในเวลาต่อมาเป็นหมู่บ้านที่ให้ทหารจีนที่มีอายุมาก หรือพิการเข้ามาอาศัยกับครอบครัว กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ได้สัญชาติไทยส่วนใหญ่จากการเป็นเครือญาติของอดีตทหารจีนและการแต่งงานกับคนที่ได้สัญชาติไทย ในกรณีของบ้านใหม่หนองบัว อำเภอยางตลาด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่โดยนายพลหลี เหวิน ฝาน ชื่อที่ดินจากกลุ่มคนพื้นเมืองเดิมเพื่อให้อดีตทหารจีนที่พ้นประจำการและลูกหลานอาศัย ซึ่งเป็นพื้นที่ราบสะดวกในการเดินทางเข้าตัวเมืองเชียงใหม่ หมู่บ้านนี้จึงเป็นกลุ่มของครอบครัวทหารกองทัพที่ 3 จากพื้นที่บ้านถ้ำถือเป็นส่วนใหญ่ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านลักษณะนี้ยังมีอีก เช่น บ้านเวียงหวาย จังหวัดเชียงใหม่ บ้านปากกล้วย อำเภอมะจัน จังหวัดเชียงราย

ทั้งนี้ยังมีหมู่บ้านในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกสองหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านรวมไทย และหมู่บ้านรักไทย เดิมชื่อหมู่บ้านนาป่าแฝก บ้านหัวกลาง และต่อมาได้ยุบเลิกหมู่บ้านทั้งสอง และตั้งบ้านแม่ออ เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งหมู่บ้าน ในปี พ.ศ. 2526 ซึ่งเป็นพื้นที่ของอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ที่ อยู่ห่างไกลมากทำให้ทหารไม่สามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิด จึงได้ให้ชาวจีนที่เป็นทหารจีน อพยพเข้ามายังจังหวัดเชียงใหม่ แต่อดีตทหารจีนเหล่านั้นไม่ประสงค์จะอพยพออกจากพื้นที่บ้านแม่ออ ทางกองบัญชาการทหารสูงสุดจึงคัดสองหมู่บ้าน ออกจากหมู่บ้านอดีตทหาร

จีนที่ต้องดูแล และเมื่อผู้วิจัยได้สอบถามกับพันเอกกาญจนะ ถึงสาเหตุของการที่ทหารจีนคณะชาติที่ยังต้องคงอยู่ในสองหมู่บ้านดังกล่าวคือ สองหมู่บ้านเป็นช่องทางการค้ามรกต และพลอยจากพม่า ที่ครอบครัวนายพลหลี เหวินฝาน ทำธุรกิจเพื่อที่จะนำเงินมาดูแลกองทัพที่ 3 และใช้จ่ายในการซื้อที่ดินโดยพันเอกกาญจนะได้อธิบายเหตุการณ์ดังนี้

“บ้านแม่ออ จริง ๆ แล้วอยู่บ้านนาป่าแฝก แล้วกลุ่มทหารจีนก็ย้าย ทางเราไม่อยากจะกระจายมาก เราไม่มียานพาหนะที่จะไปดูแลได้ครบ เพราะว่าพอตอนหลังพอทหารคู่นี้ ทหารไม่ได้คุมแบบพลเรือนนะ ได้จัดหน่วยเจ้าหน้าที่เป็นชุด เป็นนายทหารนายตำรวจ และก็มีเจ้าหน้าที่กำลังพล เจ้าหน้าที่การข่าว เจ้าหน้าที่ครูสอนหนังสือไปพัฒนาเค้าเลย ตั้งแต่เกิด จนตาย ทำหน้าที่เหมือนนายทะเบียนทุกอย่างตามหมู่บ้าน ในเมื่อมีหมู่บ้านกระจัดกระจายแล้วคนไม่มาก เราก็บอกนายพลหลี (หลี เหวิน ฝาน :ผู้วิจัย) นายพลหลีเค้ารับผิดชอบด้านนี้อยู่ เขาไปตั้งหน่วยทหารตรงนั้นไว้ทำไม ที่จริงมันเป็นช่องทางไง ช่องทางค้าหยก ช่องทางประเทศมันมีมาก แต่ว่าช่องทางที่มันใช้มันก็มีเป็นจุดๆ เพราะก่อนนั้น ไม่ว่าจะเป็นหยกนายพลหลี หยกขุนล่า สารพัดหยกมาจากนั้นมาก หมู่บ้านอย่างนี้ทางเราบอกว่าเล็กเถอะ เพราะทหารดูแลไม่ถึงเราต้องใช้ ฮ. บินไปตั้ง 10 กว่าจุด บางทีทหารก็ไม่ไหวเหมือนกัน ขนาดเรามี ฮ. 2 ตัว งานมันเยอะ ใจ ค่ะไม่ถึง เราใช้วิทยุแล้วเจ้าหน้าที่ไปอยู่นั้นก็ใช้วิทยุ เราก็ขอรด จริงๆ แล้วเขาก็ไม่ยอมกลับ เราขอให้มารวมกันอยู่ที่ถ้ำจ๊อบหรือที่บ้านหนองอูก (อรุโณทัย) เค้าก็ไม่อยากกลับ มันก็อย่างว่า คงจะต้องหาสตางค์ เพราะเขาก็ทำมาหากิน ” (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2552)

ดังนั้นหมู่บ้านแม่ออนี้จึงไม่อยู่ในการควบคุมของกองบัญชาการทหารสูงสุด แต่อยู่ในการดูแลของกระทรวงมหาดไทย จึงขอกำหนดให้เป็นหมู่บ้านชาวจีนอพยพ ตามนิยามของประเทศไทย

5.1.2.2 หมู่บ้านชาวจีนยูนาน

หมู่บ้านเหล่านี้แม้ว่าจะมีอดีตทหารจีนคณะชาติอาศัยอยู่ แต่ก็ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางทหารของทหารจีนคณะชาติมาก่อน เป็นหมู่บ้านที่เป็นชาวจีนยูนานที่เป็นชาวบ้าน และมักเป็นพื้นที่ของการหาเสบียง และเกณฑ์ผู้ชายยูนานไปเป็นทหาร ดังนั้นหมู่บ้านเหล่านี้จึงไม่ใช่อะไรที่เกี่ยวกับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ ในการศึกษาครั้งนี้จึงขอยกตัวอย่างกรณีหมู่บ้านวาวี ดังนี้

เดิมหมู่บ้านวาวีจัดตั้งขึ้นเป็นหมู่บ้านอย่างไม่เป็นทางการ โดยชาวมูเซอเป็นผู้บุกเบิกพื้นที่เดิม โดยเข้ามาตั้งหลักแหล่งก่อน เมื่อมีชาวจีนจากมณฑลยูนานเข้ามาตั้งถิ่นฐาน จึงมีชื่อเรียกหมู่บ้านเริ่มแรกว่า บ้านสา่งนุ แล้วมาเปลี่ยนเป็นบ้านวาวีในภายหลัง และในพื้นที่ของบ้านวาวีนี้เป็นส่วนหนึ่งของไร่ “ป่าเมี่ยง” (ภาษาล้านนา) เป็นต้นชาพันธุ์พื้นเมือง แต่สำหรับชาวจีนยูนานนั้น

เมื่องหมายถึง “ตันซา” ที่ชาวจีนยูนนานรู้จักดี ขณะที่ยังตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีน เป็นเครื่องคัมในวัฒนธรรม และเป็นพืชเศรษฐกิจ

ดังนั้นเมื่อมีการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนที่มีภูมิประเทศใกล้เคียงกับที่อยู่ดั้งเดิมในประเทศจีน และมีพืชเศรษฐกิจ เช่น ชา ประกอบกับหมู่บ้านวาวิเป็นแอ่งกระทะที่เป็นศูนย์รวมของลำนํ้าธรรมชาติ 4 สาย มาบรรจบกัน จึงเป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ และเป็นสถานที่ซึ่งสัตว์ป่าลงมาหาอาหาร คำว่า “วาวิ” ซึ่งเป็นภาษามูเซอ หมายความว่า “แหล่งอาหารหมูป่า” จากข้อมูลที่กล่าวมาแล้วจึงเห็นว่าทำไม หมู่บ้านวาวิ จึงเป็นหมู่บ้านที่มีเศรษฐกิจเติบโตมากกว่าหมู่บ้านข้างเคียง เนื่องจากความอุดมสมบูรณ์นั่นเอง

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่บ้านวาวินั้น เป็นความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ทางเศรษฐกิจ กล่าวคือ ป่าเมืองซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตวัฒนธรรมล้านนา ใช้ต้อนรับแขกที่มาเยือนโดยใช้ใบเมี่ยงในการนั่งเพื่อการผลิตเมี่ยง โดยต้นเมี่ยงสำหรับชาวมูเซอแล้วไม่มีประโยชน์มากกว่าพืชไร่ที่เป็นอาหารเลี้ยงชีพ ชาวมูเซอเป็นผู้ใช้วัฒนธรรมการเกษตรทำไร่แบบไร่หมุนเวียนตลอดจึงไม่สนใจต้นเมี่ยง

คนจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาใหม่ สนใจเมี่ยงในฐานะ “ชา” ซึ่งเป็นเครื่องคัมในวัฒนธรรมของตนเอง แต่ใช้เฉพาะยอดอ่อนในการผลิตชา และใช้การค้าทางไกลที่ตนเองชำนาญขนส่งชาไปขายในตัวเมือง ดังนั้นพื้นที่บ้านวาวิ จึงไม่ได้เป็นอุปสรรคในการที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์และพึ่งพากัน จนกลายเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ และมีเศรษฐกิจหลักคือชาพันธุ์พื้นเมือง และชาพันธุ์อุหลงที่นำเข้ามาใหม่ ด้วยความช่วยเหลือจากประเทศได้วัน

ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านวาวิกับหมู่บ้านอื่น ๆ นั้นเป็นแบบผ่านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับเมืองใหญ่ กล่าวคือ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในเขตจังหวัดเชียงราย แต่ก็มีการเชื่อมต่อกับทางจังหวัดเชียงใหม่ได้ไวกว่าการเดินทางไปจังหวัดเชียงราย ดังนั้น เศรษฐกิจของบ้านวาวิ จึงขึ้นกับการค้าขายระหว่างอำเภอฝาง อำเภอแม่สาย และอำเภอเชียงดาว และตัวเมืองเชียงใหม่มากกว่ามีความสัมพันธ์กับจังหวัดเชียงราย

ในหมู่บ้านวาวิ ถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มชาวจีนยูนนานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันอย่างกลมกลืน ซึ่งหากดูเพียงภายนอกอาจมองไม่เห็นถึงความแตกต่าง ถึงแม้ว่าในหมู่บ้านวาวินี้ มีกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน และนิกายหินยาน มีกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นกลุ่มใหญ่ มีการสร้างมัสยิดและเป็นมัสยิดที่ได้รับการรับรองจากทางราชการไทย หนึ่งในสอง แห่งของจังหวัดเชียงราย และมีกลุ่มคนจีนยูนนานที่นับถือศาสนาคริสต์ด้วย

ในส่วนเรื่องของความแตกต่างระหว่างความเป็นคนจีนยูนนานในหมู่บ้านวีนันมีที่แต่ละคนมีที่มาจากต่างเมือง และมีที่มาจากเหตุผลทางการเมืองแตกต่างกัน กล่าวคือในหมู่บ้านวีนัน มีกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นกลุ่มชาวจีนอพยพในฐานะพลเมืองเข้ามาเป็นจำนวนมากที่สุด และกลุ่มที่เป็นทหารของก๊กมินตั๋ง ซึ่งถูกเรียกตามกฎหมายไทยว่าอดีตทหารจีนคณะชาติ ตลอดจนกลุ่มชาวจีนยูนนานที่อพยพมาจากเมืองโกก้าวในประเทศพม่า

5.1.2.3 หมู่บ้านชาติพันธุ์

ในกรณีของบ้านห้วยไคร้ จังหวัดเชียงรายนั้น เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเรียกว่า หมู่บ้านเพื่อพราง¹⁶ ของอดีตทหารจีนคณะชาติ หมู่บ้านเหล่านี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อพยพเข้ามาในดินแดนประเทศไทยมาก่อนหน้าอดีตทหารจีนคณะชาติไม่นานนัก กลุ่มหมู่บ้านนี้เป็นพื้นที่พักของทหารจีนคณะชาติและครอบครัว ที่ผู้ชายชาวจีนยูนนานที่เป็นทหารนั้นได้แต่งงานกับคนพื้นเมืองชนเผ่าต่าง ๆ เช่น ไทใหญ่ กลุ่มตระกูลไทต่าง ๆ และกลุ่มคนบนพื้นที่สูงจากประเทศจีน แล้วให้ครอบครัวเดินทางเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านเหล่านี้กับเครือญาติก่อนสักกระยะหนึ่ง และตัวเองนั้นก็เดินทางเข้ามาอาศัยแบบ “ไม่มีตัวตน” คือมีชีวิตแบบไม่ทำงานอย่างเปิดเผยและไม่ออกสมาคมกับภายนอกหมู่บ้าน อยู่แต่ในกลุ่มของตนเอง เล่นไพ่จนกระเจกหรือการค้ำของต้องห้าม ขณะที่อาศัยในหมู่บ้าน ภรรยาและลูกมีหน้าที่ในการหาอาหารเลี้ยงดูระหว่างเล่นไพ่ การพักในหมู่บ้านจะเป็นการอาศัยอยู่ระยะเวลาช่วงสั้น ๆ ในแต่ละปี ในบางช่วงนั้นผู้ชายจะหายไปจากหมู่บ้านเป็นระยะเวลานานๆ ตามภารกิจของทหารจีน โดยมีช่วงท้าย ๆ ของสงครามเย็นจะมีผู้ชายที่พิการจากการสู้รบเป็นจำนวนมากในหมู่บ้าน

ดังเช่นกรณีของผู้ให้ข้อมูลสำคัญสองคนดังต่อไปนี้

กรณีของเลห์ล่า ซึ่งเป็นลูกของอดีตทหารจีนคณะชาติ ได้เล่าถึงชีวิตของตนเองและบิดา ดังนี้

“บิดาคิดฉันเป็นทหารจีนคณะชาติ ที่ตั้งฐานทัพในรัฐฉาน และได้เข้ามาในหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มคนไตหย่า ที่คุณตาคุณยายอาศัยอยู่ และพึงพอใจในมารดาของดิฉันที่มีอายุราว 15-16 แต่คุณยายดิฉันไม่ยอม จึงเอาตัวมารดาดิฉันไปซ่อนไว้ ฝ่ายบิดาจึงโกรธมากและจับตัวคุณตาดิฉันไว้และประกาศว่าถ้าไม่นำตัวมารดาดิฉันมา ให้นำคุณตา ฝ่ายคุณยายจึงยอมให้มารดาดิฉันแต่งงานกับบิดา และคุณยายก็ไม่พูดกับบิดาฉันตลอดชีวิตของคุณยาย

¹⁶ คำว่าเพื่อพรางเป็นศัพท์ที่ใช้ในราชการทหารของไทยในช่วงสงครามเย็น หมายถึงการที่ทหารคนหนึ่งมีชื่อตามเอกสารราชการว่าอยู่ในหน่วยงานหนึ่งแต่ความจริงแล้วเป็นอีกคนหนึ่งทำงานอยู่แทน

ต่อมาบิดาจึงให้ครอบครัวดิฉัน รวมทั้งคุณตาคุณยายเดินทางเข้ามาในประเทศไทย และได้พำนักในหมู่บ้านห้วยไคร้ ซึ่งหมู่บ้านนี้มีชาวไทใหญ่ ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้วประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ และมีบางส่วนเป็นครอบครัวของทหารจีนคณะชาติ

ต่อมาบิดาฉันจึงเดินทางเข้ามาอยู่ด้วยแบบไม่ทำอะไร นอกจากเล่นไพ่จนกระทั่งเจอกับเพื่อน และจะหายไปเป็นระยะเวลานานๆ ระหว่างที่บิดาอาศัยในหมู่บ้านนั้น มารดาต้องคอยดูแลอาหารการกิน และต้องนำไปให้ที่วงไพ่จนกระทั่ง

จากนั้นบิดาฉันก็ได้ภรรยาคนใหม่เป็นชาวไทใหญ่ในหมู่บ้านนี้ดิฉันเรียกว่าแม่เล็ก ในกรณีของชาวไทใหญ่อีกว่าการได้เป็นครอบครัวเดียวกันกับชาวจีน ถือว่ามีหน้ามีตาเป็นอย่างมาก เนื่องจากห้วยไคร้ติดกับบ้านห้วยน้ำซุ่นที่เป็นฐานกำลังกู้ชาติไทใหญ่ ที่ชื่อกลุ่มหนุ่มศึกหาญ ซึ่งทั้งสองกลุ่ม(กับทหารจีนคณะชาติ) นั้นมีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันคือการกลับไปสู่ฐานเดิม” (เลห์ล่า (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2553)

ในส่วนของ ปรีชา นั้นเป็นกรณีของลูกทหารจีนคณะชาติที่อาศัยในหมู่บ้านห้วยไคร้ และไม่ได้รับว่าเป็นคนในวัฒนธรรมจีนยูนนาน ดังนี้

“ตนเองนั้นเป็นลูกของทหารจีน แต่เนื่องจากการเดินทางที่เหนื่อย ทหารจีนก็ได้แต่งงานกับคนพื้นถิ่น เช่น กรณีของพ่อและแม่ แต่จากการเดินทางที่ต้องรอบอยู่ตลอดเวลา ทำให้ครอบครัวไม่สามารถอาศัยร่วมกันได้ ครอบครัวทหารจีนจึงมีเส้นทางเดินที่เป็นคู่ขนานกับกองทัพในเส้นทางปลอดภัยกว่า และเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยที่บ้านห้วยไคร้” (ปรีชา (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

ดังนั้นจะเห็นว่า ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านนั้นมีความเป็นการเมืองเรื่องชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก และส่งผลถึงการปลูกฝังเรื่องความเป็นจีนยูนนาน เช่นกรณีของเลห์ล่า และปรีชาที่จะกล่าวถึงในบทต่อไป เป็นต้น

หมู่บ้านจัดตั้งของรัฐไทย

กรณีบ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย นับเป็นกรณีของหมู่บ้านที่มีการอพยพและจัดสรรที่ดินให้กับกลุ่มชาวจีนยูนนานอพยพ แต่เดิมหมู่บ้านเวียงหมอกนี้เป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เดินทางเข้ามาทางประเทศลาว และตั้งบ้านเรือนที่ในตัวเมืองเชียงของ บริเวณบ้านหัวเวียงติดกับแม่น้ำโขง แต่เนื่องจากปัญหาความมั่นคง ทางราชการจึงขอให้อพยพชาวจีนทั้งหมดมาตั้งหมู่บ้านในหุบเขาเข้ามาภายในดินแดน และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านเวียงหมอก เป็นที่อยู่รวมกลุ่มระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อ่าข่า และลาหู่ แต่เดิมจะมีหมู่บ้านแม่ฮ่อ จากจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่จะต้องย้าย

มาตั้งในเขตจังหวัดเชียงใหม่ แต่กลุ่มผู้นำในหมู่บ้านไม่ยอมย้าย ทางทหารจึงตัดหมู่บ้านแม่ออกจากการดูแลของทหารในที่สุด

5.1.3 กลุ่มจีนฮ่ออิสระ

เป็นกลุ่มที่เข้ามาหลังสองกลุ่มแรก หลังจากยุติการให้สัญชาติแก่สองกลุ่มแรกแล้วราว ปี พ.ศ. 2538 โดยอ้างถึงความเป็นเครือญาติของสองกลุ่มแรกที่ตกค้างในพม่า การเข้ามานั้นได้ใช้ช่องทางพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านชายแดนที่ทหารใช้ประโยชน์บ้าง การลักลอบเข้าเมืองโดยวิธีต่าง ๆ บ้าง กลุ่มจีนฮ่ออิสระนี้ เป็นกลุ่มที่ทางราชการไทยมักอ้างอิงเสมอในเรื่องปัญหาความมั่นคงและสินค้าต้องห้ามที่ผิดกฎหมายของประเทศไทยโดยทางราชการไทยได้ให้ความหมายกำหนดกลุ่มจีนฮ่ออิสระไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมจีนฮ่ออิสระ พ.ศ. 2533 ดังนี้

“จีนฮ่ออิสระหมายถึง คนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ภายหลังการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยมีได้รับอนุญาตตามกฎหมาย และไม่มีโอกาสกลับไปประเทศเดิม ด้วยเหตุผลทางการเมือง และหมายความถึงผู้สืบสันดานที่เกิดในประเทศไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทย หรือไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ได้ร่วมและรวบรวมบัญชีรายชื่อเสนอคณะรัฐมนตรี และเห็นชอบให้กระทรวงมหาดไทยควบคุม จัดทำทะเบียนประวัติ บัตรประจำตัว จำนวน 16,536 คน”

จากคำจำกัดความในประกาศกระทรวงมหาดไทย ดังกล่าวนั้นดูเหมือนว่าจีนฮ่ออิสระจะเป็นจำนวนที่หยุดนิ่ง “เนื่องจากไม่สามารถกลับไปยังประเทศเดิมด้วยเหตุผลทางการเมือง” แต่ความจริงแล้วยังมีการอพยพเข้ามาของชาวจีนยูนนานอย่างต่อเนื่อง มากกว่าจำนวนที่กำหนดไว้เป็นจำนวนมาก ดังเช่นกรณีของ ชันชัน (นามสมมุติ) ผ่านการสรุปความเนื่องจากผู้ให้ข้อมูล ขอร้องไม่ให้มีการบันทึกคำสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ ดังต่อไปนี้

ชันชัน มีพ่อเป็นคนจีนยูนนาน แม่เป็นคนจีนพม่า บรพบุรุษฝ่ายบิดาเป็นมองโกล เข้ามาอยู่ในพื้นที่ยูนนานใกล้เมืองคุนหมิง ขณะนี้ยังมีการติดต่อกันระหว่างญาติที่บ้านเกิดเป็นหนังสือ รายงานการดำเนินงานเรื่องบ้านเกิดที่ยูนนานอยู่ แต่ตัวชันชันเองนั้นไม่เคยไปที่เมืองนี้เลย

บิดาและปู่เป็นคนจีนยูนนานที่เมืองตองยี พม่า เข้ามาที่ท่าจีเหล็ก 27 ปีแล้วมาแล้ว ระหว่างนั้น ถามว่าทำไมไม่เข้ามาในเมืองไทยเลย ชันชันตอบว่า “อีกนิดเดียว” หมายความว่า การตัดสินใจของพ่อที่ยังคงความสัมพันธ์ทางการค้าในเมืองพม่าไว้เป็นหลัก ทำให้ไม่ได้เข้ามาในเมืองไทย ซึ่งคนอื่นๆ นั้นเข้ามาหลายครอบครัว

ชั้นชั้น เกิดที่โรงพยาบาลแม่สาย มีใบเกิดในเมืองไทย จึงสามารถมีสัญชาติไทยผ่านการเกิด แต่ชั้นชั้น ตอนเด็กเป็นคนสองสัญชาติที่เดินทางไปมาระหว่างท่าจี๋เหล็กกับแม่สาย เรียนหนังสือที่ฝั่งไทยมาโดยตลอด จนจบปริญญาตรี ทางสาขาภาษาอังกฤษ และมีเพื่อนที่มีสองสัญชาติอย่างนี้อีกจำนวนหนึ่งในโรงเรียนแม่สายประสิทธิ์ศาสตร์

ภาษาญูนนานนั้นจะใช้ที่บ้านโดยพูดกับพ่อ แต่สำหรับแม่พูดภาษากลาง และใช้ภาษากลางกับเพื่อน คนจีนด้วยกัน การใช้ภาษาญูนนานนั้นจะต้องเลือกใช้สำหรับคนที่สนิทจริงๆ ที่สามารถพูดญูนนานได้ การพูดญูนนานจึงไม่อยู่ในชีวิตนอกบ้าน (ชั้นชั้น(นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2553)

ชาวจีนญูนนานในสามกลุ่มดังกล่าวข้างต้นนี้ มีการผนวกรวมกลุ่มมุสลิมเข้าไว้ด้วยกัน เนื่องจากการเกื้อกูลพึ่งพากันในการสร้างความเป็นปึกแผ่นขององค์กรทางสังคมของผู้อพยพย้ายถิ่น ทำให้ดูเหมือนว่ามีความกลมกลืนระหว่างความเป็น “ชาติพันธุ์จีนญูนนาน” ด้วยกันเอง โดยการใช้ภาษาจีนญูนนานที่มีความแตกต่างจากภาษาจีนกลาง รวมทั้งการผลักดันในกลุ่มหมู่บ้านที่จะศึกษาภาษาจีนกลางที่ผ่านการช่วยเหลือจากประเทศได้วัน

แต่ความแตกต่างระหว่างกันเองนั้นเป็นเรื่องที่เข้าใจภายในกลุ่มจีนญูนนานด้วยกันเอง แม้กระทั่งภาษาของกลุ่ม “หุย” (จีนญูนนานมุสลิม) นั้นก็มีคำศัพท์ภาษาจีนเฉพาะที่ใช้ในศาสนาที่ “คนนอกศาสนา” ถึงแม้ว่าเป็นคนจีนญูนนานด้วยกันไม่เข้าใจ ประกอบกับการอธิบายแหล่งกำเนิดชนชาติว่า กลุ่มจีนญูนนานมุสลิมเองนั้นมาจากดินแดนที่เป็นแหล่งกำเนิดศาสนาอิสลาม ดูล้ายกับจะกล่าวว่าเป็นกลุ่มมุสลิมสายตรง และแตกต่างกับชาวจีนญูนนานที่เป็น “ฮั่น”

5.2 รัฐไทยกับการจัดระเบียบชาวจีนญูนนาน (จีนฮ่อ)

เป้าหมายของรัฐชาติคือการที่ต้องผนวกรวมคนที่มีความหลากหลายเข้าไว้ด้วยสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้น เพื่อให้ผู้คนเหล่านั้นมีความสำนึกเป็นพลเมือง และสร้างความแตกต่างกับกลุ่มคนที่ไม่เป็นพลเมืองของรัฐ ดังนั้นเมื่อมีกลุ่มคนพลัดถิ่นที่เป็นกองกำลัง และกลุ่มพลเรือนจากประเทศจีนเข้ามาในราชอาณาจักรนั้น รัฐไทยจึงต้องมีการกำหนดสถานะให้มีคำเรียกชื่อที่รัฐสามารถเข้าใจได้ ดังนั้นจึงใช้คำดั้งเดิม เรียกคนเหล่านั้นว่า จีนฮ่อ และเรียกตนเองว่า คนจีน หรือคนจีนญูนนาน และเมื่อได้รับสัญชาติไทยแล้วเมื่อจะประกาศตนเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยก็จะพึงพอใจที่จะกำหนดตนเองว่าเป็นคนไทยเชื้อสายจีนญูนนาน อีกด้วย

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการปรับตัวเข้าหากัน ระหว่างรัฐไทยกับชาวจีนญูนนานนั้น ในการวิจัยนี้จึงนำการรวบรวมปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐไทยกับชาวจีนญูนนานที่รวบรวมโดย กองบัญชาการ

กองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท., 2545, หน้า 14-30) เป็นหลักซึ่งครอบคลุมปัญหาได้มากที่สุด เนื่องจากเป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลกลุ่มชาวจีนกลุ่มนี้มาโดยตลอดกล่าวโดยสรุปคือ ปัญหาในอดีต ครั้งเมื่อมีการสู้รบระหว่างชายแดนไทย พม่า จีนมีปัญหาเรื่องการลักลอบขนอาวุธและการค้าสินค้าต้องห้าม เช่น ฝิ่น การรับจ้างขนส่งฝิ่น การเก็บภาษีฝิ่น จากกลุ่มทหารจีนที่เป็นกองกำลังพลัดถิ่น

ส่วนปัญหาในปัจจุบัน (พ.ศ. 2545 จนถึง พ.ศ. 2552) แบ่งเป็นประเด็นเพื่อการจัดระเบียบของประเทศไทยได้ 4 ประเด็นดังนี้

5.2.1 การจัดระเบียบเพื่อกำหนดสถานภาพบุคคลในการกลายเป็นไทย

การกำหนดสถานภาพบุคคลของชาวจีนยูนนานนั้นมีการขอสัญชาติไทยโดยเริ่มกลุ่มแรกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา ทั้งนี้การขอสัญชาติไทยนั้นเป็นเฉพาะกลุ่มผู้นำและผู้มีสถานะทางสังคมเท่านั้น แต่เมื่อกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานนั้น ได้เข้าร่วมกิจการทหารในการเข้าร่วมรบกับทหารไทยในพื้นที่เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และพื้นที่ผาตั้ง จังหวัดเชียงรายเป็นผลสำเร็จ ทางรัฐบาลโดยกองบัญชาการทหารสูงสุดได้เสนอขอที่จะให้สัญชาติไทยเป็นการตอบแทน ดังนั้นกระบวนการ “ให้สัญชาติไทย” จึงเกิดขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม กระบวนการนี้มีมาตั้งแต่พ.ศ.2518 และคณะรัฐมนตรีได้มีมติเรื่องสัญชาตินี้ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2521 โดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้ (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546, หน้า 306-309)

5.2.1.1 ให้สัญชาติแก่ผู้บาดเจ็บและทุพพลภาพ เนื่องจากการรบบ่วมกับทหารไทย โดยกลุ่มบุคคลเหล่านี้ไปตั้งหมู่บ้านที่ บ้านแม่แอบ บ้านผาตั้ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 โดยรวมครอบครัวของทหารเหล่านั้นด้วย ทั้งนี้ต้องมีความประพฤติดี และไม่เคยต้องโทษ

5.2.1.2 ให้สัญชาติแก่ผู้อาศัยและประกอบอาชีพสุจริต อยู่ในความควบคุมของกองบัญชาการทหารสูงสุด ที่มีหนังสือสำคัญ มีถิ่นที่อยู่ชัดเจน และใบสำคัญต่างด้าว ถ้าอาศัยอยู่ครบ 5 ปี และมีความประพฤติดี ก็ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตรวจสอบและให้สัญชาติไทยเป็นรายบุคคล

คณะกรรมการที่ตั้งขึ้นได้ดำเนินงานระหว่างปี พ.ศ. 2521-2527 มีจำนวนที่เสนอเข้ามาจำนวน 13,728 คน มีคนที่ได้รับสัญชาติไทยระหว่างที่ บก.04 เป็นหน่วยงานควบคุม จำนวน 2,905 คนไปแล้ว ทั้งนี้มีจำนวนคนที่คณะกรรมการต้องพิจารณาตรวจสอบให้สัญชาติในกรณีที่ 1 จำนวน 5,179 คนและในกรณีที่ 2 จำนวน 8,549 คน ทั้งนี้ การดำเนินงานให้กับบุคคลที่มีสิทธิในการให้สัญชาติประเภทที่ 1 นั้น ทางคณะกรรมการได้เดินทางไปให้สัญชาติไทยในพื้นที่หมู่บ้าน

และมีการยกเว้นค่าธรรมเนียมในการแปลงสัญชาติ ที่ต้องเรียกเก็บใน จำนวน 50,000 บาท ต่อคน อีกด้วย

การให้สัญชาติแก่อพยพชาวจีนคณะชาติและครอบครัว และประกาศในราชกิจจานุเบกษา จำนวน 3 รุ่น รวม 3,557 คนดังนี้ รุ่นที่ 1 จำนวน 1,002 คน รุ่นที่ 2 จำนวน 879 คน รุ่นที่ 3 จำนวน 1,676 คน แต่จำนวนนี้ยังไม่ถูกต้องกับจำนวนในราชกิจจานุเบกษา ระหว่างปี พ.ศ. 2551-2535 ที่ ประกาศจำนวน 11 ฉบับ มีจำนวน 3,391 คน (กอ.พรท. บก ทท., 2552, หน้า 9) ดังนี้

ตารางที่ 5.2 ประกาศราชกิจจานุเบกษาเรื่องการแปลงสัญชาติของอดีตทหารจีนคณะชาติระหว่าง ปี พ.ศ. 2521-2535

ลำดับ	รายการ	เล่มที่	ตอนที่	ลงวันที่	จำนวน/คน
1	ราชกิจจานุเบกษา	97	101	1 ก.ค. 2523	376
2	ราชกิจจานุเบกษา	98	52	7 เม.ย. 2524	151
3	ราชกิจจานุเบกษา	98	110	7 ก.ค. 2524	471
4	ราชกิจจานุเบกษา	98	116	14 ก.ค. 2524	191
5	ราชกิจจานุเบกษา	99	82	15 มิ.ย. 2525	399
6	ราชกิจจานุเบกษา	100	133	16 ส.ค. 2526	55
7	ราชกิจจานุเบกษา	100	146	13 ก.ย. 2526	397
8	ราชกิจจานุเบกษา	101	99	31 ก.ค. 2527	375
9	ราชกิจจานุเบกษา	102	86	2 ก.ค. 2528	490
10	ราชกิจจานุเบกษา	109	14	23 ม.ค. 2535	78
11	ราชกิจจานุเบกษา	109	19	4 ก.พ. 2535	408
รวม					3,391

จาก. กองอำนวยการพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่ขอใช้ประโยชน์ทางทหารกองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.). (2552). เอกสารรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระเบียบพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหารของกองบัญชาการกองทัพไทย ประจำปีงบประมาณ 2552. เชียงราย: กอง. หน้า 9.

แต่อย่างไรก็ตามยังมีผู้ที่กำลังอยู่ในกระบวนการ และยังไม่ได้สัญชาติคงค้างอยู่จำนวน 8,549 คน ทั้งนี้เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2527 ทางราชการได้มีมติเปลี่ยนแปลงโดยมอบให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ดำเนินการแทน และได้อนุมัติให้รวมถึงกลุ่มจีนฮ่ออพยพพลเรือน ให้มีสิทธิได้รับการแปลงสัญชาติไทย เช่นเดียวกับผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ จึงเป็นการแปลงสัญชาติและให้สัญชาติ ครั้งใหญ่ของประเทศไทย ทั้งนี้ไม่ทราบจำนวนของการแปลงสัญชาติของจีนฮ่ออพยพ ถึงแม้ว่าจะมีการดำเนินงานปรับปรุงแก้ไขระเบียบวิธีการ ในปี พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2533 จนถึงปี พ.ศ. 2539 ยังไม่เสร็จสิ้น (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2546, หน้า 310)

การดำเนินงานเรื่องสัญชาติยังเป็นงานที่คงค้างอยู่จนถึงปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2553) ทำให้อดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานส่วนหนึ่งยังไม่ได้สัญชาติไทย รวมถึงชาวจีนยูนนานอพยพที่ไม่สามารถมีสัญชาติไทยได้ บางส่วนมีสถานะเป็นบุคคลต่างด้าวเข้าเมืองโดยถูกต้องตามกฎหมาย จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามในหมู่บ้านเปียงหลวงโดยพวกเขาเล่าเรื่องเรียนเรื่องสัญชาติ พบว่าชาวจีนยูนนานบางคนต้องไปอ้างเป็นชาวเขา เพื่อที่จะขอมีสัญชาติไทย

การดำเนินงานอย่างล่าช้าของเจ้าหน้าที่ ทำให้บุตรหลานของชาวจีนยูนนานหลายคนต้องเป็นบุคคลที่ไม่มีสถานะใด ๆ ทำให้ประสบปัญหาเรื่อง การเข้ารับการศึกษา การประกอบอาชีพ ไม่สามารถเดินทางออกพื้นที่ควบคุม ถูกจำกัดเสรีภาพ เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม และที่สำคัญเป็นช่องทางทำให้เจ้าหน้าที่ประพฤติดมิชอบ ในช่องว่างกฎหมาย เช่น การข่มขู่และเอื้อประโยชน์เพื่อรับผลตอบแทน (กอ.พรท. บก ทท., 2545, หน้า 15)

ยังมีเรื่องของกระบวนการเป็นพลเมืองไทย เมื่อคนเหล่านี้ได้รับสัญชาติไทยและมีนามสกุลแล้ว เป็นที่สังเกตว่านามสกุลของอดีตทหารจีนคณะชาติ มักจะมีคำขึ้นต้นคล้าย ๆ กันตามพื้นที่ที่ อาศัย เช่น กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติที่มีถิ่นฐานเดิมจากบ้าน ถ้ำจ้อบ (กองทัพบกที่ 3 นายพลหลี่) มักมีนามสกุลที่ขึ้นต้นด้วย “ทวี” (เป็นชื่อของนายทหารไทย) ส่วนที่บ้านแม่สลอง (กองทัพบกที่ 5 นายพลด้วน) นั้นจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “เด่น” “เด่น” “ชีวิน” “เจริญ” และ “ใจ” ส่วนหมู่บ้านแม่แอบ นั้นจะเป็นกลุ่มเดียวกับแม่สลอง คือขึ้นต้นนามสกุลด้วยคำว่า “เด่น” “เด่น” “งาม” บ้านผาตั้งจะขึ้นต้นนามสกุลว่า “ใจ” “เจริญ” “จรัส” “เกษตร”

เรื่องนามสกุลนี้สำหรับอดีตทหารจีนคณะชาติหมู่บ้านอื่น ๆ นั้นนิยมใช้ “แซ่” แบบวัฒนธรรมจีน ส่วนของชาวจีนในหมู่บ้านจีนอพยพและจีนอิสระนั้น มีการเปลี่ยนนามสกุลเป็นภาษาไทยเช่นกัน แต่ไม่มีระเบียบแบบแผนเช่นกลุ่มหมู่บ้านทหารจีนสี่หมู่บ้านที่กล่าวมาแล้ว ทั้งนี้นามสกุลของกลุ่มผู้นำอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น ไม่อยู่ในระบบเนื่องจากมีการได้สัญชาติก่อนหน้าทหารจีน เช่น นายพลด้วน ซี เหวิน (段希文) ใช้นามสกุล “คำลือ” โดยมีที่จากชื่อบรรพบุรุษทางฝ่ายภรรยาในเชียงรุ่ง

นายพลหลี เหวิน ฟาน ใช้นามสกุล “ซัยศิริ” เสธเงิน หรือ เงิน โหมว ชิว(陈茂修)ใช้นามสกุล “ปรีดีพจน์”

5.2.2 การจัดระเบียบเรื่องที่ทำกินในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร

5.2.2.1 พัฒนาการที่ดินใช้ประโยชน์ทางการทหารกับ อดีตทหารจีนคณะชาติและ ลูกหลาน

ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารที่มอบให้อดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานอาศัยทำกินนั้น มีพื้นที่ทั้งหมด 155,355 ไร่ (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, 2546, หน้า 380) ซึ่งได้ขอใช้พื้นที่ป่าจากกรมป่าไม้ในช่วงปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา แต่เดิมนั้นมี 13 พื้นที่ ซึ่งรวมกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านแม่ออ

แต่ต่อมาภายหลังได้ยกเลิกพื้นที่ที่บ้านแม่ออไป จึงเหลือเพียง 12 พื้นที่ แต่เนื่องจากการพัฒนาและการเพิ่มประชากร ทำให้เกิดหมู่บ้านขึ้นใหม่ จึงมีหมู่บ้านในพื้นที่ทั้งหมด 24 หมู่บ้าน และที่น่าสังเกตคือ พื้นที่ที่มีการพัฒนาในทางเศรษฐกิจ จะมีการแบ่งเป็นหมู่บ้านมากมาย กว่าหมู่บ้านอื่น ๆ คือ พื้นที่บริเวณดอยแม่สลอง ซึ่งปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ประกอบด้วยหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ที่มีจำนวนถึง 11 หมู่บ้าน

ผลของการสิ้นสุดสงครามเย็น ทำให้พื้นที่ชายแดนไม่ใช่พื้นที่ที่ต้องห้ามอีกต่อไป โครงการพัฒนาของรัฐไทยในรูปแบบต่าง ๆ ได้เข้ามาจัดการพื้นที่เพื่อผลประโยชน์ บ้างก็ประกาศทับที่ดินใช้ประโยชน์ทางการทหาร บ้างก็พยายามผนวกรวมที่ดินเหล่านี้ไว้ทั้งทางตรง คือกฎหมาย และทางอ้อมด้วยการใช้เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์การพัฒนาโครงการที่เป็นการลดพื้นที่การปลูกฝิ่น บางโครงการเข้าไปตั้งอยู่ในพื้นที่ เพื่อดึงผลประโยชน์ทางการเกษตรไปในฐานะตัวแทนการค้าระหว่างชาวบ้านกับตลาดในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพฯ โดยอ้างถึงการพัฒนา

พื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารที่ขอใช้จากกรมป่าไม้นี้จึงเป็นพื้นที่ของการทับซ้อนของอำนาจต่างๆที่ใช้อำนาจกรมการพัฒนาเข้ามาจัดการพื้นที่ ทั้งเรื่องการเกษตรและการท่องเที่ยว เพราะว่าพื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่นอกเหนือจากอำนาจการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแบบรัฐที่จะ ไม่มีผู้คนอาศัยในเขตป่า เนื่องจากกฎหมายไม่ได้อธิบายไว้ว่า ทหารจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในขณะที่ใช้ประโยชน์อยู่ แต่จะระบุไว้ว่าถ้าต้องการกินพื้นที่ให้กับกรมป่าไม้เมื่อใด ก็ต้องมีพื้นที่ป่าไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ของพื้นที่เท่านั้น

อดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานที่ยังใช้ประโยชน์ในที่ดินนี้ ปัจจุบันได้เห็นผลผลิตจากที่ดินของตนเองจากการพัฒนาที่ดิน ที่ได้รับการช่วยเหลือจากต่างประเทศและรัฐไทยแตกต่างกันมีเพียงพื้นที่แม่สลองเท่านั้น ที่ได้รับผลดีจากการพัฒนา เนื่องจากพื้นที่นี้ในอดีตได้รับการจัดระบบทาง

ทหารให้เป็นกองกำลังสนับสนุน ดังนั้นผู้คนจึงเลือกพืชในการเกษตรที่ต้องเก็บเกี่ยวทุกวันได้เช่น “ชา” และส่งเสริมการท่องเที่ยวได้ (ซึ่งต่อมากลายเป็นพืชและกิจกรรมที่ทำรายได้แก่คนบนดอยแม่สลองเป็นอย่างมาก) เนื่องจากไม่ได้เป็นพื้นที่ชายแดน

แต่สำหรับพื้นที่อื่น ๆ แล้วนั้น ได้เลือกไม้ผลเมืองหนาวที่ขึ้นต้นเป็นพืชหลักในพื้นที่ แต่การปลูกเป็นเพียงการทดลองและเห็นผลในระยะยาว ซึ่งผลของการปลูกนั้นพบว่าไม่ได้ผลผลิตที่ดีและขายไม่ได้ราคา เนื่องจากสาเหตุว่า กลุ่มคนเหล่านี้ไม่ใช่เกษตรกรมาก่อน และมีชีวิตอยู่ในรูปแบบทหารอาสาสมัคร ไม่รู้จักวิธีบำรุงพันธุ์และการคัดสรรพันธุ์พืช และการไม่มีความสามารถทางการค้าที่แตกต่างกับจีนยูนนานพลเรือนอื่น ๆ ตลอดจนพื้นที่ต่าง ๆ นั้นเป็นพื้นที่ที่ต้องให้ผู้คนเหล่านี้ ป้องกันชายแดนและหาข่าวเกี่ยวกับความมั่นคงอยู่ตลอดเวลา จึงไม่มีเวลาทำกินแบบการเกษตรได้ จากการสอบถามแบบไม่เป็นทางการในการลงพื้นที่พบว่า ลูกหลานชาวจีนส่วนใหญ่ออกไปทำงานในเมืองใหญ่ และต่างประเทศเช่นประเทศไต้หวัน หรือมาเลเซีย ในฐานะพนักงานบริษัท มากกว่าเจ้าของกิจการเนื่องจากไม่มีทักษะทางการค้า จึงเป็นข้อด้อยในปัจจุบันของลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติที่อาศัยในพื้นที่ทหาร (แต่ก็ไม่แตกต่างจากอดีตทหารจีนคณะชาติ และลูกหลานที่ได้อพยพออกไปจากพื้นที่ดังกล่าว ตั้งแต่ต้น เช่น ทหารที่ไปอยู่ที่บ้านนาหว้า)

5.2.2.2 ที่ดินใช้ประโยชน์ทางการทหาร กับการกักขังตัวคนให้เป็นสิ่งหลงเหลือจากสงครามเย็น

รัฐไทยมีความภาคภูมิใจในผลงานของตนในประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับของการตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเลเป็นอย่างยิ่ง จากการที่ประสบความสำเร็จในการผนวกรวมและการกลืนกลายชาวจีนโพ้นทะเลให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย และลูกหลานคนเชื้อสายจีนเหล่านั้น สามารถเลื่อนฐานะในสังคมไทยได้อย่างดี ยังคงสามารถที่จะเลือกแสดงความเป็นจีนในโอกาสต่าง ๆ ได้ กระบวนการดังกล่าวนี้ไม่มีความรุนแรงมากนัก และไม่เคยมีการกักขังชาวจีนให้อยู่เฉพาะพื้นที่หรือชุมชนหรือกักบริเวณ หรือจำกัดการเดินทาง (อาจมีบ้างในช่วงคลั่งเชื้อชาติไทยแะระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2) ดังนั้นการใช้นโยบายเดิมที่ประสบความสำเร็จมาใช้กับชาวจีนยูนนานเช่นกัน

ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานนั้นเป็นระบบความสัมพันธ์ที่ต้องมีการควบคุม และรัฐไทยนั้นเป็นรัฐราชการที่มีระเบียบกฎเกณฑ์ทางการปฏิบัติซับซ้อนและมีความเปลี่ยนแปลงนโยบายทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา การกลายเป็นไทยของอดีตทหารจีนคณะชาติจึงใช้วิธี “ช้อยกเว้นทางกฎหมาย” จึงทำได้และรวมถึงการจัดสรรที่ดินทำกินด้วย แต่เนื่องจากการโอนภารกิจเรื่องการควบคุมชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานให้กับมหาดไทยก็ผ่านช้อยกเว้นเช่นกัน แต่สำหรับเรื่องที่ดินนั้นทางทหารยังไม่ได้คืนให้กับทางกรมป่าไม้ซึ่งผู้รับผิดชอบหลัก (พ.ศ. 2553) เนื่องจากติดข้อกฎหมายต่างๆมากมาย และการอ้าง

ความมั่นคงซึ่งเป็น “เรื่องเล่าแม่บท” สำหรับสร้างความชอบธรรมในการดำรงอยู่ของพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร

ดังนั้นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานที่ยังอาศัยอยู่ในที่ดินใช้ประโยชน์ทางการทหาร ไม่ว่าด้วยสาเหตุใดก็ตาม ยังคงถูกทางทหารปฏิบัติให้เป็นชาวจีนที่มีความเป็นคนอื่นในรัฐชาติของไทย ตลอดเวลาของความสัมพันธ์ ที่จะต้องถูกตรวจสอบอยู่เสมอ ไม่ว่าเวลาใด ทั้งเรื่องการครอบครองที่ดิน จำนวนประชากร การทำมาหากิน ปัญหาเรื่องสินค้าต้องห้าม เมื่อเกิดขึ้นจะต้องถูกเพ่งเล็งก่อนเสมอ ไม่ว่าจะทำจริงหรือไม่ คนเหล่านี้จะปรากฏรายชื่อและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับสินค้าต้องห้ามในงานข่าวของรัฐเสมอ

การจัดสรรทรัพยากรของรัฐไทยให้กับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ยังมีประเด็นเรื่องความไม่เท่าเทียม ในประเด็นเรื่องชาติพันธุ์ด้วย ความไม่เท่าเทียมนี้ผ่านระบบความสัมพันธ์และการจัดลำดับชั้นของ ชาติพันธุ์ โดยที่กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้น ได้ถูกทำให้เป็นไทยและมีการปรับตัวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ รัฐไทยในระบบเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี แตกต่างจากกลุ่มที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน และยังคงถูกผูกข้อขาพันธุ์ให้มีความสัมพันธ์กับที่ดินใช้ประโยชน์ทางทหาร ที่ไม่มีวันเป็นของตนเอง อีก ซึ่งเรื่องที่ดินเหล่านี้เป็นผลสืบเนื่องมาจาก การสู้รบระหว่างอุดมการณ์ประชาธิปไตยและ คอมมิวนิสต์ ที่เรียกว่ายุคสงครามเย็น ซึ่งในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ได้จบสิ้นไปแล้ว แต่ยังคงมี สิ่งหลงเหลือจากการดำเนินการที่ยังไม่สามารถปรับตัวในสถานการณ์ปัจจุบันได้เช่นในกรณีที่ดินใช้ ประโยชน์ทางการทหารดังที่กล่าวมาแล้ว

5.2.3 การจัดระเบียบเพื่อสร้างพลเมืองไทยกรณี โรงเรียนจีนโรงเรียนรัฐไทย

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในฐานะคนพลัดถิ่นที่ไม่สามารถกลับประเทศตนเองได้ของชาวจีน ยูนนานนั้น ทางรัฐไทยได้อนุญาตให้บุตรหลานของชาวจีนยูนนานเข้าโรงเรียนของรัฐบาลไทย ตาม ข้อเสนอของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) (สพฐ. ในปัจจุบัน: ผู้วิจัย) เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2515 (กอ.พรท. บก ทท., 2545, หน้า 15) ได้เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจในการสื่อสารที่เป็นหนึ่ง เดียว และการปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นพลเมืองไทยผนวกรวมเข้าไปด้วย

การเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลไทยที่จัดตั้งขึ้นนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นการเรียนเพื่อให้เป็นไป ตามกฎหมายเท่านั้น¹⁷ นักเรียนจะไม่สนใจเรียนในโรงเรียนของรัฐเช่นกรณีของนิสรินจะเห็นสภาพ การเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลเมื่อราวปี พ.ศ. 2533

¹⁷ การเข้าพื้นที่เก็บข้อมูลในโรงเรียนมัธยมสันติคีรี เมื่อ ปี พ.ศ. 2551 พบว่ามีนักเรียนมัธยมที่มา โรงเรียนแล้วจอร์จกรยาขยงค์ไว้ข้างนอกโรงเรียนคือถ้าจอร์จใน โรงเรียนแล้วทางโรงเรียนจะปิดประตู

“การเรียนในโรงเรียนภาคกลางวันนั้นจะเดินไปโรงเรียนอย่างช้า ๆ แวะเก็บผลไม้ที่ออกลูกในสวนข้างทางซ่อนไว้กว่าจะถึงโรงเรียนก็สายครูก็นั่งทำอะไรและการเรียนก็ไม่ได้ตั้งใจมากนักเนื่องจากเรียนเรียนหนักในโรงเรียนจีนตอนเย็นและเลิกเรียนก็รีบกลับบ้านเพื่อที่จะไปเรียนในโรงเรียนจีนต่อ”(นิสรีน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2551)

ภายหลังเลิกเรียนแล้วนักเรียนเหล่านี้จะต้องเข้าเรียนในโรงเรียนจีน ซึ่งสอนหนังสือด้วยภาษาจีนตามแผนการศึกษาแบบไต้หวัน โดยได้รับการช่วยเหลือจากประเทศไต้หวัน การช่วยเหลือเรื่อง การศึกษานี้จะมากน้อยอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับการเมืองในประเทศไต้หวันเองด้วย ถ้าพรรคก๊กมินตั๋งเข้ามาเป็นรัฐบาลไต้หวันการสนับสนุนก็จะมากขึ้น โรงเรียนจีนเหล่านี้มีอยู่แทบทุกหมู่บ้านของชาวจีน ยูนนานตั้งขึ้นโดยกลุ่มผู้นำในหมู่บ้านที่เห็นว่าเด็กเยาวชนจะต้องได้รับการศึกษาแบบจีน เพื่อให้เป็นคนจีนและเพื่อใช้ในการสื่อสารสำหรับการประกอบอาชีพในอนาคต

การที่เยาวชนได้รับการศึกษาในโรงเรียนจีนนั้น เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพอย่างมากของลูกหลานชาวจีนยูนนาน การมีทักษะภาษาจีนนั้น ในช่วงแรกที่ประเทศไต้หวันยังมีการสนับสนุนอย่างเต็มที่กับกลุ่มทหารเก๋านั่น การเรียนภาษาจีน จะสามารถขอรับทุนการศึกษาเพื่อศึกษาต่อยังประเทศไต้หวันได้ และสามารถไปทำงานที่มีเกียรติได้ในประเทศไต้หวัน แต่มาระยะหลังการรู้ภาษาจีนกับการทำงานในประเทศไต้หวันนั้นมีโอกาสเพียงเป็นล่ามภาษาไทย ประจำบริษัทก่อสร้างที่จ้างแรงงานไทยไปทำงานเท่านั้น และการจ้างนี้ก็มิสัญญาเพียงไม่กี่ปีและจะทำต่อเนื่องไม่ได้ ดังนั้นเยาวชนจีนยูนนาน ที่รู้ภาษาจีน มักจะเดินทางเข้ากรุงเทพฯเพื่อที่จะทำงานในบริษัทที่ใช้ภาษาจีน เช่น บริษัทท่องเที่ยวและโรงงานของชาวไต้หวัน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามปัญหาของความก้าวหน้าในอาชีพนั้น ยังไม่สามารถสร้างตัวให้เป็นผู้ประกอบการรายใหญ่ได้ หรือสามารถเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารได้ เนื่องจากภาษาจีนที่เรียนนั้น บางคนเรียนแค่ประมปีที่ 6 บางคนก็เพียงมัธยมปีที่ 3 เมื่อเทียบกับหลักสูตรของประเทศไต้หวัน ดังเช่น นายสมชาย (นามสมมุติ) เป็นคนในหมู่บ้านแม่แอบได้ไปทำงานที่นิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบังและกลับมาเยี่ยมบ้านในเทศการตรุษจีนเมื่อปี พ.ศ. 2550

“การใช้ภาษาจีนในการทำงานนั้น ต้องไปเรียนเพิ่มเติมอีกมากเนื่องจากการเรียนนั้นเป็นเพียงแค่การสื่อสารเป็นภาษาพูด ไม่สามารถเขียนจดหมายหรือการเขียนรายงานที่ใช้ภาษาธุรกิจ หรือภาษาชั้นสูงได้ ซึ่งยากมาก” (สมชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2551)

โรงเรียนไม่สามารถออกจากโรงเรียนได้ก่อนเวลาเลิก และในชั่วโมงเรียนศิลปะที่เป็นชั่วโมงบ่ายจะมีนักเรียนหนีออกจากโรงเรียนผ่านด้านหลังของอาคารเรียนศิลปะไป

เรื่องการไปทำงานต่างถิ่นทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศนั้น หลายคนเมื่อถึงเวลาหนึ่งนั้น ส่วนใหญ่เมื่ออายุราว 40-50 ปี มักจะกลับมายังหมู่บ้าน และให้ลูกเข้ากรุงเทพฯ หรือไปทำงานต่างประเทศเพื่อทำงานแล้วส่งเงินกลับมายังหมู่บ้านแทนเป็นวัฏจักรเช่นนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาภาษาจีนทำให้คนมีโอกาสที่ก้าวหน้า และเดินทางออกจากหมู่บ้านไปหาความสำเร็จ ดังที่ สายเพชร (นามสมมุติ) ในฐานะที่เป็นลูกของอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่ยากจนไม่สามารรถให้ลูกเรียนภาษาจีนในหมู่บ้านได้ กล่าวไว้ว่า “ถ้าเรารู้ภาษาจีนกลาง จะไปได้ไกลกว่านี้” (สายเพชร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2551)

ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2553) โรงเรียนภาษาจีนกลับได้รับความนิยมในฐานะภาษาทางการค้า เมื่อประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนเปิดประเทศ ทั้งที่โรงเรียนจีนเคยถูกควบคุมการศึกษาโดยรัฐ ซึ่งจะไม่ยอมให้มีโรงเรียนที่สอนโดยใช้ภาษาจีนเป็นหลักในรัฐบาล จอมพล ป.พิบูลสงคราม เนื่องจากการสร้างลัทธิชาตินิยมในช่วงเวลาสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา แต่โรงเรียนจีนยังคงตั้งขึ้นมาได้ในพื้นที่ของหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน และกลายเป็นข้อได้เปรียบสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ที่สนใจมองไปยังจีนแผ่นดินใหญ่ และก้าวข้ามเรื่องอุดมการณ์ทางการเมือง

ในความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองที่ยังคงมีอยู่ในกลุ่มผู้อาวุโสยังคงมีผลกระทบต่อคนรุ่นใหม่ในบางเรื่องเช่นการเดินทางไปศึกษายังจีนแผ่นดินใหญ่หรือเรื่องการเขียนตัวอักษรแบบเต็ม (ของเดิม) และแบบย่อ (แบบสาธารณรัฐประชาชนจีน) ทั้งที่คนรุ่นที่ใหม่เองนั้นไม่เห็นว่าอุดมการณ์ทางการเมืองระหว่างก๊กมินตั๋งกับจีนแผ่นดินใหญ่นั้น จะมีผลต่อชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี อีกต่อไป เพราะในอดีต คนรุ่นปู่และรุ่นพ่อนั้น ต้องพึ่งพาอุดมการณ์ทางการเมืองแบบก๊กมินตั๋ง เพื่อการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ทั้งในทางการเมือง และทางเศรษฐกิจต่อพวกเขาในอดีต

แต่สำหรับคนรุ่นใหม่แล้ว ความเป็นจีนนั้นไม่แตกต่างกันเพราะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ทั้งในทางวัฒนธรรม ความรู้ และความสัมพันธ์ระหว่างที่เป็นหนึ่งเดียวของจีนมิให้เห็นในทุกแห่งทั่วโลก ดังนั้นถ้ามีช่องทางในการศึกษาต่อของกลุ่มคนรุ่นใหม่ มักจะมองไปยังสาธารณรัฐประชาชนจีนมากกว่าจะไปประเทศใดหัวนอย่างที่เป็นมาในอดีต แม้ว่าจะถูกคัดค้านจากเครือญาติอย่างหนัก เช่นกรณีของนิสริน (ชาวจีนยูนนานมุสลิมรุ่นที่ 3) แต่สุดท้ายก็สามารถไปเรียนที่สาธารณรัฐประชาชนจีนได้ และมีบางคนได้รับทุนให้เรียนต่อระดับปริญญาเอก¹⁸ ที่สาธารณรัฐประชาชนจีน และมีความก้าวหน้าในการทำงานเป็นที่ยอมรับในสังคมไทย ทำให้เครือญาติที่เคยคัดค้านนั้น ต้องหันมาเปลี่ยนใจหัน มาสนับสนุนและเปลี่ยนทัศนคติในที่สุด

¹⁸ ในการศึกษาพบว่า มี คนจีนยูนนานที่อายุน้อยกว่า 30 ปี จำนวนสองคน ได้รับทุนการศึกษาของทางราชการไทยไปศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกทางภาษาจีน หนึ่งคนและทางคลินิกวิทยาอีกหนึ่งคน ที่สาธารณรัฐประชาชนจีน โดยหนึ่งในสองคนนั้นเป็นลูกหลานของอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่มีตำแหน่งทางทหารในระดับหัวหน้าหรือแกนนำมาก่อน

เหตุและปัจจัยดังกล่าวคงไม่ได้มีเพียงทัศนคติที่เปลี่ยนแปลงของคนรุ่นใหม่ที่มีอายุไม่เกิน 30 ปี เพียงอย่างเดียว แต่มีสาเหตุจากการเมืองด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากทางไต้หวันเองลดความช่วยเหลือชาวจีนยูนนานในประเทศไทยมาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว ตั้งแต่รัฐบาลไต้หวันไม่ได้มาจากพรรคก๊กมินตั๋ง แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าขณะนี้ (พ.ศ. 2553) พรรคที่ครองเสียงข้างมากในรัฐบาลประเทศไต้หวันจะเป็นของพรรคก๊กมินตั๋ง ซึ่งสร้างความยินดีให้กับคนรุ่นปู่และรุ่นพ่อ ในกลุ่มหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่เคยได้รับการช่วยเหลือจากทางประเทศไต้หวันในการสนับสนุนกิจกรรมทั้งทางการเมืองและทางสวัสดิการโดยตลอด แต่ที่ผ่านมานั้นความช่วยเหลือจากรัฐบาลประเทศไต้หวันในขณะนี้ เป็นเพียงเรื่องให้ การสนับสนุนโรงเรียนจีน การกีฬา และเรื่องแรงงานที่ไปทำงานในไต้หวันเท่านั้น¹⁹ ต่างกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กำลังเข้ามามีบทบาทในเวทีโลกทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ และในบางพื้นที่ก็เข้ามามีบทบาทในการฝึกอบรมการสอนภาษาจีนในพื้นที่ของอดีตทหารจีนคณะชาติ ด้วยเช่นที่บ้านแกน้อย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

อุดมการณ์ความเป็นจีนเรื่องโรงเรียนจีนจึงเป็นส่วนหนึ่งของลักษณะของชุมชนชาวจีนยูนนาน ในแบบจีนคณะชาติ ไม่เพียงแต่จะมีโรงเรียนจีนหมู่บ้านในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเมืองเท่านั้น โรงเรียนจีนยังมีอยู่ในหมู่บ้านชาวจีนยูนนานที่เป็นหมู่บ้านชาวจีนอพยพด้วยและโรงเรียนจีนในหมู่บ้านชาวจีนอพยพนี้มีความก้าวหน้าในเรื่องการเรียนการสอนและความน่าเชื่อถือมากโดยสามารถเปิดการสอนได้ถึงระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 เมื่อเทียบกับหลักสูตรของประเทศไต้หวัน แต่เมื่อผู้วิจัยเดินทางเก็บข้อมูลภาคสนามพบว่าโรงเรียนจีนในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเมืองไม่สามารถพัฒนาให้ก้าวหน้าและขยายการสอนในชั้นสูงต่อไปได้ ชั้นสูงสุดที่มีอยู่นั้นคือเทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 3 ของไทยเท่านั้น

สำหรับเยาวชนที่สนใจจะไปเรียนต่อนั้น จะต้องไปเรียนในโรงเรียนจีน ที่ตั้งในหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน และเป็นหมู่บ้านที่ตั้งโดยราษฎรจีนยูนนานอพยพ ซึ่งจะมีอยู่ 3 หมู่บ้านเท่านั้น ที่มีโรงเรียนเปิดสอนเทียบเท่ามัธยมศึกษาปีที่ 6 ของไทย คือที่บ้านนาหวี อำเภอแม่สรวย บ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของ และที่บ้านถ้ำ อำเภอแม่สาย ทั้งสามโรงเรียนอยู่ในจังหวัดเชียงราย (ซึ่งบ้านถ้ำนี้มีโรงเรียนอาชีวศึกษาด้วย) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพื้นที่หมู่บ้านใช้ประโยชน์ทางการเมืองนั้น ไม่ได้ทำให้คนก้าวหน้าในเรื่องอุดมการณ์ความเป็นจีน โดยการเรียนรู้ในโรงเรียนจีนอีกต่อไป

¹⁹ งานในประเทศไต้หวันนั้นไม่ได้มีงานใดๆ เช่นงานในสำนักงานหรือมีทุนการศึกษาเหมือนในอดีตที่ผ่านมาอีกต่อไป งานนั้นเป็นเพียง “คนงาน” ที่เป็นล่ามภาษาจีนให้กับคนงานไทยในไต้หวันเท่านั้น และมีสัญญาเพียงครั้งละสองปี และต้องเว้นระยะหนึ่งก่อนที่กลับไปหาใหม่ได้อีกครั้ง และเมื่อกลับมายังบ้านที่ประเทศไทยแล้ว ถึงจะมีเงินที่เก็บอยู่ก้อนหนึ่งก็จะหมดไป และต้องเริ่มต้นใหม่ ทำให้ค่านิยมคนรุ่นใหม่นั้นเลือกอาชีพที่มั่นคงในเมืองไทยมากกว่าไปไต้หวัน

5.2.4 รัฐไทยการจัดระเบียบชาวจีนยูนนานโดยการออกกฎหมาย

การดำเนินงานเพื่อจัดระเบียบกลุ่มชาวจีนยูนนาน สามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มแรกคือ กลุ่มของอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน มีการจัดระเบียบโดยกองบัญชาการทหารสูงสุด (ชื่อขณะนั้น: กองบัญชาการกองทัพไทย ชื่อปัจจุบัน) และกลุ่มที่สองคือกลุ่มจีนฮ่ออพยพและจีนฮ่ออิสระ โดยกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้รับผิดชอบในการดูแลและจัดระเบียบ การศึกษาเรื่องการจัดระเบียบสามารถแบ่งได้สามระยะคือ

5.2.4.1 ระยะแรกระหว่าง พ.ศ. 2498-2513

การจัดระเบียบของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานนั้น (ตามมติคณะรัฐมนตรีวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2513 ให้อดีตทหารจีนคณะชาติอาศัยในประเทศไทยในฐานะผู้อพยพ) ดังนั้นการดำเนินการจัดระเบียบจึงเป็นไปตามความสัมพันธ์แบบทหารและกองกำลังพลัดถิ่น พื้นที่ที่อดีตทหารจีนคณะชาติอาศัยนั้น เป็นพื้นที่ที่เหมือนกับรัฐซ้อนรัฐจึงมักจะมีการค้าสินค้านำเข้าผิดกฎหมาย และเป็นเขตอิทธิพลนอกประเทศไทย

5.2.4.2 ระยะที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2513-2527

กล่าวคือมติคณะรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ. 2513 นั้นมอบให้ กองบัญชาการทหารสูงสุด รับผิดชอบปลดอาวุธอดีตทหารจีนคณะชาติ และแปรสภาพเป็นพลเรือน โดยให้กระจายอยู่ตามแนวชายแดนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน และมีเหตุผลเพื่อการต่อต้านการแพร่ขยายอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ และในปี พ.ศ. 2516 กองบัญชาการทหารสูงสุดได้ดำเนินการจัดระเบียบพื้นที่ของอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่ตั้งชุมชนขึ้นในลักษณะหมู่บ้านนอกเหนืออำนาจรัฐไทยขึ้น ดังนั้นด้วยเหตุของความมั่นคงในขณะนั้นทาง กองบัญชาการทหารสูงสุดจึงต้องการให้ชุมชนเหล่านี้ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตป่าบนพื้นที่สูงมีความชัดเจนและควบคุมได้ จึงได้ดำเนินการจัดตั้งหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติขึ้น จำนวน 13 หมู่บ้านซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ 5.1 (ต่อมามีการแยกหมู่บ้านย่อยๆ จึงเรียกเป็น “พื้นที่” แทน “หมู่บ้าน”) โดยขอใช้ประโยชน์ที่ดินจากกรมป่าไม้ ผ่านมติคณะรัฐมนตรีที่เสนอโดยฝ่ายความมั่นคง (การอนุมัติเป็นไปอย่างรวดเร็วเนื่องจากรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม และรัฐมนตรีกระทรวงเกษตรฯ เป็นคนคนเดียวกัน) จำนวนทั้งหมด 65,716 ไร่ (แต่ถ้ารวมพื้นที่ที่กันไว้อื่นๆ รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 155,355 ไร่) ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย แต่สำหรับจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นห่างไกลเกินไปดูแลไม่ทั่วถึง จึงยกเลิกและขอให้อดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ที่กำหนดอื่น ๆ แทน แต่ก็ไม่มีการตอบสนองเนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นเส้นทางเดินทางค้าขายของผู้นำอดีตทหารจีนคณะชาติ

การขอพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารนั้น ไม่ได้ให้กลุ่มผู้นำอดีตทหารจีนคณะชาติไปจัดสรรกันเอง แต่กำหนดไว้ว่า ให้แต่ละครอบครัวสามารถมีที่ทำกินได้ไม่เกิน 15 ไร่ต่อครอบครัว และ

ในพื้นที่นั้นต้องมีพื้นที่ส่วนกลางไว้ด้วยจำนวนหนึ่ง ต่อมาได้มีการออกเอกสารแสดงเขตทำกินให้กับอดีตทหารจีนคณะชาติในสองหมู่บ้าน คือ บ้านสันมะกอกหวาน และบ้านสุขฤทัย แต่ต่อมาทราบว่าเอกสารเหล่านั้นใช้เพื่อซื้อขายเปลี่ยนมือกัน จึงยกเลิกการออกเอกสารดังกล่าว การเข้าอาศัยในพื้นที่ดังกล่าวนี้ อดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัวไม่ต้องเสียภาษีที่ดินแต่อย่างใด ดังนั้นจึงเป็นการสร้างปัญหาขึ้นระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่น ในการเข้าไปพัฒนาพื้นที่เป็นอย่างมาก บางพื้นที่ส่งผลถึงความขัดแย้งระหว่างท้องถิ่นกับหมู่บ้านทหารจีนคณะชาติ เช่น ที่หมู่บ้านแม่แอบ อำเภอเชียงแสน เป็นต้น เมื่อ ปี พ.ศ. 2551 ทางกองบัญชาการกองทัพไทย ได้มีความพยายามที่จะยกเลิกพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร เนื่องจากภารกิจความมั่นคงได้หมดไปแล้ว และกำลังดำเนินงานส่งมอบพื้นที่คืนอยู่ในขณะนี้ (พ.ศ. 2553)

แต่เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างอดีตทหารจีน กับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงนั้นเป็นไปแบบอำนาจเชิงอุปถัมภ์ และลำดับชั้นเชิงชาติพันธุ์ จึงมีการเข้ามาพึ่งพาอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นจำนวนมาก และจำนวนของอดีตทหารจีนคณะชาติที่มีสิทธิในที่ดิน จำนวนไม่เพิ่มขึ้นมากตลอดเวลา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2522 จนถึง พ.ศ.2552 แต่จำนวนของกลุ่มคนที่ไม่มีสิทธิในพื้นที่มีมากกว่า ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5.3 สถิติประชากรทหารจีนคณะชาติในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร

จังหวัดเชียงราย	ชื่อหมู่บ้าน	2522	2525	2529	2552
1	สันติคีรี(แม่สลอง)	2,877	2,877	3,769	2,016
2	ห้วยมู ห้วยหม้อ	-	83	429	309
3	แม่แอบ	928	863	628	710
4	ผาตั้ง	698	755	717	674
5	ศิลาแดง	-	-	-	-
จังหวัดเชียงใหม่					
6	สุขฤทัย(หัวเมืองงาม)	288	268	465	702
7	เมืองแหง(ห้วยไคร้)ม่วง เครือ	257	257	188	229
8	เปียงหลวง	877	870	2,403	494
9	แก่งน้อย	991	1014	1405	1061
10	อรุโณทัย(หนองอุก)	1,383	1,396	2,582	1,466

ตารางที่ 5.3 สถิติประชากรทหารจีนคณะชาติในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร

จังหวัดเชียงใหม่	ชื่อหมู่บ้าน	2522	2525	2529	2552
11	สันมะกอกหวาน	400	390	670	363
12	หลวง	343	351	450	158
13	สันติวนา(ถ้ำจ๊อบ)	1,044	1,068	1,184	584

หมายเหตุ. ศิลาแดงได้แยกตัวออกเป็นหมู่บ้านใหม่จากบ้านผาตั้งโดยกลุ่มคนทั้งหมดเป็นกลุ่มม้ง

ในปี พ.ศ. 2552 ยังมีอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน ที่ยังไม่ได้สัญชาติไทย 2,443 คน และยังมีอดีตทหารจีนที่เคयरบ มีชีวิตอยู่จำนวน 284 คน

ตารางที่ 5.4 การเปรียบเทียบ จำนวนอดีตทหารจีนคณะชาติกับกลุ่มคนชาติพันธุ์อื่นๆในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร ปี พ.ศ. 2552

เรียงราย	ชื่อหมู่บ้าน	จำนวน ทอช และลูกหลาน	จำนวน ประชากรรวม	จำนวนชาติพันธุ์อื่น	มากกว่า + น้อยกว่า -
1	สันติคีรี (แม่สลอง)	2,016	5,484	3,468	-1,452
2	ห้วยมู ห้วยหม้อ	309	889	580	-271
3	แม่แอบ	710	2,951	2,241	-1,531
4	ผาตั้ง	674	1,842	1,168	-494
5	ศิลาแดง	-	633	-	-
เชียงใหม่					
6	สุขฤทัย (หัวเมืองงาม)	702	750	48	+654
7	เมืองแหง (ห้วยไคร้) ม่วงเครือ	229	380	151	+78
8	เปียงหลวง	494	1,508	1,014	-520
9	แก่น้อย	1,061	2,988	1,927	-866
10	อรุโณทัย(หนองอูก)	1,466	8,597	7,131	-5,665
11	สันมะกอกหวาน	363	438	75	+288
12	หลวง	158	725	567	-409
13	สันติวนา(ถ้ำจ๊อบ)	584	3,420	2,836	-2,252

จากตารางที่ 5.4 ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้น มีจำนวนมากกว่าอดีตทหารจีนคณะชาติ ยกเว้นสองหมู่บ้าน คือ สุขฤทัยและสันมะกอกหวานเท่านั้น ที่มีอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานจำนวนมากว่า

ดังนั้นการจัดระเบียบของการครอบครองที่ดินก่อนการส่งมอบพื้นที่นั้น จึงต้องมีการสำรวจโดยกรมแผนที่ทหาร ซึ่งได้เข้าดำเนินการจัดทำเขตครอบครองที่ดินในทุกพื้นที่ และดำเนินการเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2553 เพื่อที่จะส่งมอบที่ดินคืนแก่กรมป่าไม้ต่อไป

ในระยะที่สองนี้เองที่มีมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2521 ให้กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติได้รับการเปลี่ยนสถานะจากผู้อพยพ มาเป็นคนต่างด้าวเข้าเมืองโดยชอบด้วยกฎหมาย และมีการให้สัญชาติเป็นราย ๆ จากกรณีที่ช่วยรบร่วมกับทางราชการในครั้งที่มีการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ (กอ.พรท. บก ทท., 2545, หน้า 18)

5.2.4.3 ระยะที่สามระหว่าง พ.ศ. 2527-ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553)

เป็นระยะเวลาที่ปัญหาเรื่องอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานรวม ถึงจีนยูนนาน อพยพ และจีนยูนนานอิสระ ได้ผนวกรวมกันเป็นการบูรณาการการแก้ปัญหา และการจัดระเบียบอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน รวมถึงจีนผู้อพยพ จีนฮ่ออิสระ ร่วมกันระหว่างกระทรวงกลาโหม กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ ด้วยการแปลงสัญชาตินั้น ได้ส่งมอบให้กระทรวงมหาดไทย ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2527 และทางกองทัพบก (โดยกองทัพบกที่ 3) ซึ่งเข้ามารับผิดชอบต่อกองบัญชาการทหารสูงสุดระยะหนึ่ง (พ.ศ. 2527-2534) และได้มีการโอนหมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติให้กับกระทรวงมหาดไทย ในปี พ.ศ. 2529 จำนวน 11 หมู่บ้าน และ ปี พ.ศ. 2538 อีกสองหมู่บ้าน และการดำเนินงานของฝ่ายทหารโดยกองบัญชาการทหารสูงสุด ยังคงมีเรื่องที่ดินที่ยังคงค้างและเรื่องติดตามการให้สัญชาติเท่านั้น จึงทำให้การเข้าติดตามควบคุมดูแลอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานไม่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ทางฝ่ายกระทรวงมหาดไทยนั้น เมื่อได้รับมอบภารกิจในการโอนกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร ก็ได้มีการออกระเบียบกระทรวงมหาดไทยขึ้น เพื่อทำการควบคุมและจัดระเบียบทั้งอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานจีนผู้อพยพ จีนฮ่ออิสระ รวมถึงการให้ความหมายและสถานภาพ แนวทางปฏิบัติ รวมถึงบริเวณที่ควบคุม จึงได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ และจีนผู้อพยพ พ.ศ. 2528 ขึ้น และให้ยกเลิกระเบียบว่าด้วยการจัดทำรายชื่อบุคคลในบ้าน ทะเบียนประวัติและหนังสือสำคัญประจำตัวจีนผู้อพยพ ดังมีวัตถุประสงค์และอำนาจในระเบียบดังนี้

“เนื่องจากคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน พ.ศ. 2527 กำหนดให้กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานหลักในการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ และจีนฮ่ออพยพที่อาศัยอยู่ใน จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ประกอบกับคณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2528 มอบอำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย กำหนดระเบียบและแนวทางในการ ควบคุมบุคคลดังกล่าว โดยอาศัยความตามมาตรา 17 แห่งพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ฉะนั้น เพื่อให้การควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และ สอดคล้องกับสำนักงานกลางทะเบียนราษฎร กระทรวงมหาดไทยจึงวางระเบียบว่าด้วยการทะเบียน และการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ” (กระทรวงมหาดไทย, 2528)

สาระสำคัญของระเบียบนี้กล่าวถึงวิธีการควบคุมและการจัดทำทะเบียนให้สอดคล้อง เป็นระบบเดียวกับทะเบียนราษฎรที่มีอยู่ โดยกำหนดเขตควบคุมไว้ในประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดเขตควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528 การออกจากเขตควบคุม ต้องมีการขออนุญาตจากเจ้าพนักงานที่มีหน้าที่ รวมถึงการรายงานตัวของบุคคลในระเบียบนี้ ที่มี อายุตั้งแต่ 12 ปี ขึ้นไป ทุก ๆ 3 เดือน ต่อนายทะเบียนท้องที่ และรายงานจำนวนที่เปลี่ยนแปลงของ อดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ ทุก ๆ 10 เดือน

ต่อมากระทรวงมหาดไทยได้ออกระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการควบคุมจีน ฮ่ออิสระ พ.ศ. 2533 ขึ้น มีเนื้อหาสาระเดียวกันกับระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียน และการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528

สำหรับเขตควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพนั้น ได้มีประกาศ กระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดเขตควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ และจีนฮ่ออพยพ ประกาศ ณ วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528

ตารางที่ 5.5 การเปรียบเทียบพื้นที่ควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ

จังหวัด	เขตควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ	เขตควบคุมจีนฮ่ออพยพ
เชียงใหม่	อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด อำเภอเชียงดาว กิ่งอำเภอเวียงแหง	อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮาด อำเภอเชียงดาว กิ่งอำเภอเวียงแหง
เชียงราย	อำเภอแม่จัน อำเภอเชียงแสน อำเภอเชียงของ	อำเภอแม่จัน อำเภอแม่สาย อำเภอเชียงของ อำเภอแม่สรวย
แม่ฮ่องสอน	อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย	อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย

การกำหนดเขตการควบคุมนี้ไม่ได้กำหนดสำหรับจีนฮ่ออิสระไว้ และพื้นที่ของเขตควบคุมทั้งสองแตกต่างกัน โดยเขตควบคุมของจีนฮ่ออพยพนั้นมีจำนวนมากกว่า และจากระเบียบและประกาศดังกล่าว ได้จัดทำบัตรประจำตัวของอดีตทหารจีนคณะชาติ จีนฮ่ออพยพ จีนฮ่ออิสระ ดังนี้

1. บัตรประจำตัวอดีตทหารจีนคณะชาติ

ภาพที่ 5.1 บัตรประจำตัวอดีตทหารจีนคณะชาติ

2. บัตรประจำตัวเงินส่ออพยพ

The image shows two forms related to the Thai Money Laundering Prevention Act. The top form is a personal information form, and the bottom form is the official 'บัตรประจำตัวเงินส่ออพยพ' (Money Laundering Prevention ID Card).

Top Form (Personal Information):

- ชื่อ: _____
- เกิดวันที่: _____
- ตำแหน่ง: _____
- บ้านเลขที่: _____ หมู่ที่: _____ ตำบล: _____
- อำเภอ: _____ จังหวัด: _____
- เงิน (เงินส่ออพยพ): _____
- ชื่อ: _____
- ()
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
- ที่อยู่: _____
- อาชีพ: _____

Bottom Form (Official ID Card):

บัตรประจำตัวเงินส่ออพยพ วันที่ ๑๕ พ.ค. ๒๕๖๓

เลขที่ 12 เลขที่ 43

คำสั่งเจ้าพนักงาน ๑. ผู้ถือบัตรนี้ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติงานตามเป็นเจ้าพนักงาน

๒. หากตรวจพบการฟอกเงิน หรือการกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการฟอกเงิน

ให้ส่งรายงานการสอบสวนการฟอกเงินต่อพนักงานสอบสวน

๓. หากไม่ปฏิบัติตามกฎหมายว่าด้วยการฟอกเงินจากหน่วยงานที่ส่ง หรือผู้กระทำการ

จังหวัด มีโทษจำคุกไม่เกิน ๖ เดือน

วันออกบัตร: / / บัตรหมดอายุ: / /

ภาพที่ 5.2 บัตรประจำตัวเงินส่ออพยพ

3. บัณฑิตประจำตัวเงินส่ออิสระ

[illegible]

ภาพที่ 5.3 บัตรประจำตัวเงินฮ่ออิสระ

5.3 จินยูนนานในประเทศไทยกับการปรับตัวในความสัมพันธ์กับรัฐไทย

การปรับตัวของชาวจีนยูนนานในความสัมพันธ์กับรัฐไทยนั้น มีระดับความสัมพันธ์เป็น
ตามระดับ ตามระยะเวลา ดังนี้

5.3.1 ระดับคนพลัดถิ่น

เป็นระดับที่ไม่มีความแน่นอนระหว่างการกลับไปยังแผ่นดินเกิดหรือจะตั้งถิ่นฐานใหม่ คือ ก่อนปี พ.ศ. 2518 ก่อนที่จะรัฐไทยจะทำความรู้จักคนจีนยูนนานในรูปแบบต่าง ๆ คนจีนยูนนานสัมพันธ์กับรัฐไทยผ่านเรื่องความมั่นคงและสงครามเย็น กับกองบัญชาการทหารสูงสุด เรื่องชาวจีนยูนนานนั้นเป็นเรื่องระหว่างนานาชาติที่กำลังทำสงครามอุดมการณ์กัน เรื่องของจีนฮ่อจึงเป็นเรื่องไกลตัวของรัฐไทยและประชาชนไทย อำนาจของชาวจีนยูนนานนั้น สร้างอิทธิพลกับคนที่ไม่ใช่พลเมืองไทย เช่น ชาวเขาเผ่าต่างๆ การค้าสิ่งผิดกฎหมายอย่างอิสระเสรี ผ่านการผลิต “ฝิ่น” โดย

ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และจะรับซื้อในฐานะคนกลาง และมีการอ้างอิงเสมอว่า นำไปส่งให้กับ “ผู้นำกองพล 93” การกระจายตัวของกลุ่มชาวจีนยูนนาน งานวิจัยนี้แบ่งได้เป็นสามกลุ่ม คือ

กลุ่มที่แรกได้แก่ กลุ่มที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว มีการตั้งหมู่บ้านที่เป็นกองกำลังหลัก ที่ประกอบด้วยนายทหารระดับผู้นำและทหารลูกแถวที่เป็นกลุ่มชนเผ่าต่างๆ ที่เกณฑ์เข้ามาทำงาน ส่วนลูกหลานและครอบครัวนั้น จะส่งไปอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน “เพื่อพลาง” ในพื้นที่ราบใกล้เมือง

ส่วนกลุ่มที่สองเป็นหมู่บ้านชาวจีนที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทหารมากนัก อาจมีอดีตทหารเข้ามาอาศัยอยู่บ้าง หมู่บ้านเหล่านี้กลายเป็นพื้นที่ที่อาศัยอำนาจของอดีตทหารจีน ทำให้รัฐไม่กล้าเข้ามาดูแลจัดการอย่างใดก็ตามหมู่บ้านเหล่านี้ยังไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกับอดีตทหารจีน มักจะเป็นที่ที่กลุ่มทหารจีนเข้ามาแสวงหาทรัพยากร และเกณฑ์ผู้ชายไปเข้ากองทหาร ดังนั้นผู้ชายในหมู่บ้านเหล่านี้มักจะไม้อยู่บ้านเสมอเพื่อหลบการเกณฑ์ผู้ชายไปเป็นทหาร トラาจนเรื่องอิทธิพลทหารจีนหมดไป

กลุ่มที่สามได้แก่กลุ่มที่เข้าไปอาศัยแทรกตัวอยู่ในหมู่บ้านชาวเขาและกลายเป็นพ่อค้าคนกลางรายใหญ่ในหมู่บ้าน แม้ว่าจะเป็นคนจีนที่ไม่มีทุนรอนในตอนแรก โดยมักเริ่มจากการค้าขายอาหาร เช่น “ข้าวซอย” เมื่อสามารถเก็บเงินทุนได้ระยะหนึ่ง ก็สามารถรับซื้อ “ฝิ่น” ในหมู่บ้านไปขายให้กับเครือข่ายต่างๆ ที่มีอยู่ ได้และกลายเป็นพ่อค้ารายใหญ่ในหมู่บ้าน และบางคนกลายเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอีกด้วย (ธนุชัย ดีเทศน์, 2518, หน้า 30) การเดินทางของผู้นำในบริเวณของกองกำลังจะมีการปิดถนนให้ผู้นำผ่านไปแล้วผู้คนอื่นๆ ถึงจะเดินทางได้ อิทธิพลที่นอกเหนือรัฐไทยเหล่านี้ เกิดขึ้นอย่างที่รัฐไทยไม่สามารถเข้าไปควบคุมดูแลได้แต่อย่างใด

5.3.2 ระดับการกลืนกลายเป็นไทย

ระดับการกลืนกลายเป็นคนไทย ผ่านการจัดระเบียบในด้านต่าง ๆ ของรัฐไทย ในระยะนี้เป็นช่วง พ.ศ. 2518-2538 เป็นช่วงที่อดีตทหารจีนคณะชาติวางอาวุธและกลายเป็นคนต่างด้าวโดยถูกต้องตามกฎหมายและมีการให้สัญชาติ และแปลงสัญชาติในหลากหลายกรณี การเรียนภาษาไทยในเวลาราชการ และเรียนภาษาจีนในตอนเย็น (แต่เดิมนั้นเรียนในตอนเช้าด้วย) การช่วยเหลือจากต่างประเทศและรัฐไทยมีความเข้มข้น แต่ความสำเร็จนั้นน้อย และใช้ระยะยาวนาน โดยเฉพาะพื้นที่ของอดีตทหารจีนคณะชาติ ที่กองบัญชาการทหารสูงสุดของใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ มีเพียงบางพื้นที่เท่านั้น เช่น แม่สลอง ที่สามารถสร้างความมั่งคั่งให้กับชุมชนได้ผลิต “ชา” และ “การท่องเที่ยว” การจัดระเบียบด้วยการให้ความหมายจีนฮ่อ เป็นสามกลุ่ม คือ ทหารจีน (ฮ่อ) ยูนนาน เรียกว่า “อดีตทหารจีนคณะชาติ” พลเรือนและลูกหลานทหารจีนเรียกว่า “จีนฮ่ออพยพ” คนจีนที่เข้ามาที่หลังเรียกว่า “จีนฮ่ออิสระ” และจัดระเบียบในการควบคุมพื้นที่สำหรับคนที่ยังไม่ได้

สัญชาติไทย มีการออกบัตรประจำตัวแทนหนังสือสำคัญแบบเดิม และมีกระบวนการให้สัญชาติที่รวดเร็วในระยะที่กองบัญชาการทหารสูงสุดควบคุมดูแล แต่เมื่อกระบวนการให้สัญชาติได้โอนไปอยู่กับกระทรวงมหาดไทย การดำเนินการเรื่องการให้สัญชาติแบบทางทหารนั้นได้หยุดไปจวบจนถึงปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2553)

กระบวนการกลืนกลายนี้ ไม่ใช่เป็นการแก้ปัญหของจีนยูนนานเป็นหลัก แต่กระบวนการนี้เป็นการแก้ปัญหาด้านการเมืองระหว่างประเทศ ในการกล่าวหาว่ากองกำลังต่างชาติเคลื่อนไหวยู่ในประเทศไทย ดังนั้นการกลายเป็นพลเมืองไทยของชาวจีนยูนนาน จึงแบ่งเป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มที่อาศัยในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารและกลุ่มชาวจีนยูนนานพื้นที่หมู่บ้านอื่น ๆ ในส่วนพื้นที่ของทหารนั้นมีการคงความเป็นจีนไว้ด้วยการตรวจสอบจำนวนผู้มีสิทธิในที่ดินอยู่ตลอดเวลา และการเข้าไปจัดกิจกรรมทางความมั่นคงเสมอ ถึงแม้ว่า ในพื้นที่เหล่านั้นจะมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อาศัยอยู่ก็ จะไม่ได้รับการปฏิบัติแบบกลุ่มลูกหลานทหารจีน แต่ข้อได้เปรียบของพื้นที่ดังกล่าวคือชาวจีนยูนนานที่มีสิทธิในที่ดินไม่ต้องเสียภาษีที่ดินในการทำกิน การกลายเป็นไทยนั้นมีสัญลักษณ์เรื่องนามสกุล ในส่วนของหมู่บ้านที่เป็นแกนนำหลักเช่น ถ้ำจ้อบ แม่สลอง แม่แอบ ผาตั้ง นั้นจะมีนามสกุลที่ตั้งขึ้นใหม่ที่มีมีความหมาย ที่แสดงถึงพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารและความสัมพันธ์กับทหารชั้นสูงของไทย

เรื่องดังกล่าวนี้จะไม่เกิดกับหมู่บ้านอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร แต่กลุ่มเหล่านี้ก็ยังคงมีความผูกพันทางกิจกรรมกับผู้นำทางทหารไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เช่น กรณีของบิดาของชาวจีนยูนนานมุสลิมที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยนี้ แต่เดิมนั้นไม่ชอบทหารจีนคณะชาติ เนื่องจากทหารจีนมักเข้ามาในหมู่บ้าน แล้วเอาเปรียบชาวจีนด้วยกันเอง แล้วยังบังคับให้เข้าร่วมกับกองกำลังทหารจีน เขาเลยต้องเข้ากรุงเทพไปอยู่โรงงานซ่อมผ้าแถวสมุทรปราการ แต่เมื่ออายุมากแล้วเขาจึงกลับมาอยู่บ้าน และเป็นที่นับถือในหมู่คนมุสลิมผ่านเรื่องของศาสนา และมีความสัมพันธ์อันดีกับ เสธฯ เณ (เณร โหมว ชิว) ซึ่งเป็นแกนนำหนึ่งในสามที่ยังมีชีวิตอยู่

ดังนั้นการที่ชาวจีนยูนนานอาศัยอยู่ในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหารนั้น ยังคงถูกให้แสดงตนเป็นคนจีนอยู่ตลอดเวลาที่ทหารเข้าไปตรวจสอบ ในเรื่องจำนวนคนและจำนวนที่ดินจึงไม่สามารถกลืนกายเป็นพลเมืองไทยได้อย่างสมบูรณ์

5.3.3 หลังการได้สัญชาติไทย

ระดับนี้เป็นปัญหาของความสัมพันธ์กับรัฐไทย ที่กลายเป็นการกักขังผู้คนไว้ในพื้นที่ของทหาร และยังส่งผลอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยไม่แตกต่างจากสถานการณ์เดิม มีการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น มีการเชื่อมต่อกับจีนแผ่นดินใหญ่ พื้นที่

หมู่บ้านชาวจีนยูนนาน ไม่ใช่เป็นพื้นที่ที่ต้องห้ามอีกต่อไป ทำให้อำนาจของอดีตทหารจีนคณะชาติที่แต่เดิม มีการสร้างข้อได้เปรียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และใช้ต่อรองกับรัฐไทย และนานาชาติประเทศอ่อนแรงลงจนหมดไป ชาวจีนยูนนานแทบจะไม่มีส่วนร่วม การปกครองท้องถิ่นนั้นทำให้การพัฒนาของชุมชนหมู่บ้านไม่เป็นไปอย่างที่ต้องผ่านการสนับสนุนจากรัฐ อีกเหตุผลหนึ่งคือจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เวลาเลือกตั้งนั้นไม่ได้อยู่ในพื้นที่ ทำให้การเลือกผู้แทนในการปกครองท้องถิ่น ไม่สามารถส่งคนของตนเองเข้าไปได้ เรื่องนี้จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อาศัยอยู่มากกว่าชาวจีนยูนนาน ซึ่งทางชาวจีนยูนนานได้หาทางออกอย่างไรนั้นเป็นเรื่องที่จะได้นำเสนอในบทที่ 6 ต่อไป

บทที่ 6

พลวัตของการสร้างความเป็นชาวจีนยูนนานในสังคมไทย

6.1 ภาษาจีนกับความเป็นชาติพันธุ์

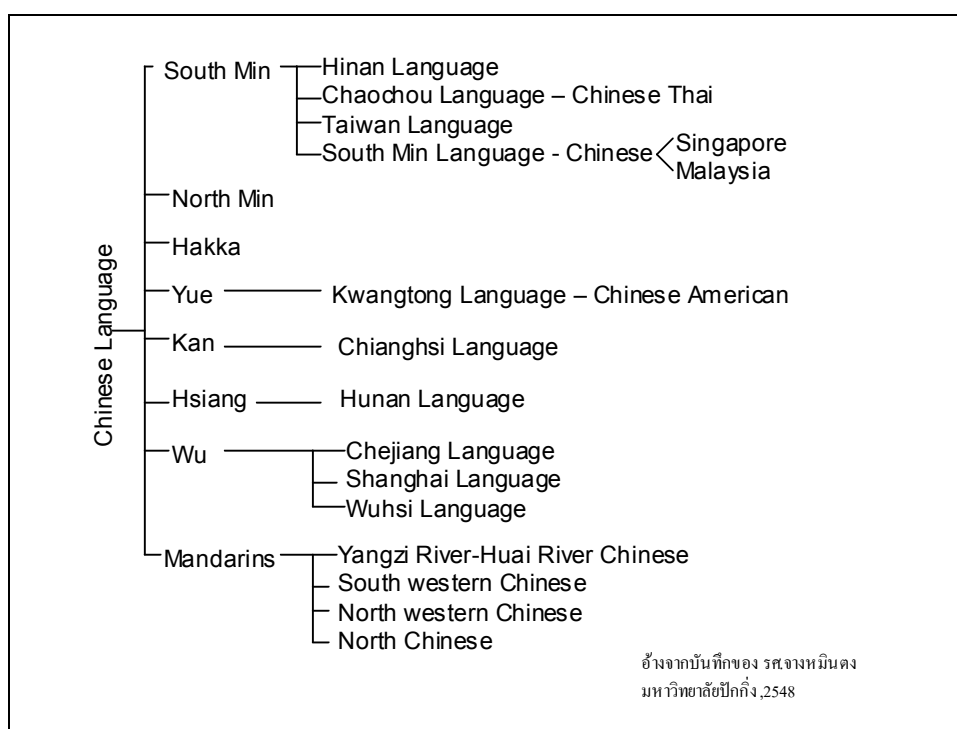
ชาวจีนยูนนานที่เข้ามาในประเทศไทยหลัง พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ถึงปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2553) โดยเฉพาะกลุ่มที่เรียกตนเองว่าชาวจีนยูนนาน ซึ่งประกอบด้วยอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน และกลุ่มชาวจีนยูนนานที่ไม่ใช่ครอบครัวทหาร จะมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากชาวจีนยูนนานเดิมที่เรียกว่า “ฮ่อ” ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างฮ่อกับชาวจีนยูนนานนั้น ก็คือการมีภาษาจีนท้องถิ่นเดียวกัน

ภาษาที่ใช้อยู่ในกลุ่มชาวจีนยูนนานนั้นมีความใกล้เคียงกับภาษาจีนกลาง แต่มีการออกเสียง และมีคำบางคำเท่านั้นที่แตกต่างกันไป ถ้าคนจีนที่พูดภาษาจีนกลางมาฟังคนจีนยูนนานพูดที่ซ้ำ ๆ ก็ จะเข้าใจ แต่ไม่ถึงกับเข้าใจทั้งหมดแต่พอจับความได้ว่าที่พูดนั้นหมายถึงอะไรบ้าง ชาวต่างชาติถึงแม้ว่าจะมีความรู้ภาษาจีนกลางเป็นอย่างดีจนจบปริญญาเอกจากสาธารณรัฐประชาชนจีน พูด ภาษาจีนสำเนียงปักกิ่ง แต่เมื่อมาฟังคนจีนยูนนานที่บ้านถ้ำ อำเภอแม่สาย พูดคุยกัน กลับไม่สามารถ เข้าใจเรื่องที่พูดได้เลย²⁰

ความแตกต่างที่เด่นชัดระหว่างจีนฮ่อ (กลุ่มที่เข้ามาก่อนราว 100 ปี) กับจีนยูนนานก็คือ การที่ชาวจีนยูนนานนั้นมีความพยายามที่จะเรียนภาษาจีนกลาง (แมนดาริน) ทั้งนี้โดยเห็นความ จำเป็นของภาษาจีนกลาง ว่าเป็นภาษาที่จะสื่อสารอย่างเป็นทางการของดินแดนมาตุภูมิในฐานะ ภาษากลางหรือภาษามาตรฐาน

²⁰ ในกรณีนี้เป็นประเด็นที่ผู้รู้ภาษาจีนที่ไม่ได้ใช้ภาษาในฐานะภาษาแม่ จากการสอบถามคนที่พูด ภาษาจีนเป็นภาษาแม่พบว่าตอนแรกจะไม่เข้าใจสำเนียงที่พูดหรือคำบางคำแต่เมื่อฟังไประยะหนึ่งก็จะเดา ความหมายได้แม้จะไม่ทั้งหมดก็ตาม โดยคนจีนคนนี้เปรียบเทียบว่าเหมือนภาษาไทยกลางกับภาษาเหนือ (ลำเมือง) และภาษาภาคใต้ของไทย

ดังจะเห็นได้จากภาพที่ 6.1 เป็นการอธิบายถึงโครงสร้างกลุ่มภาษาจีน โดยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยปักกิ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภาษาจีนแบบยูนนาน จะถูกกำหนดไว้ว่าเป็นกลุ่มภาษาแมนดาริน แบบตะวันตกเฉียงใต้ และตามแผนภูมิพบว่าภาษายูนนานใกล้เคียงกับภาษาจีนกลาง ดังนี้

ภาพที่ 6.1 โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มภาษาจีน

ความคิดของชาวจีนยูนนานต่อการดำรงอยู่ของภาษาจีนกลางนั้น ทำให้ชาวจีนยูนนานในทุกหมู่บ้าน มีความพยายามที่จะเปิดการสอนภาษาจีนกลาง และไม่เพียงแต่การสอนภาษาเท่านั้นยังเป็นโรงเรียนที่สอนความรู้อื่น ๆ (ตามหลักสูตรของไค่หวัน) โดยใช้ภาษาจีนกลางเป็นสื่อในการสอนด้วย

ในช่วงระยะแรก ๆ ของการอพยพเข้ามา ก่อน พ.ศ. 2515 นั้น²¹ การสอนภาษาจีนกลางในโรงเรียนมีความยากลำบากในการเปิดสอนเป็นอย่างมากเนื่องจากรัฐบาลไทยเข้มงวดในการเปิดการ

²¹ หลัง พ.ศ. 2515 นั้นรัฐบาลไทยได้อนุญาตให้ลูกหลานชาวจีนเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลไทยได้ ตามข้อเสนอของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) (กอ.พรท.บก.ทท., 2545, หน้า 15) ทำให้การเรียนการสอนภาษาจีนเดิมที่สอนตอนกลางวัน กลายเป็นเป็นการเรียนพิเศษนอกเหนือเวลาราชการในตอนเช้าและตอนค่ำ

สอนภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาจีนเป็นภาษาหลักในการเรียน มาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2²² (วิลเลียม สกินเนอร์, 2529, หน้า 368-374) ดังนั้นรูปแบบของการเรียนภาษาจีนนั้น จึงเป็นการเรียนตามบ้านของครูที่เปิดสอนเป็นหลัก บางหมู่บ้านก็อาจจะตั้งโรงเรียนขึ้นมาเป็นหลักแหล่ง แต่การตั้งโรงเรียนมักกลายเป็นเป้าหมายสำคัญ ซึ่งหน่วยงานของรัฐจะเข้าไปตรวจสอบและสั่งปิดอยู่เสมอ ๆ โรงเรียนเหล่านั้นจึงย้ายสถานที่เรียนอยู่เสมอ โดยครูผู้สอนก็จะมาจากครอบครัวที่มีความรู้ภาษาจีน และบางครั้งก็ให้ลูกหลานตนเองเป็นผู้สอนด้วย

การสอนภาษาจีนในหมู่บ้านก่อน พ.ศ. 2515 นั้น ได้รับการสนับสนุนของกลุ่มผู้ปกครองที่เป็นคนจีนยูนนาน โดยเฉพาะบิดาที่เป็นชาวจีนยูนนาน จะให้ความสำคัญและสนับสนุนค่าเล่าเรียนเพื่อเป็นค่าจ้างให้กับครู แต่สำหรับคนยากจนก็ไม่มีโอกาสเข้าสู่โรงเรียนเหล่านี้ แต่ก็พวกเขาได้ใช้ภาษายูนนานในการติดต่อค้าขาย ซึ่งเพียงพอสำหรับการใช้ชีวิตในบริเวณชายแดนของประเทศไทย เช่น งานวิจัยของธัญชัย ดีเทศน์ (2518, หน้า 32) ได้กล่าวไว้ว่า “การสื่อสารระหว่างชาวลิซอกกับชาวจีนฮั่นผ่านภาษาจีน (ยูนนาน) เป็นหลัก คนจีนมักไม่พูดลิซอก แต่คนลิซอกบางคนจะพูดภาษาจีนได้ และเมื่อคนจีนอยู่ในที่ประชุมของหมู่บ้าน การพูดคุยหรือประชุมลูกบ้านต่าง ๆ จะใช้ภาษาจีนเป็นหลัก” ดังนั้นการเป็นคนที่ถูกได้สองสำเนียงคือ จีนยูนนาน และจีนกลาง จึงถือว่าเป็นสถานภาพทางสังคมที่ได้รับการยกย่อง

แต่เมื่อรัฐไทยได้มีการจัดระเบียบชาวจีนยูนนานในพื้นที่ต่าง ๆ และกระทรวงมหาดไทยได้รับโอนหมู่บ้านชาวจีนยูนนานเข้ามาอยู่ในการดูแล จึงได้มีการตั้งโรงเรียนของรัฐขึ้นในหมู่บ้านชาวจีนยูนนานเกือบแทบทุกหมู่บ้าน และมีมติคณะรัฐมนตรีอนุญาตให้คนจีนยูนนานที่ยังไม่ได้สัญชาติไทยเข้าศึกษาได้ในโรงเรียนรัฐบาล รวมถึงโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนต่าง ๆ ด้วย ในช่วงนี้เองโรงเรียนจีนก็ได้ปรับตัวเองเพื่อให้การสอนภาษาจีนกลางดำรงอยู่ ด้วยการเปิดสอนหลังจากการเรียนในโรงเรียนของรัฐบาลแล้ว โดยเริ่มเรียนในช่วงเย็นจนถึง 21.00 น. ซึ่งในช่วงแรกของการตั้งโรงเรียนจีนนอกเวลา บางแห่งก็มีการสอนในช่วงเช้าก่อนที่นักเรียนจะไปเรียนโรงเรียนของรัฐบาลด้วย

ครูใหญ่โรงเรียนจีนที่บ้านเวียงหมอกให้สัมภาษณ์ว่า โรงเรียนจีนได้รับการสนับสนุนหลักสูตรจากประเทศไต้หวัน²³ และเป็นหลักสูตรที่ได้ไต้หวันได้รับรองจนสามารถที่จะใช้วุฒิบัตรจาก

²² สกินเนอร์ (2529, หน้า 373) ได้สรุปว่าจากปี พ.ศ. 2481-2499 นโยบายกวาดล้างเข้มงวดเรื่อง การเรียนภาษาจีนนั้นได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาภาษาและวัฒนธรรมจีนด้วยการขาดการศึกษาระดับมัธยม อย่างเป็นแบบแผนของจีนเป็นเวลา 8 ปีมีความหมายว่า ชาวจีนที่เกิดในประเทศไทยขาดความรู้เรื่องความมั่งคั่ง และความยิ่งใหญ่ของวัฒนธรรมจีนที่สืบทอดกันมา

²³ โดยรัฐบาลประเทศไต้หวันผ่านสำนักงานในประเทศไทย

โรงเรียนนี้ไปศึกษาต่อที่ประเทศไต้หวันซึ่งเป็นการสนับสนุนและให้ทุน (วิไลพร รุ่งโรจน์เรืองฉาย, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2551) แต่ปัจจุบันนี้ความช่วยเหลือดังกล่าวในเรื่องทุนการศึกษา การเรียนต่อ และการรับรองในการเรียนต่อ ไม่ได้มีเหมือนเช่นแต่ก่อน

โรงเรียนจีนเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนจัดตั้งและดำเนินการโดยคณะกรรมการในหมู่บ้าน ซึ่งเป็นคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นโดยกลุ่มคนจีนเพื่อการสนับสนุนเรื่องต่าง ๆ รวมถึงการระดมทุนจากองค์กรการกุศลจากต่างประเทศ ในการสร้างอาคารเรียนหรือวัสดุอุปกรณ์การเรียนเพื่อการพัฒนาโรงเรียน ดังนั้นคนจีนยูนนานที่อยู่ในหมู่บ้านจึงสามารถสื่อสารภาษาจีนกลางได้หลายระดับแล้วแต่จะจบการศึกษาในชั้นอะไรในช่วงแรก ๆ นั้นการสอนอาจจะเทียบเท่าชั้น ป.6 ของไต้หวัน และมีการขยายการศึกษาไปจนถึงชั้นมัธยมปีที่ 3 ในหลักสูตรไต้หวัน ซึ่งการเรียนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 นี้จะทำให้นักเรียนชาวจีนยูนนานสามารถจะสื่อสารภาษาจีนกลางได้เป็นอย่างดี แต่กระนั้นก็ยังไม่สามารถใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารทางธุรกิจได้ หรือภาษาชั้นสูง หรือใช้ภาษาเพื่องานเขียนที่สละสลวยอย่างเป็นทางการได้

การขยายตัวของโรงเรียนจีนจึงขยายการศึกษาออกไปถึงชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยที่บ้านต้า อำเภอมั่วส่าย จังหวัดเชียงราย มีการขยายโรงเรียนในระดับอาชีวศึกษา เรียกว่า โรงเรียนอาชีวแม่ส่าย เป็นการสอนภาษาจีนที่เน้นทางสายวิชาชีพ เพื่อแก้ปัญหาผู้เรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาจีนที่จะมีความรู้ภาษาจีนเพียงอย่างเดียว ให้มาเรียนเพื่อที่จะพัฒนาทักษะการค้าและการทำงานในอาชีพต่าง ๆ ในส่วนของหมู่บ้านอีก 2 แห่งคือ หมู่บ้านวาวี และหมู่บ้านเวียงหมอนั้น มีการเปิดสอนถึงชั้นมัธยมปีที่ 6 แผนกสามัญ แต่ที่น่าสนใจคือโรงเรียนจีนเหล่านี้ได้รับเด็ก ๆ จากหมู่บ้านชาวจีนยูนนานต่าง ๆ เข้ามาศึกษาต่อเป็นจำนวนมาก โดยช่วงกลางวันจะเรียนในโรงเรียนของรัฐควบคู่ไปกับการเรียนในโรงเรียนภาษาจีนในตอนเย็น และเรียนภาษาจีนเต็มวันในวันเสาร์ โดยเฉพาะที่หมู่บ้านวาวี โรงเรียนจะมีหอพักให้นักเรียนเป็นจำนวนมาก การมีนักเรียนเหล่านี้อยู่ในหมู่บ้านนั้น นับเป็นการทำให้การค้าขายหมู่บ้านให้ขยายตัวยิ่งขึ้นด้วย

การขยายตัวของการเรียนภาษาจีนนั้นได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องในพื้นที่หมู่บ้านชาวจีนยูนนาน เนื่องจากการที่โรงเรียนจีนในกรุงเทพฯ ได้ปิดตัวลงในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง คำนวณนโยบายชาตินิยมในสมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม (วิลเลียม สกินเนอร์, 2529, หน้า 368) และมีการเข้มงวดในการออกกระเปียบโรงเรียนจีนทำให้โรงเรียนจีนลดลงอย่างมาก (วิลเลียม สกินเนอร์, 2529, หน้า 3372)²⁴ จึงมีพ่อค้าส่งลูกหลานมาเรียนภาษาจีน โดยเฉพาะบนดอยแม่สลอง

²⁴ นโยบายนี้ทำให้ในปี พ.ศ. 2499 จำนวนโรงเรียนจีนนอกเขตกรุงเทพฯ เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่ เหลือ 2 แห่ง จังหวัดอุบลราชธานี เหลือ 3 แห่ง จังหวัดนครราชสีมา เหลือ 1 แห่ง ส่วนภาพรวมทั่วประเทศ ระหว่าง พ.ศ. 2495-2499 นั้นจากโรงเรียนจีน จำนวน 430 แห่งเหลืออยู่ 195 แห่ง

จากการเก็บข้อมูลพบว่า โรงเรียนสอนภาษาจีนบนคอยแม่สลองนั้น จะมีนักเรียนบางคนซึ่งไม่ใช่คนจีน ไปเรียนภาษาจีนบนคอยแม่สลอง โดยจะพักอาศัยอยู่กับครอบครัวชาวจีนยูนนาน แทนที่จะเรียนที่โรงเรียนบ้านถ้ำ ทั้ง ๆ ที่บ้านอยู่แม่สาย ซึ่งจากการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยกับนักเรียนคนหนึ่งให้ข้อมูลว่า

“แม่หนูต้องการให้รู้ภาษาจีนจึงให้มาเรียนที่บนคอยแม่สลองโดยหนูอยู่กับบ้านคนจีน ถ้าหนูพูดภาษาไทยกับเขา จะโดนปรับค่าละ 20 บาท แต่เงินนั้นไม่ได้ไปไหน จะนำมาเลี้ยงกันในตอนสิ้นเดือน” (นักเรียนชั้น ม.6 โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2550)

จากคำสัมภาษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความคาดหวังของผู้ปกครอง ที่ต้องการให้บุตรหลานสามารถเรียนรู้ภาษาจีน และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง ๆ จึงให้อาศัยอยู่ในสังคมที่เป็นคนจีน

อีกกรณีหนึ่ง เรื่องความเป็นจีนนั้นแสดงออกทางภาษา และใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารของเด็กมัธยมในโรงเรียนของรัฐที่โรงเรียนมัธยมบ้านถ้ำปลา จากการพูดคุยแบบไม่เป็นทางการกับนักเรียนกลุ่มหนึ่งเรื่องการอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านถ้ำอำเภอแม่สาย ว่าแต่ละคนมาจากที่ใดกันบ้าง การสื่อสารระหว่างผู้วิจัยและผู้ให้สัมภาษณ์นั้นเป็นภาษาไทย แต่ภาษาที่ใช้ระหว่างเพื่อนผู้ให้สัมภาษณ์ด้วยกันนั้นเป็นภาษาจีน และเมื่อถามเรื่องหมู่บ้านที่อพยพจากมาพบว่า มีบางคนตอบไม่ได้ เมื่อถามว่าทำไมตอบไม่ได้ จึงได้รับคำตอบว่า “หนูเป็นคนมุเซอ ไม่ใช่คนจีน”

จากการสังเกตที่โรงเรียนบ้านถ้ำปลานั้นพบว่า บรรยากาศระหว่างการพักเรียนนั้น เด็กๆ จะคุยกันเป็นภาษาจีนในเวลาวางจากการเรียน ดังนั้นไม่ว่าใครก็ตามที่เข้าไปเรียนในโรงเรียนแห่งนี้ บางส่วนก็จะต้องสื่อสารด้วยภาษาจีนได้ และภาษาจีนน่าจะเป็นภาษาที่ใช้สื่อสารในสังคม (หมู่บ้าน) ด้วยเช่นกัน

แต่เมื่อสาธารณรัฐประชาชนจีนเปิดประเทศ และได้เข้ามาเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลก ทำให้ภาษาจีนกลายเป็นที่สนใจสำหรับประเทศไทยมากยิ่งขึ้น และมีการเปิดสอนภาษาจีนในระดับมหาวิทยาลัย ทั้งหลักสูตรปริญญาตรีและปริญญาโท ทางภาษาจีน และได้มีการเปิดเพิ่มขึ้นในเรื่องจีนศึกษา ที่มหาวิทยาลัยเอกชน และเปิดสอนด้านการแปลและวรรณกรรมร่วมสมัยของจีนอีกด้วย²⁵

²⁵ ในเรื่องนี้เป็นประสบการณ์ของผู้วิจัยที่ทำงานในมหาวิทยาลัยที่เน้นเรื่องจีนศึกษามาเป็นเวลา 7 ปีโดยทำงานศึกษาวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ไทย-จีน และยังคงติดตามความก้าวหน้าเรื่องจีนศึกษาในประเทศไทยมาตลอด

ความสนใจภาษาจีนเกิดขึ้นอย่างกว้างขวางในสังคมไทย โรงเรียนจีนในหมู่บ้านทั้ง 3 แห่งที่เปิดการสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จึงเป็นแหล่งผลิตผู้คนที่มีความรู้พื้นฐานภาษาจีนเป็นอย่างดีเข้าสู่ตลาดแรงงานและการศึกษาภาษาจีนขั้นสูงของไทย และได้รับคำบอกเล่าจากงานภาคสนามว่ายังมีชาวจีนยูนนานอีกจำนวนมากที่ใช้ภาษาจีนในการเลื่อนและเปลี่ยนสถานะทางสังคมจากคนพลัดถิ่นหรือคนกลุ่มน้อยกลายเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไทย

ภาษาจีนกลางสำหรับสังคมไทยในปัจจุบันนั้น นับว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและการรู้ภาษาจีนกลาง ทำให้ผู้คนสามารถก้าวหน้าและเลื่อนชั้นทางสังคมได้ในระบบของสังคมไทย เช่น ชาวจีนยูนนานสองคนที่กล่าวมาแล้ว ชาวจีนยูนนานที่มีโอกาสได้รับการศึกษาภาษาจีน หลายคนได้รับโอกาสที่ก้าวหน้าผ่านการศึกษาภาษาจีนแต่อย่างไรก็ตามการศึกษาภาษาจีนในหมู่บ้านต่าง ๆ ของชาวจีนยูนนาน ก็ยังไม่สามารถที่จะทำให้เยาวชนที่รู้ภาษาจีนทั้งหมดก้าวหน้าในสังคมไทยได้อย่างมีนัยสำคัญ

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่า การเลื่อนสถานะทางสังคม และการก้าวหน้าในสังคมไทยของชาวจีนยูนนานนั้นมีความเป็นไปได้ และเป็นเรื่องเฉพาะกรณีเป็นส่วนบุคคล ที่มีเหตุและปัจจัยแวดล้อมต่างกัน ไม่ใช่เป็นการนำเสนอเป็นภาพรวมของชาวจีนยูนนาน

สำหรับคนจีนยูนนานที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านของทหารจีนคณะชาตินั้น ส่วนใหญ่เป็นลูกหลานที่มีบิดาเป็นคนจีน และมารดาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ กลุ่มชาวจีนยูนนานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ยากจน (เช่น กรณีของสายเพชรที่ได้กล่าวถึงแล้ว) และไม่มีโอกาสเรียนหนังสือของทางรัฐบาลไทยในระดับสูงได้ ถึงแม้ว่าจะมีความรู้ภาษาจีนในการสื่อสารได้ โดยกลุ่มคนเหล่านี้ได้ออกไปในที่ต่างๆ เช่น ทำงานในโรงงานของชาวไต้หวัน ในกรุงเทพมหานคร หรือเป็นล่ามให้กับกรมกรไทยในประเทศไต้หวัน

การไปทำงานเป็นพนักงานบริษัทที่มีความรู้เพียงภาษาจีนกลางนั้น แต่ยังขาดทักษะในการทำงานเฉพาะด้านจึงทำให้ความก้าวหน้าในบริษัทได้ไม่มากนัก ในส่วนของการไปทำงานต่างประเทศ ปัจจุบันมีข้อตกลงเป็นสัญญาว่าสามารถทำงานอยู่ได้ไม่เกิน 2-3 ปี (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2551) แล้วต้องกลับมา จากนั้นต้องอยู่เมืองไทยอีกระยะหนึ่ง จึงสามารถจะกลับไปทำงานต่อในตำแหน่งเดิมได้อีกครั้งหนึ่ง ทำให้คนรุ่นใหม่ไม่คิดจะทำงานในวงจรเช่นนี้ เพราะว่าต้องเริ่มต้นใหม่ทุกครั้ง และไม่สามารถที่จะสร้างเนื้อสร้างตัวได้เมื่ออายุมากขึ้น

ดังนั้นในคนรุ่นหลานของชาวจีนยูนนานบางคนจึงหันไปทำงานราชการที่ใช้ภาษาจีนได้ เช่น การเข้าไปเป็นตำรวจตรวจคนเข้าเมือง หรือไปทำงานศุลกากรตามชายแดนที่มีการค้าขายกับประเทศจีน ทำให้มีโอกาสนก้าวหน้ามากขึ้น และสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวเป็นหลักฐานได้อย่าง

ต่อเนื่องไม่ต้องเริ่มต้นใหม่เช่นการไปทำงานต่างประเทศ (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2551)

ดังนั้นภาษาจีนกลางจึงเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่เป็นเป็นทางการของชาวจีนยูนนาน ในฐานะข้อได้เปรียบในการสร้างกลุ่มผลประโยชน์ เพื่อที่จะเข้าถึงทรัพยากรของรัฐไทยและโอกาส การเลื่อนชั้นทางสังคม แต่อย่างไรก็ตามการรู้ภาษาจีนนั้น จากเดิมที่มีเพื่อดำรงการสื่อสารเชิง อุดมการณ์ทางการเมือง ได้ดัดขาดออกจากอุดมการณ์ทางการเมืองอย่างชัดเจนในเวลาต่อมา โดย กลุ่มคนรุ่นที่ 3-4

จากเดิมที่การจัดสอนภาษาจีนในกลุ่มชาวจีนยูนนานพลัดถิ่นนั้น ได้รับการสนับสนุนจาก ใต้หวันเพื่อที่จะสร้างองค์กรทางสังคมที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามกับสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่เมื่อจีน แผ่นดินใหญ่มีความเปลี่ยนแปลง และการช่วยเหลือจากใต้หวันไม่ได้เป็นข้อได้เปรียบทางสังคมอีก ต่อไป ชาวจีนยูนนานจึงได้ปรับตัวในการใช้ชีวิตในสังคมไทยและใช้ภาษาจีน เพื่อเลื่อนชั้นทาง สังคมในประเทศไทยฐานะพลเมือง และมุ่งไปสู่การค้ากับสาธารณรัฐประชาชนจีนมากกว่า ซึ่งเป็น ข้อได้เปรียบที่สำคัญ

6.2 ศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม จากปัจเจกสู่องค์กรชาติพันธุ์

ในเรื่องศาสนาของชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 นั้น ดูเหมือนว่าจะไม่มี ความแตกต่างทางศาสนา แต่จริงๆ แล้วกลุ่มคนที่เดินทางเข้ามาทั้งอดีตทหารจีนคณะชาติและพล เรือนชาวจีนยูนนาน สามารถแบ่งตามความเชื่อทางศาสนาได้ 2 กลุ่ม คือกลุ่มคนที่นับถือศาสนา อิสลาม ซึ่งเรียกตนเองว่า “หุย” และกลุ่มชาวจีนที่นับถือศาสนาพุทธมหายาน กลุ่มนี้เรียกตนเองว่า “ฮั่น” แต่จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ระหว่างผู้รับนั้นความแตกต่างเรื่องศาสนาไม่เป็นอุปสรรค และไม่ได้เป็นการสร้างความแตกต่างที่จะร่วมมือกันได้ บทความวิชาการของ Wang Liulan (2006) เรื่อง Hui Yunnanese Migratory History in Relation to the Han Yunannese and Ethnic Resurgence in Northern Thailand กล่าวว่า คนจีนมุสลิมได้พยายามที่จะอยู่ร่วมกับชาวจีนที่เป็นฮั่น โดยไม่ แสดงข้อแตกต่างทางศาสนา เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันผ่านอุดมการณ์ชุดเดียวกัน คือ อุดมการณ์ของก๊ก มินตั๋งก่อนที่จะเข้ามายังประเทศไทย แต่ความสำคัญหนึ่งของบทความนี้คือการเน้นการรื้อฟื้นความ เป็น “หุย” ขึ้นภายหลังเมื่ออาศัยเป็นการถาวรในประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ บทความนี้ (โดยผู้วิจัย) พบว่า Wang Liulan ได้ชี้ให้เห็นถึงการจัดลำดับชั้นระหว่าง“ฮั่น” และ “หุย” ว่าตั้งแต่การที่กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติให้ความร่วมมือในการอาสาสมัครในการรบกับ

ผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ กับรัฐบาลไทยแล้ว กลุ่ม “ฮั่น” จะมีอำนาจเหนือกว่า “หุย” อย่างเห็นได้ชัด (Liulan, 2006, pp. 337-358)

ดังนั้น เมื่อกลุ่มชาวจีนยูนนานได้ตั้งถิ่นฐานในสังคมไทยหลัง พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา พวกเขาได้สร้างตัวตนแห่งความเป็นชาวจีนยูนนานให้ชัดเจนขึ้น ระหว่างชาวจีนยูนนานที่นับถือศาสนาอิสลาม และชาวจีนยูนนานที่นับถือพุทธนิกายมหายาน

6.2.1 กระบวนการเคลื่อนไหวของศาสนาอิสลาม

งานศึกษาวิจัยนี้ได้ใช้หมู่บ้านวาวีเป็นกรณีศึกษาหลัก หมู่บ้านวาวีมีชาวมุสลิมอยู่ส่วนหนึ่ง จำนวน 8 สายตระกูล (นิสริน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2550-2551) ได้มีการสอบถามว่าจะแยกความแตกต่างของชาวจีนยูนนานมุสลิมกับชาวจีนพุทธมหายานได้อย่างไร ก็ได้คำตอบว่า “เมื่อเรากินอาหารร่วมกัน” แสดงว่าการแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาในชีวิตประจำวันของชาวจีนยูนนานมุสลิมนั้น ไม่เห็นเด่นชัด เนื่องจากปัจจัยหลายสาเหตุ แต่สำหรับเรื่องอาหารแล้วยังเป็นเรื่องที่เด่นชัดกล่าว คือ อาหารต้องถูกทำขึ้นตามหลักศาสนา (ฮาลาล) ซึ่งในการศึกษาในครั้งนี้ สามารถแบ่งพัฒนาการของศาสนาอิสลามของชาวจีนยูนนานออกเป็น 3 ช่วงได้ ดังนี้

ช่วงที่ 1 ศาสนาอิสลามกับชาวจีนยูนนานพลัดถิ่น จากการสัมภาษณ์ชาวจีนยูนนานมุสลิม อายุ 87 ปี เรื่องวิถีชีวิตของชาวจีนยูนนานมุสลิมที่เข้ามาในประเทศไทย ได้กล่าวว่า การปฏิบัติศาสนกิจของศาสนาอิสลามในชีวิตประจำวันในช่วงการตั้งถิ่นฐานนั้น เป็นการปฏิบัติในบ้านเป็นหลัก การอบรมดูแลให้ลูกหลานเข้าใจในศาสนานั้น มารดามีส่วนสำคัญในการที่จะอบรมสั่งสอนให้ลูกเป็นมุสลิมที่ดี ให้กินอาหารที่ถูกหลักศาสนาให้ปฏิบัติ ศาสนกิจตรงเวลา ให้ประพฤติตัวตามหลักศาสนาเมื่ออยู่นอกบ้าน และดูเหมือนว่าไม่ได้เคร่งครัดให้ลูกแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาใด ๆ นอกบ้าน อาทิ เรื่องการแต่งกาย (นางดี แซ่เซา (อาอีชะ), สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2551)

ช่วงที่ 2 ชาวจีนมุสลิมกับการสร้างฐานะ สำหรับจีนยูนนานกลุ่มนี้นับเป็นกลุ่มคนในช่วงอายุที่ 2 กลุ่มคนจีนยูนนานมุสลิมเหล่านี้เป็นกลุ่มสำคัญ ในการสร้างให้ชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าและมีความมั่นคงขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากศาสนาอิสลามมีกิจวัตรที่ชัดเจนในการรวมกลุ่มกันในการปฏิบัติศาสนกิจที่มีสัจดู หลังจากการปฏิบัติศาสนกิจเหล่านั้น ก็จะมีการประชุมพูดคุยกันถึงปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งกลุ่มชนที่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานไม่ได้ปฏิบัติเช่นนี้

ดังนั้นการพบกันอย่างน้อยหนึ่งครั้งต่อสัปดาห์ที่มีสัจดูในการประกอบศาสนกิจ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาหมู่บ้าน ดังเช่นกรณีบ้านวาวี การผลักดันของงบประมาณในการสร้างถนน การทำน้ำประปาหมู่บ้าน การระดมเงินสร้างโรงเรียน ล้วนเป็นการเริ่มต้นจากกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมทั้งสิ้น

สภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านวาวิส่วนหนึ่ง ขับเคลื่อนโดยชาวจีนยูนนานมุสลิมที่มีเครือข่ายการค้ากว้างไกล โดยเฉพาะชาวจีนมุสลิมที่ค้าขายชา สามารถที่จะซื้อที่ดินแปลงใหญ่ที่เขตพื้นที่อำเภอแม่ลาว จังหวัดเชียงราย และเป็นผู้ผลิตชารายใหญ่ของจังหวัดเชียงรายในปัจจุบันนี้ ดังนั้นมุสลิมในกลุ่มที่ 2 นี้จึงมีลักษณะของนักพัฒนาและนักการค้าที่สำคัญ ทั้งนี้โดยผ่านการรวมกลุ่มกันขององค์ทางศาสนา

ช่วงที่ 3 จีนยูนนานมุสลิมกับความเป็นหนึ่งเดียวของโลกมุสลิม กลุ่มคนเหล่านี้นับเป็นคนช่วงที่ 3 ของชาวจีนยูนนานมุสลิม ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาในโรงเรียนรัฐบาลไทยจนจบการศึกษาขั้นสูง และได้เรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย รวมถึงชาวจีนยูนนานมุสลิมบางส่วนที่สามารถได้เข้าไปศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนาที่จังหวัดเชียงใหม่

มุสลิมที่หมู่บ้านวาวิเหล่านี้ได้พบเห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันของโลกมุสลิม ผ่านประสบการณ์ชีวิตที่สัมพันธ์กับองค์กรมุสลิมต่าง ๆ ทั้งจังหวัดเชียงใหม่ กรุงเทพมหานคร และ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ บางคนสามารถเชื่อมโยงกับองค์กรมุสลิมภายนอกประเทศ ผ่านระบบการค้า เช่น การค้าชา เป็นต้น

คนรุ่นนี้ได้รับการสนับสนุนและการช่วยเหลือจากองค์กรทางศาสนาเช่น มัสยิดในชุมชน หรือมูลนิธิทางศาสนา จึงทำให้เห็นว่ามุสลิมยูนนานที่เป็นคนจีน ไม่ได้้อย่างโดดเดี่ยวและเป็นชนกลุ่มน้อยอีกต่อไป สามารถที่จะแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาได้โดยผ่านความศรัทธาและความเชื่อมั่นในศาสนา จากการสังเกตพบว่าคนรุ่นนี้โดยเฉพาะผู้หญิง หันมาแต่งกายปกปิดมิดชิดเพื่อให้ถูกต้องตามหลักศาสนา (นิกอบ) รับประทานอาหารให้ถูกต้อง และใช้ชีวิตอย่างมุสลิมที่ดีและเคร่งครัดมากขึ้น มีการวิพากษ์วิจารณ์ประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมา เช่น ประเพณีงานศพ และการรับประทานอาหาร ที่มีความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมจีนกับความเป็นมุสลิม

6.2.2 กระบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาของกลุ่มมุสลิม ในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ยังมีกลุ่มชาวจีนยูนนานอีกกลุ่มหนึ่ง ในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน นับเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาอิสลามที่เห็นว่าการกำลังห่างไกลไปจากชาวจีนยูนนานมุสลิม กล่าวคือแต่เดิมในอำเภอปายนั้น มีมุสลิมยูนนานที่เป็นกลุ่มฮ่อดั้งเดิม มาตั้งถิ่นฐานอยู่เพื่อเป็นจุดแวะพักสินค้าระหว่างพม่ากับเชียงใหม่ โดยกลุ่มฮ่อในวันนี้ (พ.ศ. 2553) มีความสัมพันธ์กับมุสลิมกลุ่มเชียงใหม่มาก่อนหน้าแล้ว จากนั้นมีครูสอนศาสนาซึ่งเป็นลูกของอดีตทหารจีนคณะชาติ ได้จบการศึกษาทางศาสนาอิสลาม และได้มาเผยแพร่ศาสนาที่อำเภอปาย โดยมีความเป็นเครือญาติ “แซ่เดียวกัน” โดยการสัมภาษณ์ ชาติชาย มุฮะหมัดซอดีก กรรมการกลางอิสลามประจำจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเป็นชาวจีนยูนนานมุสลิม ดังนี้

“ตระกูลเก่าแก่ที่นี่มี 2 ตระกูลครับ มีตระกูลอิหม่าม บุษกร นี่แซ่หน้า และของผมนี่แซ่หน้า สำหรับแซ่หลังก็มีแต่น้อย แซ่หลังนี้มีแค่ครอบครัวเดียว ในส่วนของอิหม่าม (สมชาย บุษกร: ผู้วิจัย) เป็นพ่อค้า ส่วนพ่อของผมและญาติเป็นเพื่อนของตระกูลอิหม่าม พ่อผมจะเป็นกลุ่มกักมิดั้ง แต่พ่อผมยังไม่ได้สมัครเป็นทหาร ไปเป็นผู้ช่วยของทหารหลักในกองพล 93 แต่ยังไม่ได้ลงบัญชีเข้าไปเป็นทหารนั้น ส่วนมากก็ไปเป็นผู้ช่วยเรื่องอาหาร เรื่องม้า” (ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก กรรมการอิสลามของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ให้ข้อมูล ยังได้เล่าถึงการเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนว่าแต่เดิมนั้นมีคนนับถืออิสลามอยู่ก่อนแล้ว แต่เป็นการปฏิบัติแบบท้องถิ่น ไม่มีสถานที่ในการประกอบศาสนกิจการเข้ามาที่อำเภอปายของชาติชายจึงเป็นการระดมการรื้อฟื้นศาสนาขึ้นมา และด้วยความร่วมมือจากกลุ่มชาวจีนมุสลิมยูนนานดั้งเดิมจึงมีพัฒนาการดังที่เห็นในทุกวันนี้ ดังที่ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“พ่อแม่อิหม่าม มาตั้งถิ่นฐานตรงนี้นานมาแล้ว ผมเข้ามาถึงประมาณปี 2534 ช่วงที่ผมมานี่ถนนยังต้องเดินอีก 15 กิโลเมตร ถ้าช่วงฝนนะ มาที่นี้เราก็ตอนเด็กเล็กๆ ตอนพวกพื้นฐาน เช่นพวกมุสลิมเจอกันต้องทำยังไง การละหมาดทำยังไง ผมก็จะเอาอาอฺติ 10 บทมาสอน สอนแบบพื้นฐาน หลังจากนั้นก็มาตั้งโรงเรียนที่บ้านอิหม่ามที่เค้ามีปั้มน้ำมันเก่าๆ จากที่ย้ายไปย้ายมาก็มาตั้งอยู่ที่นี่ (มัสยิดปัจจุบัน: ผู้วิจัย) ผมก็มาสอนที่นี่ ผมสอนที่นี่ไม่นานครูहरुก็มาพอดีเลย ครูहरुก็เป็นญาติของน้องเขยอิหม่าม เป็นญาติกันเลยให้มาช่วย เมื่อก่อนอยู่กรุงเทพ แต่ที่กรุงเทพนี่พอวัยรุ่นจะไม่อยู่ในแนวทางศาสนาละ จะไปตามสังคม และพ่อแม่พี่น้องเค้าเห็นว่าที่นี่มีมุสลิมกำลังก่อตัว ก็จะร่วมมือกันจะเป็นครอบครัวใหญ่ ที่นี้สมัยก่อนอยู่แบบครอบครัวใหญ่ละ สมัยนี้พออยู่มาขึ้นก็เลยมีความคิดแตกต่างกัน จะรวมตัวกันยาก แต่เรื่องศาสนาเราก็ต่างานช่วยกัน กลุ่มเก่า ๆ ก็ยังร่วมมือกันอยู่ ทางเราก็ตี่เชื่อมโยงกับกรุงเทพ กรุงเทพก็เชื่อมโยงกับยะลา ยะลาไปอินเดีย จาก อินเดียไปซาอุดีอาระเบีย” (ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

ชาติชายได้กล่าวถึงการศึกษาของตนเองและการปฏิบัติศาสนา และการเข้ามาในอำเภอปายตลอดจนข้อสังเกตเรื่องศาสนาในแต่คนแต่ละรุ่นในอำเภอปายว่า ในอดีตชาวมุสลิมที่ปายเน้นการปฏิบัติมากกว่า เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ในการประกอบอาชีพ รู้เพียงแต่การทำละหมาดในวันศุกร์ ไม่รู้คัมภีร์ แต่มีใจรักในพระเจ้า และรุ่นต่อมา (หมายถึง รุ่นอิหม่าม และรุ่นชาติชาย) มีการจัดการเรื่องศาสนาขึ้น และมีคนรู้เรื่องศาสนาเพิ่มขึ้น และจะเพิ่มขึ้นมากในรุ่นถัดมาคือรุ่นของลูกหลาน (รุ่นที่ 3)

“ก่อนที่จะมาที่นี่ผมเป็นอิหม่ามที่หัวฝาย อำเภอฝาง และอยู่แม่สลอง ตรงแม่สลองนี้ น้ำเขยผมอยู่ เค้าทำอยู่ผมก็ช่วยเค้า จากนั้นมาผมก็มาทำเต็มตัวที่ อ.ฝาง หัวฝาย ผมก็ดูแลตัวอำเภอฝาง ด้วย เสร็จแล้วก็ย้ายมาที่นี่ ความจริงผมไม่ได้เรียนสูง ผมชอบปฏิบัติมากกว่า จะมีประสบการณ์การปฏิบัติอยู่ในตัว บางคนเรียนสูงแต่ปฏิบัติไม่เก่ง แต่ยังไม่ถึงขั้นขอให้ปฏิบัติแบบนี้ทุกวัน แล้วประสบการณ์จะเพิ่มเอง ที่นี้จะเน้นปฏิบัติอย่างที่ผมว่า สมัยก่อนนี้ธรรมดา เพราะลูกหลานเหลนเยอะ มัวแต่ทำงานหาเงินและอีกอย่างก็การศึกษาเรื่องศาสนา ไม่มี แคร์แต่ว่าต้องละหมาดวันศุกร์อย่างเดียว บทอัลกุรอ่านก็ท่องไม่ค่อยได้ แต่หัวใจก็รู้จักพระเจ้าละ แต่รุ่นเราก็เริ่มมี 10 บท 20 บท ขึ้นมาเรื่อยๆ แต่รุ่นหลังเรานี้ได้มากกว่าละ” (ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

จากเดิมที่มีการละหมาดตามบ้านผู้นำมุสลิมชาวจีนยูนนาน ต่อมาเมื่อมีการระดมทุนกันสร้างมัสยิดขึ้น และได้เชื่อมต่อการศึกษาศาสนากับตะวันออกกลางผ่านอินเดีย โดยมีศูนย์กลางในประเทศอินเดีย มีการศึกษาศาสนาอิสลามในประเทศอินเดีย คนละ 4 เดือน ซึ่งมุสลิมที่อำเภอปายใช้คำว่า “การสละเวลา” ทำให้กระบวนการศาสนาที่อำเภอปาย มีความเชื่อมต่อกับมุสลิมในตะวันออกกลางมากขึ้น ดังบทสัมภาษณ์ ชาติชาย ดังนี้

“ตอนนั้นยังไม่เป็น โรงเรียนสอนศาสนาแบบทุกวันนี้ก็ยังเป็นแบบครอบครัว ผมมาถึงก็มาใช้สถานที่ของน้องเขยอิหม่าม ใช้สถานที่เล็กๆ เพื่อให้มารวมตัวกัน ก็เลยให้ผมสอนก่อนที่บ้านอิหม่าม สอนระยะหนึ่งเราก็ตาย่ย้ายสถานที่จากบ้านอิหม่ามไปละหมาดวันศุกร์ ก็เวียนไปวันศุกร์เราจะตระเวนไปทุกบ้าน เพื่อให้ทุกบ้านรู้จักว่าละหมาดเป็นยังงัย หลังจากนั้นเราก็เลือกสถานที่เพื่อให้อยู่ที่นี่เลย ก็เลยเลือกบ้าน โกเปี้ยก ตอนนั้นมันไม่ใช่อย่างนี้นะครับ เป็นบ้านไม้เก่า ๆ (ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

ชาติชาย ยังเล่าถึงการเดินทางไปศึกษาศาสนาที่เรียกว่า “การเสียดสละ” ที่ทำให้กลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมในอำเภอปายห่างไกลจากกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมทั่วไป ดังนี้

“เราเชื่อว่ามาจากการเสียดสละพี่น้องของเรา อย่างที่ไป 4 เดือน เค้าก็กลับมาบอกว่ามีอะไรบ้าง ตัวเค้าเองก็ยังปรับปรุงตัวเอง เรายังจะเสียดสละ 4 เดือนต่อชีวิต 40 วันต่อปี และเดือนละ 3 วัน สถานที่ไปก็คือไปอินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ ส่วนมากเราจะเน้นเรื่องปฏิบัติตามแบบอย่าง ก็เลยจะบอกว่าถ้าอยากจะประสบความสำเร็จจริงๆ ก็มีหนทางเดียวคือทางที่อัลเลาะห์ และนะบีสอนให้เราเลย พยายามให้พวกเราเสียดสละเวลา เงินทอง และชีวิตของเรา ในวิถีทางของอัลเลาะห์ (ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

จากการลงพื้นที่วิจัยพบว่าการแสดงสัญลักษณ์ทางศาสนา ร้านอาหาร และการแต่งกายของสตรีมุสลิม มีความเคร่งครัดมากยิ่งขึ้น ผู้หญิงมุสลิมที่อำเภอปาย จะคลุมผม คลุมหน้า แต่งกายด้วยชุดสีดำ และเมื่อออกจากหมู่บ้านไปตามสถานที่ต่าง ๆ มักจะไม่ออกมาเปิดเผยตัวเอง นับเป็นการเคลื่อนไหวทางศาสนาที่สำคัญของชาวจีนยูนนานแห่งหนึ่ง

โดยเฉพาะผู้หญิงมุสลิมในตัวอำเภอปาย ซึ่งเปิดร้านขายของในย่านถนนคนเดิน ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอปาย ผู้หญิงมุสลิมเหล่านี้จะคลุมผม และใส่ชุดสีดำปกมิดชิด จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า เมื่อสตรีมุสลิมเหล่านี้ขายของให้กับเพื่อนบ้านที่เป็นสตรี เธอก็จะไม่ปกปิดใบหน้า แต่เมื่อผู้วิจัยเข้าไปสอบถามราคาของในร้าน สตรีมุสลิมเหล่านี้จะดึงผ้าขึ้นปิดใบหน้า เหลือเพียงดวงตาทันที แล้วจึงพูดคุยกับคนต่างถิ่น²⁶

“ที่คนอื่นดูว่าเคร่งครัดเพราะเราปฏิบัติตามศาสนาทั้งหมด แต่ยังไม่ 100% บางส่วนเท่านั้น ในเรื่องแต่งตัวของมุสลิมผู้หญิงนี้ นะบิศาสาสอนมาแล้วบอกให้เราแต่งอย่างนั้น และอัลเลาะห์พระเจ้าบอกว่า เพื่อความปลอดภัยและให้คนอื่นรู้จักเรา (ในฐานะที่เป็นมุสลิมที่เคร่งครัด: ผู้วิจัย) เพราะฉะนั้นเราจะเน้นให้แต่งตัวแบบนั้นตั้งแต่เด็ก อย่างรุ่นเรานี่ 50-60 ขึ้นไปนี่แหละที่เคร่งศาสนา แต่เราอยากจะทำให้ลูกหลานของเราดีกว่าเรา

คนไทยที่ไม่มีศาสนา (หมายถึงคนที่ไม่ได้นับถือศาสนาอิสลาม: ผู้วิจัย พอได้ยิน ได้เห็น ก็คล้อยตามว่าคงใช่ผู้หญิง แต่จริงๆ แล้วต้องการให้ผู้หญิงปลอดภัย นี่แหละผู้หญิงนี้เป็นราชินีเลย (ชาติชาย มุสะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

คนจีนยูนนานมุสลิมได้อ้างถึงความบริสุทธิ์ของการเป็นมุสลิม ว่าคนจีนยูนนานมุสลิมเองนั้นได้สืบเชื้อสายมาจากดินแดนตะวันออกกลาง (เปอร์เซีย) ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดศาสนาอิสลาม และภาคภูมิใจกับเลือดเชื้อสายความบริสุทธิ์ การสืบทอดศาสนาที่แท้จริง ดังนั้นเมื่อถามถึงว่ารูปร่างหน้าตาของคนจีนยูนนานมุสลิม แตกต่างกับจีนยูนนานที่เป็นอันอย่างไร มีผู้ให้ความเห็นจากบ้านวาวีว่า คนจีนยูนนานมุสลิมจะรูปร่างสูงใหญ่และมีหนวดเครามากกว่าชาวจีนอื่น เนื่องจากการสืบเชื้อสายจากเปอร์เซีย (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2552) แต่สำหรับมุสลิมที่ปายแล้วมีการกล่าวถึงความเป็นศาสนาที่สืบทอดมาอย่างยาวนานดังนี้

²⁶ ในการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ บ้านวาวี ในงานพิธีแต่งงานระหว่างผู้ชายที่เป็นคนบ้านวาวี และผู้หญิงเป็นคนอำเภอปาย จะมีกลุ่มผู้หญิงมุสลิมที่เป็นญาติฝ่ายเจ้าสาวมาจากอำเภอปาย จะคลุมใบหน้าและสวมชุดดำโดยฝ่ายเจ้าบ่าวจะจัดพื้นที่เฉพาะ ให้กับสตรีเหล่านี้ในการเข้าร่วมพิธีในพิธีที่บ้าน แต่เมื่อเป็นพิธีที่มีแขกกลุ่มสตรีเหล่านี้จะไม่ไปร่วมด้วย

“กลุ่มมุสลิมยูนนานส่วนมากที่อยู่ทางภาคเหนือนี้มาจากยูนนาน ยูนนานนี้คือทางใต้ของจีน ส่วนมากจะมาจากตำบลต้าหลี่ แต่อำเภอเดียนยีนี้เค้าเรียกว่าจังหวัดชากวาง นะบิของเรารู้ชาฮั้วและคอริส นาติส และมามุค อันนี้ส่วนมากจะเป็นนามสกุลของคนจีนที่เป็นอิสลามนะครับเป็นกลุ่มคนที่เผยแพร่ศาสนาเข้ามาในเมืองจีนนะครับ ชื่อของเค้าเป็นอาหรับ แต่คนจีนจะเอาชื่อเป็นนามสกุลอย่างชาฮั้วก็คือแซ่ชา มามุคก็แซ่มา” (ชาติชาย มุฮะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

การบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างหนึ่งที่สำคัญ คือการเปลี่ยนชื่อที่ให้สอดคล้องกับศาสนา เกิดขึ้นในกลุ่มที่ศึกษาศาสนาอย่างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านวาวิ หรือที่ตัวเมืองเวียงใต้อำเภอปาย ได้เปลี่ยนชื่อหรือเปลี่ยนนามสกุลไป ดังจะมีคำอธิบายเรื่องการเลือกชื่อจาก ชาติชาย ดังนี้

“ชื่ออาหรับนี่นะ ถ้าลูกเป็นคอริส พ่อเป็นซอดีก เค้าก็เรียกว่าคอริส บินซอดีก แต่บินซอดีกมีคนใช้อยู่แล้วที่ปักยี่ได้ เพราะเราต้องไปเลือกนามสกุลในจอคอมพิวเตอร์ ถ้ามีคนใช้แล้วเราไม่มีสิทธิ์ใช้ผมก็เลยตั้งขึ้นไป 5 อันมุฮัมมัด ซอดีกยังไม่มีใครใช้ ก็เลยเป็นชื่อผมด้วย ชื่อด้วยนามสกุลด้วย ผมก็เลยแก้เป็น ชาติชาย มุฮัมมัด ซอดีก ชื่ออาหรับก็อยู่ในนั้น ชื่อไทยก็อยู่ในนั้น

ชื่อจีนผมเรียกว่า หม่าเจิน อันนี้คือชื่อที่แม่ตั้งให้ แต่ว่าช่วงที่เราได้สัญชาติไทยเนี่ย ผมไม่ได้เรียนภาษาไทย แต่ผมรู้ว่าแต่นี้ ชื่อว่า สาวเจิน ไข่ม้อย รู้ว่าสาวในภาษาจีนนี้หมายถึงคนที่กำลังราบริ้น แต่สาวมันตรงกับคำไทยว่าเป็นผู้หญิง ก็เลยไม่เอา เลยเอาหม่าเจิน หมายถึงว่า กองทัพฆ่ามาถึง ความสำเร็จก็มาพร้อมกัน (ชาติชาย มุฮะหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

ถึงแม้ว่าการพัฒนาการทางศาสนาของชาวจีนยูนนานในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะมีความก้าวหน้าไปมากในทางปฏิบัติ แต่ความเป็นจีนนั้นยังอยู่ในคนจีนยูนนานเหล่านี้ ในประเด็นเรื่องความกตัญญู สายสัมพันธ์ทางเครือญาติผ่าน “ตระกูลแซ่” แต่ข้อสังเกตที่สำคัญเรื่องภาษาจีนซึ่งชาวจีนยูนนานถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ แต่สำหรับมุสลิมที่อำเภอปายนั้น ได้ลดความสำคัญลงโดยภาษาจีนจะเป็นอันดับ 4 รองจากภาษาอาหรับ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษตามที่ชาติชายได้ให้สัมภาษณ์ไว้ดังนี้

“ภาษาจีนส่วนมากเราใช้ เรามีคุณครูที่นี่ ส่วนมากจะช่วยกัน ครูไม่มีเงินเดือน ครูภาษาจีน ภาษาอังกฤษ ภาษาไทย อาหรับ อินเดียก็มี แต่นี่เราเน้นอาหรับ ไทย อังกฤษ จีน จีนนี่ก็อันดับที่ 4 ละ เพราะจีนนี่ก็อย่างแฟนผมและพี่สะใภ้สองคนนี่มาจากเมืองจีน ตอนนั้นเค้าพูดไทยได้ก็เลยให้เค้าไปสอนภาษาจีนวันเสาร์-อาทิตย์ แล้วก็ยังมีเสริมการเรียนภาษา ถ้าคนที่อยากจะเรียน

อย่างเช่นลูกอิหม่ามนี้จะเรียนอินเดีย ผมก็ยังเรียนอยู่ ทั้งภาษาโอรุลูของอินเดีย และภาษามาลย์ โอรุลูไม่ใช่ฮินดู แต่เป็นภาษากลางของอินเดีย คุณจะเป็นฮินดู อินเดีย หรือปากีสถาน คุณก็ใช้ภาษากลางคือโอรุลู” (ชาติชาย มุสหมัดซอดีก, สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

ชาวจีนยูนนานมุสลิมที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นเป็นการกรณีที่น่าสนใจเรื่ององค์กรทางศาสนา ในฐานะองค์กรทางสังคมที่ได้สร้างกลุ่มชาวจีนยูนนาน ให้มีเป้าหมายเชิงอุดมการณ์ความเป็นจีน ที่แตกต่างจากกลุ่มชาวจีนยูนนานอื่น ๆ แม้กระทั่งชาวจีนยูนนานที่นับถือมุสลิมในพื้นที่อื่น ๆ เช่น ที่หมู่บ้านวาวิ

ชาวจีนยูนนานมุสลิมนั้นมีการรวมกลุ่มกันทางศาสนา และใช้องค์กรทางศาสนาเป็นพื้นที่ในการเชื่อมโยงกับกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมดั้งเดิม หรือที่เรียกว่า “จีนฮ่อ” เช่น กรณีของอิหม่ามที่อำเภอปาย สมชาย บุษกร พบกับชาติชาย มุสหมัด ซอดีกที่เป็นลูกของอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่ก็มีการอื่น ๆ เช่น ในจังหวัดเชียงราย มีการเชื่อมต่อระหว่างฮ่อมุสลิมกับจีนยูนนานมุสลิมผ่านองค์กรทางศาสนา และกิจกรรมการระดมทุน เช่น กรณีของการสร้างมัสยิดใหม่กลางเมืองเชียงราย ถูกสร้างมาตั้งแต่หลังกบฏเงี้ยว พ.ศ. 2447 แต่เดิมเช่าห้องแถวเพื่อทำละหมาด จากนั้นได้ระดมทุนสร้างมัสยิด เมื่อมัสยิดเก่าและมีลักษณะคับแคบ จึงได้สร้างมัสยิดใหม่ขึ้นกลางเมืองเชียงราย

ผู้ที่เป็นคนหนึ่งในคณะกรรมการระดมทุนนั้น ก็คือ ชาวจีนยูนนานที่มาจากหมู่บ้านวาวิ การเชื่อมระหว่างฮ่อมุสลิมเดิม กับจีนยูนนานมุสลิม จึงปรากฏเด่นชัดขึ้นในรูปขององค์กรทางศาสนา และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรชาติพันธุ์เนื่องจากมัสยิดนี้

รูปแบบของสถาปัตยกรรมของมัสยิดชาวจีนยูนนานที่สร้างใหม่นั้น มีลักษณะความเป็นจีนที่ผสมอยู่ในความเป็นตะวันออกกลาง หรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมตะวันออกกลางผสมจีน นับเป็นมัสยิดที่มีรูปร่างลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์แห่งเดียวในประเทศไทย

“การสร้างมัสยิดนี้” ได้มีการให้ความเห็นจากอดีตประธานสภาผู้แทนราษฎร นายวันมูหะมัดนอ มะทา ว่า การที่เราเป็นคนจีนและเราเป็นมุสลิมด้วยนั้น เราน่าจะสร้างศาสนสถานที่แสดงถึงตัวเราด้วยถ้าเป็นไปได้ ดังนั้นกรรมการการก่อสร้างมัสยิดจึงได้ไปดูงานตามศาสนสถานของอิสลามในเขตซินเจียง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนพบว่า มีรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความผสมผสานระหว่างอาหรับกับจีนเป็นจำนวนมาก จึงได้ให้สถาปนิกออกแบบและใช้บริษัทก่อสร้างที่เจ้าของเป็นมุสลิมในจังหวัดเชียงรายนี้เอง”(เจ้าหน้าที่มัสยิดไม่ประสงค์จะออกนาม, สัมภาษณ์, 12 พฤษภาคม 2553)

6.2.3 ความเชื่อด้านศาสนาพุทธมหายานและลัทธิเต๋า

ในชุมชนชาวจีนยูนนานนั้น มักมีศาลเจ้าในลัทธิเต๋อยังน้อย 1 แห่ง ศาสนาสถานเหล่านั้น มักมีรูปเคารพ เช่น เจ้าแม่กวนอิม พระพุทธเจ้า หรือแม่กระตังป้ายเทพ ฟาติง ซึ่งเป็นส่วนผสมระหว่างพุทธมหายานกับลัทธิเต๋าเป็นส่วนใหญ่ ไม่พบเทพเจ้าแบบชาวจีนโพ้นทะเลเช่น ปุนเถ้ากง (本头宫) หรือเจ้าแม่ทับทิม (马祖) หรือเทพที่เกี่ยวข้องกับความร่ำรวยต่าง ๆ

ดังนั้นพุทธมหายานและเต๋า จึงผสมผสานกันในกลุ่มชาวจีนยูนนาน สำหรับประเพณีประจำปี เช่น ตรุษจีน เซงเม้ง ไหว้พระจันทร์ ยังคงปฏิบัติตามวิถีของชาวจีนทั่วไป ไม่ได้มีความแตกต่างในเชิงพิธีกรรม แต่อย่างไรก็ตามก็พบว่าการศึกษาของชาวจีนพุทธเหล่านี้ ไม่ได้จัดทำอย่างเอิกเกริกเหมือนกับชาวจีนโพ้นทะเล

แต่มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งคือ องค์การทางพุทธศาสนาพุทธมหายานมักปรากฏในรูปแบบอื่นที่เป็นองค์การความช่วยเหลือทางการสังคมสงเคราะห์ซึ่งมีจำนวนมาก บางแห่งเข้ามาตั้งสถานเลี้ยงเด็กกำพร้าในหมู่บ้าน ในระยะแรกได้รับการสนับสนุนจากหมู่บ้านเป็นอย่างดี จึงมีการบริจาคที่ดินในการจัดตั้งกว้างใหญ่ แต่มาในปัจจุบันนี้องค์การทางศาสนาพุทธมหายาน ดูเหมือนจะมีความสัมพันธ์กับคนในหมู่บ้านน้อยลง และคนในหมู่บ้านได้ตั้งคำถามถึงความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กร ลักษณะเช่นนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนชาวจีนที่เป็นหมู่บ้านชาวจีนยูนนานอพยพ

ความสัมพันธ์ระหว่างพุทธมหายาน กับชาวจีนยูนนานมุสลิมคือการให้ความช่วยเหลือในเรื่องทรัพย์สินเงินทองสำหรับการสร้างโรงเรียนจีนขนาดใหญ่ใน 3 หมู่บ้าน ทั้ง หมู่บ้านวาวิ หมู่บ้านถ้ำ และหมู่บ้านเวียงหมอก ซึ่งได้รับการช่วยเหลือเป็นเงินเป็นจำนวนมากอย่างต่อเนื่อง ทำให้โรงเรียนขยายตัวได้อย่างรวดเร็ว และสามารถทำความเจริญก้าวหน้าให้กับการศึกษาภาษาจีนเป็นอย่างดี ถึงแม้ว่าการไประดมทุนอาจจะมีชาวจีนยูนนานที่เป็นมุสลิมเดินทางร่วมทางไประดมทุนด้วย ชาวจีนยูนนานมุสลิมก็ไม่ได้ตั้งข้อรังเกียจในการที่จะขอความช่วยเหลือจากศาสนาอื่น ทั้งนี้เนื่องจากการมุ่งผลประโยชน์ของชุมชนตนเองเป็นหลัก

6.2.3.1 ประเพณีแต่งงาน

จากการศึกษาพบว่ามีความเปลี่ยนแปลงด้านประเพณี และพิธีกรรมการแต่งงานของชาวจีนยูนนาน เช่น การแต่งงานไม่ว่าจะเป็นงานแต่งงานคนมุสลิม หรือการแต่งงานของคนพุทธมหายานก็ตาม มักจะได้รับอิทธิพลการแต่งงานแบบวัฒนธรรมของประเทศได้หวันและจีนแผ่นดินใหญ่ ซึ่งเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามสมัยนิยม เช่น นิยมการถ่ายภาพของบ่าวสาวในชุดแต่งงาน การให้คู่บ่าวสาวนั่งรถแห่รอบหมู่บ้าน (ซึ่งพบวิธีนี้เป็นที่นิยมในสาธารณรัฐประชาชนจีนในปัจจุบัน พ.ศ. 2553: ผู้วิจัย) ในกรณีของการแต่งงานของคนมุสลิมสามารถปรับปรุงวิธีการคู่ขอ

ซึ่งผู้ชาย-ผู้หญิงไม่ต้องอยู่ต่อหน้ากันได้ เช่น กรณีฝ่ายชายอยู่ประเทศไทย แต่ฝ่ายหญิงอยู่ประเทศไต้หวัน อาจมีการตกลงสู่ขอกันผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยที่พ่อแม่ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงก็อยู่กันคนละที่ แต่ใช้การสื่อสารผ่านทางระบบออนไลน์ได้

บางกรณี การแต่งงานของชาวจีนยูนนานมุสลิม บางกรณีจะมีองค์การทางศาสนามาเกี่ยวข้องโดยตรง โดยผู้ที่มีบทบาทในมัสยิดจะคอยสังเกตว่าสตรีในหมู่บ้านคนไหนบ้าง ที่ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีและยังไม่ได้แต่งงาน จากนั้นจะมีการคัดสรรผู้ชายที่ดีและเหมาะสม (แม้จะอยู่ต่างถิ่นต่างที่กัน: ผู้วิชัย) มาแนะนำให้ทั้งคู่ได้รู้จักและแต่งงานกันในที่ที่สุด

ในเรื่องนี้ขอยกตัวอย่างกรณีของ ของสายเพชร (นามสมมุติ) ดังนี้

สายเพชรและอาหมยน้องสาวเป็นลูกอดีตทหารจีนคณะชาติได้มาตั้งบ้านเรือนที่บ้านวาวีและประกอบอาชีพหลักในไร่ชาซึ่งทำให้ทั้งสองไม่สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้ตามเวลารวมถึงมีความยุ่งยากในการจัดหาอาหารที่ถูกต้องตามหลักศาสนาให้กับบิดาได้ แต่เมื่อทั้งสองเปลี่ยนอาชีพจากไร่ชามาทำร้านอาหารของตนเองและสามารถแต่งการคลุมผมตามหลักศาสนา และมีพื้นที่ในร้านที่ว่างพอที่จะปฏิบัติศาสนกิจตามเวลาได้ ชีวิตของทั้งสองดำเนินมาราว 1 ปี

ราวปลายปี พ.ศ. 2552 ผู้วิชัยได้ทราบข่าวว่า สายเพชรและน้องสาวชื่ออาหมยได้ “นิกเกาะห์” (แต่งงาน) กับมุสลิมด้วยกัน ซึ่งเมื่อปีที่ผ่านมามีบิดาของสายเพชรเคยบอกผู้วิชัยว่าจะต้องแต่งงานกับคนมีศาสนาเท่านั้น (มีศาสนา หมายถึง คนที่นับถืออิสลาม) การแต่งงานของทั้งสองที่น้องนี้ เริ่มต้นจากการที่กลุ่มสมาชิกในมัสยิดเห็นว่าคนทั้งสองได้ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีในชีวิตประจำวันมาระยะหนึ่งแล้ว ทางมัสยิด (ไม่ทราบว่าหมายถึงใคร) ได้แนะนำ มุสลิมหนุ่มให้ทั้งสองพี่น้อง และได้แต่งงานกันในที่ที่สุด โดยผู้ชายเป็นมุสลิมยูนนานที่ไปอยู่อำเภอมิบุรี กรุงเทพฯ และวางแผนที่จะมาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านวาวี ส่วนอีกคนหนึ่งนั้นเป็นมุสลิมยูนนานที่เป็นคนพม่าทำงานเป็นเจ้าของร้านอาหารในตัวเมืองเชียงราย

จากกรณีนี้จะเห็นได้ว่า การที่ “สายเพชร” เลิกทำงานในไร่ชาของตนเอง และได้มาเปิดร้านอาหารในย่านชุมชน ทำให้เธอสามารถปฏิบัติตนตามหลักศาสนาได้ ในขณะที่เดียวกันการทำงานในร้านอาหาร ทำให้ตัวตนของเธอปรากฏเด่นชัดขึ้น และถูกองค์การทางศาสนาจับตามองอยู่ตลอดเวลา เมื่อเธอได้ปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดีแล้ว องค์การทางศาสนาจึงได้เข้ามาช่วยเหลือให้สามารถมีครอบครัว ที่เป็นมุสลิมสมบูรณ์แบบมากกว่าครอบครัวเดิมของตนเองได้ ในเรื่องนี้ได้ถูกเล่าผ่านเพื่อนของสายเพชรอีกที และได้กล่าวถึงกรณีนี้ว่า “เป็นเพราะ พระอัลลอฮ์ จัดสรรให้”

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าประเพณีการแต่งงาน ได้ถูกปรับเปลี่ยนไปให้ทันสมัยและเหมาะสมกับวิถีชีวิตมากขึ้น ข้อสำคัญคือองค์การทางศาสนาได้เข้ามามีส่วนช่วยเหลือครอบครัวมุสลิมที่มีวัตรปฏิบัติในการเป็นมุสลิมที่ดี

6.2.3.2 ประเพณีงานศพ

ผู้วิจัยได้เข้าร่วมงานศพของชาวมุสลิมที่หมู่บ้านวาวี จึงได้รับทราบจากการสัมภาษณ์ นิสรีน ภักธรเรืองวิไล (สัมภาษณ์, 2550-2551) ว่ามีการเปลี่ยนแปลงในความเป็นจีนยูนนานแท้ ๆ กับความเป็นมุสลิม ซึ่งแนวทางการปฏิบัติเดิมของชาวจีนยูนนานมุสลิมนั้น จะมีการเลี้ยงอาหารราว 7 วัน หรือ 15 วันในงานศพ ซึ่งการปฏิบัตินี้จะเป็นประเด็นถกเถียงกันว่าไม่ถูกต้องตามหลักศาสนาอิสลามซึ่งจะไม่มีการเลี้ยงใด ๆ เกิดขึ้นในงานศพ การถกเถียงนี้เกิดขึ้นในกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาศาสนาอิสลามจากภายนอกหมู่บ้านวาวี

อีกกรณีหนึ่งสำหรับชาวจีนยูนนานที่พบจากข้อมูลในหมู่บ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย คือจากการไปดูจารึกที่หลุมฝังศพพบว่า การจารึกก็เป็นแบบที่นิยมโดยทั่วไป กล่าวคือ มีการเขียนชื่อผู้ตาย ชื่อเมืองที่เกิด ชื่อลูก แต่มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่าจารึกที่ หลุมศพนั้น มีการเขียนปีที่เสียชีวิตโดยใช้ “ปีของสาธารณรัฐจีน” (ตามแบบดั้งเดิมก่อนเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน: ผู้วิจัย) เรื่องนี้ทำให้เห็นว่าชาวจีนยูนนานในประเทศไทย รับรู้เรื่องจีนในแบบ “สาธารณรัฐจีน” แบบหยุดนิ่งไว้ แม้ชีวิตหลังความตายก็ยังจารึกเป็นปีที่อยู่ในความทรงจำเมื่อครั้งอพยพออกมา

กล่าวโดยสรุปคือ จากเดิมที่เรื่องศาสนา ประเพณี และพิธีกรรม ซึ่งเป็นเรื่องในสถาบันครอบครัว ที่ถือปฏิบัติกันมาตามบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันการนับถือศาสนา พิธีกรรม และประเพณีได้มาเป็นเรื่องของสถาบันหรือองค์กรทางสังคมที่เป็นสาธารณะมากขึ้น และองค์กรเหล่านี้เองก็พยายามเข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของชาวจีนยูนนานมากขึ้น และทำให้ชาวจีนยูนนานมีความแตกต่างกันมากขึ้นด้วย

6.3 อาหารกับความเป็นชาติพันธุ์ และพลวัตการเมืองเรื่องอาหาร

งานวิจัยนี้ได้ศึกษาเรื่องอาหาร เพื่อที่จะอธิบายความเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวจีนยูนนาน เนื่องจากอาหารเป็นวัฒนธรรมที่ผูกติดกับรสชาติที่มีความคุ้นเคย และเปลี่ยนแปลงได้ยากมากที่สุด เนื่องจากเป็นเรื่องของรสนิยม ส่วนบุคคลและครอบครัว อาหารจึงผูกพันกับความเป็นชาติพันธุ์อย่างเหนียวแน่น

ดังนั้นการศึกษาเรื่องอาหารจึงสามารถแบ่งออกเป็นสองกลุ่ม ตามความแตกต่างทางศาสนา คือกลุ่มชาวจีนยูนนานที่นับถือศาสนาอิสลาม และกลุ่มชาวจีนยูนนานที่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน ซึ่งจะรวมกลุ่มที่นับถือศาสนาคริสต์ด้วย สำหรับการศึกษาเรื่องอาหารกับความเป็น

ชาติพันธุ์ในส่วน of ชาวจีนยูนนานมุสลิมนั้น ได้ใช้กรณีศึกษาหมู่บ้านวาวีเป็นหลักเนื่องจากมีองค์ประกอบของกลุ่มคนที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่างศาสนาอิสลามและศาสนาพุทธโดยเป็นหมู่บ้านของชาวจีนอพยพที่ไม่ได้ยึดติดกับอุดมการณ์กักมันตั้ง รวมถึงเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สองอาศัยอยู่โดยรอบและเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างสังคมของหมู่บ้านวาวี

ในหมู่บ้านวาวี ถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มชาวจีนยูนนานเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ก็ไม่ได้เป็นเนื้อเดียวกันอย่างกลมกลืน ซึ่งหากดูเพียงภายนอกอาจมองไม่เห็นถึงความแตกต่าง ถึงแม้ว่าในหมู่บ้านวาวีนี้มีกลุ่มคนที่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายานและนิกายหินยาน มีกลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นกลุ่มใหญ่ มีการสร้างมัสยิดและเป็นมัสยิดที่ได้รับการรับรองจากทางราชการไทย หนึ่งในสอง แห่งของจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังมีกลุ่มคนจีนยูนนานที่นับถือศาสนาคริสต์ด้วย

ในส่วนเรื่องของความแตกต่างระหว่างความเป็นคนจีนยูนนานที่แต่ละคนมีที่มาจากต่างเมือง และมีที่มาจากเหตุผลทางการเมืองแตกต่างกัน กล่าวคือ มีกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นกลุ่มชาวจีนอพยพในฐานะพลเมืองเข้ามาเป็นจำนวนมากที่สุด และกลุ่มคนเหล่านี้มีเหตุผลในการตั้งถิ่นฐานแตกต่างกับอีกกลุ่มหนึ่ง ที่เป็นทหารของกักมันตั้ง ซึ่งถูกเรียกตามกฎหมายไทยว่าอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งมีอยู่จำนวนหนึ่งในหมู่บ้าน

ชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านวาวีเองนั้น สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างกลุ่มได้ชัดเจนจากที่ดูเหมือนไม่แตกต่าง จากความสัมพันธ์ระหว่างกันที่อาศัยกันอย่างยาวนาน และทราบว่า เรื่องบางเรื่องแต่ละกลุ่มไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกัน เช่นการแยกแยะคนจีนยูนนานที่เข้าประเทศไทยจากทางพม่าบางกลุ่ม ที่เรียกว่า โกกั้ง (เป็นคนจากเมืองโกกั้ง) แตกต่างจากการอพยพมาจากมณฑลยูนนานโดยตรง (ถึงแม้ว่าเส้นทางอพยพจะผ่านมาทางพม่าเช่นเดียวกัน)

ความแตกต่างทางศาสนานั้น โดยผิวเผินคนภายนอกจะไม่ได้เห็นความแตกต่างชัดเจนระหว่างกลุ่มคนชาวจีนยูนนานที่นับถืออิสลามกับชาวจีนยูนนานที่ต่างศาสนา จนกว่าจะได้รับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งจะพบว่า “การไม่รับประทานเนื้อหมู” ซึ่งเป็นข้อห้ามทางศาสนาอิสลาม ทำให้ชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านวาวีนั้น มีความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นหนึ่งเดียวกันในเรื่องอาหารตามข้อบัญญัติทางศาสนา ซึ่งการแต่งกาย (ซึ่งยูนนานมุสลิมในหมู่บ้านวาวีส่วนใหญ่ไม่ได้แต่งกายที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาทุกคน) และรูปร่างหน้าตา แทบจะไม่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่นับถือศาสนาที่แตกต่างกันได้

ดังนั้นอาหารจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นของครอบครัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวจีนยูนนานมุสลิม รวมถึงในเรื่องเศรษฐกิจ และพัฒนาการของชุมชนในหมู่บ้านวาวี และ

อาหารเองนั้นก็มีความสำคัญที่แสดงความเป็นกลุ่มที่แตกต่าง แม้ว่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดูเหมือนว่า เป็นหนึ่งเดียวกันก็ตาม

อาหารจึงสร้างความแตกต่างและความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมกับกลุ่มคนจีนยูนนานที่นับถือศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ และยังสามารถอธิบายถึงความแตกต่างระหว่างคนจีนโพ้นทะเลและมุสลิมอื่นๆ ได้อีกด้วย ดังนั้น ชาวจีนยูนนานมุสลิมในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์พลัดถิ่นที่กำลังปรับตัวเข้าสู่รัฐไทย และเชื่อมโยงกับมาตุภูมิกับโลกาภิวัตน์ของโลกมุสลิม ความหมายของอาหารชาวจีนยูนนานมุสลิมจึงมีความต่างกันตามระยะเวลาของการปรับตัว

6.3.1 อาหาร²⁷ของชาวจีนยูนนานมุสลิมหมู่บ้านวาวี ในฐานะคนพลัดถิ่นของกลุ่มคนรุ่นที่ 1

6.3.1.1 ชา พืชที่สร้างความเจริญให้กับชุมชน

ชาวจีนยูนนานเป็นนักเดินทางค้าขายระหว่างเมืองยูนนาน จีนตอนใต้ผ่านพม่าเข้าประเทศไทยทางตอนเหนือ ทางเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน และตาก ไปค้าขายที่มะละกา ประเทศพม่า เป็นระยะเวลายาวนาน คนในกลุ่มวัฒนธรรมไทย เรียกพ่อค้าชาวจีนยูนนานว่า “ฮ่อ” ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นพ่อค้าที่นับถือศาสนาอิสลาม สินค้าที่นำมาขายนอกเหนือจากเครื่องถ้วย เสื้อผ้า ก็มีชา ซึ่งปลูกมากในเขตสิบสองปันนา และเป็นพืชเศรษฐกิจ ชาจากยูนนานจึงเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่คนของอาณาจักรล้านนา (จิรัชจันทร์ วงศ์โอเกียรติ ประทีปเสนา, 2548, หน้า 62)

การอพยพเข้ามาในฐานะคนพลัดถิ่นจึงมีความพยายามที่จะตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ที่อำนาจรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ก้าวไปไม่ถึง ก็คือในดินแดนที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อน ซึ่งนับเป็นพื้นที่ที่กลุ่มชาวจีนยูนนานคุ้นเคยเป็นอย่างดี และพวกเขาเหล่านั้นสามารถใช้พื้นที่เหล่านี้ทำการค้าทางไกลได้เช่นเดิม การเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านวาวีนับเป็นพื้นที่ที่เหมาะสม เนื่องจากมีพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นป่าเมือง (เป็นชื่อพื้นเมืองล้านนา) หรือ ชาพันธุ์ฮ่อสตั้ม (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2552)

เมืองเป็นอาหารในวัฒนธรรมล้านนา รวมถึงใช้ต้อนรับแขกที่มาเยือน และใช้เลี้ยงในฐานะอาหารว่าง ซึ่งป่าเมืองนี้มีอาณาเขตทอดยาวตามลำน้ำแม่ลาว ครั้นอาณาจักรล้านนาถูกผนวกเข้ากับสยาม เมืองได้ถูกปรับลดความสำคัญลง เนื่องจากล้านนาเองได้พยายามปรับตัวให้เข้ากับสยาม เศรษฐกิจของป่าเมืองจึงถูกละเลย และไม่ได้ใช้ประโยชน์จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของป่าธรรมชาติ (วิทยา อภรณ์, 2544, หน้า 101-106)

²⁷ อาหารในการวิจัยนี้หมายรวมทุกอย่างที่กินในชีวิตประจำวันดังนั้นจึงรวมถึงเครื่องดื่มด้วย

เมื่อชาวจีนยูนนานอพยพค้นพบว่าพื้นที่อำเภอแม่สรวย เป็นแหล่งปลูกเมี่ยงซึ่งชาวยูนนานเรียกว่าชา และเป็นเครื่องดื่มทางวัฒนธรรมของชาวจีน โดยใช้ยอดอ่อนของต้นเมี่ยงในการผลิตชา บริเวณดอยาวีนี้จึงเหมาะสมในการตั้งถิ่นฐานซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่เดิมของกลุ่มชาติพันธุ์มูเซอ

“เรารู้จักชาเป็นอย่างดีมานานแล้วตั้งแต่อยู่เมืองจีนดังนั้นเมื่อเราพบว่าพื้นที่นี้มีชาพื้นเมืองอยู่จึงคิดว่าสามารถตั้งถิ่นฐานได้ เพราะว่าคนมูเซอ ไม่สนใจเมี่ยง และทำไร่แบบหมุนเวียน คนจีนจึงสามารถทำไร่เมี่ยงได้ (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2552)

การเก็บผลผลิตชาเมี่ยงผ่านการบรรทุกโดยม้าและพ่อ ซึ่งเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อการใช้งานในภูเขาที่คุ้นเคยของกลุ่มชาวจีนยูนนานเป็นอย่างดี เพื่อนำสินค้าไปขายยังจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์กลางการค้า การผลิตชาเมี่ยงจึงเป็นระบบเศรษฐกิจใหญ่ของการลงหลักปักฐานและตั้งถิ่นฐานของชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านวาวี และชาเป็นเครื่องดื่มของชาวมุสลิมยูนนานที่สำคัญ และใช้ระหว่างปฏิบัติศาสนกิจของชาวมุสลิมในหมู่บ้านวาวี (ปราณี (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2552)

6.3.1.2 ขนม²⁸ในพิธีกรรม บทบาทของผู้หญิง

การค้าทางไกลในฐานะคนพลัดถิ่น เป็นการค้าที่ต้องจากบ้านที่บ้านวาวีเพื่อไปค้าขายยังตัวเมืองเชียงใหม่เป็นเวลานาน ดังนั้นผู้หญิงในหมู่บ้านจึงต้องมีการประกอบอาชีพเพื่อเป็นรายได้เสริม เมื่อกองการวานยังไม่กลับมานอกเหนือจากอาหารที่กินในชีวิตประจำวัน ซึ่งทุกบ้านมีการทำและบริโภคอยู่แล้ว แต่สำหรับขนมที่เป็นส่วนประกอบในพิธีกรรมนั้น ไม่ได้ถูกผลิตขึ้นทุกวัน แต่จะมีบางครอบครัวที่มีความเชี่ยวชาญในการทำขนมสำหรับพิธีศพและพิธีแต่งงานรวมถึงขนมนี้สามารถขายในร้านค้าของตนเองแก่เด็กได้อีกด้วย การผลิตขนมนี้กลายเป็นรายได้หลักของครอบครัวที่ทำ และเป็นการสืบทอดความเป็นมุสลิม และยังมีการผลิตขนมเหล่านี้อย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และขนมเหล่านี้เองเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงมีตัวตนขึ้นในหมู่บ้าน ในฐานะคนที่มีความรู้ทางศาสนา (นางดี แซ่ซา (อาอีชะ), สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2551)

ดังนั้นชาวจีนยูนนานมุสลิมในฐานะคนพลัดถิ่น ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานกลุ่มแรกจึงเป็นกลุ่มคนที่ยังมีวิถีชีวิตไม่แตกต่างจากการใช้ชีวิตในบ้านเกิดที่จางมา มีการนำองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ที่

²⁸ ขนมมีสองแบบ แบบแรกเรียกว่า บิงจือ bingzi (饼子) เป็นภาษายูนนานแปลว่า ขนมเปี๊ยะแบบที่สอง เรียกว่า ด้านเกา dangao (蛋糕) ภาษายูนนานแต่ออกเสียงเหมือนภาษาจีนกลาง แปลว่า ขนมไข่

สะท้อนอัตลักษณ์ความป็นจีน ความเป็นมุสลิม และความเป็นชนวนานผสมผสานกัน มาใช้ในดินแดนที่มายุใหม่ด้วย

6.3.2 อาหารของชาวจีนชนวนานมุสลิมหมู่บ้านวาวี ในฐานะอาชีพของกลุ่มคนรุ่นที่ 2

ในส่วนรุ่นที่ 2 นั้น เป็นรุ่นลูกที่เกิดในประเทศไทย เป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะผสมผสานระหว่างความเป็นชาวจีนชนวนาน และความต้องการที่จะปรับตัวให้เป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติไทย ซึ่งเป็นดินแดนที่พวกเขาถือกำเนิด การปรับตัวของกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านความพยายามที่จะประกอบอาชีพที่พึงประสงค์ของรัฐ ด้วยการเดินทางไปทำงานในเมืองใหญ่ หรือการเดินทางค้าขายสินค้าอุปโภคบริโภคระหว่างเมืองใหญ่กับบ้านวาวี

6.3.2.1 “ชา” จากผู้ผลิตกลายเป็นพ่อค้าคนกลาง

ในส่วนของชาวนั้น ชาวจีนชนวนานมุสลิมได้กลายเป็นเจ้าของที่ดิน โดยการจับจองและปลูกไร่ชาเพิ่มเติม และกลายเป็นพ่อค้าคนกลางรับซื้อและติดต่อค้าขายแรงงานในไร่ชามาจากกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น อาข่า มูเซอ ลีซู และปะกาเกอญอ จากการเข้าไปสัมผัสและสังเกตการทำชาจากใบเมี่ยงในกลุ่ม ปะกาเกอญอบ้านหินลาดใน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ที่มีการผลิตชาจากเมี่ยงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ได้กล่าวว่า ชาจากใบเมี่ยงขายได้ตลอดปี การรับซื้อจะมีพ่อค้าชาวจีนมาซื้อ โดยพวกเขาจะเก็บใบชาตอนเช้า แล้วนำมาหนึ่ง นวดด้วยเครื่องมือที่ชาวจีนเป็นผู้ออกแบบสร้างให้ ดังนั้นทั้งการรับซื้อผลผลิต และเทคโนโลยีการผลิต จึงถูกควบคุมโดยชาวจีนชนวนานเป็นส่วนใหญ่ การผลิตชาก้าวหน้าขึ้น จนบางครั้งสามารถซื้อพื้นที่ปลูกไร่ชานอกพื้นที่หมู่บ้าน เป็นไร่ชาขนาดใหญ่ที่ผลิตเชิงอุตสาหกรรม และส่งขายไปยังต่างประเทศ ซึ่งเป็นความก้าวหน้าของคนจากหมู่บ้านวาวีเป็นอย่างมาก

6.3.2.2 อาหารกลายเป็นอาชีพ และความพยายามที่จะกลายเป็นคนจีน

สำหรับคนรุ่นที่ 2 แล้ว อาหารมุสลิมไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริโภคในครอบครัวเท่านั้น แต่ได้กลายเป็นอาชีพที่เป็นค่านิยมของกลุ่มชาวจีนชนวนานมุสลิม และที่ไม่ใช่มุสลิม ซึ่งมีค่านิยมในการเข้าสู่อาชีพการบริการ เช่น การทำร้านอาหาร การทำร้านขายเครื่องอุปโภคบริโภค โดยกลุ่มคนเหล่านี้ได้เดินทางไปทำงานยังที่ต่าง ๆ และเห็นว่าอาหารบางชนิดสามารถประกอบเป็นอาชีพได้ในหมู่บ้าน เช่น ข้าวซอย ซาลาเปา ข้าวมันไก่ รวมถึงก๋วยเตี๋ยว และข้าวแรมฟิ่น ซึ่งเป็นของไทยใหญ่ด้วย

ดังนั้นคนรุ่นที่ 2 โดยเฉพาะผู้หญิงชาวจีนชนวนานมุสลิม จึงมีลักษณะที่มี “ความเป็นคนจีน” มากกว่าความเป็นคนมุสลิม คือ มีข้ออ้างในการละเว้นปฏิบัติศาสนกิจประจำวัน และการแต่งกายตามหลักศาสนา ผ่านข้ออ้างที่ว่า มันร้อนและไม่สะดวกในการทำงาน ชาวจีนชนวนานรุ่นนี้จะ

เป็นคนที่ ทำงานหนัก ไม่มีวันหยุด และใช้เวลาในการทำงานยาวนานในแต่ละวัน เพื่อสร้างฐานะของครอบครัว เพื่อหลีกเลี่ยงการถูกนิยามว่าเป็น ฮ่อ หรือมุสลิม ซึ่งในช่วงระยะเวลาที่พวกเขาเติบโตมานั้น คำเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกให้ความหมายเชิงลบ และเป็นความหมายที่ไม่ถูกผนวกรวมเข้าสู่รัฐไทย คำว่าฮ่อ และมุสลิม ถูกผลักดันให้เป็นอื่น กล่าวคือ ฮ่อ นั้นจะถูกให้ความหมายถึงกลุ่มคนที่ค้าขายผิดกฎหมายที่ปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์จึงถูกเหมารวมเป็นพวกเดียวกัน ในส่วนของมุสลิม นั้น สังคมไทยอาจเรียกคนนับถืออิสลามว่า “แขกมุสลิม” ทำให้การมีส่วนของวัฒนธรรมเหล่านั้นจะกลายเป็นอื่นในสังคมไทย

ดังนั้นกลุ่มคนรุ่นที่ 2 จึงเลือกผลิตอัตลักษณ์ของความเป็นจีนที่มีอยู่ให้โดดเด่นขึ้น และพยายามเข้าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นจีนในประเทศไทย เช่น การทำงานหนัก และการเรียนภาษาจีนในงานวิจัยนี้จะนำเสนอความเห็นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 4 รายดังนี้

กรณีที่ 1 เป็นเรื่องของ “แม่หนึ่ง” (นามสมมุติ) ซึ่งมีร้านขายของชำในตลาด เป็นคนที่อยู่ในตระกูลแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบ้านวาวิ บ้านเดิมในยูนนาน คือ เมืองเต็งชา (Dong Chuan) เคยเป็นครูสอนภาษาจีนมาก่อน แต่งงานกับคนยูนนานมุสลิมด้วยกันเอง แต่สามีนั้นต้องเดินทางออกไปทำงานในกรุงเทพฯ เนื่องจากปัญหาในหมู่บ้านที่เป็นทางผ่านของกองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติ ซึ่งมีการกีดกันหรือเกณฑ์คนเข้าร่วมกองกำลัง ดังนั้นทางที่ดีควรจะหลบออกไป ขณะที่กองกำลังผ่านหมู่บ้าน การที่สามีไม่ค่อยอยู่บ้าน ทำให้ “แม่หนึ่ง” ต้องรับผิดชอบในการดูแลครอบครัว เธอจึงต้องทำงานหนักมาโดยตลอด ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีฐานะมั่นคงแล้วก็ตาม ก็ยังไม่เลิกขายของ

ลูกสาว (นามสมมุติ) ซึ่งจบการศึกษาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนในระดับปริญญาโทกล่าวถึงแม่และพ่อว่า

“แม่ทำงานหนักแม้ว่าจะมีฐานะดีและมีลูกจ้างคอยช่วยขายของ แม่ตื่นแต่เช้า ทำงานจนค่ำมืด แม่คิดเสมอว่าจะหาอะไรมาขาย แล้วส่งลูกเวลากลับบ้านวันหยุดให้ซื้อกลับมาด้วย แม่จะไม่ยอมคลุมผมและแต่งตัวแบบมุสลิม โดยอ้างเสมอว่า ร้อนและขายของไม่ถนัด เมื่อถามว่าละหมาดบ้างหรือไม่แม่ก็ตอบเลยว่าทำ แต่ก็ไม่เคยเห็นแม่หยุดขายของเลยในช่วงกลางวัน

ฝ่ายพ่อก็เป็นคนไม่มีงานทำแต่เป็นคนที่เอางานเอากับเรื่องศาสนามาก และพยายามบอกกับพี่น้องมุสลิมในหมู่บ้านว่า ที่กำลังทำอยู่นั้นมันไม่ถูกต้องตามหลักศาสนา และก็กลายเป็นความขัดแย้งกับเพื่อนๆ อยู่เสมอ จนบางครั้งไม่ยอมเข้าร่วมกับพิธีกรรมทางศาสนาที่พ่อเห็นว่าไม่ถูกต้อง” (ลูกสาว (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2552)

ถึงแม้ว่า “แม่หนึ่ง” จะมีข้ออ้างในเรื่องศาสนาอย่างไรก็ตาม จากการที่ได้มีส่วนร่วมสังเกตโดยการร่วมรับประทานอาหารกับครอบครัวนี้ตลอดมา พบว่าการทำอาหารที่ “แม่หนึ่ง” เป็นคนดูแลครอบครัวนั้น ต้องทำตามหลักศาสนาแม้ว่าจะเป็นอาหารแบบจีนยูนนาน แต่ก็ต้องถูกต้องหลักศาสนา ไม่มีข้ออ้างในการดูแลครอบครัวที่เกิดขึ้นกรณีเช่นการทำงานขายของ ของแม่หนึ่งเอง ดังนั้นจึงเหมือนกับว่าแม่หนึ่งนั้น “ไม่มีตัวตนเป็นของตนเอง” ทุกวันนี้ทำงานเพื่อ พ่อแม่ สามิ และ ลูก รวมถึงหลานด้วย เพื่อให้ทุกคนสามารถเป็นมุสลิมที่ดีได้ แม้ว่าตนเองจะทำได้ก็ตาม

กรณีที่ 2 ขอเรียกว่า “แม่สอง” (นามสมมุติ) แม่สอง นั้นมีแม่เป็นคนเฝ้าเข้าที่มาแต่งงานกับคนยูนนานมุสลิมที่หมู่บ้านวาวี แม่สอง ได้เล่าว่า

“แม่เรานั้นเป็นเฝ้า แต่พ่อนั้นจะห้ามใช้ชีวิตแบบเฝ้า และห้ามใช้ของทุกอย่างที่แสดงถึงความเป็นเฝ้า ซึ่งเราเป็นเด็กๆสาวๆก็ชอบของสวยๆแต่งสวยๆแบบเฝ้า พ่อจะดุและไม่ยอมให้ไปบ้านของตา ยายอีก” (แม่สอง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2552)

แม่สอง ต้องรับความเป็นจีนยูนนานจากฝ่ายบิดาเท่านั้น และแม่สองได้แต่งงานกับคนจีนยูนนานที่เป็นมุสลิม และเปิดร้านขาย ข้าวซอยและชาลาเปา ที่ได้รับการสอนการทำมาจากญาติทางฝ่ายสามิ ซึ่งข้าวซอยนี้จะผลิตเอง และทำให้พ่อเพียงต่อการขายในแต่ละวัน

จากการพูดคุยในแต่ละครั้งพบว่า จะมีแต่แม่สองและลูกสาวเท่านั้นที่ขายอาหารอยู่ทั้งวันแม้กระทั่งวันหยุดเรียนของลูก ซึ่งเป็นวันอาทิตย์ แม่สองบอกว่า “พ่อมัน ไปในเมือง ส่วนลูกขายนั่นพาเพื่อนไปเที่ยว มีแต่ลูกสาวเท่านั้นที่ห้ามไปไหน ทำงานกับแม่ ไม่มีวันหยุดสำหรับผู้หญิง”

ในวันหนึ่งผู้วิจัยได้พบ แม่สองในมัสยิดที่กำลังเตรียมงานแต่งงาน แม่สองอยู่ในกลุ่มของผู้หญิงที่ช่วยกันเตรียมอาหารเลี้ยงผู้คนในงานแต่งงาน แม่สองดูร่าเริงและสนุกสนานมากกว่าตอนขายของที่บ้าน หลังจากทักทายกันและคุยเรื่องอื่น ๆ แล้ว แม่สองบอกว่า “คนอย่างเรา จะได้หยุดงานก็คือวันที่มีงานทางศาสนาเท่านั้น หยุดครั้งหนึ่งก็ สามวันเลย”

การหยุดงานของแม่สองนั้นก็คือการหยุดขายของ แต่การมาช่วยงานพิธีแต่งงานนั้นก็ป็นงานทำอาหาร แต่ทำอาหารที่แตกต่างจากการทำขายประจำวัน และการทำเช่นนี้ถือว่าเป็นวันหยุด

กรณีครอบครัวที่ 3 ของ “ปรางค์” (นามสมมุติ) เป็นชาวจีนยูนนานมุสลิม เกิดที่อำเภอแม่สาย ปรางค์ได้รับการยอมรับในฐานะผู้ประกอบการอาหารในงานพิธีต่าง ๆ แต่เดิม ปรางค์เป็นคนแม่สาย ได้ไปเรียนศาสนาที่จังหวัดเชียงใหม่ เพียง 1 ปี โดยพบรักกับสามิที่เป็นคนหมู่บ้านวาวี ที่โรงเรียนสอนศาสนา และเรียนรู้การทำอาหารระยะหนึ่งจึงกลับมาแต่งงาน และอาศัยที่หมู่บ้านวาวีของสามิ โดยอาชีพหลักของปรางค์ คือการขายไก่ชำแหละ ซึ่งรับไก่เป็นๆมาเลี้ยงไว้จากในตลาดตัว

อำเภอมัสรว การจำหน่ายไก่ซึ่งเป็นส่วนประกอบอาหารหลักของชาวจีนยูนนาน ในฐานะอาชีพหลักของครอบครัว จึงทำให้ปราณี ต้องศึกษาศาสนา เพราะการฆ่าไก่²⁹ ต้องเป็นไปตามหลักที่ถูกต้องของศาสนา (ชะบิฮะฮฺ) ปราณีจึงเริ่มแต่งกายตามหลักศาสนา และไปร่วมพิธีกรรมทางศาสนามากขึ้น ในขณะที่ลูกสาวของปราณี ซึ่งได้เรียนในระดับอุดมศึกษา ไม่ได้ปฏิบัติตามแบบมารดา กรณีนี้นับเป็นการทำให้อาชีพกับหลักศาสนาเป็นเรื่องเดียวกัน

กรณีครอบครัวที่ 4 “สายเพชร” (นามสมมุติ) ซึ่งเป็นลูกหลานของอดีตทหารก๊กมินตั๋ง บิดาได้ร่วมในกองทัพมาตั้งแต่อายุสิบกว่าขวบ โดยเป็นเด็กชนของและสัมภาระ ติดตามกองทัพทหารจีนคณะชาติเข้ามาในเมืองไทย ได้ตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านวาวี การเป็นทหารของพ่อสายเพชรทำให้ไม่มีแนวคิดเรื่องการประกอบอาชีพ ด้วยสาเหตุจากการได้รับการเลี้ยงดูแบบทหาร

ถึงแม้ว่าบิดาของ สายเพชร จะมีไร้อาชีพหนึ่ง แต่ความสามารถในการผลิตและแนวคิดในการค้าขายมีน้อยกว่ากลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นพลเรือน สถานภาพของอดีตทหารจีนคณะชาติมุสลิมคนนี้ จึงอยู่ในฐานะยากจน สายเพชรมีแม่เป็นชาวไทยใหญ่ และแม่ไม่ได้เข้าศาสนาอิสลามจนอายุมากแล้วจนก่อนเสียชีวิตไม่นาน จึงเข้านับถือศาสนาอิสลาม แต่สำหรับสายเพชรแล้ว พ่อซึ่งเป็นมุสลิมได้ส่งเสริมลูกในเรื่องศาสนา แต่ไม่สามารถส่งลูกเข้าเรียนภาษาจีนได้ เพราะการเรียนภาษาจีนมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นสายเพชรจึงได้ศึกษาศาสนาในมัศยิดอัสซอฟีฮ์ ที่จังหวัดเชียงใหม่ และไปทำงานในกรุงเทพฯ หนึ่ง เมื่อมารดาเสียชีวิตจึงได้กลับมาดูแลบิดา และทำงานในไร้อาชีพของครอบครัว

ผู้วิจัยได้พบสายเพชรครั้งแรกในเดือนเมษายน พ.ศ. 2551 สายเพชรเพิ่งกลับจากการเก็บใบชา เมื่อผู้วิจัยถามถึงเรื่องการเรียนภาษาจีน สายเพชรกล่าวว่า “ถ้าเขารู้ภาษาจีนกลาง จะไปได้ไกลกว่านี้” ทำให้เห็นว่าคนรุ่นที่ 2 ยังมีความต้องการเป็นคนจีนมากกว่าที่จะเป็นมุสลิม

แต่เมื่อผู้วิจัยได้พบสายเพชรอีกครั้ง ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2552 สายเพชรได้เปิดร้านอาหารในพื้นที่เช่าขนาดเล็กในหมู่บ้านวาวี และไม่ทำงานในไร้อาชีพของตนเองแล้ว ร้านอาหารของสายเพชรนั้นขายอาหาร “แบบข้างล่าง” (หมายถึงขายอาหารแบบคนพื้นราบในเมือง) คือ ข้าวมันไก่และก๋วยเตี๋ยวไก่ เป็นหลัก เพราะไม่ได้ทำเพื่อขายคนมุสลิมเท่านั้น แต่ขายให้กับคนทั่วไป โดยเฉพาะนักเรียนที่มาเรียนภาษาจีน สายเพชรแต่งกายตามหลักศาสนา และกล่าวว่าการทำร้านอาหารดีกว่าทำงานในไร้อาชีพ เนื่องจากมีเวลาทำละหมาด และสามารถแต่งกายให้ถูกหลักศาสนาได้

²⁹ ชะบิฮะฮฺ คือการเชือดสัตว์ตามศาสนบัญญัติของอิสลามโดยการกล่าวนามพระเจ้าก่อนเชือด โดยออกและคอของสัตว์ต้องหันไปทาง กิบลัต มีดต้องคมและเชือดให้หลอดเลือดใหญ่สองเส้นข้างหลอดลมขาดพร้อมกับหลอดลม

“เริ่มแรกนั้นไปเรียนทำอาหารกับเมียอีหม่าม และปรับปรุงรสชาติให้ดีขึ้นแบบลองผิดลองถูก การขายอาหารนี้ดีมาก ได้ทำละหมาดตามเวลาที่ห้องว่างหลังร้าน ได้ดูแลพ่อในเรื่องอาหารการกินที่ถูกหลักศาสนาทุกมื้อ ส่วนไร่นานั้นก็ไม่ได้ไปทำอะไรปล่อยไว้ก่อน ถ้าหากมารีบจ้างทำได้ก็ค่อยทำต่อ” (สายเพชร (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2551)

ดังนั้นการทำอาหารที่เป็นอาชีพใหม่ของสายเพชรและน้องสาว จึงมีข้อสังเกตที่แตกต่างจากกลุ่มคนรุ่นที่ 2 ส่วนใหญ่ ซึ่งมีความรู้ในภาษาจีนกลาง ทำให้เธอหันเข้ายึดหลักศาสนาอิสลาม เพื่อจะได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มองค์กรทางสังคมที่เข้มแข็งในหมู่บ้าน ในฐานะที่เป็นตัวแทนของครอบครัว เนื่องจากบิดาไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาได้สะดวก

กลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมในบ้านาวี เป็นกลุ่มที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างเหนียวแน่น เนื่องจากการปฏิบัติศาสนกิจบ่อยครั้งที่มีสญิดในแต่ละสัปดาห์ ทำให้ได้พบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การสร้างถนน ประปา ไฟฟ้า และการระดมทุนในการสร้างโรงเรียนสอนภาษาจีน กลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมในหมู่บ้านาวีเป็นกลุ่มที่ริเริ่มอย่างแข็งขันและเป็นผู้ระดมทุนสำคัญ ความสำเร็จเห็นได้ชัดจากโรงเรียนสอนภาษาจีน ที่มีนักเรียนจากหลายพื้นที่เข้ามาเรียนเป็นจำนวนมาก สามารถสร้างหอประชุมขนาดใหญ่ 2,000 ที่นั่งได้ และเป็นโรงเรียนสอนภาษาจีนที่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ เป็นแห่งที่ 2 ของจังหวัดเชียงราย (มานิตย์ แซ่ชา, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2552) การที่สายเพชร และปราณี ปรับเปลี่ยนตัวเองในเรื่องอาชีพและชีวิตประจำวันนั้น ก็เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่เข้มแข็งในชุมชนาวี

6.3.3 ความเป็นจีนกับความเป็นมุสลิม ผ่านอาหารของกลุ่มคนรุ่นที่ 3

ผู้วิจัยสามารถแยกกลุ่มคนรุ่นที่ 3 ของชาวจีนยูนนานมุสลิมเป็นสองกลุ่ม กลุ่มแรกนั้นได้ถูกกลืนกลายเข้าสู่ความเป็นพลเมืองของรัฐไทย และสูญเสียลักษณะทางชาติพันธุ์อย่างชัดเจน คงไว้ซึ่งความแตกต่างในเรื่องการรับประทานอาหารเท่านั้น

ในส่วนของชาวจีนยูนนานมุสลิมอีกกลุ่มที่สองนั้น ได้หวนกลับไปรื้อฟื้นสัญลักษณ์ทางศาสนาขึ้นมาใหม่ กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับการต้อนรับจากองค์กรมุสลิมที่ตนเองเข้าร่วมเมื่อออกจากหมู่บ้านไปศึกษาหรือทำงาน โดยเฉพาะการเข้าไปเรียนหนังสือในเมืองใหญ่ เช่น เชียงใหม่และกรุงเทพฯ และได้เข้าร่วมกิจกรรมของเยาวชนมุสลิมอย่างต่อเนื่อง และได้พบเห็นความเป็นหนึ่งเดียวกันของมุสลิมในประเทศไทยและมุสลิมโลก กลุ่มคนเหล่านี้ค้นพบตัวเองว่าพวกเขาไม่ได้โดดเดี่ยว แตกต่างจากคนไทย และเป็นคนกลุ่มน้อยอย่างที่ถูกรัฐไทยให้ความหมาย ด้วยการปลุกฝังจาก

กระบวนการของรัฐไทย และที่ผ่านมานั้นรัฐไทยเองก็มีความพยายามที่จะกลืนกลายกลุ่มคนเหล่านี้ อยู่ตลอดเวลา โดยคาดหวังว่าสักวันหนึ่งกลุ่มคนเหล่านี้จะกลายเป็นคนไทยในที่สุด

แต่ความเป็นจริงกลุ่มคนรุ่นที่ 3 นี้ บางส่วนได้หวนคืนสู่ลักษณะทางชาติพันธุ์ดั้งเดิม ที่เป็น ชาวจีน เป็นคนยูนนาน และเป็นมุสลิม โดยมีการรื้อฟื้นตำนานที่ภาคภูมิใจและเล่าสืบต่อกันมา ว่าเป็นมุสลิมสายบริสุทธิ์จากเปอร์เซีย ซึ่งแตกต่างจากชาวจีนยูนนานที่เป็นคนอื่น (มานิตย์ แซ่ชา, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2552)

ดังนั้นเมื่อกลุ่มคนรุ่นที่ 3 นี้ได้ใช้ชีวิตประจำวันในหมู่บ้านที่ตนเองถือกำเนิด มักมีการ เปลี่ยนชื่อหรือตั้งชื่อที่มีความหมายทางศาสนาเพิ่มขึ้นใหม่ และจะมีปมความขัดแย้งในพิธีกรรม บางอย่าง และอาหารก็เป็นปมขัดแย้งในการร่วมพิธีกรรมของมุสลิม เช่น กรณีงานศพ เมื่อฝังศพ ก่อนตะวันตกดินแล้ว จะไม่มีงานเลี้ยงใดๆ เกิดขึ้น แต่สำหรับงานศพของชาวจีนยูนนานมุสลิมแล้ว มักนิยมมีงานเลี้ยงต่อเนื่องอีกหลายวัน มีการเลี้ยงเนื่องในโอกาสครบรอบ 7 วัน 100 วัน และ ครบรอบหนึ่งปีด้วย

ซึ่งในกรณีนี้ มุสลิมรุ่นที่ 3 บางส่วนซึ่งรับอัตลักษณ์ศาสนาไว้กล่าวว่า พิธีกรรมเหล่านี้ “เป็นของคนจีน ไม่ใช่สิ่งที่ศาสนาสอน” และมีอาหารที่ถูกยอมรับเข้ามาในงานแต่งงาน เช่น ยำวุ้นเส้น ซึ่งเป็นที่นิยมมาก แต่จะถูกปรับให้ถูกหลักศาสนา และระบุว่ายำวุ้นเส้นเป็น “อาหารของคน จีน” นอกจากนั้นเมื่อถามถึงการเปรียบเทียบอาหารมุสลิมอื่นๆ ที่ไม่ใช่ชาวจีนยูนนาน ก็จะตอบว่า “เป็นอาหารแบบไทย” (นิสรีน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2550-2551 และปราณี (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2552) ทำให้เห็นถึงความแตกต่างที่กำลังห่างกันไปของความเป็นจีน และ ความเป็นมุสลิม

อาหารในพิธีกรรมที่มีการทำน้อยมากในหมู่บ้าน คืออาหารที่ทำจากปลาและแพะ ซึ่งปลานั้นไม่อยู่ในวัฒนธรรมของคนจีนยูนนานที่จะเลี้ยงและบริโภคบนพื้นที่สูง ส่วนแพะนั้น ชาวจีนยูน นานไม่เลี้ยงและไม่บริโภคนมแพะ เนื่องจากแพะทำลายพืชผลที่ปลูกไว้ ดังนั้นการบริโภคเครื่องดื่ม จึงนิยมดื่มชามากกว่า และยังกล่าวว่าอาหารที่ทำจากปลาเป็นอาหารของคนจีน รวมถึงไม่มีการทำ โรตีสีเป็นอาหารในชีวิตประจำวัน แต่จะมีแบบแป้งทอดและชาลาเปาแทนทำให้เห็นถึงการที่ชาวจีน ยูนนานมุสลิมสามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างมุสลิมที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้อย่างไร รวมถึงการแยกแยะออกจากชาวจีนพุทธด้วยเช่น

“แต่เดิมคนจีนยูนานมุสลิมเวลากินเลี้ยง (งานแต่งงาน) ก็จะมีอาหารเพียง 6 อย่าง แต่เมื่อ “คนจีนพุทธ” เขากินกันแปดอย่าง ก็เลยนิยมกันไปหมดว่าต้องแปดอย่าง ที่เพิ่มขึ้นคือออเครีฟและอาหารจำพวกปลา”³⁰

“วันออก “ฮีด” คนจีนยูนานมุสลิมเขาจะนิยมกินอาหารที่เป็น “เส้น” ตามคติ “คนจีน” (โพ้นทะเล: ผู้เขียน) ที่มีความหมายดี” (นิสรีน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2550-2551 และปราณี (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2552)

ดังนั้นรูปแบบการใช้ชีวิตคนรุ่นที่ 3 จึงอยู่ระหว่างความเป็นจีนแบบจีนแผ่นดินใหญ่และความเป็นมุสลิม เช่นกรณีของชาวจีนยูนานมุสลิมที่มีฐานะ และมีวิถีชีวิตส่วนใหญ่อยู่ในตัวเมือง มักจะเลือกรูปแบบการใช้ชีวิตตามกระแสการพัฒนาจากเมืองหลวง เช่น การเลือกโรงเรียนให้ลูก มักจะเลือกโรงเรียนที่เน้นการสอนภาษาอังกฤษเป็นหลัก ทำให้ลูกซึ่งหมายถึงคนรุ่นที่ 4 นี้มีอัตลักษณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะเรื่องการใช้ภาษา ซึ่งจะใช้แตกต่างกันไปตามกลุ่มคนหรือสภาพแวดล้อม เช่น พูดภาษาไทยกับเพื่อน พูดจีนยูนานกับญาติ พูดภาษาอังกฤษเนื่องจากถูกฝึกให้เรียนทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน พูดจีนกลางกับแม่ และถูกสอนให้พูดอาหรับเพื่อประกอบศาสนากิจด้วย

ดังนั้นชาวไทยเชื้อสายชาวจีนยูนานมุสลิมที่เป็นคนรุ่นที่ 3 จากหมู่บ้านวาวิบางคน จึงต้องเลือกโรงเรียนที่สามารถประกอบอาหารมุสลิมได้ และต้องมีการสอนภาษาจีนกลางด้วย บางคนถึงขั้นที่จะเลือกอาศัยในพื้นที่ของมุสลิมปาเกีสถานมากกว่าที่จะเลือกอยู่กับมุสลิมยูนาน เพราะรู้สึกว่ามีมุสลิมปาเกีสถานเคร่งครัดทางศาสนาว่า และกลัวว่าลูกจะไม่ได้รับการอบรมจากศาสนาเพียงพอถ้าอยู่ในหมู่บ้านจีน แต่ทว่าเรื่องเลือกที่อยู่ในเมืองนี้ มักถูกคัดค้านจากครอบครัวและเครือญาติ ว่าอย่าไปอยู่กับ “พวกแขก” ซึ่งกลุ่มยูนานมุสลิม เรียกมุสลิมปาเกีสถานว่า “แขก” (นิสรีน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2551) เป็นการสะท้อนถึงความแตกต่างของชาติพันธุ์สัมพันธ์ อย่างเห็นได้ชัด ดังนั้นเราจึงเห็นความไม่แนบสนิทกันระหว่างความเป็นจีนและความเป็นมุสลิมที่มีผลต่อคนรุ่นที่ 3

³⁰ อาหารในการแต่งงาน จะทำ 6 อย่าง หรือ 8 อย่าง แล้วแต่ เจ้าภาพ ดังนี้

1. นมแผ่น – ถูช่าน 2. เนื้อเย็น – เลียงผิง 3. ต้มเนื้อเปื่อย – พาฟู 4. ซุปหางวัว 5. ไก่ต้ม – ไปยจี 6. แป้งทอด (ต้มจืด) 7. ไก่ทอดใส่รากผักชีกระเทียม 8. เนื้อน้ำแดง – ปาก้าว 9. ปลาหมึกแห้ง 10. ยำวุ้นเส้น (แบบหวาน)

ในกรณีของคนรุ่นที่ 3 ในครอบครัวของคนทำธุรกิจ “ชา” เพื่อการส่งออก การรื้อฟื้นความเป็นมุสลิมของครอบครัวธุรกิจชา เป็นไปด้วยเหตุผลทางธุรกิจ ในเบื้องต้น แต่เมื่อการใช้ชีวิตที่เริ่มปฏิบัติตามหลักศาสนา เช่น การแต่งกายและการปฏิบัติศาสนกิจ จึงก้าวไปสู่โลกของมุสลิมมากขึ้น รวมถึงการเป็นหลักในการระดมทุนบูรณะ (ที่จริงคือสร้างใหม่) มัสยิดที่ดูใหญ่โตโอ้อ่า บนพื้นที่เดิมในตัวเมืองเชียงราย ที่มีลักษณะสถาปัตยกรรมแบบตะวันออกกลางผสมจีนร่วมสมัย ด้วยเหตุผลที่จะก้าวไปสู่ความเป็นหนึ่งเดียวกับมุสลิมในตะวันออกกลาง เพื่อจะขยายตลาดค้าชาออกไป ทำให้เห็นว่าความเป็นมุสลิมเป็นสะพานเชื่อมอาชีพให้ขยายวงกว้างออกไปสู่โลกมุสลิมได้เป็นอย่างดี

6.3.4 คำเรียกอาหาร เพื่อกลบเกลื่อน ความรู้สึกบาปจากการบริโภค

ชาวจีนยูนนานมุสลิม มีความเป็นคนจีน และความเป็นมุสลิม ที่มีลักษณะไม่กลมกลืนกันของอุดมการณ์ทั้งสอง ความเป็นจีนที่มีความขยันในการทำงานเพื่อสะสมทุนอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย จนอาจกล่าวได้ว่า ความเป็นจีนทำให้มนุษย์ไม่มีตัวตน³¹ เนื่องจากการทำงานหนักเพื่อคนอื่น กับความเป็นมุสลิมที่เน้นการปฏิบัติให้บริสุทธิ์ สมถะ และเน้นการรู้จักการเสียสละในพิธีถือศีลอดในแต่ละปี ดังนั้นเมื่อจะกล่าวถึงการบริโภคอาหารที่ดูเกินเลยความสมถะนั้น จึงมีการประดิษฐ์คำขึ้นใหม่ เพื่อเลี่ยงที่จะกล่าวถึงพฤติกรรมการบริโภคที่ดูหุหุรา ฟุ่มเฟือยเกินไป

ดังกรณีงานเลี้ยงในพิธีแต่งงานที่ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์ด้วย เวลานั่งโต๊ะกันแล้วจะมีคนที่นั่งร่วมโต๊ะบอกผู้วิจัยให้รับประทานอาหารโดยกินกับข้าวมาก ๆ ซึ่งกับข้าวจะประกอบด้วยเนื้อไก่ และนมแผ่น ซึ่งเป็นอาหารที่ไม่ได้กินในชีวิตประจำวัน แต่จะมีการกล่าวเชิญเป็นภาษาไทยว่า “กินผักแยะ ๆ” (多) ทั้งที่ไม่มีอาหารที่ประกอบด้วยผักอยู่เลย

จากการสอบถามพบว่า คำว่า “กินผัก” (吃菜-ชือฉ่าย) นี้ เป็นคำที่คนจีนทั่วไปเรียกแทนคำว่า กินข้าวอยู่แล้ว แต่ในสถานการณ์เช่นนี้มีการแปลเป็นภาษาไทยเพื่อสื่อสารกับผู้ร่วมโต๊ะที่ไม่ใช่คนจีนทันที และการพูดว่า “กินผัก” เป็นคำเลี่ยงที่จะกล่าวถึงความ ฟุ่มเฟือยในการบริโภค ตามแนวทางการอดออมของคนจีนโดยทั่วไปอีกด้วย และบางครั้งเมื่อจะกล่าวถึงอาหารที่ศาสนาห้ามบริโภคคือ “หมู” นั้น จะมีคำกล่าวเลี่ยงเพื่อใช้เรียกเนื้อหมูว่า “ผักใหญ่” หรือ “ต้าฉ่าย” (大菜) ซึ่งเป็นการประดิษฐ์คำขึ้นมาเพื่อใช้ของกลุ่มจีนยูนนานมุสลิม

³¹ หมายถึงความที่คนจีนยึดถือคำสอนของขงจื๊อในเรื่องที่มนุษย์พึงปฏิบัติต่อมนุษย์ที่เป็นข้อเสนอทางจริยธรรมในระดับความสัมพันธ์ขั้นพื้นฐานอันยิ่งใหญ่ คือ ความสัมพันธ์ทั้งห้า ได้แก่ บิดา-บุตรสามี-ภรรยา พี่-น้อง เพื่อน-เพื่อน ผู้ปกครอง-ผู้ใต้ปกครอง เป็นการทำให้คนอื่นทั้งสิ้นโดยจะเห็นได้ว่าไม่มีการทำเพื่อตนเอง

ดังนั้น “ผัก” ที่ถือกันว่าเป็นอาหารที่ “ธรรมดาสามัญ” และเป็นอาหารที่ใช้บริโภคในชีวิตประจำวันทุกมื้อของจีนยูนนานมุสลิมนั้น จึงถูกนำมาใช้แทนคำเรียกแทนถึงอาหารที่มีราคาแพงตามคติของชาวจีน รวมถึงการนำไปใช้เรียกชื่อของต้องห้ามตามหลักศาสนาด้วย

การเลียงคำที่จะกล่าวถึงอุดมคติความเป็นจีนที่เน้นสัญลักษณ์ของความกินดีอยู่ดี กับความเป็นมุสลิมที่เน้นหลักการบริสุทธิ์ สะอาดและเรียบง่าย จึงเป็นทางออกของชาวจีนยูนนานมุสลิมที่จะผสานอัตลักษณ์ทั้งสองคือ ความเป็นจีนและความเป็นมุสลิม เข้าไว้ด้วยกันเพื่อไม่ให้รู้สึกเป็นบาปในการบริโภคอย่างฟุ่มเฟือย และการที่จะกล่าวถึงสิ่งต้องห้ามทางศาสนา

6.3.5 บทสรุปการเมืองเรื่องอาหารกับพลวัตทางชาติพันธุ์จีนยูนนานมุสลิม³²

การแสดงถึงการเมืองเรื่องอาหารของชาวจีนยูนนานมุสลิม ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ชาวจีนยูนนาน “ฮั่น” ชาวจีนโพ้นทะเล และสังคมมุสลิมในประเทศไทย ซึ่ง “อาหาร” ไม่เป็นเพียงเรื่องธรรมดาสามัญ แต่มีความหมายเรื่องของการอยู่รอดในดินแดนใหม่ของคนพลัดถิ่น และมีความหมายเชิงอาชีพของการสร้างฐานะในความพยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ของกลุ่มคนยูนนานรุ่นที่ 2 ที่ต้องเผชิญกับความสูญเสียลักษณะทางชาติพันธุ์ แต่สำหรับรุ่นที่ 3 บางส่วนนั้นได้ยอมสูญเสียลักษณะทางชาติพันธุ์ เพื่อที่จะต้องการเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ในรัฐไทย

แต่รุ่นที่ 3 บางส่วนที่คาดว่าจะได้รับการกลืนกลายไปเป็นส่วนหนึ่งของรัฐนั้น กลับรื้อฟื้นอัตลักษณ์ความเป็นมุสลิมขึ้น ผ่านพันธะทางชาติพันธุ์ และข้อผูกพันทางศีลธรรม รวมถึงพิธีกรรม และได้พยายามที่จะรื้อฟื้นความเป็นมุสลิมขึ้นมา แต่ไม่ใช่เพื่อการอนุรักษ์แบบดั้งเดิม หากแต่มีวัตถุประสงค์ในเชิงกลยุทธ์ เพื่อที่จะสร้างกลุ่มผลประโยชน์แบบไม่เป็นทางการขึ้น เพื่อ

³²คำว่า การเมือง นั้นได้ใช้นิยาม ของ สุเทพ สุนทรเกสัช ที่กล่าวว่า “การเมือง” หมายถึง กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกระจาย การใช้ รวมทั้งการต่อสู้ดิ้นรน เพื่อให้ได้มาซึ่ง “อำนาจ” ในระบบสังคมหนึ่ง และคำว่า “อำนาจ” หมายถึง การควบคุมที่มนุษย์มีเหนือพฤติกรรมของเพื่อนมนุษย์คนอื่น ๆ โดยนัยดังกล่าว จึงอาจถือได้ว่า “อำนาจ” เป็นมิติหนึ่งของความสัมพันธ์ทางสังคมทุกประเภท

โดยจะพบว่าในระบบการเมืองทั้งหลาย จะมีการบังคับโดยใช้กำลัง มีการลงโทษ มีการให้รางวัล หรือผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ รวมทั้งพันธะกรณีทางศีลธรรมและพิธีกรรมต่างๆ ตัวแปรต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่มีขีดขึ้นแตกต่างกันของระบบการเมืองต่าง ๆ

สำหรับในกรณีของชาติพันธุ์สัมพันธ์ จะมีการใช้พันธะกรณี หรือข้อผูกพันทางศีลธรรม ตลอดจนพิธีกรรมเป็นอย่างมากเพื่อก่อให้เกิดความผูกพันขึ้นในหมู่สมาชิก ในการที่จะบรรลุถึงจุดหมายทางการเมืองของกลุ่ม ยิ่งกลุ่มผลประโยชน์ทางการเมืองมีสถาบันพื้นฐานรองรับมากเพียงใด กลุ่มผลประโยชน์ก็ยิ่งเพิ่มความซับซ้อนมากขึ้นเท่านั้น (สุเทพ สุนทรเกสัช, 2548, หน้า 82-88)

ต่อรองให้ได้มาซึ่งการยอมรับในความเป็นจีนยูนนานมุสลิม โดยไม่ยอมสูญเสียลักษณะของความเป็นชาติพันธุ์ไป

การเมืองเรื่องอาหาร จึงเป็นความพยายามที่สร้างลักษณะร่วมทางสังคมโดยอาหารได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของความไม่แนบสนิทของกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ที่กลายเป็นพลวัตทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ ที่ยังคงเรื่องอาหารแบบจีนยูนนานมุสลิมไว้ และการเพิ่มเติมอาหารแบบใหม่ๆ ขึ้น เพื่อใช้ในการเชื่อมโยงไปยังความเป็นจีน ความเป็นมุสลิม และความเป็นไทย เพื่อให้เห็นว่าถึงแม้ไม่แนบสนิทเป็นเนื้อเดียวกันทางชาติพันธุ์ แต่มีการเชื่อมโยงถึงกันได้ผ่านองค์กรทางศาสนาที่เป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคม เช่นการไปศึกษาศาสนาในตัวเมืองเชียงใหม่ ทำให้รู้จักกันที่เป็นมุสลิมยูนนานมากขึ้น บางครั้งก็มีการสร้างครอบครัวจากการที่รู้จักกันในเวลาต่อมา ทำให้เห็นถึงการที่คนในองค์กรศาสนาและมัสยิด มีบทบาทต่อสมาชิกที่เป็นมุสลิม ทั้งเรื่องการทำงานและเรื่องครอบครัว

ทางออกของความขัดแย้งเรื่องศาสนาภายในกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกทำให้เด่นชัดในส่วนนี้ ไม่ได้เป็นความขัดแย้งที่กำลังก่อตัวภายในกลุ่มชาติพันธุ์ที่จะลุกลามใหญ่โตไปกว่านี้ เนื่องจากวัฒนธรรมของชาวจีนยูนนานมุสลิมได้ผลิต (บางครั้งก็ประดิษฐ์) รูปแบบวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ศิลปะ แม้แต่ภาษา เช่น คำเลียงที่จะกล่าวถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ขัดแย้งกับหลักศาสนา ฯลฯ เพื่อทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองนั้นมีพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยได้ พร้อม ๆ กับการเป็นส่วนหนึ่งของ การดำรงชาติพันธุ์จีนยูนนาน และเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาอิสลามไปพร้อม ๆ กันด้วย

6.3.5.1 การผลิตซ้ำกับพื้นที่ทำกินของอดีตทหารจีนคณะชาติ

อาหารกับความเป็นชาติพันธุ์ของชาวจีนยูนนานที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นเรื่องของชาวจีนยูนนานมุสลิม แต่ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นอาหารของชาวจีนยูนนานที่นับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน รวมถึงผู้ที่นับถือคริสต์ศาสนาด้วย เป็นการนำเสนอเรื่องของการใช้ชื่อชาติพันธุ์ในการผลิตอาหาร เพื่อการท่องเที่ยวและการสร้างลำดับชั้นของรสนิยมในการบริโภค

แต่สำหรับชาของชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาหลัง พ.ศ. 2496 และเมื่อได้ตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านที่ทางการจัดให้แล้วนั้น ราวปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา หมู่บ้านชาวจีนที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ จะได้รับการส่งเสริมให้มีการปลูกพืชเมืองหนาวซึ่งมีผลผลิตเป็นผลไม้ และอีกส่วนหนึ่งได้รับการส่งเสริมให้ปลูกชาพันธุ์อู่หลงจากประเทศไต้หวันเป็นผู้สนับสนุน (กาญจนะ ประภาส วุฒิสาร, 2547, หน้า 359-398)

การส่งเสริมการปลูกชาพันธุ์อู่หลงนี้ ได้ส่งเสริมไปทุกหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านของอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่เนื่องจากชาเป็นพืชที่ต้องการน้ำมาก (มานิตย์ แซ่ชา, สัมภาษณ์, 21 กุมภาพันธ์ 2552) ชาอู่หลงต้องการการดูแลเอาใจใส่และแรงงานในการเก็บใบชาอ่อน ดังนั้น

โดยวิถีชีวิตของอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น ไม่ได้มีพื้นฐานชีวิตทางเกษตรกรรม บางคนเป็นทหารตั้งแต่อายุราว 8-9 ขวบ ไม่ได้ถูกฝึกฝนอาชีพอื่นนอกจากอาชีพทหาร และบางพื้นที่ของอดีตทหารจีนคณะชาติยังมีการกิจเป็นหมู่บ้านป้องกันชายแดน ทำให้ต้องมีการเตรียมพร้อมอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการปลูกชาที่ต้องใช้เวลาในการดูแลจึงไม่ได้ถูกเลือกให้เป็นพืชเศรษฐกิจ ที่กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติบางกลุ่มให้ความสำคัญ ดังนั้นการปลูกชาอยู่หลง และชาอื่น ๆ จึงมีเพียงบางพื้นที่เท่านั้น เช่น พื้นที่ดอยแม่สลอง ที่ประสบผลสำเร็จในการปลูกชาพันธุ์อยู่หลงและพันธุ์อื่น ๆ

เนื่องจากพื้นฐานของหมู่บ้านแม่สลองแถบนี้ได้ ถูกพัฒนามาจากกองทัพที่ 5 ที่มีการกิจการส่งกำลังบำรุงทหารจีนในหมู่บ้านนี้ จึงมีเวลาในการเพาะปลูกและการทำเกษตรกรรมมากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ และเนื่องด้วยหมู่บ้านนี้ได้รับการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากประเทศไทย เป็นจุดสนใจผู้คนโดยทั่วไป ดังนั้นจึงเป็นการดึงดูดแหล่งทุนภายนอกเช่นนักธุรกิจจากไต้หวัน (เชียวหลาน แซ่ถ้ง, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2552) และสร้างภาพลักษณ์ของดอยแม่สลองให้มีบรรยากาศความรู้สึกที่ “โรแมนติก” ในเรื่องที่เคยเป็นดินแดนลี้ลับและมีภาพลักษณ์เป็นเมืองคนจีนสำหรับนักท่องเที่ยว

แต่อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการปลูกชา นั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับ การดูแลเอาใจใส่ต้นชาเพียงอย่างเดียว กระบวนการทำชา ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ต้องพึ่งเครื่องจักร ที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากต่างประเทศ หรือการติดต่อสั่งเครื่องจักรจากต่างประเทศโดยเฉพาะเทคโนโลยีจากประเทศไต้หวัน และที่สำคัญที่สุดคือการทำชา นั้น จะต้อง มี “ผู้ปลูกชา” ซึ่งผู้ปลูกชา นี้ เป็นคนที่มีความรู้และทักษะที่จะสามารถทำให้ชา มีรสชาติที่ดีเป็นมาตรฐาน

ในเรื่องผู้ปลูกชา นี้ บนดอยแม่สลอง มีผู้ปลูกชาเพียงหนึ่งคนเท่านั้น (เก็บข้อมูลในปี พ.ศ. 2553) และจะรับปลูกชาให้กับชาเจ้าอื่น ๆ บนดอยแม่สลองด้วย(เชียวหลาน แซ่ถ้ง, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2552) เนื่องจากผู้ปลูกชานี้เป็นคนไต้หวันได้แต่งงานกับผู้หญิงชาวจีนยูนนานที่สืบเชื้อสายจากอดีตทหารจีนคณะชาติจึงได้รับสิทธิในที่ดินใช้ประโยชน์ทางทหาร ที่กองบัญชาการกองทัพไทยให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกิน ในพื้นที่บนดอยแม่สลอง ดังนั้นเรื่องชา นี้จึงเป็นข้อได้เปรียบของกลุ่มชาวจีนยูนนาน ที่สามารถใช้พื้นที่ในการปลูกชาเป็นจำนวนมากบางรายมีจำนวนถึง 300 ไร่เช่นกรณีของไร่ชาวังพุดตาน³³ (นามสมมุติ)

ชาทั้งหมดที่อยู่บนดอยแม่สลองนี้ ได้รับการยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญเรื่องชาจากผู้ปลูกชาของไร่ชา 101 ว่าเป็นชาที่ปลอดสารพิษ ดินที่ใช้หรือดินที่มีอยู่นั้นไม่มีสารเคมีเจือปน และข้อสำคัญ

³³ เจ้าของไร่ชาวังพุดตาน(นามสมมุติ) เป็นลูกหลานชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ ได้เริ่มทำงานไร่ชามาตั้งแต่ยังหนุ่มโดยไม่ได้เดินทางออกจากหมู่บ้านเพื่อไปทำงานต่างถิ่นหรือทำงานในประเทศไต้หวัน จนสามารถสร้างเนื้อสร้างตัวจนมีไร่ชาขนาดใหญ่ได้

การปลูกขabanคอยแม่สลอนนี้จะมีคุณลักษณะอยู่ 3 ประการ กล่าวคือ หอม ขม และหวาน เมื่อดมชาที่ชงแล้วจะหอม เมื่อดื่มเข้าไปครั้งแรกจะรู้สึกขม แล้วต่อมาก็จะหวาน ถึงแม้ว่าชาอยู่หลังต้นเดียวกัน จะไปปลูกบนพื้นราบก็จะมีรสชาติขมและหวานเท่านั้น ไม่มีกลิ่นหอม

ดังนั้นความสำเร็จของการปลูกขabanคอยแม่สลอนนี้ จึงขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ และทักษะการดูแล และการประนุช แต่อย่างไรก็ตามผลผลิตชาเหล่านี้ มักถูกขายให้กับได้หวันและ ซึ่งจะไปใส่ห้อยของได้หวันเอง และสินค้าชาส่งออกนั้นยังไม่สามารถที่จะผลิตในห้อยของตนเองได้ เนื่องจากยังไม่ได้รับการเชื่อถือมากนัก ชาได้หวันส่วนใหญ่ส่งไปขายในอเมริกา และ ญี่ปุ่น แต่ก็ยังไม่สามารถที่จะเข้าไปขายในจีนแผ่นดินใหญ่ได้ในขณะนี้ (เขียวหลาน แซ่ถ้ง, สัมภาษณ์, 30 ตุลาคม 2552)

ดังนั้นการทำสวนชาจึงมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เป็นแรงงานในการเก็บชา ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้ธุรกิจชาก้าวหน้าสำหรับคอยแม่สลอน และแตกต่างจากธุรกิจชาอื่น ๆ ที่เป็นนายทุนใหญ่จากกรุงเทพฯ เข้ามาทำบนพื้นราบเช่นไรของบริษัท ทำธุรกิจเบียร์ที่พยายามบุกเบิกไรชาในจังหวัดเชียงราย

6.3.5.2 อาหารกับการท่องเที่ยว

ในพื้นที่หมู่บ้านชาวจีนยูนนานนั้น จะมีบรรยากาศของความเป็นจีนที่ยังคงดำรงไว้ ทำให้เกิดการท่องเที่ยวและการส่งเสริมการท่องเที่ยวจากรัฐไทยอย่างต่อเนื่อง ผู้มาเที่ยวชมหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน โดยเฉพาะที่คอยแม่สลอนซึ่งประสบผลสำเร็จในเรื่องการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามการท่องเที่ยวก็มีส่วนประกอบต่าง ๆ เช่น การบริการและเรื่องอาหารเป็นส่วนประกอบที่จะทำรายได้ให้กับชุมชน อาหารที่ได้รับความนิยมสูงสุด ก็คือ “ขาหมูยูนนาน และ หมั่นโถ” ซึ่งทุกร้านที่จำหน่ายอาหารบนคอยแม่สลอน และหมู่บ้านที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น ผาตั้ง อ่างช้าง บ้านยาง และที่โรงเคี่ยม (สถานที่พักแรมนักท่องเที่ยว) ถ้าง้อบ หมู่บ้านสันติวนา ก็จะมีขาหมูยูนนานเป็นอาหารเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ทั้งนี้รวมถึงร้านอาหารต่าง ๆ ที่ใช้คำว่าร้านอาหารยูนนาน เช่น ที่แม่สายและที่ในตัวเมืองเชียงราย ก็จะต้องมีเมนูนี้ด้วย

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ในช่วงเทศกาลปีใหม่ 2553 นี้ ในช่วงหนึ่งสัปดาห์ก่อนหยุดปีใหม่ ที่ห้างค้าส่งรายใหญ่ของเชียงรายจะมีรถบรรทุก ขนขาหมูเต็มคันรถแล้วนำไปส่งบนคอยแม่สลอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าขาหมูยูนนานนี้ เป็นอาหารที่นิยมอย่างยิ่งในหมู่นักท่องเที่ยว และ หมั่นโถเองก็เป็นสิ่งที่ชาวจีนยูนนานผลิตในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว

ที่บ้านผาตั้ง มีร้านอาหารหลายร้าน ที่มีทักษะในการทำหมั่นโถ ดังนั้นทั้งชาและขาหมูหมั่นโถของชาวจีนยูนนาน จึงเป็นอาหารชาติพันธุ์ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็น Tourist Food ที่สำคัญ และสามารถพัฒนาไปสู่อาหารอื่น ๆ ที่มีศักยภาพ เช่น ไส้อั่วยูนนาน หมูและเนื้อ

น้ำค้ำ (ลักษณะคล้ายกับหมูหรือเนื้อแดดเดียว แต่เป็นเนื้อหรือหมูสดตากน้ำค้ำแทน และเป็นอาหารที่มักจะทำเฉพาะช่วงฤดูหนาวที่มีน้ำค้ำเท่านั้น: ผู้วิจัย) และพวกผลไม้ต้องเชื่อมต่าง ๆ ที่ใช้กินกับชา

แต่สำหรับหมู่บ้านอื่น ๆ นั้น เช่นกรณีบ้านหลวง การทำอาหารก็เป็นส่วนหนึ่งของอาชีพที่เกิดขึ้นเนื่องจากการท่องเที่ยว โดยบ้านหลวงนี้เป็นพื้นที่ที่นักท่องเที่ยวจะต้องผ่านไปเที่ยวอย่างขาง ดังนั้นการทำอาหารจึงเป็นอาชีพหนึ่งที่มีระยะเวลาเฉพาะช่วงหน้าหนาว ยกตัวอย่างกรณีของนายชาติชาย (นามสมมุติ) ที่เคยเป็นพ่อครัวในร้านอาหารที่ กรุงเทพมหานคร และกลับมาอาศัยอยู่ที่บ้าน แต่ชาติชายไม่มีที่ดินในการทำเกษตรกรรม จึงประกอบอาชีพที่ได้รับการฝึกฝนมาจากกรุงเทพฯ มาเปิดร้านอาหารขายอาหารในช่วงหน้าท่องเที่ยว แต่อย่างไรก็ตามชาติชาย ก็ได้รับเงินเดือนประจำจากการเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านด้วย (ชาติชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 11 ตุลาคม 2552)

6.4 ที่ดิน: ชาติพันธุ์ จากปัจจัยการผลิต สู่ความเป็นความเป็นพลเมือง

การนำเสนอเรื่องที่ดินกับความสัมพันธ์เรื่องชาติพันธุ์ ในฐานะปัจจัยการผลิตเพื่อการกลายเป็นพลเมืองของรัฐ ที่ประกอบสัมมาชีพอันพึงประสงค์ในพื้นที่แผ่นดินที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานโดยชาวจีนยูนนาน การได้มาของที่ดินนั้นมีนัยสำคัญต่อการใช้ที่ดินและปัญหาที่เกิดขึ้นกับลูกหลานชาวจีนยูนนานโดยเฉพาะลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ เนื่องจากกองบัญชาการทหารสูงสุดได้ขอใช้ประโยชน์ที่ดินจากกรมป่าไม้ใน 12 พื้นที่ เพื่อให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกิน แต่เนื่องจากที่ดินเหล่านั้นไม่สามารถโอนเป็นกรรมสิทธิ์ให้กับอดีตทหารจีนคณะชาติได้ เพียงให้สิทธิ์ทำกินเท่านั้น และให้แต่ละครอบครัว (คน) ละไม่เกิน 15 ไร่ ที่ดินที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารที่มอบให้อดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานอาศัยทำกินนั้น มีพื้นที่ทั้งหมด 155,355 ไร่ (กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร, 2547, หน้า 380) โดยมีการขอใช้พื้นที่มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 เป็นต้นมาโดยไม่มีการขอใช้เพิ่มเติมอีก โดยพื้นที่ดังกล่าว มีอยู่ในสองจังหวัด ดังนี้

ตารางที่ 6.1 พื้นที่ทำให้อุตสาหกรรมจีนคณะชาติทำกินในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร

จังหวัด	ชื่อหมู่บ้าน
เชียงราย	
1	สันติคีรี(แม่สลอง)
2	ห้วยมู ห้วยหม้อ
3	แม่แอบ
4	ผาตั้ง สีลาแดง
เชียงใหม่	
5	สุขฤทัย(ห้วยเมืองงาม)
6	เมืองแหง(ห้วยไคร้)ม่วงเครือ
7	เปียงหลวง
8	แกน้อย
9	อรุโณทัย(หนองอุก)
10	สันมะกอกหวาน
11	หลวง
12	สันติวนา(ถ้ำจ๊อบ)

อย่างไรก็ตามถือว่าการให้ที่ดินทำกินนั้น มีประโยชน์ในช่วงแรกของการตั้งถิ่นฐาน แต่เนื่องจากสภาพทางการเมืองและการบริหารประเทศได้เปลี่ยนแปลงไป ทำให้เกิดปัญหาขึ้นระหว่างกลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่เหล่านี้ดูเหมือนว่ายังเป็นช่องว่างทางหรือสูญญากาศของประเทศไทย ที่สร้างความเป็นชาวจีนยูนนานไว้ในพื้นที่ตลอดเวลา บางพื้นที่เป็นพื้นที่ที่เอื้อประโยชน์ในการทำผิดกฎหมาย หรือขอยกเว้นกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามมีบางพื้นที่ที่สามารถสร้างประโยชน์จากการใช้ “ชาติพันธุ์จีนยูนนาน” และการใช้กลุ่มผลประโยชน์ในนาม “อดีตทหารจีนคณะชาติ” ในการเข้าถึงการสนับสนุนของรัฐในเรื่องต่าง ๆ

ดังนั้นแม้ว่าในการวิจัยได้กล่าวถึงเรื่องพื้นที่ดังกล่าวแล้ว แต่ก็เป็นมุมของประเทศไทยกับเรื่องความมั่นคง แต่สำหรับข้อมูลการวิจัยที่จะนำเสนอต่อไปนี้นั้น เป็นแง่มุมของ “ชาวจีนยูนนาน” เป็นหลัก เพื่อให้งานวิจัยนี้เห็นการเปลี่ยนแปลงในสองมิติ ดังนี้

6.4.1 อดีต ทหารจีนคณะชาติและลูกหลานในการปรับตัวสู่ความเป็นพลเมืองของรัฐ

สำหรับอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัวนั้น การเป็นพลเมืองสำหรับรัฐไทยสมัยใหม่ แตกต่างจากกลุ่มชาวจีนอื่น ๆ ที่คนไทยและรัฐไทยรู้จัก เช่น จีนโพ้นทะเล และจีนฮ่อ ที่ผ่านการกลืนกลายเป็นไทยมาเป็นระยะเวลาที่ร้อยปี และชาวจีนยูนนานเองนั้นกำลังถูกกระบวนการกลืนกลายอย่างเข้มข้นในช่วงระยะเวลาราว 57 ปีมาแล้ว (พ.ศ. 2496-2553) แต่สำหรับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ การกลายเป็ไทยนั้นผ่านการมอบสัญชาติ และกลายเป็พลเมืองไทยอย่างรวดเร็วว่าการกลืนกลายเป็นไทยของจีนโพ้นทะเล

สำหรับชาวจีนยูนนานในคนช่วง 1-2 รุ่น และรุ่นลูกหลานยังคงมีความเป็นคนจีน ที่ผ่านกระบวนการของโรงเรียนจีนในรัฐไทยที่ยังห้ามการสอนภาษาจีนอยู่ ควบคู่ไปกับโรงเรียนของรัฐและปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) เรื่องอุดมการณ์และความใฝ่ฝันแบบคนพลัดถิ่น ที่จะต้องกลับไปยังดินแดน “มาตุภูมิ” นั้นไม่จำเป็นอีกต่อไปสำหรับยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากในดินแดนที่ตนเองอาศัยนั้น สามารถเข้าถึงความเป็นจีนได้อย่างอิสระ และมีการเดินทางเชื่อมโยงของวัตถุทางวัฒนธรรมและอุดมการณ์ความเป็นจีนที่ตนเองเชื่อมั่นเข้ามาในชีวิตประจำวันได้ ทั้งนี้ความเป็นจีนยังเป็นข้อได้เปรียบในฐานะภาษา และเครื่องมือในการทำงาน การค้า และเป็นอิสระจากการกลืนกลายเป็พลเมืองตามมาตรฐานของรัฐด้วย

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานยังสามารถปรับตัวเข้ากับอุดมการณ์ความเป็นไทยตามความต้องการของของประเทศไทยได้เป็นอย่างดี เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มที่อาจเรียกได้ว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งเช่น การเข้าร่วมต่อต้านกลุ่มที่มีความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างของประเทศไทย ด้วยการร่วมรบและพิทักษ์ผืนแผ่นดินในช่วงที่รัฐไทยยังพึ่งอำนาจทหารอยู่ การปรับพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารเป็นพื้นที่การท่องเที่ยว เช่น ที่ดอยแม่สลอง ในขณะที่รัฐไทยต้องการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มความมั่งคั่งให้กับรัฐ ผลประโยชน์ที่อดีตทช.และลูกหลานได้รับนั้น ก็คือ การได้รับสัญชาติสามารถอยู่ในประเทศไทยได้ และการท่องเที่ยวยังคงทำให้พวกเขาเหล่านั้นยังยืนยันความเป็นจีนได้อย่างเต็มภาคภูมิ ทำให้เกิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ทางการเมือง (Political Ethnicity) ในฐานะกลุ่มผลประโยชน์

การดำเนินชีวิตของอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น ได้ถูกวางแนวทางไว้จากกลุ่มผู้นำว่ากลุ่มลูกหลานของทหารหลักหรือแกนนำ ให้ลงจากพื้นที่ไปอาศัยในหมู่บ้านที่ปลอดภัย เช่น บ้านถ้ำบ้านยาง และบ้านใหม่หนองบัว แทนที่จะอยู่ในพื้นที่ของทหาร ซึ่งในกรณีของบ้านถ้ำและบ้านยางนั้นเป็นสองหมู่บ้านที่ทางการไทยรับทราบ และกำหนดให้เป็นหมู่บ้านที่ให้คนจีนยูนนานอาศัยอยู่ และรับทราบว่าคนจีนยูนนานเหล่านี้ ส่วนใหญ่คือครอบครัวอดีตทหารจีนคณะชาติและทหารที่ปลดประจำการ รวมทั้งทหารที่พิการ

แต่สำหรับบ้านใหม่หนองบัว จังหวัดเชียงใหม่ นั้นเป็นอีกกรณีหนึ่ง กล่าวคือทางกลุ่ม กองทัพที่ 3 ของนายพลหลี่นั้น มีความพยายามที่จะหาที่ดินที่ปลอดภัยและไม่เป็นค่ายทหารให้กับ ครอบครัวกำลังพลจึงได้ใช้บ้านใหม่หนองบัวเป็นพื้นที่ของลูกหลานและทหารจีนที่ปลดประจำการแล้ว ที่ดินบางส่วนนายพลหลี่ได้ซื้อเพื่อแจกจ่ายด้วย และกำหนดว่าควรทำอย่างไรบ้างในพื้นที่ที่มอบให้ ดังเช่นกรณีคุณภริยาที่เป็นลูกของนายพลหลี่นั้น นายพลหลี่ให้ไปอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ ดังที่ ภริยาให้สัมภาษณ์ดังนี้

“เราไปอยู่ที่เชียงใหม่ ตั้งแต่เด็กๆ มาก ไม่ได้รู้สึกอะไร โตในเมือง คือคุณพ่อจะไม่ค่อยมีเวลาไปเชียงใหม่ ปีหนึ่งจะเห็นท่านไม่เกิน 30 วัน ถ้าท่านจะไปก็จะไปเมื่อมีธุระที่กรุงเทพฯ แล้วเพราะมีทหารที่ต้องดูแลเยอะ เวลาปิดเทอมดิฉันก็เลยต้องขึ้นมาหาท่าน ท่านก็ให้มาอยู่กับพ่อไปรอที่ถนนไฮเวย์ แล้วเราก็ขึ้นมาประมาณ 7-8 ชั่วโมง ถึงที่นี่ แต่พอมีย่านใหม่หนองบัวมันก็ดีขึ้น ส่วนใหญ่ท่านจะไปแวะที่บ้านใหม่หนองบัว นโยบายของท่านคือท่านจะให้ทหารลงไปอยู่ข้างล่าง เพื่อติดต่อกับชาวบ้าน จะได้เป็นคนพื้นเพมากที่สุด เพราะอยู่บนนี้ (ถ้ารอบ:ผู้วิจัย) การคมนาคมไม่สะดวก เด็กจะพูดภาษาจีน ได้เพียงอย่างเดียว อย่างพูดถึงบ้านใหม่หนองบัวตรงนั้นนะคะ อันนั้นจะเห็นได้ชัดเจน ตรงนั้นท่านจะทำเป็น *master plan* ออกมาเลย แต่ละบ้านจะมีด้านหลังเป็นที่ทำสวน บ้านหนึ่งจะได้ประมาณเกือบ 2-3 ไร่ เดียวนี้ก็ขายกันไป” (ภริยา ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

ดังนั้นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารนั้นจะมีสองกลุ่ม คืออดีตทหารจีนคณะชาติที่ยังคงคุมกำลัง กับทหารลูกแถวที่ส่วนใหญ่คือกลุ่มลูกผสมชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ถูกเกณฑ์เข้ามาในกองทัพ ดังเช่นกรณีของจาปี (นามสมมุติ)

“พ่อเป็นคนจีนที่ไม่ได้เป็นทหาร แม่เป็นมุเซอ พ่อมีหน้าที่หุงข้าวให้กับทหารในค่ายตนเองในฐานะลูกชายจึงต้องเข้ามาเป็นทหารแทนพ่อ ขณะที่พ่อก็เป็นทหารนั้นก็หนีทัพสามครั้งและถูกจับกลับมาทุกครั้ง ตอนนี้มีที่ดินที่หมู่บ้านนี้ 30 ไร่ (ซึ่งมากเกินไปของกองบัญชาการทหารสูงสุดที่ให้ครอบครัวได้ไม่เกิน 15 ไร่: ผู้วิจัย) ตอนนี้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน และดูแลค่ายทหารเก่านี้ (ที่เคยพักขณะเป็นทหาร: ผู้วิจัย) ด้วย” (จาปี (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552 และ 19 ตุลาคม 2552)

พันเอกกาญจนา ประภาสวุฒิสาร (สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2552) ได้กล่าวว่า คนที่อยู่ในที่ดินขอใช้ประโยชน์ทางทหารนี้ ส่วนใหญ่มักไม่มีความรู้และยากจน จึงไม่มีโอกาสไปทำงานที่อื่น ๆ ได้ จากการเข้าพื้นที่พบว่า ทหารที่เข้ามาตรวจเยี่ยมและบอกข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ดินเช่น ไฟ

ป่า เรื่องยาเสพติด หรือเรื่องเกี่ยวกับรัฐพิธีต่าง ๆ นั้นมักจะเรียกระดมกลุ่มคนที่เป็นลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติเข้าร่วม

แต่ความจริงนั้นคนที่ใช้ประโยชน์ในที่ดิน มิใช่มีแต่กลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติเท่านั้น แต่มีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เข้ามาทำกินด้วย ทั้งที่ได้อ้างเป็นกรณีญาติกับอดีตทหารจีนคณะชาติที่ไปแต่งงานกับชนเผ่าต่าง ๆ รวมถึงการที่ชนเผ่าต่าง ๆ นั้นได้เข้ามาเป็นแรงงานในอดีจนสามารถจับจองที่ดินว่างเปล่าในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารได้ ดังเช่นการสำรวจข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร 13 พื้นที่นั้นพบว่า มีจำนวนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ จำนวนมากกว่าอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน เกือบทุกพื้นที่และแนวโน้มดังกล่าวนี้เอง ได้สร้างการเปลี่ยนแปลงในอำนาจเดิมของอดีตทหารจีนคณะชาติไป ดังตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 6.2 ร้อยละที่ จำแนกตาม กลุ่มชาติพันธุ์ เป็นจำนวนร้อยละ/ ครอบครัวในที่ดินทหารของ ทช. แต่ละพื้นที่

กลุ่มชาติพันธุ์	ห้วยม ห้วยหม้อ (N=172)	แม่สลอง (สันติคีรี) (N=600)	สันติวนา (ถ้ำจ๊อบ) (N=195)	ผาตั้ง (N=148)	ศิลาแดง (N=68)	แม่เฒ่า (N=285)	ม่วงเครือ (N=45)	เปียง หลวง (N=244)	บ้าน หลวง (N=196)	แกน้อย (N=172)	สัน มะกอก หวาน (N=131)	สุขฤทัย (N=92)	อรุโณทัย (N=675)
กลุ่มทช.รวม	26	46.9	42	52		42.3	35.6	27.4	27.5	78.5	74.9	63.0	41.1
จีนอิสระ จีนอพยพ	2.9	16.9	32.3	5.4	4.4	14.5	13.3	35.5	53.1	15.0	8.4	16.3	45.1
ไทใหญ่	0.6	1.2	12.3	3.4		15.4	8.9	16.8	6.6	1.2	5.3	2.2	5.8
ลาหู่/มูเซอ	19.8	3.2	6.2	6.8		4.9	2.2	2.0	3.6		2.3	3.3	1.2
อาข่า	42.4	25.2	0.5			2.1		0.4				8.7	0.4
ลีซอ	0.6	4.8	0.5				22.2	5.7	1.0		0.8		0.7
ลัวะ						11.2							
เมี่ยน/เย้า				15.3									
ม้ง					88.2								
ว้า						1.8							
ลื้อ						1.4							
อื่นๆ/ไม่ระบุ	5.3	1.6	6.1	10.9	10.3	6.7	17.7	11.9	8.2	5.3	8.4	6.6	5.5

ตารางที่ 6.3 ร้อยละของการเข้าม้างัดถิ่นฐานในที่ด้นใช้ประโยชน์ทางทหารที่ให้อุดตทหารจันคณะชาติทำกิน รวมทุกพื้นที่ (ครอบครัว/พื้นที่/ร้อยละ)

พื้นที่	ก่อน 2501	2501- 2504	2505- 2510	2511- 2515	2516- 2521	2522- 2529	2530- 2538	2539- 2541	หลัง 2541	ไม่ ตอบ
ห้วยมู-ห้วยหม้อ(N=172)	25.0	10.0	9.9	13.4	4.1	9.3	19.2	2.9	5.2	0.6
สุขฤทัย(N=92)	33.7	15.2	8.7	9.8	10.9	5.4	5.4	2.2	6.5	2.2
สันมะกอกหวาน(N=131)	11.5	8.4	3.1	20.6	15.5	11.5	16.8	6.1	5.3	1.5
แกนน้อย(N=172)	16.9	16.3	25	22.1	7.6	4.7	3.5	0.6	2.3	1.2
บ้านหลวง(N=196)	14.8	9.7	7.7	6.6	11.7	6.1	19.4	8.7	14.3	1.0
แม่แอบ(N=285)	2.1	2.1	7.7	21.1	22.5	16.8	14.7	4.6	7.7	0.7
เปียงหลวง(N=244)	16.0	7.0	12.3	9.0	17.2	12.7	20.1	3.3	1.6	0.8
ม่วงเครือ(N=45)	40.0	8.9	2.2	11.1	8.9	11.1	11.1	2.2	4.4	-
สันติวนา(ถ้ำง้อบ) (N=195)	28.2	15.9	12.3	4.1	6.7	5.1	13.8	7.2	5.6	1.0
สันติคีรี(N=600)	25.5	10.7	16.5	12.2	11.3	11.2	6.8	2.7	1.5	1.7
ผาตั้ง(N=148)	15.5	6.1	10.8	27.0	16.2	12.2	5.4	2.0	2.0	2.7
ศิลาแดง(N=68)	23.5	2.9	10.3	4.4	14.7	17.6	20.6	1.5	4.4	-
อรุโณทัย(N=675)	12.0	4.6	8.7	12.0	15.6	12.6	16.3	8.7	8.4	1.0

จากตารางที่ 6.2 และ 6.3 แสดงให้เห็นว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ กับ กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติในลักษณะพึ่งพาอาศัยเรื่องแรงงานในการเกษตร ทั้งที่อาจเป็นกรณีญาติ ก็ตาม รวมถึงสถิติการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ยังคงเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าบางพื้นที่ยังเพิ่มขึ้นในลักษณะคงที่ แต่โดยรวมพบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นมาตลอด โดยเฉพาะช่วง พ.ศ. 2530-2538 ซึ่งเป็นช่วงที่หมู่บ้านได้ โอนไปเป็นของกระทรวงมหาดไทย และทหารไม่ได้เข้าไปดูแลอย่างใกล้ชิด

6.4.2 การมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่นในฐานะพลเมืองของชาวจีนยูนนาน

เมื่อรัฐไทยมีนโยบายการกระจายอำนาจให้ประชาชนสามารถตัดสินใจทางการเมืองใน ท้องถิ่นของตนเองได้ด้วยการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จากการที่ชาวจีนยูนนาน โดยเฉพาะ กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติที่เป็นกลุ่มผลประโยชน์ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เคยมีอำนาจ เหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นในแถบชายแดนรัฐ ทั้งอำนาจทางทหารของตนเองและผ่านอำนาจทหาร รัฐไทย อำนาจทางเศรษฐกิจที่เคยคลุกคลีกับสินค้าต้องห้าม อำนาจทางเทคโนโลยี เช่น เครื่องจักรในอุตสาหกรรมผลิตชา อำนาจทางวัฒนธรรมด้านภาษาจีนและภูมิปัญญา

อำนาจเหล่านี้ไม่สามารถที่จะผลักดันให้กลุ่มอดีตทหารจีนและครอบครัวเข้าสู่อำนาจเมือง ท้องถิ่นได้ ทั้งการลงสมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาเทศบาล การเป็น ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากมีข้อกำหนดของผู้เป็นตัวแทนที่จะต้องเป็น “ผู้มีสัญชาติ ไทยด้วยการเกิดเท่านั้น” ซึ่งในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการเมืองนั้นส่วนใหญ่จะไม่มีคุณสมบัตินี้ หรือมีก็ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากคนหนุ่มสาวที่มีความรู้ก็จะเดินทางไปประกอบอาชีพใน กรุงเทพฯ หรือต่างประเทศไม่กลับมา แต่จะส่งเงินกลับมาให้ครอบครัวเท่านั้น และบางคนที่มีสิทธิ์ นั้นก็อายุน้อยบ้าง บางคนก็ไม่สนใจ

ตารางที่ 6.4 ร้อยละของจำนวนคนในครอบครัวที่ไปทำงานต่างถิ่น(ร้อยละ/ครอบครัว/เดือน)

พื้นที่	ไม่มี	มี	ไม่ตอบ
ห้วยมู-ห้วยหม้อ(N=172)	44.2	53.5	2.3
สุขฤทัย(N=92)	35.9	63.0	1.1
สันมะกอกหวาน(N=131)	44.3	54.9	0.8
แก่น้อย(N=172)	41.9	58.1	0
บ้านหลวง(N=196)	56.1	41.3	2.6
แม่แอบ(N=285)	24.2	74.1	1.8
เปียงหลวง(N=244)	30.7	67.6	1.6
ม่วงเครือ(N=45)	40.0	55.6	4.4
สันติวนา(ถ้ำรีบ) (N=195)	37.9	59.0	3.1
สันติคีรี(N=600)	44.2	53.2	2.7
ผาตั้ง(N=148)	46.6	48.0	5.4
ศิลาแดง(N=68)	77.9	20.7	1.5
อรุโณทัย(N=675)	35.0	62.6	2.4

สถิติการไปทำงานต่างถิ่นปีระยะเวลาานาน ๆ ของกลุ่มคนในพื้นที่นั้น นับเป็นข้อได้เปรียบของกลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่ก็เป็ผลเสียได้ในทางตรงกันข้าม เพราะว่าการที่ไม่มีคนอยู่ในพื้นที่ที่ตนเองมีสิทธิเลือกตั้งนั้นเป็นข้อเสียเปรียบสำหรับการเลือกตั้งท้องถิ่นมันกลายเป็นผลเสียสำหรับพื้นที่ของตนเองเนื่องจากการส่งตัวแทนของหมู่บ้านหรือกลุ่มชาติพันธุ์ เข้าไปใน การบริหารท้องถิ่นนั้น ไม่สามารถกระทำได้ ทำให้การพัฒนาในพื้นที่ที่จะได้รับจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นไม่ได้รับการสนับสนุน

แต่อาจมีข้อโต้แย้งว่าหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ นั้น คนในหมู่บ้านก็เดินทางออกไปทำงานต่างถิ่นเช่นกัน ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า คนในพื้นที่ทำกินของอดีตทหารจีนคณะชาตินั้นมีจำนวนคนที่ใช้สิทธิเลือกตั้งนั้นน้อยมาก จากการเข้าถึงข้อมูลสถิติการเลือกตั้งท้องถิ่น จังหวัดเชียงรายพบว่า ในพื้นที่ที่ให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกินนั้น มีผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งมีความแตกต่างกันมากดังนี้

ตารางที่ 6.5 ข้อมูล “สถิติการใช้สิทธิเลือกตั้ง” ท้องถิ่น ในหมู่บ้านชาวจีนยูนนานเป็นร้อยละเมื่อเทียบกับประชากรทั้งหมด

หมู่บ้าน	จำนวน ประชากร	ร้อยละ การใช้ สิทธิฯ	ร้อยละการ ใช้สิทธิฯ ของตำบล
1. หมู่ที่ 11 บ้านแม่แอบ ต.บ้านแซว อ.เชียงแสน	925	29.29	62.66
2. หมู่ที่ 14 บ้านผาตั้ง ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น	735	34.15	64.57
3. หมู่ที่ 16 บ้านศิลาแดง ต.ปอ อำเภอเวียงแก่น	244	80.74	”
4. หมู่ที่ 1 บ้านสันติคีรี ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง	1,858	31.97	47.10
5. หมู่ที่ 5 บ้านป่าคาสุขใจ ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง	245	80.00	”
6. หมู่ที่ 11 บ้านเจียงจาโฮ ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง	269	44.16	”
7. หมู่ที่ 12 บ้านใหม่สันติ ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง	316	47.47	”
8. หมู่ที่ 13 บ้านดงจาโฮ ต.แม่สลองนอก อ.แม่ฟ้าหลวง	116	58.62	”
9. หมู่ที่ 19 บ้านเฮโก ต.ป่าตึง อ.แม่จัน	1,294	45.98	62.10
10. หมู่ที่ 10 บ้านเวียงหมอก ตำบลห้วยซ้อ อ.เชียงของ	919	39.06	60.18
11. หมู่ที่ 1 บ้านวาวี ต.วาวี อ.แม่สรวย	1,352	51.55	71.17
12. หมู่ที่ 1 บ้านถ้ำ (ปลา) ต.โป่งงาม อ.แม่สาย	635	77.48	64.62
13. หมู่ที่ 12 บ้านถ้ำพัฒนา ต.โป่งงาม อ.แม่สาย	597	70.35	”

จาก. สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงราย. (2553). สถิติการใช้สิทธิเลือกตั้ง
ท้องถิ่น ในหมู่บ้านชาวจีนยูนนาน. เชียงราย: สำนักงาน.

จากตารางสรุปได้ว่าพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางทหารในจังหวัดเชียงรายนั้น มีประชาชนมาใช้สิทธิเลือกตั้งแตกต่างกันตามชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่อย่างชัดเจน สามารถแบ่งเป็นสองกรณีได้ดังนี้

กรณีที่ 1 หมู่บ้านผาตั้งและหมู่บ้านศิลาแดง หมู่บ้านผาตั้งนั้นประชากรเป็นคนจีนที่เป็นครอบครัวอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น มีสถิติการเลือกตั้งเพียงร้อยละ 34.15 เมื่อเทียบกับหมู่บ้านติดกัน และเป็นพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารเช่นกัน คือหมู่บ้านศิลาแดง มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งร้อยละ 80 ซึ่งหมู่บ้านศิลาดังนี้เป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ม้งที่เคยเป็นคู่สงครามกันมาก่อน

กรณีที่ 2 หมู่บ้านสันติคีรีและบ้านบริวาร³⁴ หมู่บ้านสันติคีรี เคยมีพื้นที่ก่อนการจัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ที่ได้รับการรับรองจากรัฐไทยประมาณ 15,000 ไร่ และได้แบ่งเป็นหมู่บ้านอื่น ๆ อีกตามจำนวนประชากร แต่สำหรับชาวจีนยูนนานแล้วส่วนใหญ่จะอาศัยในพื้นที่หมู่บ้านสันติคีรี แต่หมู่บ้านอื่น ๆ นั้นส่วนใหญ่เป็นหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะ อาข่า (บ้านป่าคาสุขใจ บ้านเจียงจาไส บ้านใหม่สันติ บ้านตงจาไส เป็นต้น) กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้อาศัยแบบพึ่งพาชาวจีนในเรื่องอำนาจต่าง ๆ ที่ชาวจีนมีและเป็นแรงงานลูกจ้าง ทั้งที่มีการแต่งงานระหว่างชาวจีนยูนนานกับอาข่าในพื้นที่เป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ลูกหลานที่สืบเชื้อสายนั้นได้กลายเป็นเงินไปจากการสัมผัสน้ำมัน (นามสมมุติ) นักเรียนชั้น ม.6 โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม ที่เป็นลูกผสมระหว่างจีนยูนนานกับอาข่า วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2550 กล่าวว่า “ถ้าหนูไม่ใช่คนไทยแล้ว...หนูก็เป็นคนจีน” จากสถิติพบว่าหมู่บ้านสันติคีรี (แม่สลอง) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมาใช้สิทธิน้อยมาก เมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร ทำให้อำนาจในพื้นที่ตกอยู่กับกลุ่มคนที่เคยอยู่ได้อำนาจที่เกิดจากความเกรงกลัวกลุ่มทหารจีนคณะชาติมาก่อน หรือ เคย “คู่ต่อสู้” ของตนเองมาก่อน ทำให้การพัฒนาพื้นที่ใช้ประโยชน์ของทหารนั้นไม่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ และความขัดแย้งเรื่องที่ทำกินก็เกิดขึ้น เนื่องจากมีการอ้างว่า “ผืนแผ่นดินไทย ทำไมคนไทยจะเข้าทำกินไม่ได้” เมื่อกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติหรือลูกหลานที่มีฐานะ “ผู้นำคนจีน” ที่ทหารได้แต่งตั้งไว้ ได้คัดค้านการเข้าทำกินในพื้นที่ว่างของที่ดินใช้ประโยชน์ทางการทหาร ซึ่งสงวนไว้ให้กับอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว ความไม่เชื่อฟังดังกล่าวนี้แตกต่างกับอดีต ซึ่งผู้คนเหล่านี้เคยเกรงกลัวอำนาจของทหารจีนคณะชาติมากโดยที่นายเสาร์ (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์, 18 เมษายน 2552) ผู้นำคนจีนในหมู่บ้านม่วงเครือ กล่าวว่า

“คนจีนปกครองง่ายเพราะมีระเบียบ...คนไทยปกครองยากเพราะว่าไม่มีระเบียบ”

ทั้งนี้ก็เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาถึงการเป็นส่วนหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบลหรือเทศบาลตำบล ในเรื่องของการเก็บภาษีที่ดิน ภาษีโรงเรือน ภาษีร้านค้าต่างๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่จัดเก็บ ซึ่งทางกลุ่มชาวจีนลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติไม่ยอมจ่าย โดยอ้างว่าเป็นพื้นที่ของทหาร ไม่ต้องจ่าย ได้รับการยกเว้นเพราะว่าไม่ได้เป็นเจ้าของสิทธิในที่ดินโดยตรง เรื่องดังกล่าวจึงต้องถูกถามยัง กอ.พรท.บก.ทท. ซึ่งมีหน้าที่ดูแลพื้นที่เหล่านี้ และทาง กอ.พรท.บก.ทท. ได้ตอบไปยังองค์การบริหารส่วนตำบล ว่าสามารถเก็บภาษีทุกอย่างได้ยกเว้นภาษีที่ดิน ซึ่งทำให้เกิด

³⁴ บ้านป่าคาสุขใจ บ้านกลาง บ้านพนาสวรรค์ บ้านเจียงจาไส บ้านใหม่สันติ บ้านเจียงจาไส บ้านเฮโก บ้านหล่อโย บ้านรวมใจ บ้านจะกอนะ

ข้อยกเว้นในทางกฎหมายทันที เรื่องนี้ยังคงมีการถกเถียงและเป็นข้อขัดแย้งในพื้นที่จนถึงทุกวันนี้ (พ.ศ. 2553)

จากปัญหาดังกล่าวชาวจีนยูนนานที่อาศัยในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารที่ให้อัตตาทหารจีนคณะชาติทำกิน ถูกกันออกจากการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมเชิงนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น การส่งเสริมการท่องเที่ยวหมู่บ้านชนเผ่าตามกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ของตำบล และการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่สุขภาพลักษณะชาติพันธุ์ต่าง ๆ ขึ้นมาเทียบเคียงหรือโดดเด่นกว่าชาวจีนยูนนาน และจากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มชาวจีนยูนนานมักจะถูกละเลยจากความสนใจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จากปัญหาดังกล่าวนั้นชาวจีนยูนนานไม่ได้ละเลยที่จะแก้ไขเพื่อที่จะคงไว้ซึ่งอำนาจที่เคยมีอยู่ ดังนั้นในบางหมู่บ้านจะใช้วิธีตัวแทน เช่น กรณีที่ 1 ชาวจีนยูนนานบางคนที่มีความสามารถในการควบคุมดูแลจัดการหมู่บ้านแต่ไม่สามารถเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านได้แต่มีการที่ภรรยาที่มีสถานะเป็นคนไทยโดยการเกิดก็ให้มีชื่อเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แต่ในทางปฏิบัติสามีที่เป็นชาวจีนยูนนานจะเป็นคนทำงานติดต่อประสานงานเอง ในกรณีที่ 2 กรณี ผู้นำที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติเสียชีวิตลงแต่มีภรรยาที่เป็นคนไทยโดยการเกิดทางหมู่บ้านก็ได้เลือกตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน กรณีที่ 3 ในบางพื้นที่ที่ยังคงสถานะภาพเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลอยู่จะมีตัวแทนจากแต่ละหมู่บ้าน โดยทางกลุ่มของชาวจีนยูนนานจะส่งผู้หญิงที่เป็นมีคุณสมบัติเข้าร่วมในการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่สำหรับพื้นที่ที่ได้รับการเปลี่ยนสถานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเทศบาลตำบลแล้วการใช้ตัวแทนในกรณีที่ 3 นั้นไม่สามารถกระทำได้นั้นปัญหาการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองเรื่องการปกครองท้องถิ่นของชาวจีนยูนนานจึงเกิดปัญหาขึ้น

6.4.3 ผลประโยชน์และความขัดแย้งเรื่องพื้นที่กับโครงการพัฒนาของรัฐ (หลวง)

การเข้ามาของโครงการพัฒนาต่างๆ นั้น เป็นรูปแบบของการช่วยเหลือในระยะแรก ซึ่งมีมากมายโครงการและเป็นแนวทางการช่วยเหลือที่ไม่ได้เป็นไปตามความต้องการของชาวบ้าน ทำให้โครงการเหล่านั้น ไม่ประสบความสำเร็จในภาพรวม แต่มีบางพื้นที่ที่สำเร็จ เช่น การปลูกชาที่ดอยแม่สลอง แต่สำหรับพื้นที่ส่วนใหญ่ที่นั้นบางที่ได้รับการสนับสนุนให้ปลูกพืชเมืองหนาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลไม้ พอเริ่มได้ผลผลิตก็พบว่าไม่ได้มาตรฐาน เนื่องจากการขาดการดูแลบำรุงรักษา เพราะว่าคนจีนยูนนาน (ที่มีสิทธิในที่ทำกิน) ในพื้นที่ ไม่ได้เป็นคนในวัฒนธรรมการเกษตร แต่เป็นกลุ่มคนที่อยู่ในวัฒนธรรมค้าขาย และส่วนใหญ่จ้างแรงงานชนเผ่าต่าง ๆ มาดูแลต้นไม้เหล่านี้ จึงไม่เข้าใจในและเอาใจใส่ในผลผลิตเท่าที่ควร

ดังนั้นเมื่อมีการส่งเสริมพืชชนิดเช่นจากการทำสวนลูกท้อ มาเป็นสวนส้มและจากสวนส้ม มาเป็นปลูกพื้นล้มลุก ทุกครั้งจะทำการตัดต้นเก่าแล้วปลูกใหม่เริ่มต้นอีก และสุดท้ายเมื่อได้ผลผลิต ก็พบว่าไม่ได้ผลผลิตอย่างที่คาดไว้ทั้งคุณภาพและราคา บาง “โครงการ” (โดยไม่กล่าวถึงชื่อในงานวิจัยนี้) นั้นต้องการมาตรฐานสูงทั้งขนาดและน้ำหนัก ถึงจะรับซื้อผลผลิต และการรับซื้อผลผลิตนั้นจะต้องส่งลงไปขายยังแหล่งรับซื้อของโครงการ โดยไปประเมินคุณภาพที่สถานที่รับซื้อของโครงการข้างล่าง (ทั้งนี้เจ้าหน้าที่โครงการได้บอกเกณฑ์มาตรฐานแก่เกษตรกรล่วงหน้าแล้ว) แต่การขนส่งไปเป็นระยะทางไกลมากจากบนดอยไปยังพื้นราบ ผนวกกับการที่มีผลผลิตที่ไม่ได้มาตรฐาน ทำให้โครงการไม่รับซื้อและจะต้องนำกลับไปภายใน 3 วันถ้าหลักจากนี้แล้ว โครงการจะนำผลผลิตเหล่านั้นไปทำลาย ทำให้เกษตรกรในโครงการจากที่ดินใช้ประโยชน์ทางทหารไม่เข้าใจ และไม่สามารถปฏิบัติได้ จึงเป็นข้อขัดแย้งกับโครงการที่ดูเหมือนว่าโครงการนั้นหวังดี เข้ามาช่วยเหลือแต่ความจริงเป็นการเพิ่มภาระให้กับเกษตรกรที่ต้อง “ติดกับดัก” ทางเกษตร หลังจากที่ดินทุนลงแรงไปเป็นจำนวนมากและต้องพึ่งพาระบบที่ไม่เป็นธรรมนี้ต่อไป ทั้งที่โครงการไม่ต้องลงทุนทั้งที่ดินและแรงงาน ตลอดจนการขนส่งแม้แต่น้อย ข้อมูลดังกล่าวมาจากการจัดเวทีกับชุมชน และการเข้าร่วมเวทีชุมชนที่จัดโดยหน่วยงานต่าง ๆ และพบว่าประเด็นปัญหานี้เกิดขึ้นในหลายหมู่บ้านที่ “โครงการ” นี้เข้าไปดำเนินงาน ความขัดแย้งเรื่องที่ดินนั้นมีบางหมู่บ้านที่ไม่เข้าร่วม “โครงการ” โดยขอคืนพื้นที่ออกจาก “โครงการ” และขอเป็นพื้นที่ที่ให้ทหารดูแลเหมือนเดิม ส่วนพื้นที่ที่ “โครงการ” เข้าไปดำเนินการนั้นได้สร้างรั้วและประกาศเขตอย่างชัดเจน บางส่วนเป็นกลุ่มหมู่บ้านที่ถูกผนวกเข้าไปด้วย โดย “โครงการ” มีความพยายามเข้าไปจัดระเบียบแบบที่ชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมแต่อย่างใด งานวิจัยนี้นำเสนอขึ้นเพื่อให้เห็นว่า การต่อสู้ของคนในหมู่บ้านที่มีความผูกพันกับพื้นที่ของทหารที่ได้ให้อาศัยทหารจีนคณะชาติทำกินอย่างไรบ้าง จากการให้สัมภาษณ์ดังนี้

“คือเมื่อก่อน ตอนที่โครงการ...มาตั้งใหม่ ๆ มาส่งเสริมอยู่ ส่งเสริมปลูกบ๊วย ปลูกท้อ ปลูกอะไร ส่งเสริมสมัยผมเด็ก ๆ นะ แล้วก็หายากการส่งเสริมไปอีกสิบกว่าปี เกือบยี่สิบปีแล้ว เพิ่งมาส่งเสริมกันใหม่ เพราะว่าตอนนั้น มันมีอยู่ครั้งหนึ่งตอน โครงการ....จะมาวัดที่ของหมู่บ้าน แล้วก็จะตีเข้าไปเป็นเขตของโครงการ..... แล้วที่นี้ชาวบ้านก็ไม่ยอม ไม่ให้วัด คือ ไม่ไว้ใจโครงการ เพราะตอนนั้น คือก่อนหน้านั้น การทำงานของโครงการ....ไปในธุรกิจมากกว่า คือไม่ได้ดูแลทางนี้ ชาวบ้านก็เลยไม่ไว้ใจ ก็เลยไม่ให้วัด แล้วก็คุยกันใหม่อีกที เมื่อสองปีก่อน ทหาร บก สูงสุดมาคุย กรมแผนที่ก็เลยมาวัด แล้วก็ให้ข้อมูล โครงการ....ไป ผมก็ไม่แน่ใจ เพราะตอนนั้นจะเข้ามาวัดพื้นที่ แล้วบอกว่าจะทำเป็น สปก.โครงการ.....สปก.อะไร แล้วที่นี้ผมก็ไปร่วมประชุมอยู่ ชาวบ้านก็ไปคือชาวเสี่ยงกันในหมู่บ้านแล้ว คือไม่เอา ถ้าให้โครงการ.....ดูแลพวกเราคือไม่เอาเลย อยู่กับทหาร

ดีกว่า อยู่ตรงนั้นผมก็เสนอในที่ประชุม ผมบอกว่าบ้านหลวงนี่ยังเป็นพื้นที่ของ บก สูงสุด ถ้าหัวหน้าไม่เชื่อ ตอนนั้นยังเป็นหัวหน้าไม่ใช่พอ. หัวหน้าไม่เชื่อ ไปดูหน้าหมู่บ้านเลย ป้ายเบ่อเริ่มเต็ม เป็นป้ายปูนปักอยู่ตรงนั้น หัวหมู่บ้าน ท้ายหมู่บ้าน คือผมไม่ได้ต่อต้านอะไรนะ คือผมพูดจากหลักฐานที่มีอยู่ แก่ก็เลยว่า จันเราหยุดเรื่องนี้กัน ไปก่อน แก่ก็เลยถอนทีมงานกลับไปทั้งชุดเลย ที่ว่าจ้างมาหาแสนหรือเท่าไร มารังวัด” (ชาติชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552)

เช่นเดียวกับผู้ใหญ่บ้าน (เป็นลูกสาวอดีตทหารจีนคณะชาติ) และนับถือศาสนาอิสลาม ที่ดูแลในสามพื้นที่ที่มีปัญหา กับโครงการ ได้ให้ข้อมูลว่า

มันมีช่วงหนึ่งที่ โครงการ.....เค้ามีปัญหาว่า พอจะตั้งโครงการ.....แล้วมันทับซ้อนกันอยู่ ก็เลยเอาแผนที่ทหารของ บก. สูงสุดกับโครงการ.....ไปดูกัน รวมทั้งป่าไม้ด้วย ก็เลยกันเขตกันเรียบร้อยว่าตอนนั้นไปนะคือเขตของบ้านเรานะที่ทหารขอใช้ จากหมู่บ้านขึ้นมาตรงนี้ก็เป็นที่ของโครงการ.....ไป นี่ตรงนี้ทำให้มีปัญหาอะไรมัย เห็นมีปัญหาอะไรมัย

แต่สำหรับปัญหาเกี่ยวกับที่ทำกินของชาวบ้าน ปัญหาหลักก็คือว่าโครงการ.....มาขอใช้พื้นที่กับกรมป่าไม้ โดยถูกต้องตามกฎหมาย เค้าเรียกว่าพระราชกฤษฎีกา แต่เค้าไม่ได้กันพื้นที่ทำกินของชาวบ้านออก คือมันทับหมด เค้าขอเค้าก็ขอหมด เท่าที่ทราบก็คือ 26 ตารางกิโลเมตร ของบนดอยนี้ มันจะมีรวมอยู่ทั้ง 5 หมู่บ้าน ที่เอามาแล้วคือ 3 หมู่บ้าน หมู่ 5 และอีก 2 หมู่บ้าน คือ นอแล และศรีม่อนปิง ที่นี้ปัจจุบันเราทำมาหากินอยู่อย่างนี้ เท่าที่ฟังอยู่มีสวนลิ้นจี่ สวนส้มอยู่ข้างล่าง เค้าก็จะมาให้ สปก. ให้ใบอะไร

แต่ของเราเขาก็ให้ไม่ได้เพราะมันเป็นพื้นที่โครงการ.....ขอใช้ไว้แล้วจากกรมป่าไม้ ซึ่งจะไม่สามารถออกอะไรให้แต่ความจริงแล้ว เรามีชุมชนก่อนโครงการ.....จะมา แต่ตอนเค้าขอที่ดินเค้าว่าจะกันเราออก เราก็จะได้ทำอะไรสะดวก ตอนนี้ ปัจจุบันนี้หมู่บ้านเราอยู่ห่างจากโครงการ.....อีกหน่อยหนึ่ง ของเราจะใกล้ที่สุด ปัญหาจะมีมากที่สุด คืออย่างโครงการ.....ตอนนี้เค้าอยากล้อมรั้วที่ไหนเค้าก็ล้อม ที่เห็นเป็นรั้วเขียวๆอันนั้นจะเป็นกั้นรีสอร์ทหะ รีสอร์ทก็ถือว่าเป็นโครงการ.....เหมือนกัน แค่ว่าหมู่บ้านตรงนี้ หน้าบ้านนี้เค้าก็มาทำรั้ว เค้าก็บอกพื้นที่โครงการ..... (พวงเพชร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552)

การจัดตั้งโครงการเพื่อพัฒนานั้น มีความประสงค์ดีของโครงการคือหลักการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ และถือว่าเป็นโชคดีที่โครงการเข้ามาในหมู่บ้าน แต่ความพยายามนั้น ในบางกรณีได้สร้างความไม่เข้าใจระหว่างกันและไม่ได้

พุดจาให้เข้าใจ และการเข้ามาพัฒนาที่ต้องการภาพที่เป็นผลอย่างรวดเร็วจึงเกิดข้อขัดแย้งในเรื่องการใช้พื้นที่ระหว่างโครงการ...กับคนในพื้นที่ดังนี้

“สมัยก่อนเราก็มีศาลาประชาคมของหมู่บ้านอีกอันหนึ่ง เค้าก็บอกว่ารื้อแล้วเดี๋ยวทำให้ใหม่ แล้วเค้าไม่ทำหรอก เพราะเค้าสร้างเป็นร้านค้าชุมชน เฉพาะที่หมู่บ้านนี้นะคะ ทำเป็นร้านค้าชุมชนเสร็จ ทำมาแล้วแบบมันก็ไม่ค่อยจะเปิดโล่ง คับแคบ แออัด พอนักท่องเที่ยวมาถึงบูบ เค้าก็จะมองเห็นแต่ข้างหน้า ข้างในเค้าก็จะมองไม่เห็น เราก็ขอแก้ไข เพราะตอนสร้างเค้าก็ไม่มาปรึกษาชุมชน บอกว่าแบบอะไรนี้ชุมชนตกลงมัย

สมัยก่อน ก่อนที่ร้านค้าชุมชนจะเกิดประมาณ 3-4 ปีก่อน สมัยก่อนเราก็ขายตามระยะทางนี้เป็นตัวแอล ก็สร้างเป็นร้านค้าเอง ขายอะไรก็ได้ที่สามารถผลิตเอง หามาได้ ณ ปัจจุบันทำเป็นแบบนี้แล้วนี้ ปัญหาที่เยอะ เป็นรูปตัวแอลเหมือนกัน แต่ตรงกลางเค้าสร้างพื้นที่อีก 2 ช่วง แล้วก็อย่างอื่นห้ามขาย ขายได้แต่ของที่แปรรูปอย่างเดียว ของสดผักนี้ได้ แต่โครงการจะจัดพื้นที่ให้เป็นมุม ผักสดจะให้อยู่หลังสุด เพื่อที่จะดึงนักท่องเที่ยวเข้า

ซึ่งปัญหาตั้งแต่เริ่มสร้างถึงปัจจุบัน 4 ปี จะเข้า 5 ปี ปัญหาตลอดค่ะ ถึงฤดูกาลท่องเที่ยวมาชาวบ้านก็จะทะเลาะกันละ จับฉลาก ใครจับได้ข้างหน้าดีก็ขาย ได้ข้างใน ไม่ดี ก็ไม่ขาย มาขายนอกถนน แล้วชาวบ้านโดนแจ้งความบ้าง มีอะไรบ้าง บอกว่าบุกรุกพื้นที่สาธารณะบ้าง ไม่ให้ความร่วมมือบ้าง อะไรอย่างนี้ตลอด” (พวงเพชร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552)

เมื่อโครงการได้พัฒนามาถึงจุดหนึ่งแล้ว และสามารถประชาสัมพันธ์ถึงความสำเร็จและความสวยงามของโครงการให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว โดยโครงการจัดสรรที่สำหรับทำที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยทั้งหมดนี้ไม่มีชาวบ้านในพื้นที่เข้าร่วม ความสำเร็จเหล่านั้นทำให้มีผู้เข้ามาท่องเที่ยวมากมาย และชาวบ้านที่อยู่ระหว่างทางซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวจีนยูนนานที่เป็นลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติเห็นว่า น่าจะช่วยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว จึงดำเนินกิจการท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้ ๆ โครงการ แต่ก็มีปัญหาระหว่างชาวบ้านกับโครงการดังนี้

“ตรงนี้ (โครงการ.....)ปัจจุบันก็เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ก็อยากให้บ้านหลวงเค้ามีรายได้จากตรงนี้บ้าง หมู่บ้านนี้ค่อนข้างดีหน่อยเพราะอยู่ใกล้ป่าโครงการ.....นักท่องเที่ยวมาดองแวะ โครงการ.....ทุกราย 100% เราก็ได้อันสงส์ ตรงนี้ด้วย ที่นี้เราอยากให้บ้านหลวงเป็นทางผ่านเข้าบ้าง หรือว่าอยากทำเป็นต้นที่ให้ชุมชนมีรายได้

แต่ที่นี้โครงการ.....ก็ทำที่ทางเดินที่ใกล้ๆป่าไม้ ใกล้ๆเนี่ยะ แต่ก่อนนี้คุยกันก็คืออยาก
ให้คณะกรรมการเข้าร่วมด้วย มีรายได้ส่วนหนึ่งอาจจะไม่ต้อง 50 หรืออาจจะแบ่งให้ได้ หรือ
ชาวบ้านมาตั้งร้านค้าขายของ หน้าทางเดินที่ แต่เค้า (โครงการ....) ก็เปิดให้มีการประมูล ประมูลที่ก็
หมิ่นขึ้น อยู่ที่นี่ชาวบ้าน.....จะเอาหมิ่นนี้มาประมูลเสร็จก็ไม่มีทุนไปหมุนแล้ว มันก็เป็นปัญหา
เหมือนกัน” (ชาติชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552)

ดังนั้นชาวบ้านจึงได้ดำเนินการเองและร่วมมือกับหน่วยราชการเจ้าของพื้นที่อื่นนอก
โครงการ โดยเป็นการรวมกลุ่มอาสาสมัครป้องกันภัยพลเรือน (อปพร.) และชุดรักษาหมู่บ้าน
(ชรบ.) ในการจัดการพื้นที่โดยขอใช้พื้นที่ที่ทหารดูแลเป็นพื้นที่ในการให้บริการนักท่องเที่ยว

“ชาวบ้านบ้านหลวงจัดพื้นที่ทางเดินเองก็ทำได้ เพิ่งจะเริ่มทำปลายปีที่ผ่านมา ยังไม่ค่อย
ได้ผล บ้านหลวงนี้ทำได้โดยไม่ต้องประมูลคือของเราไม่ได้ประมูลครับ คือ ป่าไม้ขอ อปพร. จาก
ข้างล่างมาร่วม กับของชุด ชรบ. ของหมู่บ้าน อีกส่วนหนึ่ง 2 ส่วนไปร่วมกันแล้วทำขึ้นมา หนึ่งพื้นที่
หนึ่งจุดตรงไกล ๆ บก.ร้อยทหาร น่าจะไปรอด เพราะว่าจุดชมวิวอะไรพวกนี้ พวกผมก็ไปช่วยกัน
ทำและ แบ่งให้ อปพร. เพราะว่า ทุกสิ้นปีนักท่องเที่ยวมันจะมามาก อปพร. ก็อาสาช่วยเรื่องการ
สัญจรของนักท่องเที่ยว บางทีรถเสียกลางทางบ้าง มีปัญหาบ้าง ช่วยดูแล ก็เลยว่า ให้อปพร. เข้า
ร่วมกับ ชรบ. หมู่บ้าน ..ชรบ. หมู่บ้าน คือ ส่วนมากจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน ก็เลยแบ่งให้ว่าใครที่
เป็น ชรบ. ก็ได้พื้นที่ค้าขาย ให้มันเท่า ๆ กัน เพิ่งจะเริ่มปลายปีที่แล้วอะ ยังไม่เข้ารูปเข้ารอยมากนัก”
(ชาติชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552 และ 8 สิงหาคม 2552)

ผู้ให้ข้อมูลคนเดิมที่เป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายของโครงการ...ทำ
ให้ชาวบ้านไม่ได้รับผลประโยชน์จริง ๆ เป็นไปตามนโยบายของผู้บริหารโครงการในแต่ละชุดแต่
อย่างไรก็ตามการทำงานของโครงการนั้นได้ห่างไกลจากการเน้นการพัฒนากลุ่มคนและกลานเป็น
การทำงานในรูปแบบบริการนักท่องเที่ยวมากกว่า ดังนี้

“ปัญหาปัจจุบันที่ชาวบ้านมีกับ โครงการ.....ก็คือ เกี่ยวกับคณะผู้บริหารแต่ละชุด นโยบาย
เค้าไม่ค่อยเหมือนกัน อยู่ที่ว่าหัวหน้าจะมีนโยบายออกมาอย่างไร บ้างเออว่า ณ ขณะนี้เค้าจะเน้นใน
เรื่องการบริการท่องเที่ยวซะมากกว่า มากกว่านโยบายเดิม คือส่งเสริมชาวบ้าน อย่างนโยบาย
ขาดทุนคือกำไร หนึ่งนโยบายของโครงการ.....นี่นะอะ แต่ตอนนี้นั่นก็ไม่ใช่เหมือนกับว่า มีอยู่
ช่วงหนึ่งเค้าก็เห็นว่าชาวบ้านห้ามทำบ้านพัก หว่านบุกรุก เราก็บอกว่าถ้าโครงการ.....ไม่ทำก็จะพูด
ได้ แต่ตอนนั้น โครงการ.....ทำ เราก็มองว่ามันไม่ถูก (ชาติชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์,
17 เมษายน 2552 และ 8 สิงหาคม 2552)

การพยายามของโครงการที่จะใช้ความชอบธรรมในการพัฒนาเข้ายึดพื้นที่ว่างที่เคยเป็นพื้นที่สาธารณะก่อนการประกาศเขตโครงการมาก่อนและกีดกันชาวบ้านโดยใช้การขู่อ้าง (วาทกรรม) เรื่องความมั่นคงและยาเสพติด ที่เคยถูกใช้ในเรื่องความมั่นคงในอดีตที่ประทับตราทับกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติไว้แม้ว่าเรื่องต่าง ๆ นั้นจบสิ้นไปแล้วแต่ก็ถูกนำมาใช้เป็นข้ออ้าง ในการเข้าใช้พื้นที่หรือห้ามใช้พื้นที่ของชาวบ้าน ดังนี้

เขต 26 ตารางกิโลเมตรนี้ กลุ่มหมดเลย 5 หมู่บ้าน ที่นี้เค้าก็บอกว่าตรงไหนที่ไม่มีที่ชาวบ้านสร้างอยู่ ที่ว่างตรงนั้นเค้าก็ถือว่าเป็นที่ของโครงการหมดเลย พื้นที่ว่าง ๆ ด้านหน้านี้ ชุมชนเค้าก็จะทำเป็นห้องน้ำสาธารณะบ้าง ทำอะไรบ้าง ก็ทำไม่ได้ เพราะพื้นที่มันต้องผ่านโครงการบางที อบรม. เค้าบอกจะทำ ก็ต้องขอพื้นที่ ขึ้นตอนมันยุ่งยาก เกี่ยวกับความมั่นคง เกี่ยวกับยาเสพติดอะไรพวกนี้ คือว่า ยาเสพติดนี้ซัก 30 ปีก่อนก็ถือว่าเป็นที่ชาวบ้าน ้วยรุ่นอะไรพวกนี้คิด ณ ปัจจุบันนี้ถือว่าน้อยมาก” (ชาติชาย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552 และ 8 สิงหาคม 2552)

สำหรับพื้นที่ที่ถูกกันเป็นเขตของโครงการนั้น เดิมเป็นที่อาศัยของอดีตทหารจีนคณะชาติ การที่มีความพยายามจะจัดระเบียบที่ดินของโครงการแต่ความไม่ชัดเจนในการปฏิบัติของโครงการ ทำให้ชาวบ้านที่เป็นลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติรู้สึกกังวลใจต่อการดำเนินงานทำให้เกิดปัญหา ดังนี้

“ลักษณะที่ผ่าน ๆ มาเราเจอปัญหานี้ก็คือ ทางโครงการ.....ให้หน่วยงาน สปก.เข้ามา เพื่อที่จะจัดพื้นที่ ไม่เข้าใจว่านโยบายจะไปจัดพื้นที่ ทราบว่าพื้นที่บ้านไครมีเท่าไร หรือว่าจะทำ ยังไงก็ไม่เข้าใจ เค้าให้ สปก.เข้ามาแล้วก็บอกให้ชาวบ้านทุกบ้าน เตรียมหมู่บ้านหรืออะไร

เค้าจะให้เจ้าหน้าที่ไปกับเจ้าของบ้าน และพื้นที่ข้างเคียง 4 ด้าน ไปชี้ว่าพื้นที่ของไครมีเท่าไร ไปวัดเสร็จแล้ว เค้าก็บอกว่าเค้าไปรังวัดเสร็จแล้วเค้าก็ไม่ให้อะไรเลยนะ เค้าก็ถือไปหมดเลย เค้าจะมีแผนที่ไว้ที่โครงการ..... ถ้าเราอยากทราบว่าพื้นที่เรามีเท่าไร เราก็ไปดูได้ แต่ชาวบ้านเราก็หวั่น

ช่วงนั้นก็ปัญหาเยอะอยู่ ก็เชิญคณะกรรมการที่เป็นรุ่น ทอช. เก่าแก่เข้ามาคุยกันว่าจะให้รังวัดพื้นที่มัย เราก็บอกว่าไม่ให้รังวัดหรอก เพราะรังวัดแล้วก็ได้เอกสารสิทธิอะไร ถ้าอย่างเป็น สปก. ถ้าคุณรังวัดแล้วก็ต้องมีเอกสารสิทธิอะไรแต่ไม่ได้อะไรเลย ทุกอย่างก็ไปจบอยู่ที่โครงการ หมดก็เป็นของโครงการ.....เหมือนเค้าถือสิทธิของเราอยู่ ก็ให้เราอยู่กันไปอย่างนั้น”

(พวงเพชร (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2552)

ความพยายามที่จะจัดระเบียบอดีตทหารจีนคณะชาติ ให้อาศัยอยู่เป็นที่เป็นทางการ ควบคุมดูแล โดยไม่มีสิทธิในที่ทำกินตั้งแต่แรกนั้นด้วยสาเหตุความมั่นคงเป็นหลัก จวบจนทุกวันนี้ (พ.ศ. 2553) นอกจากจะกักขังผู้คนให้ไม่สามารถกลืนกลายเป็นพลเมืองไทยได้แล้ว และพื้นที่การกักขังนั้นยังกลายเป็นพื้นที่ว่างเปล่า หรือช่องว่างของอำนาจของรัฐ เป็นพื้นที่ช้อยกเว้น อาจกล่าวได้ว่า ลูกหลานอดีตทหารจีนคณะชาติที่อาศัยในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารที่ขอใช้จากกรมป่าไม้ มาตั้งแต่ พ.ศ. 2516 นั้นเป็น “พื้นที่สุญญากาศที่กักขังชาวจีนยูนนาน” ไว้ไม่ให้กลายเป็นพลเมืองไทยและอีกเหตุผลหนึ่ง คือที่ดินนั้นทำให้อดีตทหารจีนคณะชาติ ที่เป็นกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายและวัฒนธรรมชาวจีนยูนนาน ถูกทำให้เป็น “สิ่งหลงเหลือจากสงครามเย็น” และต้องทนทุกข์กับวาทกรรมที่ตนเองไม่ได้มีส่วนสร้าง แต่เป็นเรื่องที่ตกทอดจากการรับรู้โดยรัฐไทยในอดีต คือเรื่อง “ความมั่นคง” และ “ยาเสพติด”

ข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการต่อสู้ในที่ดินของตนเอง จากการเข้ามาสร้างผลประโยชน์ในพื้นที่ ที่ได้รับจากรัฐไทยในการอาศัยทำกินในฐานะพลเมืองของรัฐแต่อย่างไรก็ตามทางทหารที่ยังคงดูแลที่ดินเหล่านี้ไม่ได้นั่งนอนใจ จึงได้ตั้งหน่วยงานที่ชื่อ กองอำนวยการจัดระเบียบพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย (กอ.พรท.บก.ทท.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 และได้ดำเนินการจัดระเบียบพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งมอบพื้นที่ทั้งหมดกลับคืนสู่กรมป่าไม้ โดยพยายามปลูกป่าขึ้นตามเกณฑ์การส่งมอบที่ดินคืน และได้มอบหมายให้กรมแผนที่ทหารจัดทำรังวัดที่ดินและผู้ที่ครอบครองที่ดิน โดยไม่เลือกว่าจะเป็นชาวจีนยูนนานในกลุ่มใด หรือกลุ่มชาติพันธุ์ใด แต่มีข้อแม้ว่าการครอบครองนั้นจะต้องไม่เกินคนละ 15 ไร่ จากการสำรวจพบว่า ยังมีผู้ที่ดินเกินจำนวนที่ตกลงกันเป็นจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีไม่มากนัก แต่ละรายนั้นครอบครองที่ดินเป็นจำนวนมากเนื่องจากเป็นอริยทรัพย์ในรูปแบบเดิมที่ยังมีอยู่ ซึ่งทางทหารกำลังดำเนินการให้ลดพื้นที่ที่ไม่ใช้ประโยชน์ และส่งมอบให้เป็นพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้าน นับว่าเป็นนโยบายที่ดีที่ทำให้ชาวจีนยูนนานหลุดพ้นจากการกักขังในพื้นที่สุญญากาศนี้ในอนาคต³⁵

³⁵ เดือนกรกฎาคม พ.ศ.2553 ทางกองบัญชาการกองทัพไทยได้มีการลงนามข้อตกลงระหว่างกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในการที่จะส่งมอบพื้นที่กลับคืนให้กับกรมป่าไม้ เนื่องจากหมดภารกิจทางความมั่นคง โดยพื้นที่ดังกล่าวทางกรมป่าไม้จะได้จัดสรรสิทธิทำกินตามหลักเกณฑ์เดียวกับพลเมืองไทยที่ทำกินในพื้นที่ของกรมป่าไม้ต่อไป

6.5 พลวัตของอุดมการณ์และการปลูกฝังความเป็นชาติพันธุ์

ชาวจีนยูนนานซึ่งแต่เดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศจีนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ที่เรียกกันว่า มณฑลยูนนานนั้น ได้มีการพัฒนาการทางวัฒนธรรมผ่านการผสมกลมกลืนให้กลายเป็นจีน ผ่านการกลืนกลายของชาวจีน (ซึ่งถือว่าเป็นชนชาติที่มีวัฒนธรรมสูงกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในยูนนาน: ผู้วิจัย) ด้วยวิธีการ “ค่ายเกษตร” หมายความว่าเมื่อจักรพรรดิจีนเคลื่อนพลเข้ามายึดยูนนานได้ทั้งหมดนั้น ก็ได้ให้ทหารทั้งหลายมาประจำอยู่ในยูนนาน นอกจากทหารจะมีหน้าที่ในการเป็นกองกำลัง และก็คอยปราบปรามผู้ไม่เห็นด้วยแล้ว ทหารยังมีหน้าที่อื่น ๆ ด้วย คือการทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงกองทัพดังที่ได้เสนอมาแล้วในบทที่ 4

เมื่อคนจีนยูนนานได้อพยพเข้ามาในประเทศไทย การอพยพในครั้งนั้นไม่ได้อพยพมาเฉพาะทหารจีนคณะชาติ ที่เคลื่อนไหวยู่ระหว่างชายแดนจีน พม่า ไทย ลาว เท่านั้น แต่มีการอพยพครอบครัวมากำนันด้วย และระหว่างการเดินทางอพยพนั้น ทหารจีนได้แต่งงานกับคนพื้นเมืองในพื้นที่ที่ตั้งค่ายทหารเป็นจำนวนมาก และชนพื้นเมืองเหล่านั้นก็ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมจีน ก่อนที่จะเข้ามาในประเทศไทย

อุดมการณ์ของความเป็นจีนคณะชาติ อันเป็นสาเหตุส่วนหนึ่งของการอพยพเข้ามาในไทยนั้น คือ อุดมการณ์ที่อยู่ตรงข้ามกับลัทธิคอมมิวนิสต์ในจีนแผ่นดินใหญ่ ดังนั้นการเข้ามาในประเทศไทยจึงกลายเป็นคนพลัดถิ่นที่พูดถึงตัวเองว่า “สิ้นชาติ” และหวังที่จะได้กลับไปยังมาตุภูมิอยู่เสมอ แต่เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป มีการเปิดความสัมพันธ์ระหว่างสาธารณรัฐประชาชนจีนกับประเทศสหรัฐอเมริกา และกับประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2518 นั้น ทำให้ความหวังที่จะกลับไปยังบ้านเกิดเมืองนอนตนเองเสื่อมสลายไป เพราะรัฐบาลไทยพยายามที่จะจัดระเบียบชาวจีนยูนนาน ด้วยการให้สัญชาติไทยด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ และใครก็ตามที่ไม่เข้ากฎเกณฑ์ ก็ให้อยู่ในฐานะคนต่างด้าวที่ถูกกฎหมาย ทำให้จีนเข้าใจว่าไม่มีกองกำลังต่างชาติอาศัยอยู่ในเมืองไทย มีแต่คนไทยเท่านั้น

งานวิจัยนี้สามารถแบ่งช่วงของการพัฒนาเรื่องอุดมการณ์ความเป็นจีน ในการปรับตัวของคนจีนยูนนานเมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตประเทศไทย ได้เป็น 3 ระยะ ดังนี้

6.5.1 ระยะที่ 1 จากการเมืองในจีนและอำนาจ สู่อำนาจเพื่อชาติจีน

ความเป็นจีน (ยูนนาน) ผ่านอำนาจทหารและทางเศรษฐกิจ ระหว่างปี พ.ศ. 2496-2518 การเข้ามายังประเทศไทยของกลุ่มชาวจีนยูนนาน ในสองกลุ่มกล่าวคือกลุ่มแรกเป็นกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและครอบครัว อีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มชาวจีนยูนนานอพยพ (หมายรวมถึงชาวจีนฮ่ออิสระตามที่รัฐไทยกำหนดด้วย) แต่ถึงจะมีความแตกต่างในลักษณะการเมืองครั้งสังกัด กับความเป็น

ประชาชนทั่วไป แต่ทั้งสองกลุ่มก็มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกัน คือการไม่รับอุดมการณ์แบบสาธารณรัฐประชาชนจีน และมีความเชื่อมั่นว่าจะต้องกลับไปสู่ชาติกลับคืนมา

การเดินทางเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น เป็นการเข้ามาหลังจากที่พม่าได้ร้องเรียนไปยังสหประชาชาติ ว่ามีกองกำลังจีนคณะชาติเคลื่อนไหวอยู่ตามแนวชายแดนพม่า จีน และไทย จำนวน 5 กองทัพ จึงทำให้มีการจัดการส่งกองกำลังเหล่านั้นเดินทางไปยังไต้หวัน อย่างไรก็ตาม มีกองทัพที่ยอมเดินทางไปไต้หวันเพียงสามกองทัพ คือในช่วงปี พ.ศ. 2496 และอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2504

การเคลื่อนย้ายกำลังพลนั้น ไม่ได้ไปทั้งหมด 5 กองทัพ ยังมีอีกสองกองทัพไม่ยอมเดินทางไปไต้หวันคือ กองทัพที่ 3 ของนายพลหลี่เหวินฝาน และกองทัพที่ 5 ของนายพลต้วน โดยยังไม่สามารถระบุสาเหตุที่แท้จริงได้ ทั้งสองกองทัพ นั้นได้เคลื่อนไหวตามตะเข็บชายแดนไทย พม่า และดำเนินการแบบกองทัพที่ไม่ได้การรับรองจากประเทศไต้หวัน แต่เป็นที่รับรู้ต่อต้านคอมมิวนิสต์จีน และการหางบประมาณมาเลี้ยงกองทัพนั้น นอกจากการค้าขายสินค้าข้ามพรมแดนที่มีราคา เช่น หยก พลอย ฯลฯ ก็มีการรับจ้างในการขนส่งสินค้าต้องห้าม รวมถึงการค้าสินค้าเหล่านั้นด้วย (การค้าสินค้าต้องห้ามนี้ มักมีการปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับจากผู้นำบ้าง และบางครั้งก็ยอมรับจากการให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อต่างประเทศบ้าง)

อย่างไรก็ตาม การมีชื่อเสียงด้านการค้าสินค้าต้องห้ามนี้เอง ทำให้กลุ่มทหารจีน (ยูนนาน) มีอิทธิพลทั้งอำนาจทางทหารและเศรษฐกิจ การมีอำนาจนี้ทำให้เกิดการกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ให้เข้ามาอยู่ในการจัดการของกลุ่มทหารจีนคณะชาติ การดำเนินการเช่นนี้มีมาตั้งแต่ก่อนเข้ามายังประเทศไทยแล้วดังกรณีของ ครอบครัวเลห้ำดังนี้ซึ่งเป็นลูกของอดีตทหารจีนคณะชาติ ได้เล่าถึงชีวิตของตนเองและบิดา ดังนี้

“บิดาคิดฉันเป็นทหารจีนคณะชาติ ที่ตั้งฐานทัพในรัฐฉาน และได้เข้ามาในหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มคนไตหย่า ที่คุณตาคุณยายอาศัยอยู่ และพึงพอใจในมารดาของดิฉัน ที่มีอายุราว 15-16 แต่คุณยายดิฉันไม่ยอม จึงเอาตัวมารดาดิฉันไปซ่อนไว้ ฝ่ายบิดาจึงโกรธมากและจับตัวคุณตาดิฉันไว้ และประกาศว่าถ้าไม่นำตัวมารดาดิฉันมา ให้จะฆ่าคุณตา ฝ่ายคุณยายจึงยอมให้มารดาดิฉันแต่งงานกับบิดา และคุณยายก็ไม่พูดกับบิดาคิดฉันตลอดชีวิตของคุณยาย

ต่อมาบิดาจึงให้ครอบครัวดิฉัน รวมทั้งคุณตาคุณยายเดินทางเข้ามาในประเทศไทยและได้ทำนากในหมู่บ้านห้วยไคร้ ซึ่งหมู่บ้านที่มีชาวไตหย่า ตั้งถิ่นฐานอยู่ก่อนแล้ว ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ และมีบางส่วนเป็นครอบครัวของทหารจีนคณะชาติ

ต่อมาบิดาคิดฉันจึงเดินทางเข้ามาอยู่ด้วยแบบไม่ทำอะไร นอกจากเล่นไพ่จนกระจอกกับเพื่อน และจะหายไปเป็นระยะเวลานานๆ ระหว่างที่บิดาอาศัยในหมู่บ้านนั้น มารดาต้องคอยดูแล

อาหารการกิน และต้องนำไปให้ที่วังไพนกระจอก” (เลห์ล่า (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2553)

การหายตัวไปเป็นเวลานาน ๆ ของบิดาเลห์ล่านั้นเป็นการเดินทางไปร่วมปฏิบัติงานของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ ตามที่เลห์ล่าได้ให้สัมภาษณ์ต่ออีกว่า

“บางครั้งที่ผู้ชายชาวจีนหายออกไปจากหมู่บ้านเป็นระยะเวลานาน ๆ และเมื่อกลับมาพบว่ามีคนบาดเจ็บและพิการเป็นจำนวนมากในหมู่บ้าน” (เลห์ล่า (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 20 พฤษภาคม 2553)

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นเป็นกรณีของอดีตทหารจีนคณะชาติ แต่สำหรับการเข้ามาในประเทศไทยของชาวจีนยูนนานหลัง พ.ศ. 2496 นั้น ยังมีกลุ่มคนที่เป็นประชาชน ที่ไม่เห็นด้วยกับระบอบคอมมิวนิสต์จีน และกลุ่มคนจีนยูนนานเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ค้าขายระหว่างชายแดนไทย พม่า จีน อยู่แล้ว และส่วนใหญ่มีการค้าในรัฐฉาน ประเทศพม่าด้วย บางคนเมื่อเข้ามายังประเทศไทยก็เข้าร่วมในกองทัพอของอดีตทหารจีนคณะชาติ บางคนก็ไม่เข้าร่วมเนื่องจากเคยถูกเอาเปรียบจากกองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติมาก่อน การสอบถามกลุ่มคนที่ไม่ใช่ทหารนั้น ส่วนใหญ่พบว่าการเดินทางเข้ามายังประเทศไทยนั้น ไม่ได้เดินทางเข้ามาโดยตรงจากจีน โดยไม่พักระยะหนึ่งในพม่าและส่วนใหญ่ก็จะเป็นกลุ่มครอบครัวที่มีธุรกิจในเมืองใหญ่ๆ ของรัฐฉาน เช่น เชียงตุง ตองยี และโกกั้ง (ขณะนี้ชาวจีนที่เข้ามาอย่างต่อเนื่องถึงปัจจุบัน พ.ศ. 2553 ส่วนใหญ่มาจากโกกั้งแต่สำหรับตองยีและเชียงตุงไม่มีเข้ามาอีกแล้ว)

สาเหตุการอพยพมาของชาวจีนยูนนานที่เป็นกลุ่มประชาชนนั้น จะของยกบทสัมภาษณ์ลูกชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านถ้ำ อำเภอมะสาช มาประกอบเพื่อให้เห็นถึงสาเหตุการตัดสินใจเดินทางเข้าประเทศไทยโดย อาเหมย บ้านถ้ำ (นามสมมุติ) ดังนี้

“เหตุผลที่ท่าน (บิดาของอาเหมย: นามสมมุติ) ไม่รวมมือกับคอมมิวนิสต์ที่ตรงนั้น ถ้าตัวของคุณพ่อเองนี้ ก็อาจเป็นลักษณะดกกรไคพลอยโจนมากกว่า เพราะว่าคอมมิวนิสต์เขาอยู่เฉพาะในเมืองจีนเขาไม่ได้ออกมา แต่พวกที่ออกมาก็ือกองทัพ ซึ่งตัวคุณพ่อเองก็อยู่ระหว่างที่มาก้าขายตามชายแดนแล้ว ก็อย่างที่ได้อยู่เพราะว่าเขามีความคิดที่ว่า เขาไม่เห็นด้วยกับคอมมิวนิสต์ส่วนมากคนที่ค้าขายพวกนี้จะไม่เห็นด้วยกับคอมมิวนิสต์ก็เลยหนีมา

คุณพ่อมีที่ดินที่ในยูนนานไม่มากค่ะ ไม่ได้ถือว่าเป็นเจ้าของที่ แต่เป็นพ่อค้าธรรมดา ไม่ได้ถือว่าเป็นครอบครัวรวยเหมือนครอบครัวใหญ่ แต่มีพวกครอบครัวใหญ่ก่อนย้ายมาจากยูนนานนี้มีบ้าง ที่บ้านถ้า บางคนมาก่อนแล้วก็กลับไปปรับญาติพี่น้องออกมา ก็จะมีถามแบบว่าแบกทองอะไรออกมาประเภทนี้ก็มี” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

ชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามายังประเทศไทยนั้น มีเรื่องเล่าว่าบางส่วนเป็นคนที่มีความรู้ ต้องนั่งเกี้ยวแบกมาจนถึงชายแดนไทยที่แม่สาย และลูกหลานได้สืบทอดวิชาการทำ “ขนมเปี๊ยะ” แบบยูนนานที่กล่าวว่าเป็นตำรับแบบชั้นสูงในยูนนาน และทำขายอยู่ที่อำเภอแม่สายจนถึงทุกวันนี้ (พ.ศ. 2553)

บางกรณีในครอบครัวของ “ชันชัน³⁶” (นามสมมุติ) การอพยพนั้นไม่ได้เข้ามาตั้งหลักในประเทศไทย บิดาของชันชัน เป็นคนจีนยูนนานที่เกิดในพม่า มารดาเป็นคนกวางตุ้ง เกิดในพม่าเช่นกัน จากเดิมที่เคยมีธุรกิจค้าขายที่สืบทอดจากครอบครัวที่เมืองตองยีในรัฐฉาน แต่ต้องอพยพมาตั้งหลักแหล่งใหม่ที่จังหวัดท่าขี้เหล็ก ฝั่งพม่า ไม่ได้ข้ามแม่น้ำสาละวินมาฝั่งไทยเนื่องจากมีธุรกิจพม่าที่ต้องดูแลอยู่ ไม่อยากตัดขาดจากเครือข่ายเดิม และกลายเป็นคนอพยพในดินแดนใหม่

สำหรับชันชันนั้น บิดาได้ให้แม่ชันชันมาคลอดในโรงพยาบาลฝั่งไทย เช่นเดียวกับลูกคนอื่นๆ และชันชัน ก็ได้สัญชาติไทยมาตั้งแต่ต้นจนถึงทุกวันนี้ การวางแผนชีวิตของชันชันนั้น บิดาได้ให้ข้ามมาเรียนหนังสือฝั่งไทยทุกวัน และเรียนจนจบมหาวิทยาลัยในประเทศไทย มีบ้านอยู่ฝั่งไทย แต่ยังข้ามไปมาระหว่าง แม่สายกับท่าขี้เหล็ก ไม่ได้พำนักรั้วใดที่หนึ่งเป็นหลัก

จากกรณีศึกษาทั้งสามตัวอย่างที่นำมาเสนอในเรื่องความเป็นจีน (ยูนนาน) ในประเด็นอำนาจทหารและทางเศรษฐกิจ ระหว่างปี พ.ศ. 2496-2518 นั้นพบว่า เป็นเรื่องที่คนจีนในช่วงเวลานั้นมีความพยายามเป็นสามระดับในการผูกพันกับความเป็น “ชาติจีน” ระดับแรกคือการเข้าร่วมกองทัพเพื่อที่จะกลับไปกู้ชาติ ในระดับที่สองคือการเข้ามาใช้ชีวิตในที่สงบ ทั้งที่ถูกบังคับให้ผูกติดกับกองทัพ ในระดับที่สามคือ ยังคงความผูกพันกับเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมทางเครือญาติและการค้า แต่ก็ส่งลูกเข้ามายังประเทศไทย

6.5.2 ระยะที่ 2 จากลัทธิชาตินิยมสู่ความเป็นจีน (ยูนนาน) ในชาติใหม่

การกลายเป็นคน (ไทย) เชื้อสายจีนยูนนาน ระหว่างปี พ.ศ. 2518-2531 ในระยะที่สองนี้เป็นช่วงของการปรับตัวของชาวจีนยูนนาน ไม่ว่าจะเป็นรุ่นแรกที่เข้ามายังประเทศไทย หรือคนที่เกิดในประเทศไทยก็ตาม ซึ่งในระยะนี้มีความสำคัญ คือ การที่รัฐไทยพยายามที่จะทำให้คนจีน

³⁶ ชันชัน (นามสมมุติ) เป็นคนที่ได้สัญชาติไทยแต่ใช้ชีวิตกับครอบครัวและธุรกิจอยู่ฝั่งพม่า

ยูนนานทั้งหมดกลายเป็นไทย โดยเฉพาะกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ ดังนั้นเรื่องอุดมการณ์การกลับไปสู่ชาตินั้น ไม่สามารถถูกสร้างขึ้นได้อีกต่อไปในสถานการณ์ระยะที่สองนี้ เนื่องจากความชัดเจนของผู้นำชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติได้เริ่มเปลี่ยนสัญชาติเป็นไทยไปหมด และกลุ่มผู้นำที่มีตำแหน่งรองลงมานั้น ได้เปลี่ยนแปลงอุดมการณ์ที่จะกลับไปยังแผ่นดินใหญ่จีน เพราะได้ร่วมรบกับทหารไทยในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายในพื้นที่เขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่คอยผดุง จังหวัดเชียงราย รัฐไทยจึงให้สัญชาติและที่ดินทำกินแก่อาสาสมัครทหารจีนทุกคน

ดังนั้นการกลายเป็นไทยของอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น เป็นไปด้วยการใช้ “ลักษณะอุดมการณ์รักชาติแบบจีน” ทำการรบให้กับประเทศไทย และรับผลตอบแทนเป็นสัญชาติและที่ดินทำกิน รวมถึงความช่วยเหลือต่าง ๆ ตอบแทน ทว่าความเป็นจีนยูนนานนั้นยังคงอยู่เต็มที การกลืนกลายเป็นไทยจึงเป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น

ในระยะนี้เองกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ มีความขัดแย้งขึ้นระหว่างสองกลุ่มแนวคิดคือ

กลุ่มแนวคิดแรกคือกลุ่มผู้นำเดิมต้องการอยู่อย่างสงบเรียบง่าย และใช้ทุนที่สะสมไว้ เช่น เงินทอง อำนาจ และเครือข่ายความสัมพันธ์เดิมกับจีนได้หวั่น รัฐไทย และกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกันแบบมีลำดับชั้น

กลุ่มแนวคิดที่สองเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ ที่ไม่มีสิ่งที่คนรุ่นเก่ามีเช่นทุนและบารมี แต่คนรุ่นตนเองนั้นพบว่า การมีอำนาจทางทหารนั้นจะทำให้ตนเองได้ทุกอย่างที่ต้องการ อย่างที่เคยประสบความสำเร็จในการรบให้กับทหารไทย และพวกเขาเหล่านั้นไม่ต้องมาทำอะไรทำสวน จึงเกิดความขัดแย้งขึ้นในกลุ่มคอยแม่สอดอย่างที่เคยกล่าวมาแล้ว โดยคนกลุ่มหนึ่งเดินทางออกจากพื้นที่ไปตั้งหมู่บ้านใหม่ และรับจ้างคุ้มครองการสร้างทางให้กับเอกชนในพื้นที่เสี่ยงต่อการก่อการร้าย

การเปลี่ยนแปลงนี้เอง ทำให้อำนาจทางทหารของชาวจีนยูนนานลดลง และก่อให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ ขึ้นมาแทนที่ และบางกลุ่มก็อ้างความเป็นทหารจีน (บางกลุ่มถึงกับกล่าวว่าเป็นกองกำลังกองพล 93) การปกครองของกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้ ได้ใช้วิธีการของทหารจีนยูนนานเป็นหลักในการกลืนกลายกลุ่มชาติพันธุ์ การค้าสินค้านำเข้าห้าม การอ้างการกู้ชาติของคนกลุ่มน้อย

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการวางมือจากการทหารของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติส่วนหนึ่งที่อายุมามาก และเป็นผู้ที่มีการสะสมทุนทั้งเงินทองและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางการค้า ดังนั้นกลุ่มคนเหล่านี้จึงหันมาสร้างกลุ่มชุมชนของตนเอง และมีเวลาให้กับการสร้างความมั่งคั่งให้กับครอบครัวมากขึ้น รวมถึงมีการปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นจีนผ่านครอบครัว เครือญาติ เครือข่ายทางการค้า และใช้โรงเรียนจีนในฐานะองค์กรทางสังคมเป็นเครื่องมือในการสืบสานอุดมการณ์จีนคณะชาติ

การรื้อฟื้นความหมายเรื่องความกตัญญูเพื่อให้เกิดความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม ดังเช่นการให้สัมภาษณ์ของคุณภรณี ลูกสาวนายพลหลี่ เหวิน ฟาน ดังนี้

“คุณพ่อมีคติประจำตัวที่ชอบพูดประจำคือ ท่านจะเป็นคนที่ค่อนข้างกตัญญูนะ รวมถึงคำพูดที่สั่งสอนทหารนั้นไม่ทราบอันนี้คงต้องถามทางทหาร แต่เรื่องความกตัญญูนี้ท่านจะพูดบ่อยมาก และทำอะไรก็ให้ทำที่สุด”

“เด็กของเรา ถ้าพูดถึงเรื่องความกตัญญูก็ยังนับว่าใช้ได้ บางครอบครัวมีพี่น้อง 5-6 คนอย่างน้อยต้องมีคนหนึ่งที่อยู่บ้านคอยดูแลพ่อแม่ บางคนไปอยู่กรุงเทพฯ ถ้าเอาพ่อแม่ไปอยู่ด้วยพ่อแม่เค้าก็ลำบากอีกอึด เค้าอยู่ตรงนี้สบายแล้ว แค่อส่งเงินมาให้เค้าก็พอ บางครอบครัวเค้าจะให้พี่น้องอยู่ที่นี้คอยดูแลพ่อแม่เลย สำหรับค่าใช้จ่ายทั้งหมดพวกพี่จะส่งมาให้” (ภรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

ถึงแม้ว่าคนจีนยูนนานจะกลายเป็นไทยด้วยการให้สัญชาติ รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐไทยผ่านทหารและการช่วยเหลือจากประเทศไต้หวัน แต่อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือนั้นก็ไม่สามารถทำให้คนจีนยูนนานในประเทศไทยสามารถประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้ทุกคนดังเช่นการให้สัมภาษณ์ของภรณี ชัยศิริดังนี้

“ถ้ารู้ผู้ใหญ่ก็ทำสวนทำไร่ ทำลิ้นจี่ ลิ้นจี่นี้ต้องคนที่มีฐานะหน่อยนะกะเพราะมันใช้เงินลำไย ผีอก ข้าวโพด เคี้ยวนี้ก็มีคนปลูกส้ม” (ภรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวจะเห็นว่าการปลูกพืชเมืองหนาวนั้น ต้องใช้ทุนเป็นจำนวนมาก สวนนั้นต้องการปุ๋ยและการบำรุงตัดแต่งกิ่งที่ต้องมีทักษะทางการเกษตร การที่กลุ่มชาวจีนยูนนานบางกลุ่ม ที่ไม่ได้สะสมเงินทองหรืออำนาจที่จะสามารถมีลูกน้องจำนวนหนึ่งในการทำงานเกษตรนั้น ไม่สามารถจะทำการเกษตรให้ประสบความสำเร็จในพื้นที่ได้เลย

ดังนั้นจะพบว่ากลุ่มลูกหลานชาวจีนยูนนาน ที่มีต้นทุนทางภาษาจีนจากการเรียนในโรงเรียนจีนที่ถูกสร้างขึ้นในหมู่บ้าน โดยกลุ่มคนจีนยูนนานรุ่นแรกได้วางรากฐานการสืบสานความเป็นจีนแบบจีนคณะชาติไว้ นับว่าเป็นการสร้างข้อได้เปรียบให้กับกลุ่มคนระยะที่สองเป็นอย่างมาก เพราะว่าการที่ไปรื้อฟื้นความเป็นยูนนานผ่านภาษายูนนานเพียงอย่างเดียวนั้น จะทำให้สถานภาพของชาวจีนยูนนานไม่ต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอื่น ๆ เลย

ดังนั้นการได้รับการส่งเสริมความเป็นจีนจากโรงเรียนจีนในหมู่บ้าน จึงเป็นข้อได้เปรียบในสังคมไทยที่กำลังมีความต้องการภาษาจีน และทางไต้หวันก็ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีในช่วงนี้

“พอรุ่นลูกเค้าก็ส่งลูกไปเรียนโรงเรียนสอนภาษาจีน เรียนที่ได้วันบ้าง เรียนที่อื่นบ้าง อย่างของหมู่บ้านเรา เด็กรุ่น ๆ นี่จะน้อยมาก ส่วนมากนี่จะลงไปเลย อย่างพวกไคคั้นคะ ไคคั้นทั้งหมดเป็นเด็กของหมู่บ้านเราเนี่ย ว่ากองทัพห้าหรือกองทัพสาม ไคคัพวกันนี้แม้แต่อยู่ภูเก็ตพวกนี้จะเป็นเด็กของพวกเราหมด

มันคืออย่างนี้ค่ะ ตอนช่วงแรกๆ ที่ทางรัฐยังไม่ได้เข้ามา บก.สูงสุดยังไม่ได้เข้ามา ทางคุณพ่อก็มีนโยบายคือไม่ว่าเด็กจะเรียนภาษาอะไร จะต้องรู้หนังสือจีน พอบก.สูงสุดเข้ามาก็เริ่มมีโรงเรียนและเอาตำรวจตะวันตกมาสอน แต่ในปัจจุบันจะเป็นของกระทรวงศึกษาฯ เข้ามาประมาณ 20 กว่าปีละ แต่เราก็จะไม่ลืมภาษาจีน เพราะเราต้องรู้รากเหง้าของเรา เด็กของเราก็จะเรียนภาษาจีนภาคค่ำ เรียนตั้งแต่ 6 โมงเย็นถึง 2 ทุ่มกว่า บางครอบครัวน่าจะมาถึงรุ่นที่ 3 หรือ 4 ละ เราไม่ได้ไปบังคับเค้าให้เรียนภาษาจีนเค้าจะอยากเรียนเองค่ะ 100% เลย” (ภรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

จากการศึกษานี้ ทำให้ทราบว่า อุดมการณ์ความเป็นจีนที่ถูกสร้างขึ้นนั้น มาจากพื้นฐานการผลักดันจาก “บิดาที่เป็นคนจีน” แต่ทั้งนี้บิดาต้องมีเวลาและอยู่กับครอบครัวเป็นเวลานานด้วย จึงจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และมีอำนาจกำหนดความเป็นจีนของคนในครอบครัว ไม่ใช่แค่การสืบสายเลือดจีนจากบิดาเท่านั้น เพื่อที่จะยืนยันว่า บิดาเป็นผู้มีบทบาทในการกลายเป็นจีนของชาวจีนยูนนาน เช่นกรณีศึกษาของเลห่ล่า และปรีชา

กรณีของเลห่ล่านั้นบิดาเป็นคนจีนยูนนาน เป็นทหารที่อยู่ในกองทัพคณะประจำการที่รัฐฉานและได้บังคับครอบครัวมารดาที่เป็นกลุ่ม “ไตหย่า” เพื่อที่จะให้มารดาเลห่ลามาเป็นภรรยา และถ้าไม่ยอมจะฆ่าพ่อของมารดา ดังนั้นครอบครัวของฝ่ายมารดาจึงยอม และทางบิดานั้นได้ให้ครอบครัวของเลห่ล่าเข้ามายังประเทศไทยก่อน แล้วตนเองจะเข้ามาทีหลัง โดยครอบครัวเลห่ล่าไปอาศัยในหมู่บ้านไตหย่าในประเทศไทย และเมื่อบิดาเข้ามาในประเทศไทยแล้ว ได้พำนักอยู่กับครอบครัวเลห่ล่า แต่บิดาไม่ได้อยู่บ้านนานนัก มักหายตัวไปบ่อย ๆ เมื่อบิดาอยู่บ้านก็ไม่ได้ทำอะไร นอกจากเล่นไพ่บนกระโจม ทางมารดาก็ต้องส่งข้าวส่งน้ำให้บิดา

แต่เมื่อบิดามี “แม่เล็ก” หมายถึงมีภรรยาใหม่ ที่เป็นคนไทใหญ่ โดยที่หมู่บ้านนี้ใกล้กับชุมชนไทใหญ่ที่เป็นกลุ่มทหารกู่ชาติไทใหญ่ที่เรียกว่า “กลุ่มหนุ่มศึกหาญ” โดยมี “เจ้าเงาะ” เป็นหัวหน้า ทั้งจีนและไทใหญ่มีอุดมการณ์เดียวกัน และผู้หญิงไทใหญ่ในหมู่บ้านนี้ก็มักจะแต่งงานกับคนจีน เนื่องจากเป็นค่านิยมของกลุ่ม โดยที่บิดาย้ายไปหมู่บ้านห้วยผึ้งและเสียชีวิตลง ทำให้ เลห่ล่า และครอบครัวไม่ได้อยู่กับบิดา ฝ่ายแม่เล็กนั้นได้ใช้สิทธิของบิดาไปอาศัยที่ไต้หวัน

มารดา กับบิดาคิฉิน จึงเลิกกันในที่สุด เมื่อบิดาคิฉินได้ไปสร้างหมู่บ้านใหม่กับพวกที่ซื้อบ้านห้วยผึ้ง ก่อนถึงบ้านเทิดไทย และเมื่อได้ห้วยผึ้งได้มีการตอบแทนทหารจีนคณะชาติ แม่เล็กก็ได้สิทธินั้นแทนมารดา คิฉิน และปัจจุบันนี้แม่เล็กและครอบครัวอพยพไปอยู่ใต้ห้วยในฐานะพลเมืองใต้ห้วยผ่านสิทธิของบิดาคิฉิน แต่ยังคงติดต่อกันถึงทุกวันนี้

ในส่วนเรื่องความเป็นจีนนั้น คิฉินในฐานะของคนนับถือศาสนาคริสต์และไม่เคยมีความสัมพันธ์เชิงครอบครัวกับบิดามากนัก คิฉินจึงขอเรียกตนเองว่าเป็นคนไต่หยาตามมารดา มากกว่าที่จะเป็นคนจีน ความเป็นจีนที่ยังหลงเหลืออยู่นั้น จะมีเพียงเมื่อถึงวันตรุษจีนก็จะนำอาหารมาเลี้ยงกันในหมู่ครอบครัวเท่านั้น แตกต่างจากแม่เล็กและลูกที่รับเอาความเป็นจีนไว้ และกลายเป็นคนจีนไปในที่สุดเนื่องจากแม่เล็กได้มีเวลาอยู่กับบิดาคิฉินมากกว่า เนื่องจากบิดาไม่ได้เดินทางไปไหนแล้ว” (กรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

เลห่ล้ากล่าวไว้ว่า ตนเองไม่ได้เป็นคนจีน แต่ถ้าถามว่าเป็นชาติพันธุ์อะไร ก็จะตอบว่าเป็น “ไต่หยา” เพราะไม่มีความผูกพันกับความเป็นจีนเลย ถึงแม้ว่าจะมีบิดาเป็นคนจีนก็ตาม และเมื่อถามว่าเหลืออะไรที่เป็นจีนบ้าง ก็ได้คำตอบว่า เหลือเพียงวันตรุษจีนเท่านั้น แต่ไม่ได้มีการเซ่นไหว้แต่อย่างใด (เนื่องจากครอบครัวเลห่ล้า นับถือศาสนาคริสต์) เพียงรับรู้ว่าเป็นวันตรุษจีนเราก็ทำอาหารมากินกันในครอบครัวเป็นพิเศษในวันนี้เท่านั้น

อีกกรณีหนึ่งคือกรณีของปรีชา ที่มีบิดาที่เป็นอดีตทหารจีน แต่งงานกับมารดาที่เป็นไทใหญ่ในรัฐฉาน แต่หลักการเดินทัพนั้นครอบครัวจะไม่ได้ไปกับกองทหารแต่จะอพยพเป็นกลุ่มกันไปด้วยกัน และครอบครัวของปรีชาก็เหมือนกับเลห่ล้า คือบิดาให้เข้ามาในประเทศไทยก่อน แล้วบิดาจะตามมาภายหลัง แต่สำหรับกรณีของปรีชานั้นบิดาแทบไม่ได้กลับบ้านเลย และเมื่อบิดาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่อำเภอเทิง ปรีชาได้ไปอยู่กับบิดาเป็นเวลา 2 ปี ทำให้ปรีชาสามารถสื่อสารภาษาจีนกลางได้ แต่ก็ไม่ได้มีความประทับใจหรือผูกพันกับวัฒนธรรมจีน เนื่องจากต้องช่วยบิดาในการผลิตสินค้าต้องห้าม

ดังนั้นเมื่อถามปรีชาว่า เป็นคนจีนหรือไม่ ก็ได้คำตอบว่า ไม่ใช่คนจีนแต่เป็นคนไทใหญ่ เนื่องจากสาเหตุที่โตมากับครอบครัวไทใหญ่ เรียนรู้วัฒนธรรมไทใหญ่ การมีชีวิตรอยู่ทุกวันนี้ได้รับจากไทใหญ่ทั้งสิ้น ไม่มีความผูกพันใด ๆ ที่เป็นจีน

ในส่วนของครอบครัวตนเองนั้น พ่อแทบจะไม่อยู่บ้านเลย และมีช่วงอายุราว 10-12 ปี ต้องไปอยู่กับพ่อในพื้นที่อำเภอเทิง ซึ่งพ่อเป็นคนผลิตสินค้าต้องห้ามโดยอยู่กับพ่อเป็นเวลา 2 ปี จึงทำให้ได้ฝึกฝนการพูดภาษาจีนจากพ่อ มากกว่าน้องอีกสองคน การที่พ่อไม่อยู่กับครอบครัวเลยนั้นทำ

ให้ชีวิตตกอยู่ในวัฒนธรรมไทใหญ่ ที่สร้างตนเองมาทั้งหมดนี้และถ้าจะถามว่าเป็นคนอะไรก็ขอตอบว่าเป็นคนไทใหญ่” (ปรีชา (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 10 กันยายน 2551)

จากสองกรณีข้างต้น จึงกล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ในบ้านนั้น มีความเป็นการเมืองเรื่องชาติพันธุ์เป็นอย่างมาก และส่งผลถึงการปลูกฝังเรื่องความเป็นจีนยูนนาน แต่ก่อนหน้านั้นการปลูกฝังวัฒนธรรมจะเป็นไปตามวัฒนธรรมของฝ่ายมารดา ดังนั้นจะเห็นว่า ถึงแม้จะแต่งงานกัน ถ้าฝ่ายคนจีนยูนนานที่เป็นผู้ชายนั้น ไม่ได้อาศัยเป็นการถาวรในหมู่บ้านแล้ว ครอบครัวก็จะไม่กลายเป็นคนจีน เช่นกรณีของเลหล้า และปรีชา เป็นต้น

6.5.3 ระยะที่ 3 ความเป็นจีนยูนนานในฐานะองค์กรทางสังคม

ความเป็นจีนในยุคโลกาภิวัตน์ ระหว่างปี พ.ศ. 2531- ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ในระยะนี้เป็นช่วงที่ชาวจีนยูนนานเริ่มได้สัญชาติไทย และมีชีวิตในสังคมไทยโดยไม่ต้องจัดตั้งกองกำลัง หรือต้องเป็นคนพลัดถิ่นต่อไป ถึงแม้ว่าการได้สัญชาติไทยจะไม่ได้ทั้งหมดก็ตามและเรื่องสัญชาติยังคงเป็นปัญหาจนปัจจุบัน (พ.ศ. 2553)

ในระยะนี้เป็นช่วงการเปลี่ยนผ่านอำนาจขององค์กรทางสังคมเดิมที่ทรงอิทธิพล เช่น กองกำลังอดีตทหารจีน ที่เหลือแต่สัญลักษณ์และอำนาจของผู้นำบางคน (ซึ่งก็ถูกทำหายโดยคนรุ่นใหม่เสมอ) อำนาจทางเศรษฐกิจที่ผ่านทางประเทศได้วันก็อ่อนกำลังลงเนื่องจากการเมืองในของประเทศได้วันเอง ส่วนอำนาจทางทหารไทยนั้น หลังจากที่โอนหมู่บ้านและประชาชน (จีนยูนนาน) ให้กระทรวงมหาดไทยดูแลแล้วและคงไว้เพียงการดูแลพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหารที่เป็นการดูแลอย่างห่าง ๆ และกองบัญชาการทหารสูงสุดไม่ได้ดูแลเอง แต่มอบหมายให้กองทัพบกที่สามดูแล แต่ก็ไม่มีงบประมาณในการจัดการแต่อย่างใด และในช่วงระยะเวลา 10 ปี (คือ พ.ศ. 2540-พ.ศ. 2550) ทหารไม่ได้เข้าไปดำเนินการเกี่ยวกับที่ดินเลย (จนเมื่อได้ตั้ง กอ.พรท.บก.ทท. เมื่อปี พ.ศ. 2550)

ในส่วนของกลุ่มชาวจีนยูนนานซึ่งเป็นกลุ่มที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในที่ดินใช้ประโยชน์ทางทหารที่ขอใช้จากกรมป่าไม้ และเป็นกลุ่มลูกหลานประชาชนนั้น ไม่ได้ถูกกักกันไว้กับที่ดิน แต่เป็นกลุ่มที่มีโอกาสที่มากขึ้นในฐานะพลเมืองรัฐไทยที่เปิดกว้างในการใช้ชีวิตประจำวัน การใช้ภาษาจีนเพื่อความการก้าวหน้าทางสังคมไทยเมื่อภาษาจีนไม่ได้ถูกห้ามในการเรียนรู้อีกต่อไปในสถานศึกษาของรัฐและเอกชนภาษาจีนกลายเป็นข้อได้เปรียบในการศึกษา การทำงาน และการเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในฐานะประเทศเศรษฐกิจใหม่ แต่อย่างไรก็ตามข้อได้เปรียบนี้ก็ไม่สามารถทำให้ทุกคนก้าวหน้าไปได้มากอย่างที่คิด

สถานการณ์ภายนอกประเทศไทยเอง ก็เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ได้แก่ การเมืองภายในได้หวั่นเอง ที่เคยให้การช่วยเหลือแก่ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นลดลง เนื่องจากพรรคการเมืองที่บริหารประเทศไม่ได้เป็นพรรคก๊กมินตั๋งเป็นเวลา 8 ปี ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะเป็นพรรคก๊กมินตั๋งก็ตาม ความช่วยเหลือก็ไม่ได้มากไปกว่า 8 ปีที่ผ่านมา แต่ก็สร้างความยินดีแก่คนรุ่นที่ 1 และ 2 ที่เคยได้รับการช่วยเหลือจากไต้หวัน สงครามเย็นที่เคยเป็นข้ออ้างของกระบวนการค้าสินค้าต้องห้ามนั้น ได้จบสิ้นไปและทำให้อำนาจความหลังของคำว่า “กองพล 93” ถูกลดทอนอำนาจลงจนหมดไป และที่สำคัญประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนมีบทบาททางเศรษฐกิจด้วยการเปิดประเทศ และการเป็นสมาชิกขององค์การการค้าโลกเมื่อปี พ.ศ. 2544

การเปลี่ยนแปลงการปกครองท้องถิ่นของประเทศไทยนั้น มีการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น เมื่อ พ.ศ. 2542 ทำให้เกิดการกระจายอำนาจในการบริหารปกครองท้องถิ่น โดยมีองค์กรท้องถิ่นขึ้นมาบริหารจัดการในชุมชนตนเอง สามารถตัดสินใจได้ในระดับหนึ่ง จึงกลายเป็นกลุ่มองค์กรทางการเมืองที่กำลังมีอำนาจใหม่ในการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารประเทศ ที่มีผลต่อการแสดงความเป็นพลเมืองของชาวจีนยูนนาน ในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการปกครอง เนื่องจากสิทธิในการเป็นตัวแทนนั้น ยังไม่สามารถกระทำได้ในรุ่นที่ 2 และ 3 (เนื่องจากการกำหนดให้ผู้ที่เป็นตัวแทนองค์กรปกครองท้องถิ่น หรือท้องถิ่นที่ก็ตาม ต้องเป็นสัญชาติไทยด้วยการเกิดเท่านั้น) สำหรับผู้มีสิทธิในการเป็นตัวแทน ก็ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ แต่ที่สำคัญที่สุด สถิติการเลือกตั้งในชุมชนชาวจีนยูนนานทั้งหมดนั้น มีจำนวนน้อยมาก (อยู่ระหว่างร้อยละ 28-40 จากตารางที่ 6.5) ทำให้ไม่สามารถส่งตัวแทนเข้าไปผลักดันนโยบายการบริหารงานท้องถิ่นได้

ดังนั้นจึงมีความพยายามรื้อฟื้นความเป็นชาวจีนยูนนานของตนเองขึ้นในหลากหลายรูปแบบในเชิงองค์กรทางสังคม ในกรณีของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น ได้ใช้ประเพณีและพิธีกรรมของจีนในการสร้างกลุ่ม เพื่อสืบสานความเป็นอดีตทหารจีนคณะชาติ โดยกำหนดเอาในช่วงเทศกาล “เซ่งเม้ง” (清明节) ซึ่งจะเป็นวันที่ลูกหลานมาแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ในประเพณีเดิมนั้นการแสดงความกตัญญูนี้ จัดในกลุ่มสายตระกูล และทำที่หลุมฝังศพบรรพบุรุษเท่านั้น แต่สำหรับประเพณีที่จัดขึ้นนั้น เป็นการจัดในพื้นที่บ้านถ้ำอ้อ ซึ่งเป็นพื้นที่ของกองทัพบกที่ 3 เดิม แต่เป็นการมาร่วมของอดีตทหารจีนคณะชาติที่ยังมีชีวิตอยู่และลูกหลาน โดยใช้ช่วงเวลา “วันเทศกาลเซ่งเม้ง” เป็นวันนัดหมาย ดังเช่นที่ กรณีได้ให้สัมภาษณ์

“ของเรามีวันเซ่งเม้ง ช่วงเดือนเมษายน เรามีอนุสรณ์สถาน ทุกปีก็จะมีการมารวมกัน เมื่อก่อนจะเป็นทางเราที่ออกเงินทั้งหมด แต่ทีหลังมาประมาณ 5 ปี ที่ผ่านมาก็มีทางหนองออก (อรุโณทัย: ผู้วิจัย) ที่บอกว่าอนุสรณ์สถานนี้ไม่ใช่เป็นเฉพาะของนายพลหลี (หลี เหวิน ฟาน) มัน เป็นของกองทัพทั้งหมด ทุกคนควรที่จะความรับผิดชอบในการดูแลร่วมกัน ทีหลังก็เลยมีการ ผลัดเปลี่ยนกัน อย่างปีหน้าจะเป็นทางบ้านอรุ โณทัย ที่จะเอาอาหารทั้งหมดมา อย่างปีท่านมาก็เป็น บ้านใหม่หนองบัวเป็นคนทำ ที่ผลัดกันก็มีบ้านเรา บ้านอรุโณทัย บ้านใหม่หนองบัว บ้านยาง บ้าน สันมะกอกหลวง และบ้านหลวง ส่วนบ้านไหนที่ไกลมากๆ ก็ให้มาร่วมงานก็พอไม่ต้องเป็น เจ้าภาพ” (กรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

ไม่เพียงแต่บ้านถ้ำจอบเท่านั้นที่จัดประเพณีที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นี้ ในบ้านสันติคีรี (แม่สลอง) ก็ได้จัดในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน โดยมีการเข้าร่วมกิจกรรมการคารวะบรรพบุรุษ มีผู้คนที่เป็น ลูกหลานชาวจีนยูนนานที่มาจากหลากหลายประเทศ เช่น ไต้หวัน ฮองกง สหรัฐอเมริกา เป็นต้น แต่ สำหรับบ้านสันติคีรีนั้นได้สร้างอนุสรณ์สถานทหารจีนคณะชาติที่ใหญ่โต และสร้างเป็นพิพิธภัณฑ์ จัดแสดงเรื่องราวของการต่อสู้ของอาสาสมัครทหารจีนร่วมกับทหารไทยในการต่อสู้กับ คอมมิวนิสต์ ที่เขาค้อ ดอยหลวง ผาตั้ง และกิจกรรมที่ชาวจีนยูนนานได้กระทำในประเทศไทย และ ในใจกลางของพิพิธภัณฑ์นั้นได้จัดวาง ป้ายชื่อภาษาจีนของทหารที่เสียชีวิตจากการสู้รบไว้ นับว่า ที่บ้านสันติคีรีนั้นได้มีการจัดอดีตของตนเอง เพื่อคนรุ่นใหม่เกิดความภาคภูมิใจในบรรพบุรุษของ ตนเอง

ในเรื่องของการจัดการความทรงจำในรูปแบบพิพิธภัณฑ์เช่นที่บ้านสันติคีรีนั้น จากการจัด สันทนาการในแต่ละพื้นที่ เช่นอรุ โณทัย บ้านหลวง ห้วยมูห้วยหม้อ นั้นมีความต้องการที่จะให้ใช้ ที่ดินสาธารณะในหมู่บ้านในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เรื่องของชาวจีนยูนนาน โดยเฉพาะกลุ่มอดีตทหาร จีนคณะชาติ ที่ได้ต่อสู้ร่วมรบกับทางการไทย แต่ก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้เช่นที่บ้านสันติคีรี

ในส่วนถ้ำจอบนั้นลูกสาวนายพลหลี เหวิน ฟาน ได้ใช้บ้านเดิมที่เป็นกองบัญชาการทัพที่ 3 มาทำเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและเป็นที่พักนักท่องเที่ยว เนื่องจากบ้านถ้ำจอบนั้นเป็นทางผ่านของ นักท่องเที่ยวที่จะเดินทางไปยังดอยอ่างขาง แต่เนื่องจากที่พักในดอยอ่างขางมีน้อย ดังนั้น นักท่องเที่ยวที่ล้นมาจากที่พักต่าง ๆ ก็เข้ามาพักที่จัดไว้ได้ โดยได้ดัดแปลงที่พักทหารเดิมมาทำใหม่ ให้คงบรรยากาศแบบเดิมที่ทหารอาศัยอยู่ และมีการบริการอาหารแบบยูนนาน

นับว่าเป็นการจัดการการท่องเที่ยวจากมรดกทางวัฒนธรรม ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ที่ใช้ข้อ ได้เปรียบจากความเป็นเงินในการดำเนินงานดังนี้

“ห้องแบบนี้คนละ 250 บาทต่อคืน และมีอาหารเช้า แต่ถ้ามาเองก็ 200 ที่เก็บ 250 บาทนั่นคือ 50 บาทสำหรับคนที่พามา แล้วจะมีห้องแบบเตียง (ทหารลูกแถวผู้วิจัย) นี้อยู่ 4 ห้อง มีห้องแบบปิง (นายทหาร:ผู้วิจัย) อยู่ 2 ห้อง ห้องแบบเตียงนอนได้ 6-10 คน ห้องน้ำก็แยกหญิง ชาย ตอนแรกเราจะต้มน้ำให้ แต่มันไม่สะดวก ปีนี้เลยจะเปลี่ยนเป็นเครื่องทำน้ำอุ่น ห้องน้ำ 2 ห้อง ห้องอาบน้ำ 2 ห้อง คิฉัน ทำตรงนี้ก็อยากเก็บรักษาล้างเก่าๆ ไว้ที่แม่สลอนที่เค้าทำเรื่องท่องเที่ยวประสบความสำเร็จ แต่เค้าจะไม่มีการในอดีตหลงเหลือเลย แต่ของเราเราต้องขายอดีต เพราะของยังคืออยู่ กำลังพยายามหาทางออก ให้กับชุมชน พยายามรักษาสภาพเดิมเพื่อให้คนรุ่นหลังมาดู ลึกๆแล้วพยายามที่จะทำอะไรบางอย่าง เพื่อให้สังคมนี้อยู่รอด ที่พักของเราก็พยายามรักษาดังเดิมไว้” (ภรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

การให้ความสำคัญของภาษาจีนสำหรับคนรุ่นใหม่ ได้แปรเปลี่ยนความหมายไปจากเดิม ที่เป็นการเตรียมความพร้อมในการกลับไปสู่แผ่นดินใหญ่ตามอุดมการณ์ก๊กมินตั๋ง แต่สำหรับการให้ความสำคัญกับเรียนภาษาจีนของคนรุ่นใหม่นั้น มีความหมายที่เป็นภาษาการค้า และการเลื่อนชั้นทางสังคมไทยมากขึ้น และไม่เพียงแต่ลูกหลานชาวจีนยูนนานเท่านั้นที่เรียน กลุ่มเยาวชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ก็เรียนด้วยเช่นกัน และใช้ภาษาจีนเป็นภาษาสื่อสารในหมู่คนรุ่นใหม่ในหมู่บ้าน เช่น กรณีบ้านถ้ำที่ได้กล่าวมาแล้ว

ในเรื่องภาษาจีนนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อาเหมย บ้านถ้ำ (นามสมมุติ) ในฐานะคนจีนยูนนานรุ่นที่ 2 ที่ไปอาศัยในกรุงเทพฯ ในเรื่องภาษาจีนที่เปรียบเทียบกับคนจีนโพ้นทะเล ดังนี้

“ในกลุ่มคนรุ่นที่สอง ยังเป็นจีนและให้ความสำคัญกับภาษาจีน สำหรับรุ่นที่สาม เราพยายามปลูกฝังอยู่ก็จะเป็นให้เรียนภาษาจีนอยู่ แล้วก็อยากบอกว่า อาจอ อาม่าก็ยังอยู่ก็ยังรักษาความเป็นจีนอยู่ไม่ให้หายไป มันไม่เหมือนแต่จิว คือแต่จิวพอมายู่ในเมืองที่กระจุกกระจาย ก็อยู่ผสมผสานกับคนไทยไป ก็คือ วัฒนธรรมอาจจะหายไป รุ่นสามรุ่นสี่ อาจจะหายไปเลย เด็กจะพูดจีนไม่ได้ คือของจีนยูนนานมันยังไม่ถึงยุคที่จะฟื้นฟู มันเป็นยุคที่กำลังจะเหือดหาย เราอยากจะฟื้นฟูความรู้สึกของเราเองว่า ถ้าเราเป็นรุ่นสี่ รุ่นห้านี้ ยิ่งหายไป อย่างรุ่นจันก็พยายามที่จะว่าต้องบังคับให้เด็กเรียนภาษาจีนยังงี้ก็ต้องเรียน ยังงี้ก็ต้องพูดกับเด็กอยู่ในบ้านก็ต้องรักษาวัฒนธรรมทางประเพณีจีนไว้” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

ระยะที่ 3 มีการรื้อฟื้นอุดมการณ์ความรักชาติขึ้น ผ่านวันกีฬา 329 หมายถึงวันที่ 29 เดือนมีนาคม ของทุกปี ซึ่งวันกีฬานี้เองแต่เดิมนี้อาจได้วันให้เป็นวันเยาวชน แต่เนื่องจากได้มีการรวมวันเยาวชนกับวันแม่ จึงได้ย้ายวัน 329 ไปรวมกับวันแม่ของประเทศไทยได้วัน เป็นวันที่ 8 มีนาคม

และทำให้ความหมายของวันกีฬา 329 ถูกเปลี่ยนไปจากไต้หวันและในเมืองไทย ซึ่งความสำคัญ
ของวันที่ 29 เดือน 3 นี้ ครูใหญ่โรงเรียนจีนที่บ้านเวียงหมอกได้ให้ความหมาย ของวันนี้นี้ดังนี้

“March twenty-nine มันจะเป็นของ The Youths day เป็นของ China Youths day ออกมาอยู่
ในเมืองไทย ก็จะมีลืมนว่าตัวเองก่อนจะมาอยู่ในเมืองไทยเขาเคยสู้รบยังไ ปี พ.ศ.2454 มาถึงปัจจุบัน
นี้เขาก็จะชนะ รัฐบาลหมันชิง เพราะในวันนี้ในอดีตมีคนตายเยอะมาก เพื่อที่จะจดจำเหตุการณ์ใน
วันนี้เลยจัดให้มีกีฬาขึ้น หลังจากนั้นมีการทูลขอด้วยรางวัลพระราชทาน จากสมเด็จพระเทพฯ ซึ่ง
ปัจจุบันคือปีที่ 15 แล้ว (พ.ศ. 2551) สรุปวันนี้ก็คือ มีเยาวชนจำนวนมากที่ไปสู้รบ เพื่อประเทศชาติ
และตาย ประมาณ 72 คน ที่เมืองจีน คือเมื่อปี พ.ศ.2454 ก็สำเร็จ นำทัพโดย ซุนยัตเซน (孫中山)
รบไป 10 ครั้ง ก็ยังไม่สำเร็จ สำเร็จครั้งที่ 11 วีรชน ตาย น่าจะปี 1910 ก่อนที่จะปฏิวัติสำเร็จ
นอกจากการแข่งขันกีฬา กลางคืนก็จะมีการแสดง ประกวดร้องเพลง เดิน รางวัลจากอาจารย์ไต้หวัน
มีโชว์ความสามารถพิเศษ” (วิไลพร รุ่งโรจน์เรืองฉาย, สัมภาษณ์, 1 เมษายน 2551)

สำหรับเรื่องกีฬา 329 นี้ ได้สัมภาษณ์ชาวจีนยูนนานที่เคยไปเรียนที่ไต้หวัน และได้ทำงานที่
หน่วยงานของรัฐบาลไต้หวันในประเทศไทยได้กล่าวว่าเรื่องการจัดงานรำลึกวันที่ 29 เดือนมีนาคม
ในประเทศไต้หวันเองได้เปลี่ยนแปลงไปและลดความสำคัญลงไปแล้วแต่สำหรับชาวจีนยูนนาน
ประเทศไทยนั้นยังคงใช้วันนี้ในการรวบรวมกลุ่มเยาวชนเข้าด้วยกันทุกปี

“ความจริง 329 นี้จะเป็นวันเยาวชนซึ่งเป็นของจีนตั้งแต่เดิมมาแล้ว ซึ่งไต้หวันตอนนี้ก็มี
ไต้หวันนี้จะไม่มีกีฬาแต่จะมีวันหยุด ก็คือวันเยาวชนก็ถือว่าเป็นวันหยุดจะคล้ายๆกับวันเด็กบ้านเรา
มีวันเด็กแต่ของไต้หวันเขาจะมีวันเยาวชน วันเด็ก เมื่อก่อนจะหยุดแต่เดี๋ยวนี้เขาจะเอาวันสตรีกับ
วันเด็กมารวมกัน วันที่ 8 เป็นวันสตรีจะเป็นวันหยุด แต่ตอนหลังมีการแข่งกีฬานี้ขึ้นมา ทาง
หมู่บ้าน (ในประเทศไทย :ผู้วิจัย) เขาคิดกิจกรรมนี้ขึ้นมาเพื่อจะเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน
กัน ทางไต้หวันเขาก็จะมาร่วมด้วย ไต้หวันเขาจะนำเด็กมาแสดงด้วย มาแสดงการเต้นรำ มักจะเป็น
องค์กรเอกชน เขาจะเอาเงินมาสนับสนุน ส่วนกลางคืนก็มีประกวดร้องเพลง แต่ตอนนี้เด็กๆรุ่นใหม่
นี้จะไม่รู้เลยว่าวันนี้มีความสำคัญยังไ หรือรู้ว่าวันนี้เป็นวันเล่นกีฬาต่อต้านยาเสพติด แต่เขาก็จะไม่
รู้เลยว่าเบื้องหลังของวันนี้มีความสำคัญยังไ” (วิไลพร รุ่งโรจน์เรืองฉาย, สัมภาษณ์, 1 เมษายน
2551)

การที่กลุ่มชาวจีนยูนนานได้นำเรื่องราวการเสียสละของเยาวชนจีน ในการต่อสู้กับรัฐบาล
ราชวงศ์ชิงมาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อที่ระลึกการถึงวีรกรรมการต่อสู้ของเยาวชนที่เสียชีวิตในครั้ง

นั้น ซึ่งเป็นอุดมการณ์ของอดีตทหารจีนคณะชาติ ไม่ได้เป็นการรื้อฟื้นเชิงอนุรักษ์แต่ได้อธิบายอุดมการณ์ของวันนี้ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้มีความกลมกลืนกับรัฐไทย และเป็นการต่อยอดประวัติศาสตร์ของตนเอง ที่เคยมีความสัมพันธ์กับยาเสพติด แต่ปัจจุบันนี้ได้เลิกแล้ว และมีการรณรงค์ให้เยาวชนไม่เกี่ยวข้องกับอีกด้วย

การจัดกีฬาเยาวชนจีนยูนนานทุกคนรู้จัก และส่วนใหญ่เคยเข้าร่วมในฐานะที่เป็นเจ้าภาพที่เวียนกันไปในแต่ละปี ตามที่มีการประชุมระหว่างผู้นำแต่ละหมู่บ้าน ถึงแม้กีฬาจะไม่สามารถอธิบายถึงอุดมการณ์เดิมอีกต่อไป เนื่องจากไม่มีพลั้งพ้อในรัฐไทยสมัยใหม่ และสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนไป จึงมีประโยชน์เพียงการรวมกลุ่มทำกิจกรรมระหว่างเยาวชนจีนยูนนานที่มีอยู่ในหมู่บ้านต่างๆ กว่า 70 หมู่บ้าน ทำให้เห็นถึงพลวัตของความหมายเชิงอุดมการณ์ของกีฬามินตังที่แปรเปลี่ยนให้เข้ากับรัฐไทย

6.6 องค์การทางสังคม และการตัดสินใจของชาวจีนยูนนาน

องค์การทางสังคมมักถูกจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เพื่อรักษาและจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในกลุ่ม เพื่อการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ เมื่อเกิดความขัดแย้ง และเพื่อการสืบทอดอำนาจของผู้นำองค์กรนั้น ๆ เป็นต้น จากการศึกษาพบว่าชาวจีนยูนนานมีการจัดตั้งองค์การทางสังคมที่มีแตกต่างหลากหลายรูปแบบ

6.6.1 จากเครือข่ายสู่การสืบทอดอำนาจทางทหาร

อดีตทหารจีนคณะชาติที่คนไทยส่วนใหญ่ เรียกกันว่ากองพล 93 นั้น แท้ที่จริงแล้วกองพล 93 นี้ได้สลายตัวไปเป็นที่เรียบร้อยแล้วในสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ชื่อเสียงของกองพล 93 ยังมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของทหารไทย จากการเคลื่อนพลเข้าไปยึดเมืองเชียงตุง แล้วได้ปะทะกับกองพล 93 ของจีน และได้เห็นว่า กองพล 93 นี้เป็นกองทัพที่มีความกล้าหาญและความเข้มแข็งเป็นอย่างยิ่ง (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร, สัมภาษณ์, 20 ตุลาคม 2552) และเป็นที่รับทราบของทหารไทยมาโดยตลอดว่ามีการเคลื่อนไหวของกองพล 93 อยู่ตามแนวชายแดนจีน

แต่เมื่อได้วันได้สั่งให้นายพลหลี่หมิง จากไต้หวัน เพื่อที่จะสร้างกองทัพที่จะเข้าตีจีนทางตอนใต้ ด้วยการรวบรวมทหารจีนคณะชาติที่กระจัดกระจายเป็นกองกำลังอิสระ บางกองกำลังอิสระเหล่านี้ คือคล้ายลักษณะกองโจร ซึ่งได้มีการยอมรับกันภายหลังว่าเป็นกองกำลังของนายพลคว้น ซึ่งใช้ยุทธวิธีแบบกองโจรในการปล้นสะดมต่าง ๆ (กาญจนะ ประกาศวุฒิสาร ในหนังสือ เสธฯ เฉิน) นายพลหลี่หมิง จึงได้จัดทัพเป็นกองทัพที่ 1 2 3 4 และ 5 ดังนี้

กองทัพที่ 1 นายพลหลี่อู๋ยั้ง

กองทัพที่ 2 นายพลฝูจิ้งหยุน

กองทัพที่ 3 นายพลหลี่เหวินฝาน

กองทัพที่ 4 นายพล จางหวนฉิน

กองทัพที่ 5 นายพล ต้วนซีเหวิน

หนังสือเงินโหมว ชิว โดยพันเอกกาญจนะ ประกาศุฒิสาร ได้อธิบายเรื่องการจัดกองทัพไว้ว่า เมื่อกองกำลังเมืองสาตที่เป็นศูนย์บัญชาการได้แตกทัพไปในปี พ.ศ. 2496 และได้เดินทางไปไต้หวัน แต่สำหรับกองทัพที่ 3 และกองทัพที่ 5 นั้น ไม่ยอมไป ได้หลบหนีอยู่ตามแนวชายแดนไทยพม่าโดยอ้างว่าไม่ใช่ทหารประจำการ แต่เป็นอาสาสมัครชาวยูนนานที่มาจากอำเภอ “เต็งซง” (腾冲县) และอำเภอ “เจิ้นคัง” (镇康县) โดยเฉพาะคนจากอำเภอเต็งซง และอำเภอเจิ้นคังนี้ ได้กลายเป็นสายสัมพันธ์เป็นกลุ่มคนเดียวกันระหว่างนายพลหลี่เหวินฝาน กับ เสฯเงิน³⁷(เงิน โหมว ชิว)ในเวลาต่อมา

สรุปได้ว่าความสำคัญเชิงเครือญาติจากหมู่บ้านเดียวกัน มีความสำคัญในการสร้างอุดมการณ์ของทหารจีนในการร่วมกองทัพ มาตั้งแต่อยู่นอกเขตประเทศไทยแล้ว

ในขณะเดียวกันทหารของกองทัพทหารจีนคณะชาตินี้เองนั้น ในระหว่างเคลื่อนไหวทัพก็ได้แต่งงานกับคนท้องถิ่นเพื่อที่จะใช้เป็นอำนาจเชิงเครือญาติในการปกปิดสถานะและการหาเสียง บางกรณีก็แต่งงานด้วยความยินยอม แต่บางกรณีก็ใช้กำลังบังคับ เช่น กรณีของบิดาของเลหล่า กรณีของปรีชา

การเปลี่ยนผ่านอำนาจของนายพลหลี่เหวินฝาน นายพลต้วน ซี เหวิน รวมทั้งเสฯเงิน โหมว ชิว เพื่อแสดงให้เห็นถึงการส่งผ่านอำนาจการตัดสินใจ โดยสามารถแยกกรณีอำนาจของแต่ละคนได้แตกต่างกันดังนี้ คือ

1. กรณีของนายพลต้วนซีเหวิน มรดกอำนาจไม่ได้ตกอยู่ที่เครือญาติ แต่เป็นการสืบทอดอำนาจให้กับนายพลหลุยอี้เหียน แทน ทำให้เกิดการไม่ยอมรับในอำนาจของผู้นำคนใหม่ จึงเกิดสิ่งที่พันเอกกาญจนะ เรียกว่า กบฏยั้งเติร์ก ที่คอยแม่สลอง ส่วนทรัพย์สินนั้นได้จัดการเป็นส่วนรวม และครอบครัวนายพลต้วนซีเหวินส่วนใหญ่ไม่ได้อาศัยในประเทศไทยแล้ว และในส่วนลูกชายที่อาศัยในประเทศไทยเพียงหนึ่งคนนั้นก็ไม่ได้มีอำนาจเข้ามาจัดการทรัพย์สินส่วนกลางแต่อย่างใด

³⁷ เงิน โหมว ชิว ในชื่อไทยว่า เจริญ ปรีดีพจน์ นั้นส่วนใหญ่คนจะรู้จักและเรียกว่า เสฯเงิน จึงกลายเป็นชื่อที่รับรู้กันโดยทั่วไป

2. สำหรับกรณีนายพลหลีเหวินฝาน มรดกทางอำนาจของนายพลหลีเหวินฝาน ยังคงตกอยู่ที่ลูกสาวชื่อ ภรณี ชัยศิริ ที่เข้ามาใช้อำนาจจัดการทรัพย์สินของกลุ่มกองพลที่ 3 และทรัพย์สินดังกล่าวครอบคลุมถึงอุดมการณ์หรือแนวคิดของบิดาที่ฝากไว้ดังนี้

“เรื่องกองทัพคือ ได้ยุติตั้งแต่สมัยท่านแล้ว ท่านบอกว่าเราเป็นคนไทยแล้ว ก็ให้ทำทุกอย่างตามกฎหมาย อย่าให้ทำผิดกฎหมาย แต่ท่านบอกว่าให้ทุกคนพยายามไปดูแลลูกน้องของตัวเองของพวกทหาร ทั้งนายพลหลีและนายพลด้วน (ด้วน ชี เหวิน) ต้องใช้เงินตัวเองมาเลี้ยงกองทัพ ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่าย” (ภรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

กรณีการดูแลลูกน้องและคนในปกครองนั้น มีกรณีตัวอย่างที่ภรณีเล่าให้ฟังว่า มีนักท่องเที่ยวยุโรปถูกลักพาตัวที่คอยอย่างขาง และตำรวจได้จับคนในหมู่บ้านถ้ำจอบไป แต่เธอและคนในหมู่บ้านได้ช่วยดูแลและช่วยเหลือ จนผู้ถูกกล่าวหาพ้นผิด

“สำหรับลูกน้องเก่า ก็คือว่าถ้ามีปัญหาอะไร ถ้าเราช่วยได้ก็ทำ อย่างเมื่อปีก่อน ๆ ที่มีข่าว ที่ทางอย่างขางที่ฝรั่งเศสถูกลักพาตัว 3 คน ตอนแรกที่เค้ารายงานให้เราทราบว่ามีเหตุการณ์อย่างนี้เกิดขึ้น มันไม่ใช่ มันแพะ มันไม่ใช่คนของเราทำ เค้าก็ตรวจสอบแล้วมันก็เป็นจริงว่าไม่ใช่ คุณพ่อบอกว่ายังไงเราต้องช่วย เพราะคนอย่างนี้เป็นลูกทหาร แต่อีกคนของเราคนเป็นพวกผู้ก่อการร้าย แต่พวกผู้ก่อการร้ายกับทหารมันกลมเกลียวมันไปด้วยกัน ก็มีญาติพี่น้องเป็นทหารแล้วอยู่ด้วยกันมา คุณพ่อบอกว่าถ้าสมมุติเด็กไม่ผิด ยังไงเราก็ต้องช่วย เราก็ไปดู เค้าก็มีหมายที่ทางราชการให้เราไปดูรู้สึกว่าจะไปไม่ไหว เราก็ต้องจ้างนายอีกคนหนึ่งมา สู้เกือบ 4-5 ปี ศาลชั้นต้นสั่งให้ประหาร ศาลอุทธรณ์บอกให้ยกเลิก ศาลสูงสุดก็ให้ยกเลิก ใช้เวลาเกือบ 7 ปี ตอนนั้นคุณพ่อยังมีชีวิตอยู่เลยละ

เป็นแพะจริง ๆ เราารู้เลยไปถึงขั้นว่าใครเป็นคนฆ่า แต่เค้าไปพม่าแล้ว จับได้ที่ไหน เด็กของเรามันมีหลายอย่าง คุณครูที่โรงเรียนเค้าก็ช่วยเด็ก บอกว่าคินนันั้นนะ มันใกล้ ๆ อยุธยาใน พอหลังอยุธยาเค้าก็มีการประชุมศิษย์เก่า เด็ก 2 คนก็อยู่ในนั้น แล้วเหตุการณ์มันเกิดวันนั้น ห่างจากที่นั่นไปตั้งหลายกิโล ก็ต้องสู้กันละ เราก็ดีใจว่าเค้าก็รอดมา ชาวบ้านเค้าก็ช่วยนะ บางคนก็ 5 บาท 10 บาท แล้วแต่กำลังของเค้า ที่ไม่พอเราก็เติมเข้าไป มันก็คุ้มที่ช่วยชีวิตคน ได้ตั้ง 2 คน” (ภรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

3. กรณีของเศรษฐาเงิน (เงิน โหมว ชิว) สำหรับอำนาจของ เงินโหมว ชิว เป็นอำนาจเชิงอุปถัมภ์ ไม่ใช่อำนาจรัฐหรืออำนาจทางทหาร การที่มีอำนาจเชิงอุปถัมภ์นั้นก็สืบเนื่องมาจากที่เงิน โหมว ชิว ได้เป็นนายทหารติดต่อดำรงอาสาสมัครทหารจีนกับรัฐไทยผ่านกองบัญชาการทหารสูงสุด แม้ว่าปัจจุบันนี้ภารกิจการติดต่อดำรงงานนั้นได้จบสิ้นไปแล้วแต่การติดต่อนั้นยังคงมีอยู่แบบไม่เป็นทางการในรูปแบบอำนาจอุปถัมภ์

เงินโหมว ชิว จึงมีความสามารถในการช่วยเหลือช่วยเหลือชาวจีนยูนนานไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนต่างๆ และการระดมทุนสาธารณูปโภคและทุนการศึกษาจากประเทศไต้หวัน ทำให้ เศรษฐาเงินเป็นที่เคารพนับถือ อย่างเช่นกรณีผาตั้ง ถ้ามีคณะกรรมการ องค์การบริหารส่วนตำบล ที่ได้รับการแต่งตั้งขึ้นมาใหม่ จะต้องไปคารวะเศรษฐาเงินที่บ้านทุกชุด รวมถึงมีอำนาจในการที่นักการเมืองทั้งระดับท้องถิ่น และการเมืองระดับชาติต้องให้ความสำคัญในพื้นที่ของชาวจีนยูนนาน

เงินโหมว ชิว นี่เองเป็นผู้ที่สืบทอดอำนาจเชิงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับไต้หวัน จากนายพลหลี เหวิน ผาน และนายพลต้วน ชี เหวิน อีกทางหนึ่งด้วย แต่อำนาจของเงินโหมว ชิว นี้ได้สร้างขึ้นมาด้วยตนเองอีกด้วย จากการที่เป็นผู้วางแผนงานในการรวบรวมกับทหารไทยจนได้รับชัยชนะที่เขาคือ จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่คอยผาหม่น คอยยาว จังหวัดเชียงราย และเงินโหมว ชิว ยังคงมีอำนาจเชิงอุปถัมภ์ต่อชาวจีนยูนนาน ที่ได้ช่วยเหลือกิจการการประสานงานชาวจีนอพยพต่างๆ เช่น กรณีของอาเหมย บ้านถ้ำ (นามสมมุติ) จากการช่วยเหลือของเงินโหมว ชิว ทำให้ได้ไปศึกษาต่อที่ไต้หวัน

“เรียนจบโรงเรียนจีนคะ จินนี่จบ ม.3 โรงเรียนไทยจบ ม.6 หลังจากจบ ม.6 ตอนนั้นยังไม่คิดที่จะไปเรียนไต้หวัน คนจีนส่วนมากจะไปเรียนไต้หวันกันก็เป้าหมายเขาก็จะไปเรียนไต้หวัน เขาจะไม่ชอบเรียนภาษาไทย ซึ่งส่วนมากพ่อแม่อยากเรียนภาษาไทยเขาบอกว่ายาก แล้วที่นี้ไม่คิดจะไปเรียนไต้หวัน ก็เลยไปทำงานที่ศาลากลางจังหวัดเชียงราย ซึ่งงานก็คือบริการกับคนในหมู่บ้าน เพราะว่าคนที่นี่ส่วนมากจะไม่ได้รับสัญชาติไทยกันจะออกเขตก็ต้องไปขอ บางคนจะไปค้าขายที่จังหวัดเชียงใหม่ก็ต้องขอหนังสือเดินทาง ก็ไปทำงานที่ศาลากลางจังหวัดเชียงราย ก็คือทำหน้าที่นี้เป็นล่ามและทำเกี่ยวกับเอกสาร ก็ทำมา 12 ปี ทางหัวหน้าเขาก็บอกให้หยุด แล้วก็ถามว่าอยากจะไปเรียนไต้หวันไหม ก็ทางหัวหน้าเขาจะสนิทกับเศรษฐาเงิน หัวหน้าเขาก็ติดต่อทางเศรษฐาเงินว่าขอทุนให้ ก็เลยได้ทุนไปเรียนไต้หวัน” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

กล่าวโดยสรุปว่าทั้งสามคนนั้นคือ นายพลหล่อเหวินฝาน นายพลด้วนซีเหวิน และ เจิน โหมวชีว มีความสัมพันธ์ระหว่างกันเชิงเครือญาติและการทำงานที่ซับซ้อนหลายชั้น และการสืบทอดอำนาจในกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาตินั้น มีรูปแบบที่แตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีรูปแบบต่างกัน แต่ก็เป็นไปตามแบบทหารที่ทุกคนเชื่อฟังคำสั่ง และรอฟังคำสั่งตลอดในฐานะทหารและอำนาจนั้นยังคงมีอยู่ถึงปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2553)

6.6.2 องค์กรทางสังคม ของไต้หวัน จีนแผ่นดินใหญ่ สมาคมยูนนาน

จากการศึกษาพบว่า การรวมตัวกันเป็นองค์กรในแนวราบของชาวจีนยูนนาน เพื่อให้ความช่วยเหลือกันเอง ตลอดจนการจัดตั้งองค์กรที่มีมาจากภายนอกประเทศไทย ในการให้ความช่วยเหลือก็มีเช่นกัน มีการทำหน้าที่ที่หลากหลาย ดังเช่นกรณีของสมาคมยูนนาน ที่ตั้งขึ้นทั้งที่แม่สาย เชียงใหม่ และกรุงเทพดังนี้

“สมาคมยูนนานที่แม่สายก็ให้ความช่วยเหลือ หมายถึงว่า ใครที่เดือดร้อน ก่อนข้างที่จะเป็นตัวแทนในการที่จะประสานงานกับรัฐบาลไทยบ้าง ประสานกับทางไต้หวันบ้าง หรือว่าใครที่ต้องการให้ความช่วยเหลือ อยากให้ความช่วยเหลือคล้ายๆกับว่าอยากจะทำบุญ เขาก็จะให้บริจาคผ่านสมาคมยูนนานที่กรุงเทพฯก็มี อยู่ที่บำรุงราษฎร์ แถวบำรุงราษฎร์ ซอย 1 เป็นตึกแถวสองห้องก็ทำหน้าที่เหมือนกับสมาคมยูนนานที่อำเภอแม่สาย ก็จะมีนายกสมาคม คล้ายๆกับเป็นศูนย์ประสานงาน ที่เชียงใหม่ก็มี ที่เชียงใหม่กับแม่สายจะมีโรงเรียนเป็นของตัวเองด้วย สมาคมเขาจัดตั้งโรงเรียนเองด้วย” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

สำหรับสมาคมยูนนานเองนั้น ยังไม่ได้มีความโดดเด่นในเรื่องการให้ความช่วยเหลือชาวจีนยูนนานมากนัก แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ไม่ได้ใช้คำว่า “จีน” ในชื่อของสมาคม อย่างไรก็ตามสมาชิกสมาคมนี้ก็ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือครอบคลุมไปถึงคนจีนยูนนานที่นับถือศาสนาอิสลามได้ ทำให้มีคนไทยอิสลามเข้าร่วมน้อย (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2551)

การช่วยเหลือจากองค์กรต่างประเทศนั้น กลุ่มชาวจีนยูนนานได้รับจากไต้หวันเป็นหลักมาโดยตลอด และมีเป็นจำนวนมากในระยะแรกแต่ลดลงในเวลาต่อมา เนื่องจากปัญหาทางการเมืองของไต้หวันเอง จึงมีความช่วยเหลือจากเอกชนและมูลนิธิมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งในรูปแบบขององค์กรทางศาสนา ทั้งพุทธมหายาน และศาสนาคริสต์ รวมทั้งการจัดการระดมทุนในการสร้างโรงเรียนและสาธารณูปโภคต่างๆ

“อย่างหมู่บ้านสมัยก่อนก็จะพึ่งความช่วยเหลือมาจากประเทศไต้หวัน พึ่งมาจากมูลนิธิต่างๆจากประเทศไต้หวัน ฮ่องกง ก็พึ่งพาพวกนี้มากกว่า แต่ตอนนี้ก็เริ่มอยู่สุขสบายขึ้นก็เริ่มยืนหยัดด้วยตัวเองบ้างก็พยายามที่จะช่วยเหลือตัวเอง” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

การระดมทุนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือตนเอง ในรูปแบบคณะกรรมการของหมู่บ้าน เนื่องจากการที่มีส่วนร่วมในการเมืองท้องถิ่นน้อยมาก การผลักดันการพัฒนาในรูปแบบผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลไม่สามารถจัดทำได้ เนื่องจากไม่มีตัวแทนเข้าไปผลักดัน รวมถึงความต้องการของกลุ่มชาวจีนยูนนานนั้น ไม่ได้เป็นความต้องการที่ตรงกับแนวทางขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น หมู่บ้านชาวจีนยูนนานต้องการพัฒนาโรงเรียนจีน และต้องการครูสอนภาษาจีน โดยงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถสนับสนุนได้ เนื่องจากมีโรงเรียนของท้องถิ่นที่ต้องดูแลมาก ทั้งนี้การระดมทุนจากต่างประเทศ จึงเป็นเรื่องที่หมู่บ้านชาวจีนยูนนานกระทำอย่างต่อเนื่อง และมีผลสำเร็จเป็นอย่างดี เช่น เรื่องการพัฒนาโรงเรียนสอนภาษาจีน การสร้างบ้านแก่คนยากไร้ สวัสดิการสังคม น้ำประปา การกีฬา ฯลฯ

การรวมกลุ่มกันเพื่อระดมทุนนั้น เป็นการก้าวข้ามการเมืองในไต้หวันและการเมืองระหว่างจีนสองฝ่าย การระดมทุนนั้นได้รับการช่วยเหลือจากทั้งสองฝ่าย แต่สำหรับจีนแผ่นดินใหญ่นั้นเป็นการช่วยเหลือผ่านการศึกษา เช่น การให้การอบรมครูสอนภาษาจีน จากมหาวิทยาลัยยูนนานนอร์มอล ซึ่งส่วนใหญ่จะให้กับโรงเรียนจีนในหมู่บ้านชาวจีนยูนนานขนาดเล็ก แต่สำหรับหมู่บ้านขนาดใหญ่ไม่ต้องการ เนื่องจากเรื่องของการเมือง เรื่องตัวอักษรยังเป็นปัญหาอยู่ในขณะนี้

ประเทศไต้หวันเองนั้นเมื่อไม่ได้ที่นั่งในสหประชาชาติ การมีสถานทูตในประเทศไทยเป็นไปไม่ได้ดังนั้นทางไต้หวันจึงได้จัดตั้งสำนักงานขึ้นมา เรียกว่า “สำนักงานแลกเปลี่ยนเศรษฐกิจไทเป” เพื่อใช้ในการขอวีซ่าด้วย จึงทำให้มีชาวจีนยูนนานจำนวนหนึ่งเข้าไปทำงานในสำนักงานนี้ รวมถึงธุรกิจของไต้หวันที่รับคนจีนยูนนานเข้าทำงานเป็นจำนวนมาก จึงเกิดการรวมตัวกันของชาวจีนยูนนานในกรุงเทพฯ ขึ้นอย่างไม่เป็นทางการดังนี้

“ในกรุงเทพฯ จะเกาะกลุ่มกันแน่นเพราะว่าอย่างเมื่อ 3 ปีมาี้ก็มีตั้งชมรมศิษย์เก่า (โรงเรียนจีนบ้านต้า: ผู้วิจัย) ขึ้นมา อย่างแม่สลองนี่เขาดั้งมานานแล้ว แล้วก็โรงเรียนบ้านเทิดไท เขาก็มีชมรมศิษย์เก่า (校友会) เขียนหัวนเขาก็จะเกาะกันแน่นนะ เวลามีงานก็จะช่วยเหลือกัน

“แล้วการอยู่ที่กรุงเทพฯ อย่างนี้เป็นโอกาสที่ดีคือมีโอกาสเยอะ แล้วก็รายได้ของเราก็จะดีกว่าคนอื่น เพราะว่าส่วนมากงานที่เราทำจะต้องทำงานกับคนไต้หวัน ยังไงเงินเดือนก็จะได้เยอะกว่าคนอื่นแล้วไต้หวันเขาก็รู้ว่าเราเป็นบุตรของทหารเก่า” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

สำหรับธุรกิจขนาดใหญ่ของไต้หวัน เมื่อทราบว่ามียุทธศาสตร์กลุ่มคนจีนยูนนาน ที่เป็นส่วนหนึ่งของอดีตทหารจีนคณะชาติตกค้างอยู่ในประเทศไทย ก็จัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือรวมถึงสมาคมการกุศลต่างๆ ของชาวไต้หวันที่กรุงเทพฯ

“เพราะว่านักธุรกิจชาวไต้หวันที่เขาอยู่เมืองไทยนี้ เขามีสมาคมสาธารณประโยชน์ที่เขาอยู่แล้ว เขาจะทำสาธารณประโยชน์โดยการให้ทุนกับเด็กที่อยู่ในหมู่บ้าน อย่างกับบริษัทซีเลต้า ของไต้หวันเขาก็จะมีโรงงาน โรงงานที่ใหญ่ ๆ ของเขา เขามีแบ่งออกมาเลยเป็นกองทุนส่วนมากจะช่วยเหลือทางด้านการศึกษา ซึ่งนอกจากจะให้ทุนกับเด็กคนจีนอพยพที่อยู่ทางภาคเหนือแล้ว โรงเรียนไทยทั่วไปเขาก็ให้ทุน เพราะฉะนั้นคนไต้หวันเขาจะคุ้นเคยกับจีนอพยพที่อยู่ทางภาคเหนือ เขามีสโมสรโรตารีตั้งขึ้น ก็เป็นกลุ่มคนไต้หวัน กลุ่มนี้เขาจะทำประโยชน์ไว้เยอบางสมาคมเขาก็ไปสร้างอาคารเรียนให้” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

สรุปเรื่ององค์กรทางสังคมไต้หวัน จีนแผ่นดินใหญ่ สมาคมยูนนานนั้น เป็นความสัมพันธ์แนวราบ ที่เป็นองค์กรทางสังคมแบบเป็นทางการ เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นระบบ แต่ความสัมพันธ์แบบศิษย์เก่าของโรงเรียน ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนยูนนานในวันหยุดในกรุงเทพฯ นั้น ดูเหมือนว่าเป็นความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ แต่แท้จริงนั้นเป็นความสัมพันธ์ที่สืบเนื่องจากการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบเป็นทางการมาก่อน

แต่สำหรับองค์กรของชาวจีนแผ่นดินใหญ่ในการเข้ามาช่วยเหลือชาวจีนยูนนานนั้น เป็นการเข้ามาโดยใช้คำว่า “ยูนนาน” ในการเข้าถึงกลุ่มคนจีนยูนนานในประเทศไทย และเข้ามาช่วยเหลือด้านการศึกษาเป็นหลัก เน้นการฝึกอบรมครูและการให้การศึกษาสูงในสาธารณรัฐประชาชนจีน แต่ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2553) ยังไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวอักษรไปใช้ตัวย่อแบบสาธารณรัฐประชาชนจีน ได้ เนื่องจากกลุ่มคนรุ่นเก่าที่ยังยึดมั่นในเรื่องอุดมการณ์ก็กมิตั้งยังไม่ยอม

6.6.3 สถาบันการศึกษาสานต่อการเชื่อมต่อระหว่าง “ฮ่อ” กับ “จีนยูนนาน”

ชาวจีนยูนนานมุสลิม จะมีสองกลุ่มคือกลุ่มที่เข้ามาราวร้อยละ 50 และกลุ่มที่เข้ามาราว 50 กว่าปี ที่ผ่านมานั้นดูเหมือนว่าจะไม่เชื่อมต่อกันในเรื่องเวลาและเหตุการณ์อพยพ แต่ในความเป็นจริงนั้น ทั้งสองกลุ่มมีพื้นที่ของความเชื่อมต่อกันผ่านองค์กรของรัฐ เช่น สถาบันการศึกษา กรณีของหลานปู่เจิ้งชงหลิง กับลูกของนายพลหลี่เหวินผาน เรียนหนังสือโรงเรียนมัธยมที่เชียงใหม่และ

เข้ามาหาวิทยาลัยในขณะเดียวกัน โดยยังคงคบหาสมาคมเป็นเพื่อนกันจนทุกวันนี้ จากการให้สัมภาษณ์ของลูกสาวนายพลเหล่ดังนี้

“ดิฉันเกิดที่ชายแดนนี้แหละค่ะ เกิดแล้วก็ไปไทย เริ่มเรียนหนังสือที่โรงเรียนช่องฟ้า เชียงใหม่ เรียนจนถึงประถม 4 แล้วเข้าโรงเรียนเรยีนา จนจบมัธยม 8 แล้วเข้าเรียนที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ คณะมนุษยศาสตร์ เรียนได้ปีเดียวเพื่อน ๆ สมัยนั้นเค้าไปต่างประเทศเยอะ ดิฉันเป็นรุ่นเข้าเรียน พ.ศ. 2510 ค่ะ เป็นรุ่นที่ 4 ของ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เป็นรุ่นอาจารย์จิรจันทร์ (วงศ์ล้อเกียรติ ประทีปประเสน: ผู้วิจัย) หลังจากเรียนปีแรกที่ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีที่ 2 ก็ไปเรียนที่อเมริกา”(กรณี ชัยศิริ, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

กรณีของจิรจันทร์ วงศ์ล้อเกียรติ ประทีปประเสน นั้น เป็นเรื่องของการรื้อฟื้นความเป็น “จีนฮ่อ” ของตนเอง ในฐานะที่เป็นผู้บุกเบิกการค้าในเมืองเชียงใหม่ และเป็นผู้ที่มีส่วนในการสร้างองค์กรของชาวจีนยูนนานมุสลิมในเมืองเชียงใหม่ด้วยคนหนึ่ง ความสนใจในเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาของครอบครัวตนเองนั้น ได้รับการกระตุ้นจากเพื่อนอาจารย์ที่ทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก เรื่องชาวมุสลิมในเมืองเชียงใหม่ โดยเป็นผู้ให้ข้อมูลในส่วน of ครอบครัวตนเอง แต่ความสนใจเรื่องความเป็นมาของครอบครัวมาถึงจุดหนึ่ง คือมีญาติของตนเองไปเที่ยวที่เมืองจีน และไปพบว่าในพิพิธภัณฑ์ของเจิ้งเหอ (ซาปออง) ขันทีนักเดินเรือสำรวจโลกของจีนนั้น มีรูปของครอบครัวตัวเองติดอยู่ และมีคำอธิบายว่าสายตระกูลของเจิ้งเหอรุ่นที่ 20 ที่อยู่ในเมืองไทย จึงได้สืบค้นประวัติสายตระกูลตนเอง และพิมพ์เป็นหนังสือขึ้นในชื่อ “ขุนขวงเลียงภาเกียรติ: ทายาทเจิ้งเหอ 100 ปี การวามมาต่างสู่เชียงใหม่”

แต่อย่างไรก็ตาม ในกรณีของกรณีและจิรจันทร์นั้น องค์กรทางการศึกษาของประเทศไทยทำให้ทั้งสองมาพบกันได้ และยังติดต่อสัมพันธ์กันมาจนทุกวันนี้

อีกกรณีหนึ่งคือความเป็นมุสลิมทำให้มีการเชื่อมต่อและสัมพันธ์กัน ด้วยการเข้ามาศึกษาศาสนาในโรงเรียนสอนศาสนาตัวเมืองเชียงใหม่ และเป็นพื้นที่ของการคบหาสมาคมต่อเนื่องกัน แม้กระทั่งการพบกันเพื่อที่จะแต่งงานในที่สุทธระหว่าง ฮ่อ กับยูนนานมุสลิม

ในกรณีของมุสลิมหมู่บ้านวานนั้น การเชื่อมต่อกับชาวจีน (ฮ่อ) ยูนนานมุสลิมผ่านเรื่องทางศาสนาเป็นหลัก ทั้งในเรื่องของการสร้างมัสยิดที่มีคนจากหมู่บ้านวานี เป็นหนึ่งในกลุ่มระดมทุนหลัก ในการบูรณะมัสยิดกลางเวียงเชียงใหม่ รวมถึงการมีสมาชิกในหมู่บ้านวานีที่เป็นคนจีนยูนนานมุสลิม เป็นที่น่าถือว่าเป็นหลักในเรื่องศาสนาคนหนึ่ง ที่มีเครือข่ายทางศาสนาที่เข้มแข็ง

ทำให้หมู่บ้านวาวิ และจีนยูนนานมุสลิมหมู่บ้านวาวิ กลายเป็นพื้นที่ที่สำคัญทางศาสนาอิสลามด้วยเช่นกัน

6.7 ความเป็นชาติพันธุ์ของจีนยูนนาน

กลุ่มคนที่เรียกตนเองว่า “คนจีน” ที่มีชื่อเรียกต่อท้ายที่แตกต่างกัน จะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไร ทั้งในชื่อที่เรียก (โดยคนอื่น) ว่ามีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างไรบ้าง เรื่องความแตกต่าง การยอมรับ ในกลุ่มที่เรียกตนเองว่า “คนจีน” ในประเทศไทย อาทิ กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล ในต่างประเทศในกลุ่มของชาวจีนในแผ่นดินใหญ่ ชาวจีนยูนนานในปัจจุบัน ชาวไต้หวัน ทั้งนี้ข้อมูลจะนำเสนอในประเด็นที่ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างยาวนาน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่มได้ดังนี้

6.7.1 กลุ่มที่ 1 กลุ่มความเป็นจีนที่เกิดจากประวัติศาสตร์ต้นกำเนิด

ในกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความพยายามในการสืบค้นความเป็นมาของตนเอง หรือการอ้างอิงที่มาที่บริสุทธิ์ ความแท้ของเชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ โดยอาศัยแหล่งกำเนิดหรือประวัติศาสตร์เรื่องเล่าที่น่าเชื่อถือเป็นตัวกำหนด ในกลุ่มนี้มีประเด็นต่าง ๆ ที่ยืนยันความแท้และความบริสุทธิ์กล่าวคือ

เรื่องภาษายูนนาน ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยมีความภาคภูมิใจในภาษาของตนเอง และมักจะกล่าวว่า ภาษายูนนานนั้นใกล้เคียงกับภาษาจีนกลางมาก มีเสียงเพี้ยนเล็กน้อย ถ้าชาวยูนนานพูดซ้ำๆ ก็จะเข้าใจ มีการอธิบายว่า มีคำประมาณร้อยละ 30 เท่านั้น ที่ไม่เหมือนกับภาษาจีนกลาง โดยคนจีนยูนนานได้กล่าวถึงภาษาตนเองเทียบกับภาษาไทยว่า

“ภาษายูนนานกับภาษาจีนกลางก็เหมือนกับภาษาไทยภาคกลางกับภาษาคำเมือง หรือภาษาภาคใต้ของไทย ที่เวลาพูดนั้นถ้าเคยชินก็จะฟังรู้เรื่องหรือถ้าไม่รู้เรื่อง ก็จะพอเดาได้ว่าพูดว่าอะไร ไม่เหมือนกับภาษาแต้จิ๋วที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง” (นิสริน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2551)

ทว่าภาษายูนนานเมื่อถูกใช้ในบริบทของศาสนาอิสลาม จะมีคำที่แตกต่างแยกออกไป และมีความหมายทางศาสนาเพิ่มเติมเข้ามาอีกอย่างน้อย 25 คำ (นิสริน ภัทรเรืองวิไล, สัมภาษณ์, 2550) อาจกล่าวได้ในงานวิจัยนี้ว่าชาวจีนยูนนานได้ใช้ภาษายูนนานของตนเอง ในการอ้างอิงความ

ใกล้เคียงกับภาษาจีนกลาง ที่ใช้กำหนดความแตกต่างระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ถึงแม้ว่าจะมีความแตกต่างของภาษาจีนกลางกับภาษาญุนนานในบางคำก็ตาม³⁸

การอ้างอิงประวัติศาสตร์การกำเนิดของกลุ่มคนนั้น มักจะเกิดขึ้นกับกลุ่มญุนนานมุสลิมเป็นหลัก เรื่องนี้ได้สืบเนื่องจากคำที่กล่าวถึงฮ่อว่ามีสองกลุ่ม คือ “ฮ่อผาสี” และ “ฮ่อผาห้า” (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547, หน้า 159) โดยให้ความหมายถึง “ฮ่อผาสี”ว่า หมายถึง ฮ่อจากเปอร์เซีย มาจากตะวันออกกลาง และนับถือศาสนาอิสลาม ดังนั้นการที่ กลุ่มคนชาวจีนญุนนานมุสลิมบางส่วนที่ได้รับการศึกษาเรื่องแหล่งที่มา จากคำบอกเล่าของบรรพบุรุษหรือได้รับข้อมูลจากแหล่งความรู้ต่างๆ มักเล่าถึงการสืบทอดศาสนาที่บริสุทธิ์เพราะว่าสืบเชื้อสายจากตะวันออกกลางที่เป็นจากแหล่งกำเนิดศาสนา และรวมถึงการกล่าวถึงรูปร่างหน้าตาที่แตกต่างจากชาวจีนญุนนานที่ไม่ใช่มุสลิมหรือ “ฮั่น” เช่น

“ฮ่อเรานั้นจะมีรูปร่างสูงใหญ่คล้ายคนตะวันออกกลาง มีหนวดมีเคราตมมากกว่า คนฮั่น ” (มานิตย์ แซ่ซา, สัมภาษณ์, 7 กุมภาพันธ์ 2551 และ 21 กุมภาพันธ์ 2552)

ผลของการที่ชาวจีนญุนนานมุสลิมที่รื้อฟื้นประวัติศาสตร์ที่มาของกลุ่มคนนั้น เองทำให้เกิดการทบทวนตนเองเรื่องศาสนาที่ใช้ในชีวิตประจำวันของคนกลุ่มดังกล่าวที่ได้เห็นโลกมุสลิมมาแล้ว ดังเช่นกรณีของมุสลิมวาวิ ที่มีการเปลี่ยนชื่อตนเองและลูก ให้มีชื่อที่มีความหมายทางศาสนาด้วย และกรณีของจีนญุนนานมุสลิมที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีการเปลี่ยนนามสกุลให้สอดคล้องกับ วิถีบุรุษทางศาสนาในประเทศจีน โดยมีการเชื่อมโยงการศึกษาศาสนาให้เข้ากับประเทศที่เป็นแหล่งกำเนิดศาสนาในตะวันออกกลาง ดังเช่นที่ได้กล่าวมาแล้ว

6.7.2 กลุ่มที่ 2 กลุ่มอุดมการณ์การเมืองเรื่องความเป็นจีน

อุดมการณ์ความเป็นจีนสำหรับกลุ่มชาวจีนญุนนานที่เข้าในประเทศไทยหลัง พ.ศ. 2496 นั้น เป็นผู้สืบทอดอุดมการณ์ของสาธารณรัฐจีน หรือที่เรียกกันว่า พรรคก๊กมินตั๋ง แต่ไม่มีใครเลยที่จะกล่าวถึงความหมายของลัทธิไตรราษฎร์ เพียงแต่ใช้ลัทธิทางทหารในการดำเนินงานทางการเมืองทั้งสิ้น ทหารเหล่านี้รู้เพียงว่าต้องต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์เท่านั้น และหาทางกลับเข้าไปยังมาตุภูมิให้ได้ ดังนั้นความแตกต่างของจีนทั้งสองจึงเป็นเรื่องทางการเมืองระหว่างจีนด้วยกันเอง

³⁸ ความแตกต่างเรื่องจำนวนคำในการวิจัยนี้ยังไม่สามารถหาข้อมูลทางวิชาการอ้างอิงได้แต่จากการที่สัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนภาษาจีนที่เป็นชาวจีนจากปักกิ่งกล่าวว่า จำนวนคำภาษาจีนญุนนานแตกต่างจากภาษาจีนกลาง ร้อยละ 30 โดยประมาณ

สำหรับประชาชนจีนยูนนานในประเทศไทยในกลุ่มคนที่เข้ามาช่วงแรก ๆ นั้น ดูเหมือนว่า จะเป็นการสืบเนื่องของสาธารณรัฐจีนภายนอกประเทศจีน เช่น การฉลองวันชาติจีน ในวันที่ 10 เดือน 10 และเมื่อตายลง จะมีการจารึกที่หลุมฝังศพเป็นปีของสาธารณรัฐจีน

อีกทั้งยังมีการใช้ตัวอักษรที่เรียกว่าตัวเต็ม แตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงตัวอักษรของ สาธารณรัฐประชาชนจีนที่เรียกว่า ตัวย่อ เป็นความพยายามที่จะดำรงอยู่ของสาธารณรัฐที่อยู่นอก ประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ส่วนหนึ่งก็เป็นเพราะการสนับสนุนจากไต้หวันด้วย ถึงแม้การสนับสนุน จากไต้หวันจะลดลงไป แต่เรื่องการสอนหนังสือด้วยตัวเต็มนั้นยังคงมีอย่างต่อเนื่อง บางหมู่บ้านจึง ต้องจ้างคนจีนจากยูนนานมาสอนหนังสือจีนแบบตัวเต็ม แต่บางหมู่บ้านก็ยอมใช้ตัวย่อบ้าง

“ครูเขาจะมีปัญหาอย่างหนึ่งว่าเขาเป็นคนที่เขามาจากแผ่นดินใหญ่ เขาเอาตรงนั้นมาเป็นสะพาน เชื่อมเลยๆ เพื่อที่จะเข้ามาอยู่ในกรุงเทพ เขาหนีมาจากทางชายแดนเขาไม่มีที่ไปเขาก็จะมาสอนหนังสือ เขาบอกว่าเขาจบมหาวิทยาลัยแต่ว่าในเรื่องของตัวย่อนี้บางที่เขาเริ่มใช้ตัวย่อแล้ว แต่ที่บ้านถ้านี้จะยัง ไม่มี แต่บ้านถ้านี้ เขายังจะไม่ยอมรับ ก็ต้องเรียนตัวเต็มไปก่อน” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

สำหรับความก้าวหน้าในการศึกษานั้น การที่ถูกหลานต้องการไปเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ในสาธารณรัฐประชาชนจีนนั้น มักได้รับการห้ามปรามจากครอบครัวเป็นอย่างมาก (เรื่องนี้เกิดขึ้น ราว 12 ปีที่ผ่านมา : ปัจจุบัน พ.ศ. 2553) ไม่สนับสนุนให้ไปเรียน แต่สำหรับคนรุ่นใหม่รุ่นที่ 3-4 นั้น ไม่มีความผูกพันกับอุดมการณ์ดังกล่าวแล้ว จึงไม่ได้เกิดความขัดแย้งในการไปศึกษา ยัง จีนแผ่นดินใหญ่ หลังจากประเทศไต้หวันไม่ได้ให้การช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษา ความคิดเห็น เรื่องจีนแผ่นดินใหญ่กับไต้หวันนั้น มีบทสัมภาษณ์ทำให้เห็นถึงการให้คุณค่าระหว่างจีนทั้งสอง ดังนี้

“จะแตกต่างระหว่างจีนไต้หวัน กับจีนแผ่นดินใหญ่ สำหรับคนไต้หวัน นั้นจะเป็นจีน ไฮโซ ส่วนจีนแผ่นดินใหญ่นั้นบ้านนอก คือจีนแผ่นดินใหญ่ แต่มันไม่เป็นเช่นนั้นแล้วเดี๋ยวนี้ ประเทศจีน ก้าวหน้ามาก ความคิดก็จะเปลี่ยนไปแล้ว ที่ไปดูกีฬาโอลิมปิก ตอนที่ไต้หวันลงสนาม เขาก็ดี ประมอเพราะเป็นชาติเดียวกัน เขาก็ยังให้การต้อนรับอยู่ คือไม่ได้เหมือนที่เราเคยอยู่ไต้หวัน เราจะมีความรู้สึกว่าพวกจีนแผ่นดินใหญ่ เราต่อต้านมาก แต่ในระหว่างประชาชนนั้น ไม่ขัดแย้งกัน ที่ต่อต้านคือทางฝ่ายรัฐบาลมากกว่า การรวมชาติไต้หวันกับจีนแผ่นดินใหญ่ ปัญหานี้ไม่ใช่ปัญหา ใหญ่แล้ว คือเดี๋ยวนี้คือว่าทุกคนก็หวังให้คงเดิม เป็นแบบนี้ไปเรื่อย ๆ ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงอะไรมาก

แต่ว่าพรรคฝ่ายค้านได้หัวนชอบเอาเรื่องนี้มาเป็นการเมือง มาเป็นจุดขายของตัวเอง เพราะมันถือว่าเป็นจุดอ่อนของพรรค ก๊ก มิน ตั๋ง” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

ในการอธิบายเรื่อง การเมืองของชื่อเรียกของชาวจีนยูนนานในประเด็น ความเป็น“ฮ่อ” “ฮั่น” และ“จีนยูนนาน” นั้น สำหรับประเทศไทยได้มีคำอธิบายจากคนรุ่นที่ 2 ที่เคยไปเรียนที่ไต้หวัน และทำงานในกรุงเทพกับหน่วยงานไต้หวัน ดังนี้

“ความจริงก็จะเรียกตัวเองว่าเป็นคนฮั่น คนฮั่นก็คือคนจีนปัจจุบันจะเป็นส่วนใหญ่ เราจะเรียกว่าเราเป็นคนยูนนานเมื่อตอนที่มาอยู่ที่เมืองไทย ความจริงถ้าเป็นพวกเราเอง เราจะบอกว่าเป็นคนฮั่นมากกว่า เราจะเรียกว่าเราเป็นคนยูนนาน เวลาที่พูดกับคนไทย จะไม่บอกว่าเราเป็นคนฮั่นที่เราต้องเน้นคำว่า ยูนนาน เพราะอะไร ก็เพราะว่ารัฐบาลไทย คือ คนไทยจะเรียกว่าจีนฮ่อ ซึ่งปกติคนยูนนานเองจะไม่ชอบคำว่าจีนฮ่อ ก็เหมือนกับคนแต่จิวก็จะไม่ชอบให้เรียกว่าเจ๊ก เราก็บอกว่าเราไม่ใช่จีนฮ่อนะเราเป็นคนยูนนาน แต่คนไทยเรียกว่าจีนฮ่อเราก็ไม่รู้ว่ามีมาจากไหนก็ยังไม่ งง อยู่” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

แต่การแสดงถึงความต้องการที่จะเชื่อมโยงกับจีนแผ่นดินใหญ่ในฐานะที่จีนมีเพียงหนึ่งเดียว ในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดคือ ชาติพันธุ์ฮั่น จึงพยายามที่จะบอกว่า ที่คนไทยเรียกว่าจีนยูนนานนั้น เป็นเรื่องที่สร้างขึ้นเองเป็นความสุขของคนไทยที่ได้เรียกว่า “จีนยูนนาน” แต่ความเป็นจริงแล้วพวกเขาคือฮั่นและมีเพียงชาติพันธุ์เดียวเท่านั้น

“ลูกเรียนอยู่ในโรงเรียน เราจะบอกลูกว่าเราเป็นจีนยูนนาน และยูนนานก็คือฮั่นเหมือนกัน แต่ไปอยู่ที่ยูนนาน คนไทยก็เรียกจีนยูนนาน เราเลยมีความสุขแบบคนไทยที่นึกว่ายูนนานเป็นชนเผ่าหนึ่งของจีน แต่เป็นชนเผ่าจริง ๆ ก็คือ “ฮั่น” วันนั้นดูข่าว เวลาไปทำรายงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวหรือแนะนำหมู่บ้าน เขาจะเอาจีนฮ่อมาเป็นชนเผ่าหนึ่งของเมืองไทย อย่างเมืองไทยเขาจะมีชนเผ่าม้งอะไรอย่างงี้ จีนฮ่อก็จะเป็นอย่างอื่นอีกชนเผ่าหนึ่ง คือคนทำข่าว ว่าจีนฮ่อคือยูนนานนี่ ถึงทำให้เกิดความสับสนที่คนไทยหลายคนเข้าใจว่ายูนนาน คือจีนชนเผ่ากลุ่มหนึ่งของประเทศจีน ก็ใช่คือชาวฮั่น ก็เหมือนคนจีนทั่ว ๆ ไปกลายเป็นคนชาวเขาไปแล้วตอนนี้” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

อุดมการณ์ของความเป็นจีนระหว่างชาวจีนยูนนาน กับชาวจีนโพ้นทะเลที่รัฐไทยได้กลืนกลายจนกลายเป็นคนไทยไปแล้ว แต่สำหรับชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ ยังคงความเป็นจีนอยู่ และเรียกตัวเองว่าคนจีน เมื่อชาวจีนยูนนานได้มีปฏิสัมพันธ์กับชาวจีนโพ้นทะเลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง พบว่ามีความแตกต่างระหว่างกัน ซึ่งต่างคนก็อ้างความเป็นจีนทั้งคู่

“ความแตกต่างระหว่างคนจีนยูนนานกับคนจีนโพ้นทะเลนี้คือว่า คนจีนแต่จิวเค้ามาก่อน ก่อนที่จะมีการปฏิวัตินะ มาตั้งหลายชั่วอายุคนแล้ว ถึงได้บอกเด็กๆ ว่าเศรษฐกิจของเรา (จีนยูนนาน: ผู้วิจัย) จะสู้จีนกลุ่มอื่นไม่ได้ เพราะเราออกมาทีหลัง แล้วเราใช้เวลาตั้ง 20-30 ปีกว่าจะอยู่ตัว เรายังเค้าเป็นตัวอย่าง แต่ว่าสิ่งหนึ่งที่ของเราล้าหน้าเค้าไปคือเรื่องภาษา อย่างของเค้าสิ่งแวดล้อมเค้ารู้ลูกอาจจะโอเค รุ่นหลานออกมาไม่ใช่แล้ว มันจะค่อย ๆ เลือนหายไปเลย” (กรณีศึกษา, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2552)

อีกกรณีหนึ่งของชาวจีนยูนนานที่ทำงานในกรุงเทพฯ ซึ่งได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนจีนโพ้นทะเลในกรุงเทพฯ ได้ให้ความเห็นว่าชาวจีนยูนนานนั้นยังไม่สามารถแข่งขันกับชาวจีนโพ้นทะเลได้เนื่องจากความขยัน

“จีนยูนนานกับจีนแต่จิว มีความแตกต่างแน่นอนอย่างเราพูดกันเล่น ๆ ว่าทำไมรุ่นพ่อเราถึงอพยพมาอยู่บนเขาทำให้เรามีโอกาสน้อยอะไรต่าง ๆ มันด้อยกว่าอยู่แล้วเมื่อได้เปรียบเทียบกับมีความรู้ก็คือ คนแต่จิวเขาจะค่อนข้างจะดู และมีทัศนคติไม่ดีกับจีนยูนนาน เช่นเห็นข่าวในหนังสือพิมพ์ว่าถูกจับค้าขายเฮโรอีน เป็นจีนฮ่อซึ่งคนแต่จิวเขาก็จะดูถูกอยู่แล้ว ทั้ง ๆ ที่เราพูดภาษากลาง แต่แต่จิวเขาพูดภาษากลางไม่ได้เลย แล้วเราก็คิดว่าการที่พูดภาษากลางได้น่าจะเหนือกว่าคนพูดภาษากลางไม่ได้ นั่นถ้าอย่างเมื่อก่อนนี้อาจจะคิดว่ายูนนานด้อยกว่า คือว่าเมื่อก่อนที่มาทำงานในกรุงเทพฯ เมื่อนานมาแล้ว ส่วนมากจะเป็นใช้แรงงานมากกว่า จะมาทำงานบ้านบ้าง มาเป็นลูกจ้างโรงงานบ้าง อยู่ร้านขายของ อย่างพี่สาวก็มาขายของที่ลำเพ็ง อันนั้นถึงแม้ว่าจะได้ภาษาอะไรมากกว่าแต่ก็ยังด้อยกว่า แต่ว่าชาวจีนยูนนานรุ่นหลังมานี้ก็เป็นรุ่นที่จบการศึกษา มีการศึกษาเยอะขึ้น ทำงานเป็นระดับสำนักงานแล้วเดี๋ยวนี้ก็มีการติดต่อการค้าขายกับคนได้ทุกวันคนจีนอะไรมากขึ้น ซึ่งเราก็จะมีบทบาทตรงนั้นมากขึ้นความด้อยกว่าจะหายไป

อย่างตอนที่ทำงานที่วัฒนธรรมไทเป เวลาเราไปติดต่อกับราชการกับทางตำรวจเขาไปคุยกับเรา เขาก็บอกว่าเขาเป็นแต่จิวนะตอนเด็กก็ยังเรียนภาษาจีนบ้างกลายเป็นว่าเราพูดจีนกลางได้เขาก็ชื่นชมเรามาก ความรู้สึกของเราที่ดีขึ้นนิดหนึ่งมันอาจจะไม่เหมือนสมัยก่อนที่ว่า แต่จิว ค่อนข้างจะถูกดูถูกเรา” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

ในเรื่องของความแตกต่างนั้น ชาวจีนยูนนานกับชาวจีนแต้จิ๋วมีความขยันกับเรื่องการค้าที่ใช้ทะเลเป็นเส้นทางการค้า ที่ค้าขายสินค้าได้มากชนิด และหลายตลาด หรือหลายจุดหมายปลายทาง ต่างจากคนยูนนานที่อาศัยอยู่บนเขาและ ไม่มีการแข่งขันกับชาวต่างชาติมากเช่นคนแต้จิ๋วทำให้ชาวยูนนานขยันสู้คนแต้จิ๋วไม่ได้

“ปกติคนยูนนานกับคนแต้จิ๋วเมื่อเปรียบเทียบกันในการทำการค้าคนแต้จิ๋วจะทำดีกว่า คือสภาพแวดล้อมดีมากกว่าคือคนยูนนานหมายถึงคนที่เขาอยู่ในเมืองไทยนะคะ อยู่เมืองไทยก็ต้องตามสภาพแวดล้อมมากกว่าอย่างคนแต้จิ๋วอพยพมาก็มาอยู่ในเมืองหลวงริมทะเล ริมท่าเรือ ซึ่งก็จะมีโอกาสทางการค้าได้เยอะอย่างยูนนานก็ปลูกผักอยู่แล้วก็ไม่รุ่งซึ่ง โอกาสมันก็ไม่มีอยู่แล้ว พออพยพมาก็ไปอยู่บนเขา เหตุผลที่ว่าคนแต้จิ๋วเขาจะทำการค้าเก่งอยู่แล้ว แล้วก็อีกอย่างหนึ่งคนแต้จิ๋วเขาเป็นคนประหยัด จีนยูนนานรู้สึกกันเองว่าไม่ค่อยประหยัด อย่างแต้จิ๋ว สมมุติว่าเขามีตึกอยู่ 2 ห้องก็จะแบ่งให้เข้าไปชะ 1 ห้อง แต่ยูนนานจะไม่ใช่ออย่างนั้น ก็จะอยู่ทั้ง 2 ห้องเลยให้พ่อแม่พี่น้องมาอยู่ด้วย จะรักพี่รักน้อง ก็แตกต่างจริงๆ คนยูนนานชอบรับแขก ภาษายูนนานนี้เรียกว่า เฮ้าเปื้อ ” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

ในกรณีของ “ชันชัน” (นามสมมุติ) ที่เป็นชาวจีนยูนนานสัญชาติไทย แต่มีบ้านและครอบครัวอยู่ที่ฝั่งท่าจีเหล็ก ประเทศพม่าตรงข้ามอำเภอแม่สายจังหวัดเชียงราย ชันชันเกิดที่โรงพยาบาลไทย เรียนหนังสือฝั่งไทยจนจบปริญญาตรี แล้วเดินทางไปมาระหว่างพม่าและไทย โดยที่ครอบครัว พ่อ แม่ ทำธุรกิจอยู่ที่ท่าจีเหล็ก โดยเป็นคนจีนยูนนานสัญชาติพม่า ชันชันกล่าวถึงความรู้สึกตนเองในเรื่องความเป็นจีน และเรื่อง “มาตุภูมิ” ว่า

“ถ้าถามว่าเป็นชาติพันธุ์อะไร ก็ตอบว่า ฮั่น ส่วนบ้านของตนเองนั้นไม่ขึ้นอยู่กับอาณาเขตประเทศ ถ้าครอบครัวอยู่ที่ไหน บ้านก็อยู่ที่นั่น ยึดพ่อแม่เป็นหลัก สำหรับความเป็นคนจีนในพม่านั้น มันไม่กลมกลืนที่จะใช้ชีวิตประจำวัน เมื่ออยู่ฝั่งไทยมีความสุขมาก แต่ก็ไม่ได้ถูกยอมรับว่าเป็นคนไทย เพราะจะถูกบอกว่าเป็นจีน หรือเป็นจีนฮ่อ แต่เคยไปเมืองจีนที่ปักกิ่ง เวลาเดินที่นั่นจะรู้สึกว่าไม่แตกต่างกับคนอื่น ๆ เลย ” (ชันชัน (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2553)

ในส่วนเรื่องภาษาในการสื่อสารในชีวิตประจำวันนั้นมีความผสมผสานระหว่างภาษาจีนแบบยูนนานภาษาจีนกลาง ภาษาไทย แต่สำหรับภาษาพม่านั้นไม่ได้ใช้เป็นประจำ ภาษาพม่าได้จากการมีคนทำงานในบ้านที่เป็นพม่าจึงใช้ได้เพียงเล็กน้อยในการออกคำสั่งในการทำงานเท่านั้น เรื่องภาษานี้ ชันชันได้ให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ภาษาญูนนานนั้นจะใช้ที่บ้านโดยพูดกับพ่อ แต่สำหรับแม่พูดภาษาจีนกลาง และใช้ภาษากลางกับเพื่อน คนจีนด้วยกัน การใช้ภาษาญูนนานนั้นจะต้องเลือกใช้สำหรับคนที่สนิทจริงๆ ที่สามารถพูดญูนนานได้ แต่การพูดญูนนานจึงไม่อยู่ในชีวิตนอกบ้าน การพูดคุยกันในชีวิตประจำวันนั้นใช้หลายภาษา จีนกลางกับคนจีนคนพม่า คนแปลกหน้า ภาษาจีนญูนนาน ในเครือญาติ แต่ถ้าสนิทกันนั้นจะมีภาษาไทยด้วย แต่ใช้ภาษาพม่านั้นมีน้อยมาก” (ชันชัน (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2553)

ชันชัน ยังกล่าวถึงชีวิตชาวจีนญูนนานในท่าจี๋เหล็ก ในเรื่องการประกอบอาชีพ การแข่งขันทางธุรกิจ ระหว่างชาวจีนด้วยกัน โดยมีชาวจีนอยู่สองกลุ่มใหญ่ ๆ เป็นชาวจีนญูนนานและกลุ่มชาวจีนแต้จิ๋วในพม่าที่อพยพมาทางบกเข้ามาที่ท่าจี๋เหล็ก จากการค้าขายที่ดูเหมือนว่าชาวจีนญูนนานจะเป็นฝ่ายได้เปรียบในการค้าในฐานะที่เป็นพื้นที่และเส้นทางค้าเก่าแก่ แต่เนื่องด้วยชาวจีนแต้จิ๋วในพม่าได้ใช้ความเป็นกลุ่มภาษาเดียวกันกลุ่มคนที่มาจากบ้านเดียวกัน ได้เชื่อมต่อทางการค้าจากชาวจีนแต้จิ๋วจากกรุงเทพ ฯ ในการทำการค้า เช่น การขนส่งสินค้าทางทะเลจากประเทศจีน มาทางท่าเรือแหลมฉบัง หรือท่าเรือคลองเตยมาขายในท่าจี๋เหล็ก เป็นสินค้าผ่านพรมแดนโดยไม่ต้องผ่านการเก็บภาษีศุลกากรและทำให้สินค้าถูกกว่าเดินทางจากจีนมายังท่าจี๋เหล็กในทางบก ทำให้ได้เปรียบการค้าเป็นอย่างมาก

“การค้าขายแดนฝั่งท่าจี๋เหล็ก ก็มีคนแต้จิ๋วในพม่าเป็นผู้ครอบครองพื้นที่ทางการค้ามากกว่าชาวจีนญูนนาน โดยเฉพาะตรงกลางของตลาด โดยชาวจีนญูนนานจะค้าขายในตึกแถวรอบ ๆ ตลาดอย่างที่บ้านเองนั้นไม่ได้เปิดหน้าร้านเองเพียงแต่แบ่งห้องแถวส่วนหน้าให้เช่าแบ่งเป็นสองล็อก โดยการค้าในท่าจี๋เหล็กตกอยู่ในการครอบครองของคนแต้จิ๋ว” (ชันชัน (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 11 มิถุนายน 2553)

จากการสังเกตและสอบถามชันชัน พอสรุปถึงการรวมกลุ่มของชาวจีนในท่าจี๋เหล็ก ได้ดังนี้คือ ในท่าจี๋เหล็กมีศาลเจ้าจีนอยู่สองแห่ง แห่งแรกนั้นอยู่ใกล้สถานีขนส่ง เป็นศาลเจ้าขนาดใหญ่ มีการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมจัดเลี้ยงอาหารในวันตรุษจีน เราจะพบคนจีนว่ามีจำนวนมากในวันนั้น พื้นที่หนึ่งของศาลเจ้าได้สร้างโรงเรียนสอนภาษาจีน โดยการรวมเงินจากกลุ่มคนจีนด้วยกันในพม่า ไม่สามารถระดมเงินทุนจากต่างประเทศได้ และขณะนี้กำลังสร้างหอประชุมใหญ่ภายในบริเวณศาลเจ้าอีกด้วย อีกศาลเจ้าหนึ่งเป็นศาลเจ้าที่มีรูปเคารพจีน และนักของพม่าปะปนกันโดยนัยนั้น จะเป็นนัยที่แสดงถึงความสุข รื่นเริง ในวันตรุษจีนจะต้องไปไหว้ทั้งสองศาลเจ้านี้ โดย

ศาลเจ้าที่สองแสดงว่าแต่เดิม คงเป็นศาลเจ้าท้องถิ่นของพม่าเอง ต่อมามีคนจีนเข้ามาค้าขายจึงได้เพิ่มรูปเคารพและพิธีกรรมแบบจีนเข้ามาผนวกรวม แต่สำหรับศาลเจ้าแห่งแรกนั้นเป็นการสร้างขึ้นมาจากหลังจากที่ชาวจีนมีสถานะดีขึ้นในพม่าแล้ว

6.7.3 กลุ่มที่ 3 กลุ่มผสมกลมกลืนผ่านเครือญาติและการแต่งงาน

ความเป็นจีนของชาวจีนยูนนานเป็นสถานภาพทางสังคมที่สามารถจัดลำดับชั้นทางชาติพันธุ์ที่เข้ามาสัมพันธ์ด้วยผ่านการแต่งงานการนับเครือญาติเช่นกรณีที่บ้านวาวันนั้นจะมีการให้สถานะกลุ่ม เข้า (เมียน) เป็นกลุ่มที่มีสถานะรองลงมาจากชาวจีนยูนนาน และในกลุ่มอาข่า และมุเซอ นั้นจะดำรงอยู่ในสถานะที่เป็นแรงงาน การแต่งงานกับกลุ่มอาข่าและมุเซอนั้นจะเกิดขึ้นกับคนจีนยูนนานที่ยากจนเท่านั้น และมีจำนวนน้อยมากที่งานภาคสนามงานวิจัยนี้ไม่พบ

ความเป็นจีนนั้นสำหรับวัฒนธรรมจีน “มีการสืบเชื้อสายจากฝ่ายบิดาเป็นหลัก” ถึงแม้ว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่แต่งงานกับคนจีนยูนนานนั้นถ้าไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่โดยใช้ระยะเวลาร่วมกันในครอบครัว ผ่านการบ่มเพาะวัฒนธรรมแบบจีนจากบิดาให้ลูกหลาน เนื่องจากบิดาไม่มีเวลาอยู่ด้วยนั้น ลูกหลานชาวจีนก็จะไม่มีลักษณะความเป็นจีนเป็นจีน ดังตัวอย่างที่กล่าวมาแล้วของเลห้ำ และปรีชา ดังนั้นการสืบทอดความเป็นจีน จึงไม่เพียงแต่จะแต่งงานกับชายจีนเท่านั้น แต่จะต้องได้รับการขัดเกลาและการสืบสานความเป็นจีนจากบิดาที่เป็นคนจีนด้วย

“พ่อเป็นจีนยูนนานแต่แม่เป็นคนไทย แล้วเราก็อือว่าเราเป็นคนจีน ส่วนมากจะเน้นเป็นคนจีนมากกว่าเพราะเราอยู่ในหมู่บ้านที่เป็นคนจีนทั้งหมด เพราะฉะนั้นจะเน้นเป็นคนจีนมากกว่าในทางวัฒนธรรมวัฒนธรรม บรรยายภาสในหมู่บ้านของเราอย่างเช่น กลุ่มคนที่เป็กลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้านที่มาเรียนภาษาจีน เช่น คนม้ง หรือพ่อแม่เป็นม้ง เขาจะส่งลูกเขามาเรียนภาษาจีนซึ่งเขาก็ทิ้งในความเป็นจีน คนจีนนี้อยู่ที่ไหนต้องขยันแล้วก็เป็นอยู่ที่ดีกว่าคนไทยแต่นี้ก็ไม่ใช่ว่าทุกคนจีนนะ เพราะคนอพยพซึ่งมาอยู่ในต่างถิ่นจะถูกจำกัดเขตถ้าออกนอกอำเภอก็ต้องไปขออำเภอถ้าออกนอกจังหวัดก็ต้องไปขอจังหวัด ก็จะมีขั้นตอนหลาย ๆ อย่าง แต่ก็สามารถที่จะอยู่ได้เพราะว่าความขยัน ทำให้ชีวิตดีขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งต่างกันบางคนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆแต่ถ้าเขามีฐานะเขาก็ส่งลูกมาเรียนภาษาจีน” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

จากกรณีเรื่องความเป็นจีนยูนนานผ่านบิดานั้นเป็นเรื่องของลูกอดีตทหารจีนคณะชาติแต่ยังมีอีกกรณีหนึ่งเรื่องความเป็นจีนและความเป็นจีนยูนนานมุสลิมในกลุ่มครอบครัวที่มีบิดาเป็นชาวจีนยูนนานมุสลิมที่ไม่ได้อาศัยในพื้นที่ของหมู่บ้านชาวจีนยูนนานอพยพและพื้นที่ทำกินของอดีต

ทหารจีนคณะชาติ แต่เป็นเรื่องของชาวจีนยูนนานมุสลิมที่อพยพเข้ามาแต่งงานกับ “คนเมือง” ในตัวเมืองเชียงใหม่และมีระดับการเป็นชาวจีนยูนนานมุสลิมที่แตกต่างกันดังนี้

ชาวจีนยูนนานที่ เป็นผู้อพยพ ทั้งที่เป็นกองกำลังทหารจีนคณะชาติเดิม และเป็นผู้อพยพชาวบ้านนั้น มีการผสมกลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ มาโดยตลอด โดยเฉพาะกลุ่มไทใหญ่ ลีซู และม้ง (กรณีบ้านวาวี) สะท้อนให้เห็นถึงการกลืนกลายด้วยการแต่งงาน จากวัฒนธรรมที่แข็งแกร่ง มักกลืนวัฒนธรรมที่อ่อนกว่าคนส่วนใหญ่ที่เป็นลูกผสมระหว่างชาติพันธุ์อื่นกับชาวจีนยูนนานมักจะเรียกตัวเองว่า “จีน” ด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่แต่งงานกับชาวจีนยูนนานและลูกที่เกิดมาจะต้องเรียกตนเองว่าชาวจีนเสมอไป

ในสังคมไทยโดยเฉพาะในภาคเหนือ นั้น ลูกชาวจีนยูนนานที่มีบิดาเป็นชาวจีน และมารดาเป็นคนเมือง (เชียงใหม่) สามารถเรียกและเลือกว่าตนเองเป็นคนไทยได้เช่นกัน ในงานวิจัยนี้มีการใช้กรณีศึกษาจากตัวอย่างกลุ่มคนในชุมชนวัดนันตาราม จังหวัดเชียงใหม่ ที่เป็นตระกูลสืบสาแหรกจากเชียงตุง (ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยเจ้ากาวิละ : ผู้วิจัย) และในครอบครัวที่ 4 มีผู้หญิงในตระกูลแต่งงานกับชาวจีนยูนนานมุสลิม 3 คน จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมของผู้วิจัยที่เคยอาศัยในหมู่บ้านในช่วงวัยเด็กและติดต่อกับครอบครัวเหล่านี้มาโดยตลอดถึงปัจจุบัน พบว่ามีการกำหนดความเป็นชาติพันธุ์ของตนเองอย่างแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัดดังนี้

ครอบครัวแรก พี่สาวแต่งงานกับชาวจีนยูนนานมุสลิมที่เดินทางเข้ามาเนื่องจากสาเหตุของการเมืองในประเทศจีนราวช่วงหลัง พ.ศ. 2493 เป็นต้นมาและชาวจีนยูนนานมุสลิมคนนี้เป็นคนที่ชาวบ้านเล่าว่าเป็นคนมีความรู้และภรรยาอาศัยอยู่ที่ยูนนานแต่ด้วยการค้าที่ไม่ประสบความสำเร็จนั้นทำให้บิดาต้องกลับไปเมืองจีนทิ้งลูกไว้สี่คน เป็นลูกผู้หญิงสามผู้ชายหนึ่งคน โดยที่ลูกชายยังได้ติดต่อกับบิดาในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาแบบห่าง ๆ โดยลูกที่เกิดมานั้นไม่เรียกตนเองว่าเป็นคนจีน แต่จะนิยามว่าเป็นคนไทย (เป็นคนเมือง) ทั้งที่มารดาเองในช่วงที่สามียู่กับครอบครัวนั้นได้เข้าสู่ศาสนาอิสลาม เป็นมุสลิม แต่เนื่องจากสามีไม่สามารถเลี้ยงดูได้เพราะว่าไม่ได้อยู่ที่บ้านเชียงใหม่เป็นระยะเวลานาน ๆ แต่ไปประกอบอาชีพค้าขายที่กรุงเทพฯ ต่อมาเมื่อการค้าขายในช่วงหลังขาดทุนจึงได้กลับไปยัง ยูนนาน และใช้ชีวิตกับลูกเมียคนจีนที่ ยูนนาน ส่วนภรรยาที่เชียงใหม่ได้กลับมารับพุทธศาสนา และปัจจุบันเป็นผู้ประกอบพิธีของกลุ่มสายตระกูลใน การบูชาผีปู่ย่า (ผีประจำตระกูล) โดยที่ลูกทั้งสี่คนไม่หลงเหลือความเป็นจีนและความเป็นมุสลิมอยู่เลยและใช้นามสกุลฝ่ายมารดา

ครอบครัวที่สอง คนนี้เป็นน้องสาวของผู้หญิงครอบครัวแรกได้แต่งงานกับคนจีนยูนนานมุสลิมที่อพยพเข้ามาด้วยเหตุผลทางการเมืองในยูนนานเช่นเดียวกับครอบครัวแรกครอบครัวนี้ มีลูกสามคน ลูกสาวสองคน ลูกชายหนึ่งคน ชาวจีนยูนนานมุสลิมคนนี้เป็นคนที่ไม่มีความรู้มากนัก (เป็นชาวบ้าน) แต่ด้วยความขยันทำมาหากินในการค้าในเชียงใหม่จึงมีสถานะภาพทางเศรษฐกิจดี

และเป็นครอบครัวที่มีฐานะดีมากที่สุดในกลุ่มพี่น้อง และบิดาที่เป็นมุสลิมนั้นได้ถูกเรียกกันในหมู่ญาติที่เป็นคนเมืองว่า “อาฮ์” (ซึ่งได้รับคำบอกเล่าถึงคำนี้ว่าน่าจะเป็นคำว่า “ฮาญ์” ที่หมายถึงคนที่เคยไปแสวงบุญที่เมืองมักกะฮ์มาแล้ว: ผู้วิจัย) โดยที่ลูกทั้งสามคนนั้นมีชื่อภาษาจีนใช้เรียกกันในหมู่เครือญาติฝ่าย “คนเมือง” ลูกชายได้รับราชการในกระทรวงยุติธรรมและมีความก้าวหน้าในราชการ ขณะนี้ (พ.ศ. 2553) มีตำแหน่งเทียบเท่าอธิบดี ลูกสาวแต่งงานกับนักธุรกิจในเมืองเชียงใหม่ โดยลูกเขยต้องเข้าสู่ศาสนาอิสลาม และเป็นคนที่เคร่งครัดคนหนึ่ง ในมัซฮับสืบทอดแทนพ่อตา โดยลูกทั้งสามคนยังคงเหลือความเป็นคนจีนยูนนานแก่ชื่อและคงความเป็นมุสลิมในการนับถือศาสนาอิสลามที่ได้รับการกล่อมเกลามาจากบิดาตั้งแต่เด็กจนบิดาเสียชีวิตไปในปี พ.ศ. 2546 โดยลูกทั้งสามคนนี้ได้ใช้นามสกุลของฝ่ายมารดาจนถึงทุกวันนี้

ครอบครัวที่สาม เป็นลูกพี่ลูกน้องกับสองครอบครัวที่กล่าวมาแล้ว โดยบิดาเป็นคนจีนยูนนานมุสลิมที่มีชื่อเรียกในหมู่บ้านนำหน้าว่า “อาฮ์” (ฮาญ์) เช่นเดียวกับชาวจีนยูนนานในครอบครัวที่สองชาวจีนยูนนานคนนี้มีสถานภาพทางสังคมที่ต่ำกว่าในหมู่เครือญาติว่าเป็นแกนนำในมัซฮิดกลางเมืองเชียงใหม่ แต่การแต่งงาน (ที่ไม่ได้จดทะเบียน) กับคนเมืองในครอบครัวที่มีรากฐานทางวัฒนธรรมสืบทอดยาวนาน ประกอบกับไม่ได้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ (ยากจน) ดังนั้นอำนาจเรื่องการตัดสินใจในทั้งในเรื่องทางสังคมการเลี้ยงดูบุตรและการทำมาหากินในชีวิตประจำวันในครอบครัวจึงเป็นเรื่องของฝ่ายผู้หญิงดังนั้นลูกๆ ทั้งหมดจึงไม่ได้เข้าสู่ศาสนาอิสลามและลูกชายยังได้บวชในพุทธศาสนาขณะที่บิดายังมีชีวิตอยู่

จากข้อมูลของครอบครัวทั้งสามนั้นบ่งชี้ถึงระดับความเป็นจีนยูนนานมุสลิมว่ามีปัจจัยหลายด้าน ไม่เพียงแต่การสืบสายเลือดเท่านั้น ยังต้องประกอบด้วยการกล่อมเกลามาจากบิดา อีกระดับหนึ่งคือพื้นที่ที่ลูกหลานได้แสดงความเป็นจีนยูนนานมุสลิม และที่เป็นระดับสำคัญที่สุดคือเรื่องอำนาจทางเศรษฐกิจของบิดาเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ

ค่านิยมการแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์ด้วยนั้น มักเกิดขึ้นกับผู้ชายชาวจีนยูนนาน กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นในโครงสร้างหมู่บ้านนั้น ๆ มาโดยตลอดแต่เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับคนจีนในได้ห้วน จะมีค่านิยมใหม่ว่าการแต่งงานกับคนได้ห้วนเป็นเรื่องที่ดีกว่า และถือเป็นหนทางแห่งความก้าวหน้าและเป็นทางเลือกให้กับผู้หญิงที่สามารถเลือกการแต่งงานกับคนจีนได้

“คนจีนยูนนานในกรุงเทพฯ แต่งกับคนไทยก็มี แต่น้อย ส่วนมากแต่งกับคนใต้หวันเยอะ เพราะว่าทำงานกับพวกใต้หวัน จะสังเกตว่าทุกหมู่บ้าน จะมีลูกเขยใต้หวันเยอะมาก แล้วก็ลูกสะใภ้ใต้หวันบ้าง แล้วพวกที่แต่งงานกับใต้หวันส่วนใหญ่เขาไปอยู่ที่ใต้หวันมากกว่า ก็จะมีบ้างส่วนก็คือ เขาทำธุรกิจอยู่เมืองไทย” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

แต่จากการศึกษา คนจีนยูนนานไม่มีค่านิยมแต่งงานกับคนไทย (ซึ่งต่างจากงานเขียนของ นรเศรษฐีที่ว่า ชาวจีนยูนนานมักแต่งงานกับคนไทย โดยเฉพาะตำรวจตระเวนชายแดน) แต่ก็อาจมีบ้างในเขตที่ห่างไกลและเป็นโอกาสที่จะได้สัญชาติ แต่สำหรับคนบ้านฉ้าแล้วนั้น การแต่งงานกับคนไทยเป็นเรื่องที่ไม่ได้รับการสนับสนุนในอดีต รวมถึงการห้ามแต่งงานกับคนแต่จีวด้วย

“ชาวจีนยูนนานจะอยู่ในสังคมของตัวเองมากกว่า จริงอยู่ว่าในหมู่บ้านรอบๆ เป็นคนไทย ก็ไม่ค่อยคลุกคลีกับคนไทย มีการบอกลูกหลานในบ้าน ว่าให้แต่งงานกับคนจีนด้วยกัน อย่าไปแต่งงานกับคนไทย เพราะจีเกียจ คือเมื่อก่อนนะมี เมื่อก่อนจะต่อต้าน ไม่ให้คบโดยเฉพาะลูกผู้หญิง ไม่ให้คบกับคนไทยเลย แต่ว่าเดี๋ยวนี้ไม่ชอบแต่ก็ไม่ต่อต้าน

แต่ที่สำคัญพอสังว่าถ้าไปกรุงเทพฯ ไม่ให้แต่งกับพวกแต่จีว เหตุผลคือถ้า แต่งกับคนแต่จีว จะเหนียวนะ เพราะคนแต่จีวเขายึด เขาก็จะเจียวหน่อยถึงแต่จีวเขาจะรวยแล้วยังยึด ไม่เหมือนคนจีนยูนนานชอบสบาย” (อาเหมย (นามสมมุติ), สัมภาษณ์, 16 พฤษภาคม 2552)

กล่าวโดยสรุปว่า “ความเป็นจีน” ของชาวจีนยูนนานนั้น เมื่อได้มาสัมผัสกับชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ ชาวจีนใต้หวัน ในรูปแบบและสถานการณ์ต่าง ๆ ในประเทศไทย ชาวจีนยูนนานนั้นมีความรู้สึกที่ตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “อื่น” ที่มีการสืบทอดมาอย่างยาวนาน และในกรณีของชาวจีนยูนนานมุสลิม ก็มีการอ้างถึงการสืบทอดจากมุสลิมสายบริสุทธิ์ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ “หุย” โดยมีความภาคภูมิใจในการใช้ภาษาจีนกลางที่ใกล้เคียงกับภาษาถิ่นของตน

ความสัมพันธ์กับชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยนั้น เป็นความสัมพันธ์ในมิติเดียวคือการค้าเท่านั้น ส่วนความสัมพันธ์กับจีนแผ่นดินใหญ่นั้น เป็นความสัมพันธ์ที่มีการให้คุณค่าต่างกันตามเวลาและช่วงอายุคน โดยการที่ให้ความสำคัญของจีนแผ่นดินใหญ่แต่เดิมนั้น เป็นการให้คุณค่าเชิงอุดมการณ์ที่แตกต่าง จนต้องกลับไปเปลี่ยนแปลง และเป็นดินแดนที่มีความยากจนไม่ทันสมัย แต่สำหรับปัจจุบันความหมายของจีนแผ่นดินใหญ่เปลี่ยนไป กลายเป็นดินแดนแห่งโอกาสของจีนยูนนานในการศึกษาการค้า และดินแดนที่ตนเองรู้สึกถึงความเป็นพวกเดียวกัน สำหรับใต้หวันนั้น เป็นกรณีที่ผกผันกันกับจีนแผ่นดินใหญ่ แต่สำหรับใต้หวันนั้นยังมีความสัมพันธ์ด้วยการแต่งงาน

กับชาวจีนยูนนานในประเทศไทย แต่จะไม่เกิดขึ้นระหว่างจีนยูนนานในประเทศไทยกับชาวจีนแผ่นดินใหญ่ และคนจีนโพ้นทะเล (ในขณะนี้: พ.ศ.2553)

6.7.4 บทสรุป พลวัตของการสร้างความเป็นชาวจีนยูนนานในสังคมไทย

ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยมีการพัฒนาการของความเป็นจีนยูนนานในสังคมไทยเป็นกรณีเฉพาะกล่าวคือ

ภาษาจีนกับความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานนั้นเป็นแสดงถึงพลวัตของการให้ความหมายของภาษาจีนกลางจากภาษาในเชิงการเมืองที่ใช้เพื่อการสื่อสารเฉพาะกลุ่มที่มีอุดมการณ์ความเป็นจีนเดียวกันกลายมาเป็นภาษาเพื่อการค้าขายและกลายมาเป็นภาษาเพื่อเชื่อมต่อกับรากฐานเดิมในความเป็นจีนในส่วนเรื่องศาสนา ประเพณีและพิธีกรรม จะเห็นได้ชัดจากกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมบางส่วนที่เห็นความสำคัญของศาสนาอิสลามที่แท้จริงและการเชื่อมโยงศาสนาให้เป็นหนึ่งเดียวกันทำให้ศาสนานั้นไม่ใช่เรื่องปัจเจกอีกต่อไปแต่พัฒนาเป็นองค์กรทางชาติพันธุ์

อาหารกับความเป็นชาติพันธุ์ นั้นแม้ว่าจะเป็นเรื่องชีวิตประจำวันแต่อาหารได้มีพลวัตเชิงการเมืองเรื่องอาหารเนื่องจากกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมบางกลุ่มได้มีการสอบทานและแยกแยะอาหารในกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมให้เด่นชัดจากชาวจีนยูนนาน แม้กระทั่งรู้ถึงอาหารที่แตกต่างจากกลุ่มมุสลิมอื่นๆ ได้ ในส่วนชาวจีนยูนนานทั่วไปนั้นได้ใช้อาหารเป็นสัญลักษณ์ในการแสดงความเป็นจีนที่แท้จริงเพื่อการบริโภคอาหารเชิงสัญลักษณ์ในบริบทการท่องเที่ยว

พลวัตของความหมายที่ดินนั้นพัฒนาจากข้อได้เปรียบที่รัฐไทยสนับสนุนให้ที่ทำกินจนเป็นปัจจัยการผลิตแต่เมื่อเวลาผ่านไปที่ดินนั้นได้กลายเป็นพื้นที่กักขังความเป็นจีนไว้และไม่สามารถมีส่วนร่วมในฐานะ เป็นพลเมืองไทยได้ยังคงถูกคำอธิบายเดิมซ้ำแล้วซ้ำเล่าที่ผูกติดกับปัญหาความมั่นคงของรัฐและกลายเป็นพื้นที่หาประโยชน์จากโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐ

พลวัตของอุดมการณ์และการปลูกฝังความเป็นชาติพันธุ์นั้นเรื่องอุดมการณ์ก็ก่อกำเนิดตั้งพร่าเลื่อนไปพร้อมกับการจับสั่นสงครามเย็นการที่คนจีนยูนนานรุ่นใหม่หันมามองประเทศจีนแผ่นดินใหญ่มากขึ้นในเชิงการค้าและวัฒนธรรม “ฮั่น” ที่สืบทอดมาอย่างยาวนานและรู้สึกว่าตนเองนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการสืบทอดอารยธรรมเหล่านั้นด้วย กลุ่มอำนาจก็ก่อกำเนิดจึงมีความพยายามที่จะรื้อฟื้นประเพณีจีนขึ้นมาใช้ประโยชน์ในการสืบทอดอุดมการณ์รวมทั้งการใช้การจัดการความทรงจำในรูปแบบพิพิธภัณฑ์และการจำลองพื้นที่ค้าขายเพื่อการพักผ่อนท่องเที่ยวนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรทางสังคมที่ไม่เป็นทางการผ่านการตัดสินใจของกลุ่มแกนนำที่ยังคงดำรงอำนาจในเชิงสัญลักษณ์

ความเป็นชาติพันธุ์ของจีนยูนนานนั้นเห็นถึงข้อถกเถียงในเรื่องการสืบเชื้อสายว่ามีอยู่จริงหรือไม่กับเรื่องชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นโดยองค์กรทางสังคมและได้เห็นถึงความไม่เป็นหนึ่งเดียวกันของชาวจีนยูนนานว่าเนื้อแท้ของความเป็นชาติพันธุ์นั้นเป็นเช่นไร แต่การศึกษานี้ได้ชี้ให้เห็นถึงความเป็นชาติพันธุ์ของชาวจีนยูนนานนั้นมีลำดับขั้นของชาติพันธุ์ การสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม (ทางบิดา) นั้นเป็นเพียงส่วนประกอบพื้นฐานเท่านั้น ในระยะยาวไม่อาจทำให้ลูกหลานกลายเป็นชาวจีนยูนนาน หรือชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนานได้ แต่กลับกลายเป็นคนไทยที่ไม่หลงเหลือความเป็นจีนยูนนานอยู่เลย แต่สำหรับกลุ่มชาวจีนยูนนานที่กลับดำรงอัตลักษณ์จีนยูนนานจะมีองค์ประกอบที่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างกลุ่มชาวจีนอื่น ๆ และกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์ด้วยได้

บทที่ 7

การวิเคราะห์สรุปและอภิปรายผล

การวิจัยคุณิพนธ์เรื่องพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย: การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายเรื่องราวของกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่เดินทางเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยหลัง พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ว่ามีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการเมืองของชาติพันธุ์อย่างไร จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) โดยใช้แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ในแนวทางชาติพันธุ์สัมพันธ์ทางการเมือง ประกอบกับแนวคิดเรื่อง “ลัทธิขงจื้อ” ที่เป็นพื้นฐานของวิถีคิดและวิถีชีวิตของชาวจีน เพื่อใช้ในการเข้าใจเรื่องกลุ่มคนที่คิดว่าตนเองสืบชาติ สืบรัฐของตนเองแล้วและเข้ามาในประเทศไทยเกิดการก่อตัวของกลุ่มชาติพันธุ์และบางส่วนได้ใช้ความเป็นชาติพันธุ์ในการดำรงอยู่ของกลุ่มตนเองและลูกหลานโดยไม่ยอมถูกกระบวนกลืนกลาย แม้จะได้สัญชาติใหม่แล้วก็ตาม แต่มีบางส่วนนั้นได้ยินยอมที่จะถูกกลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคนไทยไปในที่สุด ดังนั้นคนจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นจะมีลำดับชั้นของความเป็นชาวจีนยูนนานที่จะมีความแตกต่างหลากหลายไม่ใช่เพียงแค่หนึ่งพื้นที่ มีหนึ่งชาติพันธุ์และหนึ่งวัฒนธรรมเท่านั้น

การวิจัยคุณิพนธ์นี้ใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงเอกสารและการวิจัยเชิงปริมาณ ในการแสดงผลข้อมูลโดยการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องและกลุ่มชาวจีนยูนนานอพยพในประเทศไทยในประเด็นประวัติชีวิต ประวัติครอบครัวและประวัติศาสตร์สังคม ในแนวคิดประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าซึ่งเป็นประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าที่เป็นของกลุ่มคนพลัดถิ่นที่ต่อสู้ในเรื่องสิทธิในการอยู่อาศัยในดินแดนใหม่และการต่อสู้เพื่อที่จะได้เข้าถึงทรัพยากรของรัฐในฐานะพลเมืองของรัฐใหม่ ในส่วนการวิจัยเชิงเอกสารนั้นเป็นการใช้ข้อมูลที่มีการศึกษาค้นคว้าไว้แล้วส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นที่ไม่สามารถหาผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ให้ข้อมูลได้ และบางเรื่องนั้นใช้ยืนยันความถูกต้องของคำบอกเล่า ในส่วนของข้อมูลเชิงปริมาณนั้นการวิจัยนี้ได้ใช้เพื่อการเป็นแนวทางในการตั้งคำถามและเพื่อความเข้าใจในสถานการณ์เรื่องจำนวนคน จำนวนพื้นที่ เพื่อช่วยในการเข้าใจภาพรวมและตรวจสอบข้อมูลจากคำบอกเล่า ดังนั้นการนำเอาการวิจัยหลากหลายรูปแบบมาประกอบกันนั้นเป็นการเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลายและเป็นการใช้เพื่อตรวจสอบข้อมูลกันเองด้วย

การเลือกพื้นที่ในการศึกษานั้นเป็นการวิจัยนี้เป็นการศึกษากลุ่มคนในหลากหลายพื้นที่และหลากหลายรูปแบบวิถีชีวิตในกลุ่มคนที่เรียกว่าคนจีนยูนนานที่อพยพจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนหลัง พ.ศ. 2496 ซึ่งประกอบด้วย กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยในพื้นที่กองบัญชาการกองทัพไทยได้ขอใช้ประโยชน์ทางการทหารที่ให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกินซึ่งมีจำนวน 12 พื้นที่ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดเชียงราย

กลุ่มประชาชนชาวจีนยูนนานที่ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับอดีตทหารจีนคณะชาติซึ่งรัฐไทยเรียกว่า “จีนยูนนานอพยพและจีนยูนนานอิสระ” อีกส่วนหนึ่งของการศึกษาคือกลุ่มคนจีนยูนนานที่อพยพอาศัยในประเทศพม่าที่ จังหวัดท่าจีเหล็ก แต่ได้สัญชาติไทยมีชีวิตในพม่าเป็นส่วนใหญ่

ในส่วนของหมู่บ้านชาวจีนยูนนานที่ไม่ใช่กลุ่มคนที่อาศัยในที่ดินใช้ประโยชน์ทหารนั้นได้เก็บข้อมูลที่หมู่บ้านวาวี อำเภอแม่สรวยเป็นหลักและหมู่บ้านถ้ำอำเภอแม่สาย หมู่บ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของและหมู่บ้านน้ำบ่อขาวตำบลห้วยไคร้อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย บ้านเวียงใต้ อำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอน และที่ ชุมชนนันทาราม ตำบลหายยา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงกลุ่มชาวจีนยูนนานที่อาศัยในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาดังแต่ปี พ.ศ. 2550-2553 แต่การเข้าสู่พื้นที่อย่างต่อเนื่องนั้นในช่วงระหว่าง ปี พ.ศ. 2551-2552

7.1 ผลการศึกษา

ผลการศึกษาสามารถสรุปได้เป็นสามส่วนดังนี้

7.1.1 ส่วนที่ 1 จากคำเรียกชื่อกลุ่มคนจนถึงชื่อชาติพันธุ์

ในส่วนนี้จะเป็นข้อมูลเรื่องประวัติศาสตร์ชาวจีนยูนนานในมณฑลยูนนานการผนวก รวมกลุ่มและอาณาจักรต่างๆในมณฑลยูนนานของราชสำนักจีนด้วยวิธีการตั้งค่ายเกษตรในการผสมกลมกลืนชาวพื้นเมืองจนกลายเป็นชาวจีน(ฮั่น)ในที่สุด รวมถึงประวัติศาสตร์ชาวจีนยูนนานที่เป็นมุสลิมหรือที่เรียกกันว่า “หุย”³⁹ ในส่วนนี้ยังมีข้อมูลเรื่องการเดินทางค้าขายทางไกลของกลุ่มชาวจีนยูนนาน ระหว่างมณฑลยูนนาน สู่พม่าในเมืองเชียงตุง จังหวัดท่าจีเหล็ก เข้าสู่ประเทศไทยที่ อำเภอแม่สายและไปล้านนา (จังหวัดเชียงใหม่) จังหวัดตาก และออกทะเลที่เมืองมะละแหม่ง ใน

³⁹ ในการรับรู้ของคนไทยในรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่3) ได้มีการแยกแยะ หุย และ ฮ่อ ออกจากกันและในงานเขียนเชิงชาติพันธุ์ เรื่อง 30 ชาติในเชียงราย บุญช่วยศรีสวัสดิ์ ได้แยกแยะ ฮ่อออกเป็นสองกลุ่มคือ ฮ่อผาสี คือกลุ่มหุยที่นับถือศาสนาอิสลามโดยคำว่าผาสีหมายถึงเปอร์เซีย และฮ่อผาห้า หมายถึงชาวจีนยูนนาน โดยทั่วไปโดยคำว่าผาห้า นั้นเป็นคำเรียกที่สอดคล้องกับคำว่าผาสีเท่านั้น

ประเทศพม่า โดยมีคู่แข่งทางการค้าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ (เงี้ยว) แต่เมื่อเกิดกบฏเงี้ยวขึ้นทำให้ล้านนาที่เป็นส่วนหนึ่งของสยามได้ลดบทบาทของกลุ่มไทใหญ่ในการค้าและได้ให้กลุ่มชาวจีนยูนนานเข้ามาแทนที่โดยเรียกกลุ่มคนเหล่านี้ว่า “ฮ่อ” หรือ “จีนฮ่อ” โดยคำนี้มีที่มาจากการสันนิษฐานว่าเป็นกลุ่มคนจากทะเลสาบที่เมืองต้าหลี่เป็นวิธีการเรียกชื่อกลุ่มคนจากต้นทางที่เดินทางมา โดยกลุ่มคนที่เรียกว่า ฮ่อ นี้ได้กลืนกลายเป็นไทยไปหมดแล้ว ทั้งนี้กลุ่มชาวจีนเหล่านี้มีผลต่อการพัฒนาการทางเศรษฐกิจของดินแดนระหว่างแม่น้ำโขง และแม่น้ำสาละวินในยุคก่อนสงครามเย็น

นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เข้ามาในประเทศไทยเนื่องจากเหตุผลทางการเมืองในประเทศจีนโดยการนำไปเชื่อมโยงกับกลุ่มที่เรียกกันว่า “จีนฮ่อ” ที่รัฐไทยเคยรู้จักซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าจะต้องมีการปฏิบัติในความสัมพันธ์เช่นเดียวกันแต่เนื่องจากกลุ่มชาวจีนที่อพยพเข้ามาใหม่นี้มีความเป็นกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทั้งทางอุดมการณ์ของความเป็นชาติ อุดมการณ์ทางการเมืองจากกลุ่มจีนฮ่อดั้งเดิมซึ่งทางรัฐไทยเองก็เลยต้องให้คำนิยามรวมถึงชื่อเรียกใหม่เป็นนิยามสถานะบุคคลโดยทางการไทยได้แบ่งกลุ่มชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาหลัง พ.ศ. 2496 เป็น 3 กลุ่มคือ

7.1.1.1 กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ⁴⁰

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลาน เป็นกลุ่มที่ถูกเรียกกันว่า กองพล 93 ซึ่งในความเป็นจริงแล้วกองพล 93 นั้นได้ยกเลิกทัพไปแล้วในประเทศจีน แต่เนื่องด้วยมีกลุ่มทหารที่เคยสังกัดในกองพลนี้และกองพล 93 นี้ เป็นที่รู้จักในการรบของกองทัพไทยสมัยที่รบอยู่ที่เชียงตุง รัฐฉานประเทศพม่า ทำให้มีการเรียกติดปากว่าเป็นกองพล 93 อยู่จนทุกวันนี้ โดยกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาตินี้ ได้เข้ามาในอาณาเขตรัฐไทย(อย่างเป็นทางการ)ในปี พ.ศ. 2504 ภายหลังการอพยพกองกำลังทหารจีนคณะชาติที่อยู่ตามชายแดนไทยและพม่าได้อพยพไปประเทศได้หวั่นสองครั้ง ในปี พ.ศ. 2496 และ พ.ศ. 2504 มีกลุ่มทหารจีนคณะชาติกลุ่มหนึ่งของอาศัยทำกินในดินแดนไทยและวางอาวุธ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับการเข้าไปโจมตีชายแดนจีนอีก

⁴⁰ ทั้งนี้ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528 ได้ระบุความหมายของจีนอดีตทหารจีนคณะชาติไว้ดังนี้ “อดีตทหารจีนคณะชาติหมายถึงบุคคลตามบัญชีรายชื่อ ซึ่งกองบัญชาการทหารสูงสุด ได้สำรวจและรวบรวมนำเสนอคณะรัฐมนตรี และได้รับอนุมัติให้ดำเนินการแปลงสัญชาติและให้สถานะเป็นคนต่างด้าวได้รวม 5 รุ่น จำนวน 13,728 คน เฉพาะผู้ที่ยังมีได้รับใบสำคัญถิ่นที่อยู่ตามกฎหมายเข้าเมือง และหมายรวมถึงผู้สืบสันดานที่เกิดในประเทศไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทยหรือไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515”

ต่อมาทางกองทัพไทยได้ระดมพลกลุ่มชาวจีนเหล่านี้มาช่วยรบในสงครามความขัดแย้งภายในประเทศไทยที่ ดอยผาตั้ง และที่เขาค้อ ทำให้อดีตทหารจีนเหล่านี้ได้รับมอบสัญชาติไทย พร้อมทั้งถูกหลานและบางคนก็รวมเครือญาติเข้าไว้ด้วย นอกจากสัญญาชาติแล้วทางกองทัพไทยได้ขอใช้ประโยชน์ที่ดินจากกรมป่าไม้ เพื่อใช้ในการกิจการทหาร จำนวน 12 พื้นที่ ให้กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติทำกิน โดยให้ที่ดินไม่เกินคนละ 15 ไร่ จวบจนปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) แต่เรื่องสัญญาชาติสำหรับอดีตทหารจีนทางรัฐไทยยังไม่สามารถ จัดการให้ครบถ้วนเสร็จสิ้นได้และยังคงเป็นปัญหาค้างจนทุกวันนี้

7.1.1.2 กลุ่มชาวจีนฮ่ออพยพ⁴¹

กลุ่มชาวจีนฮ่ออพยพ เป็นกลุ่มที่ติดตามกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเข้ามาในประเทศไทยส่วนหนึ่งเป็นครอบครัวของอดีตทหารจีนคณะชาติ และอีกส่วนหนึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านทั่วไป แต่การเดินทางของกลุ่มนี้ จะมีเส้นทางการอพยพที่ไม่เป็นเส้นทางเดียวกับเส้นทางเดินทัพ ด้วยเหตุผลความปลอดภัย โดยกลุ่มนี้บางส่วนได้เข้ามาในเขตประเทศไทยก่อนหน้ากองกำลังทหารและได้ตั้งหมู่บ้านแรกๆขึ้นเช่น บ้านถ้ำ อำเภอมะสา โดยบ้านถ้ำ นี้ในเวลาต่อมาเป็นหมู่บ้านที่ให้ทหารจีนที่มีอายุมากหรือพิการ เข้ามาอาศัยกับครอบครัว รวมถึงการกระจายตัวไปตั้งหมู่บ้านอื่น ๆ อีก ไม่น้อยกว่า 50 หมู่บ้านที่มีประชากรจีนชุนนาน เป็นหลัก และบางคนยังไปร่วมอาศัยในหมู่บ้านของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงอีกด้วย กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ได้สัญชาติไทยส่วนใหญ่จากการเป็นเครือญาติของอดีตทหารจีนและการแต่งงานกับคนที่ได้สัญชาติไทย

⁴¹ ราชการไทยได้ให้ความหมาย “จีนฮ่ออพยพ” ไว้ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและจีนฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528 ดังนี้ “จีนฮ่ออพยพ หมายถึงคนจีนที่อพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยไม่ได้รับอนุญาตตามกฎหมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2493-2504 และไม่มีโอกาสกลับไปประเทศเดิมเนื่องจากเหตุผลทางการเมือง และกระทรวงมหาดไทยได้จัดทะเบียนคุมไว้ และหมายรวมถึงผู้สืบสันดานที่เกิดในประเทศไทยแต่ถูกถอนสัญชาติ หรือไม่ได้สัญชาติไทย ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2515 ด้วย”

7.1.1.3 กลุ่มจีนฮ่ออิสระ⁴²

กลุ่มจีนฮ่ออิสระ เป็นกลุ่มที่เข้ามาหลังสองกลุ่มแรกหลังจากที่ยุติการให้สัญชาติแก่สองกลุ่มแรกแล้วราวปี พ.ศ. 2538 โดยอ้างถึงความเป็นเครือญาติของสองกลุ่มแรกที่ตกค้างในพม่า การเข้ามานั้นได้ใช้ช่องทางพื้นที่ที่เป็นหมู่บ้านชายแดนที่ทหารใช้ประโยชน์บ้าง การลักลอบเข้าเมืองโดยวิธีต่าง ๆ บ้าง กลุ่มจีนฮ่ออิสระนี้เป็นกลุ่มที่ทางราชการไทยมักอ้างอิงเสมอในเรื่องปัญหาความมั่นคงและสินค้าต้องห้าม

7.1.2 ส่วนที่ 2 รัฐไทยกับชาวจีนยูนนาน

ผลการศึกษาเรื่องรัฐไทยกับกลุ่มชาวจีนยูนนานที่อพยพเข้ามาหลัง พ.ศ. 2496 ซึ่งเป็นผลจากสงครามกลางเมืองของจีนโดยที่กลุ่มทหารจีนคณะชาติได้ทำการต่อต้านกลุ่มกองทัพของสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ยังคงเคลื่อนไหวตามแนวชายแดนจีนพม่าอยู่แม้ว่าทางกองทัพของจีนคณะชาตินั้นได้อพยพไปเกาะไต้หวัน แล้วก็ตาม การดำเนินการของกองทัพในพื้นที่ชายแดนประเทศไทยได้รับการสนับสนุนจากประเทศไต้หวันและชาตินิยมอำนาจเป็นสงครามตัวแทนในขณะที่โลกตกอยู่ภายใต้สภาพสงครามเย็นในพื้นที่ชายแดนไทย จีน พม่า ลาว

ประเทศพม่าร้องเรียนไปยังสหประชาชาติเรื่องกองกำลังของจีนคณะชาติที่เคลื่อนไหวต่อต้านรัฐบาลสาธารณรัฐประชาชนจีนในพื้นที่ประเทศพม่านั้นทำให้สหประชาชาติกดดันประเทศไต้หวันให้ถอนกองกำลังนี้กลับไป ถึงสองครั้ง ในปี พ.ศ. 2496 และ พ.ศ. 2504 โดยทั้งสองครั้งได้เดินทางเข้าสู่ประเทศไทยและเดินทางไปประเทศไต้หวัน โดยการช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกา

แต่มีกลุ่มทหารและครอบครัวบางส่วนไม่ยอมไปประเทศไต้หวันได้รวบรวมผู้คนขึ้นใหม่และขออาศัยในดินแดนประเทศไทยในฐานะคนพลัดถิ่น โดยมีกองกำลังที่เป็นหลัก ตั้งอยู่สองแห่งคือที่เรียกว่า กองทัพที่ 3 ของนายพล หลี่ เหวิน ฝาน ที่บ้านถ้ำจ้อบ (สันติวนา) จังหวัดเชียงใหม่ และกองทัพที่ 5 ของนายพล ต้วน ชี เหวิน ที่บ้านแม่สลอง (สันติคีรี) จังหวัดเชียงราย

⁴² ทางราชการไทยได้ให้ความหมายกำหนดกลุ่มจีนฮ่ออิสระไว้ ในระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมจีนฮ่ออิสระ พ.ศ. 2533 ดังนี้ “จีนฮ่ออิสระหมายถึง คนจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ภายหลังการสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2521 โดยมิได้รับอนุญาตตามกฎหมาย และไม่มีโอกาสกลับไปประเทศเดิม ด้วยเหตุผลทางการเมือง และหมายความถึงผู้สืบสันดานที่เกิดในประเทศไทย แต่ถูกถอนสัญชาติไทยหรือไม่ได้สัญชาติไทยตามประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515 ได้ร่วมและรวบรวมบัญชีรายชื่อเสนอคณะรัฐมนตรี และเห็นชอบให้กระทรวงมหาดไทยควบคุม จัดทำทะเบียนประวัติ บัตรประจำตัว จำนวน 16,536 คน”

กลุ่มอดีตทหารจีนเหล่านี้ได้ผสมกลมกลืนกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงด้วยการแต่งงานทั้งระหว่างการอพยพในพื้นที่ประเทศพม่า และในการตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ในกลุ่มนี้ยังมียูจีนยูนนานที่ไม่ใช่กลุ่มทหารจีนคณะชาติ ได้อพยพเข้ามาอีกกลุ่มหนึ่งด้วยรวมถึงกลุ่มเหล่านี้มีความหลากหลายในทางศาสนา

โดยที่กลุ่มชาวจีนยูนนานได้ใช้อำนาจที่เหนือกว่า ทั้งอำนาจกองกำลังทหารและอำนาจที่เหนือกว่าทางเศรษฐกิจการค้า และอำนาจที่เหนือกว่าทางวัฒนธรรม ในการจัดการพื้นที่และการค้าสินค้าต้องห้ามเพื่อนำมาเลี้ยงกองกำลังของตนเองและดำรงตนเป็นรัฐซ้อนรัฐในเขตประเทศไทย บางส่วนได้เข้าไปอาศัยกับกลุ่มคนไทยในพื้นที่ภาคเหนือ และแต่งงานจนกลายเป็นคนพื้นถิ่นในรุ่นที่สอง และรุ่นที่สาม

รัฐบาลไทยจึงมีความพยายามในการเข้าจัดระเบียบกลุ่มคนเหล่านี้ โดยกำหนดชื่อให้เป็นทางการในการเรียกที่ปรากฏในระเบียบของกระทรวงมหาดไทย ว่ามีกลุ่ม ทหารจีนฮ่อหรือทหารจีนคณะชาติซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็นกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ กลุ่มที่สองคือกลุ่มจีนฮ่ออพยพ คือกลุ่มที่ไม่ใช่ทหารและอพยพติดตามกองกำลังเข้ามา ส่วนกลุ่มสุดท้ายได้แก่กลุ่มจีนฮ่ออิสระเป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานที่เข้ามาภายหลัง ซึ่งทางการไทยได้ใช้ชื่อที่คล้ายเคยมาก่อนกับกลุ่มชาวจีนยูนนาน โดยสันนิษฐานว่ามาจากที่เดียวกันต้องเป็นคนกลุ่มเดียวกัน ทำให้คำว่า “ฮ่อ” มีความหมายเชิงลบในรัฐไทยโดยที่ทั้ง “ฮ่อ” เดิมและกลุ่มชาวจีนยูนนานไม่ได้มีส่วนในการสร้างคำและความหมายเหล่านี้เลย

ทางรัฐไทยต้องการจัดระเบียบกลุ่มคนเหล่านี้ด้วยการจำกัดการเดินทางและจำกัดสิทธิบางอย่างเช่นการเปิดโรงเรียนสอนภาษาจีน แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จการพยายามที่จะให้เลิกการค้าสินค้าต้องห้าม และการพยายามที่จะเปิดทางให้กลุ่มคนเหล่านี้ได้รับสัญชาติไทย และเมื่อมีการร่วมมือระหว่างทหารไทยกับกองกำลังอาสาสมัครทหารจีนได้ร่วมมือกันในการปราบปรามผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในเขตประเทศไทยซึ่งผลของการปฏิบัติการนั้นเป็นผลสำเร็จทั้งที่เข้าคือจังหวัดเพชรบูรณ์และที่คอย ขาวและคอยผาหม่น (ผาตั้ง) จังหวัดเชียงราย ทำให้การที่รัฐไทยที่พยายามให้กลุ่มคนเหล่านี้กลายเป็นไทยได้สำเร็จด้วยการให้สัญชาติไทยและที่ดินทำกินแก่อดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศ และการให้สัญชาติได้ขยายในวงกว้างให้กับชาวจีนยูนนานอพยพที่มีความประพฤติดีและมีความรู้ภาษาไทยด้วย ซึ่งเป็นการดีสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ก่อตั้งขึ้นหลัง พ.ศ. 2518 ว่าจะไม่มีการก่อกองกำลังของอดีตทหารจีนคณะชาติ(ก๊กมินตั๋ง) ในประเทศไทยอีกต่อไป

การได้สัญชาติไทยและการได้ให้ที่ทำกินของชาวจีนยูนนานนั้นไม่ได้เป็นผลดีต่อชาวจีนยูนนานที่เป็นอดีตทหารจีนคณะชาติทั้งหมด เพราะการได้สัญชาตินั้นยังไม่ครบถ้วนครอบคลุม

ทุกคนที่มีสิทธิแต่บางคนที่ไม่มีสิทธิ บางคนก็ได้ใช้ช่องว่างทางกฎหมายนี้ในการได้รับสัญชาติไปทำให้เกิดช่องทางในการประพัตติมิชอบของฝ่ายราชการได้ แต่สัญชาตินั้นไม่สามารถทำให้พวกเขาได้รับสิทธิในการเป็นพลเมืองได้ครบถ้วน เช่นการเป็นผู้ใหญ่บ้านและการไปเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งกำหนดไว้ว่าต้องเป็นสัญชาติไทยด้วยการเกิดเท่านั้นจึงจะมีสิทธิทำให้พื้นที่ที่กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติไม่สามารถได้รับการพัฒนาจากองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและท้องที่ในหลายพื้นที่ที่เกิดปัญหานี้

เรื่องที่ดินทำกินที่ได้รับการให้สิทธิกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานได้เข้าไปใช้ประโยชน์โดยที่กองบัญชาการทหารสูงสุด (ชื่อในขณะนั้น: ปัจจุบันชื่อ กองบัญชาการกองทัพไทย) ได้ขอใช้ประโยชน์จากกรมป่าไม้ซึ่งที่ดินนั้นเป็นป่าสงวนเป็นส่วนใหญ่ การดำเนินงานในการจัดสรรที่ดินนั้นเพียงพอต่อกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานแต่เนื่องจากวิถีชีวิตของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติเองนั้นมีความสัมพันธ์เชิงอำนาจต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ บนพื้นที่สูงมาตั้งแต่อยู่ในมณฑลยูนนานแล้ว และความสัมพันธ์นี้ยังคงมีอยู่รวมถึงการแต่งงานระหว่างชาวจีนยูนนานกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ด้วย ที่ดินจึงมีการเข้ามาใช้ประโยชน์จากกลุ่มคนที่ไม่มีสิทธิในที่ดินเป็นจำนวนมากและบางพื้นที่มีจำนวนมากกว่าคนมีสิทธิในที่ดิน การควบคุมของทหารเองนั้นจัดการได้เฉพาะอดีตทหารจีนคณะชาติซึ่งต้องมาแสดงตัวว่าเป็นคนจีนตลอดเวลาที่ทหารเข้ามาและไม่สามารถกลายเป็นพลเมืองไทยได้ตราบดีที่ยังมีการตรวจสอบเฉพาะคนจีนอยู่เช่นนี้ ที่ดินจึงเป็นการกักขังตัวตนของอดีตทหารจีนคณะชาติให้ยังคงเป็นจีนอยู่ และต้องพึ่งพากับทหารจนถึงทุกวันนี้ รวมถึงเป็นการขัดแย้งเรื่องการเก็บภาษีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย เรื่องที่ดินนี้แตกต่างจากกลุ่มชาวจีนยูนนานอพยพที่การได้ที่ดินทำกินในลักษณะเดียวกันกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆคือการเข้าบุรุกแผ้วถางหรือซื้อสิทธิในที่ดินจากเจ้าของเดิมทำให้การพัฒนาที่ดินเป็นไปอย่างเท่าเทียมกันและสามารถเป็นอิสระจากรัฐไทยมากกว่ากลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติในที่ดินทหาร

ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวจีนยูนนานกับรัฐไทยมีการเปลี่ยนแปลงในสี่ระดับดังนี้

ระยะแรก ที่ก่อนเข้ามาในประเทศไทย (ก่อน พ.ศ. 2496) รัฐไทยรู้จักกลุ่มคนเหล่านี้ผ่านเรื่องเล่าของทหารที่เข้าร่วมรบในสงครามมหาเอเชียบูรพา ที่เขตรัฐฉานประเทศพม่า ที่ทหารไทยได้รับกับกองกำลังของทหารจีนคณะชาติที่เรียกกันว่า “กองพล 93” ซึ่งเป็นที่เล่าขานในการรบเป็นอย่างมากในหมู่ทหารไทย ดังนั้นเรื่องของกองพล 93 นั้นได้กลายมาเป็นเครื่องหมายในการสร้างความเกรงขามต่อรัฐไทยในเวลาต่อมา

ระยะที่สอง ชาวจีนยูนนานในฐานะคนพลัดถิ่น (หลัง พ.ศ. 2496-2518) ชาวจีนยูนนานเป็นกลุ่มที่รัฐไทยไม่สามารถเข้าไปควบคุมจัดการได้เลยเป็นดำรงอยู่ของกลุ่มคนพลัดถิ่นที่มีอำนาจแบบรัฐซ้อนรัฐ โดยบางส่วนของกลุ่มคนเหล่านี้ใช้การค้าขายสินค้าต้องห้าม (ในพื้นที่ดังกล่าวไม่มี

กลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นกองกำลังกู้ชาติแบบนี้กลุ่มเดียว ยังมีกลุ่มไทใหญ่ ว้า กะเหรี่ยง ฯลฯ) เป็นระยะที่กลุ่มชาวจีนยูนนานที่เป็นกองกำลังทหารที่มีอำนาจมากโดยใช้การเมืองระหว่างประเทศที่อยู่ในภาวะสงครามเย็น ในฐานะสงครามตัวแทน ที่เกิดขึ้นทั่วไปในภูมิภาคนี้เป็นเครื่องมือในการดำรงอยู่ของอำนาจทำให้ชาวจีนยูนนานที่เป็นประชาชนส่วนหนึ่งไม่พอใจทหารจีนเช่นกัน

ระยะที่สาม การกลืนกลายชาวจีนยูนนาน (หลัง พ.ศ. 2518-2538) เป็นการกลืนกลายที่ไม่เหมือนกับชาวจีนโพ้นทะเลและ กลุ่มฮ่อเดิม แต่เป็นการกลายเป็นไทยด้วยวิธีให้สัญชาติเนื่องจากเหตุผลทางการเมืองของรัฐบาลไทยเองที่จะไม่มีกองกำลังที่ประกาศตนเองว่าสนับสนุนหรือได้รับการสนับสนุนจากไต้หวัน เนื่องจากผลของการเมืองจีนที่ประกาศนโยบายจีนเดียวทำให้มีการเร่งปลดอาวุธและการจัดระเบียบชาวจีนยูนนาน และการให้กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติและลูกหลานในฐานะอาสาสมัครทหารจีนในการรบเพื่อต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย ผลของการรบนั้ทำให้มีการให้สัญชาติในวงกว้างแก่ชาวจีนยูนนาน จึงมีการกลายเป็นไทยแบบให้สัญชาติเป็นการสิ้นสุดกองกำลังของอดีตทหารจีนคณะชาติอย่างถาวร ในประเทศไทยและเป็นการสิ้นสุดสงครามตัวแทนในภาวะสงครามเย็นในเขตภาคเหนือประเทศไทย

ระยะที่สี่ ชาวจีนยูนนานหลังการได้สัญชาติไทย และการกลืนกลายของรัฐบาลไทย ระดับนี้เป็นปัญหาของความสัมพันธ์กับรัฐไทย ที่กลายเป็นการกักขังผู้คนไว้ในพื้นที่ของทหาร และยังส่งผลอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่ความเปลี่ยนแปลงของประเทศไทยไม่แตกต่างจากสถานการณ์เดิม มีการกระจายอำนาจการปกครองท้องถิ่น มีการเชื่อมต่อกับโลกาภิวัตน์ และเงินแผ่นดินใหญ่ ไม่ใช่เป็นพื้นที่ต้องห้ามอีกต่อไป ทำให้อำนาจของอดีตทหารจีนคณะชาติที่แต่เดิม มีการสร้างข้อได้เปรียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และใช้ต่อรองกับรัฐไทย และนานาประเทศได้อ่อนแรงลงจนหมดไป การกระจายอำนาจในการปกครองท้องถิ่นนั้น ทำให้ชาวจีนยูนนานแทบจะไม่มีส่วนร่วมในการสมัครเป็นผู้แทนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้การพัฒนาของชุมชนหมู่บ้านไม่เป็นไปอย่างที่ต้องการสนับสนุนจากรัฐเป็นอีกเหตุผลหนึ่ง คือจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในพื้นที่เวลาเลือกตั้งนั้นไม่ได้อยู่ในพื้นที่ ทำให้การเลือกผู้แทนในการปกครองท้องถิ่นไม่สามารถส่งคนของตนเองเข้าไปได้ เรื่องนี้จะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อาศัยอยู่มากกว่าชาวจีนยูนนาน และอีกเรื่องหนึ่งคือการที่อุดมการณ์แบบก๊กมินตั๋งนั้นได้ลดลงในหมู่ลูกหลานชาวจีนยูนนานซึ่งก็เป็นไปตามกระแสโลกที่ความพยายามของสาธารณรัฐประชาชนจีนในการเปิดกว้างทางเศรษฐกิจและการเมืองเรื่องหนึ่งประเทศสองระบบ

7.1.3 ส่วนที่ 3 องค์ประกอบและจัดระดับความเป็นชาติพันธุ์

ส่วนนี้จะกล่าวถึงองค์การทางสังคมในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทยนั้นสามารถแบ่งออกเป็นประเด็นต่าง ๆ ได้ดังนี้

7.1.3.1 เรื่องการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรม

การสื่อสารในกลุ่มชาติพันธุ์ ในเรื่องภาษานั้น กลุ่มชาวจีนยูนนานมีความภูมิใจในภาษาของตนเองมาก ว่าใกล้เคียงกับภาษาจีนกลางมาก ดังนั้นภาษาจีนกลางจึงเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทย เรื่องภาษาจีนนั้นรัฐไทยไม่ได้อนุญาตให้เปิดการเรียนการสอนภาษาจีนในโรงเรียนของรัฐ ดังนั้นการเรียนภาษาจีนจึงเป็นการเรียนแบบนอกเวลาราชการ และใช้การระดมทุนจากกลุ่มชาวจีนด้วยกันเองในการจ้างครูมาสอนและการสร้างโรงเรียนสอนภาษาจีน ซึ่งโรงเรียนสอนภาษาจีน นี้พัฒนามาจากการย้ายที่เรียนไปตามบ้านครูผู้สอนก่อน ต่อมา มีการช่วยเหลือเรื่องภาษาจีนจากประเทศไต้หวัน ในเรื่องการฝึกอบรมครู การส่งครูมาสอนเป็นการชั่วคราวและการส่งหนังสือแบบเรียนและการพัฒนาหลักสูตรให้เป็นแบบเดียวกับประเทศไต้หวัน ดังนั้นในระยะแรกของการสนับสนุนนั้นการเรียนการสอนภาษาจีนในหมู่บ้านจีนยูนนานพัฒนาก้าวหน้าไปมากโดยเฉพาะหมู่บ้านของอดีตทหารจีนคณะชาติที่สามารถส่งลูกหลานไปประกอบอาชีพไปเรียนต่อในประเทศไต้หวันได้ และกลายเป็นค่านิยมในเวลาต่อมา

เมื่อไต้หวันเกิดการเปลี่ยนแปลงพรรคการเมืองประกอบกับสงครามเย็นได้ยุติลง การช่วยเหลือจากไต้หวันได้ลดลงเป็นจำนวนมาก กลุ่มชาวจีนยูนนานในประเทศไทยจึงเกิดการปรับตัวแสวงหาการระดมทุนจากภายนอกซึ่งก็ได้ องค์การทางศาสนาจากต่างประเทศ มาสนับสนุนอีกทางหนึ่ง ผลของการลดลงในการสนับสนุนโรงเรียนสอนภาษาจีนของประเทศไต้หวันทำให้โรงเรียนในส่วนในพื้นที่หมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติพัฒนาไปได้ช้า แต่ในทางกลับกันโรงเรียนจีนในหมู่บ้านชาวจีนยูนนานอพยพ กลับมีการพัฒนาก้าวหน้าไปมากกว่า เช่น หมู่บ้านวาวิ หมู่บ้านถ้ำ หมู่บ้านเวียงหมอก และภาษาจีนที่แต่เดิมเป็นช่องทางการก้าวหน้าของกลุ่มลูกหลานอดีตทหารจีนที่ได้รับการสนับสนุนจากไต้หวัน ซึ่งเป็นเรื่องอุดมการณ์ในยุคสงครามเย็นนั้น แต่ภาษาจีนในเวลาต่อมานั้นได้กลายเป็นเครื่องมือในการก้าวหน้าในสังคมไทยและภาษาจีนไม่ได้เป็นเครื่องมือของอุดมการณ์สงครามเย็นอีกต่อไป ลูกหลานของชาวจีนยูนนานสามารถใช้ภาษาจีนในการเชื่อมต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อใช้ในการดำรงอยู่ของการเชื่อมต่อกับอดีตที่ยาวนานของกลุ่มชาติพันธุ์ตนเอง

7.1.3.2 ประเพณีพิธีกรรมและศาสนาในการแสดงออกทางชาติพันธุ์

ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยได้ใช้ประเพณี พิธีกรรมและศาสนาในการสร้างพื้นที่ทางสังคมเพื่อการรวมกลุ่มกันและแสดงออกในความเป็นชาวจีนยูนนาน และที่สำคัญคือการใช้

ประโยชน์ดังกล่าวมีการให้ความหมายของประเพณีพิธีกรรมและศาสนาแตกต่างกันไป กรณีที่สำคัญได้แก่เรื่องของศาสนา ซึ่งเราจะพบว่าการศึกษาจีนยูนนานมุสลิมที่เข้ามาในประเทศไทยหลัง พ.ศ. 2496 นั้นไม่ได้ถูกกำหนดว่ามีตัวตนโดยรัฐไทยและดูเหมือนว่ามีความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกันกลุ่มชาวจีนยูนนานทั้งหมด

เมื่อการกลืนกลายเป็นไทยแล้วและกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมรุ่นที่สองสามารถที่จะกลายเป็นไทย โดยอัตลักษณ์ความเป็นจีนจะมีพลังในการสร้างตัวตนมากกว่า ความเป็นฮ่อ และความเป็นมุสลิม เนื่องจากความเป็น ฮ่อ ที่รัฐไทยสร้างขึ้นบางกรณีนั้นมีความหมายเชิงลบ สำหรับการสื่อสารในรัฐ ในส่วนความเป็นมุสลิมนั้นกลายเป็นจุดด้อยของสังคมไทยที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธทำให้ภาพของมุสลิมกลายเป็นอื่นที่ไม่ใช่คนไทยการแสดงอัตลักษณ์ของความเป็นฮ่อ และความเป็นมุสลิมนั้นจึงลดลงแต่สำหรับความเป็นจีนนั้นค่านิยมในสังคมไทยได้ให้ความหมายในเชิง คุณค่าที่น่ายกย่องเรื่องความขยัน ซื่อสัตย์ กตัญญู และค่านิยมในการขยันจนมีฐานะทางสังคม ความเป็นจีนจึงถูกดึงขึ้นมาให้โดดเด่นจนกลุ่มคนรุ่นที่ 2 นั้นมีอัตลักษณ์ที่เป็นจีนในแบบจีนโพ้นทะเลของไทย ที่ได้รับการยอมรับในสังคมไทย

สำหรับคนจีนยูนนานมุสลิมรุ่นที่ 3-4 นั้น การศึกษาทำให้ผู้คนเหล่านี้ได้ออกนอกพื้นที่และได้เห็นโลกของมุสลิมที่เป็นหนึ่งเดียวกันและพบว่าพวกเราที่เป็นชาวจีนยูนนานมุสลิมนั้นไม่ได้เป็นคนกลุ่มน้อยอีกต่อไป และหันกลับมาทบทวนสอบทางแนวปฏิบัติของกลุ่มจีนยูนนานมุสลิมในชุมชนของตนเองว่าเป็นไปตามหลักศาสนาหรือไม่อย่างไร ประกอบกับเรื่องเล่าในสังคมชาวจีนยูนนานมุสลิมที่บอกเล่ากันต่อมามีกลุ่มคนเหล่านี้สืบเชื้อสายมุสลิมที่บริสุทธิ์จากตะวันออกกลางยิ่งทำให้มีความศรัทธาในศาสนามากยิ่งขึ้นพยายามที่จะปฏิบัติตามหลักศาสนาและสนับสนุนศาสนามาก ตลอดจนองค์กรทางศาสนานั้นได้เข้มแข็งขึ้นสามารถช่วยเหลือกลุ่มมุสลิมที่ยากจนได้ในเรื่องชีวิตประจำวันในครอบครัวที่องค์กรทางศาสนาเห็นว่าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นมุสลิมที่ได้อย่างเห็นได้ชัด และความเป็นมุสลิมที่ถูกติดกับเรื่องชาติพันธุ์นี้เองทำให้อาณาเขตของชาวจีนยูนนานมุสลิมบางกลุ่มห่างออกไปจากชาวจีนยูนนาน ที่ไม่ใช่มุสลิม เช่นจีนยูนนานมุสลิมที่อำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในส่วนองค์กรทางศาสนาพุทธนิกายมหายานนั้นไม่ได้เป็นพื้นที่ในการแสดงออกทางชาติพันธุ์มากนักนอกเหนือจากการไหว้เจ้าในตรุษจีนแล้วซึ่งแตกต่างกับชาวจีนโพ้นทะเลซึ่งศาลเจ้าจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดความแตกต่างของกลุ่มชาวจีนแต่ละกลุ่มภาษาแต่องค์กรทางศาสนาของชาวจีนยูนนานนั้นเป็นเรื่องของการช่วยเหลือและเป็นทางผ่านของการระดมทุนเป็นส่วนใหญ่

แนวปฏิบัติทางประเพณีที่สร้างขึ้นใหม่ที่สำคัญคือการทำจารึกที่หลุมฝังศพของชาวจีนยูนนานนั้น การจารึกเป็นไปตามหลักของชาวจีนโดยทั่วไปแต่แตกต่างกันคือใช้ศักราชของสาธารณรัฐจีนที่เริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2454 ในการบอกวันเดือนปีที่หลุมฝังศพนั้น แสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ของก๊กมินตั๋งที่ยังคงดำรงอยู่แม้ชีวิตหลังความตายที่บุตรหลานจะต้องปฏิบัติสืบต่อไป

7.1.3.3 ที่ดินและอาหาร ปัจจัยการผลิตและการบริโภคการเมืองเรื่องชาติพันธุ์

ชาวจีนยูนนานในฐานะคนพลัดถิ่นในดินแดนประเทศไทยนั้นในระยะแรกมีความจำเป็นเรื่องพื้นที่ที่จะให้กลุ่มของตนเองที่มีจำนวนมากนั้นมีที่อยู่ ประกอบกับการจัดตั้งของกลุ่มชาวจีนยูนนานในรูปแบบกองทัพนาก่อนทำให้เรื่องพื้นที่เป็นเรื่องสำคัญมากจึงต้องมีฐานกองกำลังหลักและพื้นที่โดยรอบในการจัดวางกองกำลังเรื่องพื้นที่จำเป็นเรื่องสำคัญ ประกอบกับการที่ต้องมีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับครอบครัวทหารและที่อยู่ของทหารที่ปลดประจำการ ในส่วนของกลุ่มชาวจีนยูนนานอพยพนั้นต้องหาที่ดินเพื่อทำการผลิตเพื่อดำรงวิถีวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ในยูนนาน

ดังนั้นการเลือกที่ตั้งของกองกำลังและที่ตั้งของกลุ่มชาวจีนยูนนานจะตั้งในพื้นที่ที่คล้ายกับมณฑลยูนนานคือบนดอยสูงและบนเส้นทางการค้าเดิม ประกอบกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตนเองมีความสัมพันธ์มาตั้งแต่มณฑลยูนนานแล้วตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ด้วย แต่สำหรับหมู่บ้านของครอบครัวทหารและทหารปลดประจำการนั้นได้คำนึงถึงประโยชน์ในการเชื่อมโยงกับเมืองที่มีการเดินทางไปมาสะดวกมากกว่า ตลอดจนมีการเข้าไปผสมกลมกลืนผ่านการแต่งงานในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในลักษณะแฝงตัวแบบไม่แสดงตัวตน และกลืนกลายหมู่บ้านนั้นให้กลายเป็นหมู่บ้านคนจีนยูนนานในที่สุด ลักษณะเหล่านี้ไม่ต่างกับการใช้กลยุทธ์ “ค่ายเกษตร” ในอดีตที่จักรพรรดิฉินใช้ในการควบคุมพื้นที่ยูนนานหลังจากที่บุกเข้าครอบครองพื้นที่นี้แล้วทำให้คนพื้นถิ่นกลายเป็นจีน (ฮั่น) ไปในที่สุดที่กล่าวมาแล้วเป็นการใช้ที่ดินของกลุ่มชาวจีนยูนนาน ก่อนปี พ.ศ. 2516 ที่รัฐไทยจะเข้ามาจัดการพื้นที่

ที่ดินในช่วงที่หลัง พ.ศ. 2516-2538 เป็นการใช้ที่ดินที่รัฐเข้าไปจัดการพื้นที่โดยเฉพาะที่ดินของอดีตทหารจีนคณะชาติโดยให้สิทธิในการใช้ที่ดิน แต่ยังคงผลให้กลุ่มอดีตทหารจีนและลูกหลานถูกกักขังความเป็นจีนไว้จนถึงปัจจุบันและสร้างความขัดแย้งขึ้นในการต่อสู้กับโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐที่เข้าหาผลประโยชน์จากแรงงานและที่ดินราคาถูกการกักขังนี้รวมถึงการจัดตั้งนามสกุลของกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติให้กลายเป็นนามสกุลไทยแต่มีรหัสของค่านำหน้าที่มีความหมายที่สัมพันธ์กับพื้นที่และอำนาจของทหารไทยทำให้รู้ว่าคนที่มามีนามสกุลจีนต้นด้วยคำนี้มาจากหมู่บ้านชาวจีนยูนนานที่เป็นที่ดินทหารหมู่บ้านใด

แต่สำหรับชาวจีนยูนนานอพยพนั้นสามารถเข้าถึงที่ดินได้เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงต่างๆ แต่การที่มีอำนาจเหนือกว่าทางเครือข่ายการค้า (ชา) และวัฒนธรรม ทำให้กลุ่มคน

จีนยูนนานมีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ตกอยู่ในสถานะแรงงานของชาวจีนยูนนานเช่นที่ คอยาวี

สำหรับที่ดินของทหารหลังจากปี พ.ศ. 2538 แล้ว นั้น ชาวจีนยูนนานสามารถใช้ประโยชน์ที่ดินได้เป็นอย่างดีในบางพื้นที่ที่เคยได้รับการสนับสนุนจากรัฐไทยในการส่งเสริมการ ท่องเที่ยวเช่น คอยแม่สองทำให้ชาวจีนยูนนานในพื้นที่คอยแม่สองสามารถใช้ประโยชน์จากการ ท่องเที่ยวในการดำรงตนเองที่จะเป็นคนจีนยูนนานไว้ได้ และได้กลายเป็นต้นแบบของพื้นที่ของ ชาวจีนยูนนานอื่น ๆ ในการทำตามแต่ไม่สามารถประสบความสำเร็จได้เช่นที่คอยแม่สองยกเว้นที่ บ้านสันติชน อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เท่านั้นที่มีปัจจัยแตกต่างกันคือเป็นพื้นที่ต่อเนื่องจากการ ท่องเที่ยวในอำเภอปาย

สำหรับเรื่องอาหารของชาวจีนยูนนานนั้นอาหารเป็นเรื่องที่ใช้ในการเข้าตั้งถิ่นฐานคือ “ชา” ที่คนเมืองเรียกว่าเมี่ยงในวัฒนธรรมล้านนาและสามารถปรับปรุงการผลิตชาให้ดีขึ้นผ่านการ ช่วยเหลือของได้หวันรวมถึงการหาพันธุ์ชาเช่นชาอูหลงเข้ามาปลูกในที่ดินของชาวจีนยูนนาน กลายเป็นสินค้าที่ผูกติดกับชาติพันธุ์จีนยูนนานในส่วนของการอาหารนั้นสามารถใช้อาหารเป็นส่วน หนึ่งของการท่องเที่ยวเช่น ชาหมุยยูนนานและหมั่น โถ ประกอบกับอาหารบางอย่างเช่น สุกี๊ยูนนาน แฮมยูนนาน ชาลาเปายูนนาน และไส้กรอกยูนนานรวมถึงเนื้อน้ำค้างของจีนยูนนานมุสลิมด้วย นับเป็นอาหารที่ใช้ความเป็นชาติพันธุ์ในการสร้างกลุ่มตนเองขึ้นมาผ่านคำ “ยูนนาน” ที่เป็นชื่อเรียก ชาติพันธุ์

ที่ดินและอาหารจึงเป็นเรื่องการเมืองเชิงชาติพันธุ์ของชาวจีนยูนนานระหว่างรัฐไทย และกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงซึ่งที่ดินจะเป็นพื้นที่ที่ชาวจีนยูนนานสามารถแสดงตนเป็นชาวจีนยูน นานได้ดีที่สุดและมีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ได้

7.1.3.4 จากครอบครัวสู่องค์กรทางสังคมชาวจีนยูนนาน อุดมการณ์ของความเป็นชาติ พันธุ์

จากการศึกษาพบว่าความเป็นชาวจีนยูนนานนั้นมีพื้นฐานจากการสืบทอดจากบิดาเป็น หลักพื้นฐาน แต่ต้องขึ้นอยู่กับเหตุและปัจจัยดังต่อไปนี้ด้วยกล่าวคือ บิดาต้องมีเวลากล่อมเกล่าใน ครอบครัวในการปลูกฝังความเป็นจีนยูนนาน ถึงแม้ว่าบิดาจะมีเวลาอยู่กับครอบครัวแต่ถ้าบิดาไม่ สามารถมีอำนาจทางเศรษฐกิจก็ไม่สามารถทำให้ลูกเป็นคนจีนยูนนานได้แม้กระทั่งกลุ่มจีนยูนนาน มุสลิม แต่ถ้าบิดามีอำนาจทางเศรษฐกิจในครอบครัวแต่ถ้าไม่สามารถมีพื้นที่การแสดงออกในด้าน ความเป็นจีนหรือมีองค์กรในการแสดงออกเช่นชุมชนสมาคมต่าง ๆ ก็ไม่สามารถกลายเป็นจีนยูน นานได้ ดังนั้นองค์ประกอบเพียงการสืบสายเลือดจากบิดาเท่านั้นยังไม่เพียงพอกับการเป็นชาวจีน ยูนนานในฐานะชาติพันธุ์

องค์ประกอบความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นประกอบขึ้นเป็นองค์การทางสังคมที่มีองค์ประกอบของการสืบสายเลือดจากบิดา การเป็นคนย้ายถิ่นจากมณฑลยูนนาน การกล่อมเกลากลายเป็นจีนจากบิดา เป็นองค์ประกอบลำดับแรก ซึ่งถ้ามีเพียงเท่านั้นก็จะกลายเป็นคนไทยที่สืบเชื้อสายมาจากชาวจีนยูนนานไปในที่สุด

ในอีกลำดับขั้นหนึ่งถ้ากลุ่มที่สืบเชื้อสายจากบิดาที่เป็นคนจีนยูนนานและได้รับการกล่อมเกลามากจากบิดา และมีองค์ประกอบเพิ่มเติมกล่าวคือ มีอำนาจทางเศรษฐกิจในครอบครัวที่ต้องพึ่งพาบิดาเป็นหลัก และการมีพื้นที่ทางสังคมในการแสดงออกถึงความเป็นชาวจีนยูนนานเช่น องค์การทางศาสนา (กรณีของชาวจีนยูนนานมุสลิม) การเป็นสมาชิกชุมชนชาวจีนยูนนานอย่างต่อเนื่องหรือเข้าไปร่วมกิจกรรมกับสมาคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มคนเหล่านี้ก็จะมีลำดับขั้นที่เรียกว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทยและกลุ่มนี้จะมีความเป็นลูกผสมเช่นจะเรียกตนเองว่า ชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนาน

สำหรับชาวจีนยูนนานที่มีการรื้อฟื้นจารีตประเพณีพิธีกรรมดั้งเดิมของจีนเพื่อใช้ในการรวมกลุ่มชาติพันธุ์เข้าไว้ด้วยกันและเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานสามารถดำรงอยู่และสามารถที่จะเข้าถึงทรัพยากรเช่นการระดมทุนในการพัฒนาชุมชน การสร้างศาสนสถาน การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในการเลื่อนขั้นทางสังคมผ่านภาษาจีน หรือใช้เพื่อได้รับความช่วยเหลือจากองค์การทางศาสนา รวมถึงเพื่อดำรงอุดมการณ์ที่ตนเองเชื่อมั่นไว้เช่นการใช้เรื่องความกตัญญูโดยใช้เทศกาลเซ่งเม้ง เพื่ออธิบายถึงการระลึกถึงอดีตทหารจีนคณะชาติ การสร้างอนุสรณ์สถานที่เป็นลักษณะเหมือนศาลเจ้าจีน การสร้างมัสยิดที่มีลักษณะผสมระหว่างจีนกับตะวันออกกลาง และงานกีฬา 329 โดยรวมถึงการที่สามารถแยกแยะความแตกต่างระหว่างความเป็นจีนในกลุ่มต่าง ๆ โดยจัดลำดับขั้นได้นั้น ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ชาวจีนยูนนานนั้นสามารถทำให้กลุ่มของตนเอง สามารถที่จะดำรงอยู่อย่างแตกต่างและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยได้ ซึ่งความเป็นชาวจีนยูนนานในระดับนี้ในการศึกษาพบว่าเกิดขึ้นในกลุ่มเครือญาติผู้นำทางทหารจีนคณะชาติ กลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมที่เลือกที่จะเดินทางสายมุสลิมอย่างเคร่งครัด และกลุ่มที่พยายามในการกลับสู่ความสัมพันธ์กับจีนแผ่นดินใหญ่

7.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาเรื่องของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยสามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษาเพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้ตั้งไว้สามประเด็นดังนี้

วัตถุประสงค์ 1 เพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลง ของความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทย

วัตถุประสงค์ 2 เพื่อศึกษาการสร้างแตกต่างและความเหนือกว่าทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

วัตถุประสงค์ 3 เพื่อศึกษาองค์กรทางสังคมชาวจีนยูนนานในประเทศไทย

7.2.1 ความเปลี่ยนแปลง ของความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนาน ในประเทศไทย

ในประเด็นนี้เป็นการอธิบายถึงชาวจีนยูนนานมีกระบวนการผลิตวัฒนธรรม เผยแพร่ วัฒนธรรม และการบริโภควัฒนธรรมที่สร้างความเป็นชาติพันธุ์ตนเองขึ้นมาในสามระยะดังนี้

7.2.1.1 ระยะที่ 1 ความเป็นจีนกับอุดมการณ์ก๊กมินตั๋ง

เป็นเวลาตั้งแต่หลังสงครามอุดมการณ์ระหว่างก๊กมินตั๋งกับคอมมิวนิสต์ เป็นช่วงเวลาที่ ก่อนชาวจีนยูนนานจะเข้ามาในประเทศไทยก่อนการอพยพใหญ่อย่างเป็นทางการสองครั้งคือ พ.ศ. 2496 และ พ.ศ. 2504 เป็นช่วงเวลาที่กลุ่มชาวจีนยูนนานเคลื่อนไหวในชายแดนจีนพม่าทั้งที่เป็น กองทัพกู้ชาติสาธารณรัฐจีน (ก๊กมินตั๋ง) และประชาชนจีนที่ค้าขายในเครือข่ายการค้าบนเส้นทาง ดังกล่าว ประกอบรวมกันเป็นกลุ่มที่มีความคิดที่ตรงข้ามกับพรรคคอมมิวนิสต์ของจีน แต่ไม่ได้ หมายความว่ากลุ่มเหล่านี้จะมีอุดมการณ์ทางการเมืองเหมือนกันทั้งหมด ดังนั้นความไม่ป็นหนึ่ง เดียวกันของกลุ่มชาวจีนในชายแดนไทยพมานั้นทำให้ กลุ่มทหารจีนมีการคัดสรรผู้คนที่เข้าร่วม อุดมการณ์เดียวกันด้วยวิธีดั้งเดิมคือ การใช้เครือข่ายเครือญาติ และคนจากอำเภอเดียวกันเป็นหลัก เช่นการกล่าวถึงคำว่า “เหลียนกวาง” หมายถึงคน กวางตุ้ง และคนกวางสี ที่ส่วนประกอบของกอง กำลังกู้ชาติในชายแดนพม่าจีน กับการเป็นคนอำเภอเดียวกันเช่นกรณีของ เจินโหมว ชิว ที่เป็นคน อำเภอ “ไท่ซง” กับผู้บัญชาการกองพลคือ นายพลหลิว เส้า ถึงที่เคยเป็นนายอำเภอนี้มาก่อน

ความพยายามอีกอย่างหนึ่งคือการนำความคิดแบบระบบค่ายเกษตรในการผสมผสาน คนพื้นเมืองเพื่อผนวกเข้าเป็นจีนได้กระทำอย่างต่อเนื่อง เช่นการแต่งงานกับคนไทยใหญ่ที่รับฉาน ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอุดมการณ์ในการกู้ชาติเช่นกันนับเป็นการผสมผสานที่มีความสำเร็จเชิง อุดมการณ์ทางการเมือง อีกส่วนหนึ่งแต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในรัฐฉานเช่น เมียน(ฮ่า) ว้า โกก้าง เป็นต้น และสามารถทำให้การผสมกลมกลืนประสบความสำเร็จเนื่องจากการอ้างที่มาของ ชาติพันธุ์มาจากบรรพบุรุษที่สืบทอดจากอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ (จีน) เช่นกัน แต่ที่ไม่สำเร็จก็มีเช่นการ แต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่มีจำนวนมากพอและไม่มีอุดมการณ์ในการเมืองเรื่องชาติ เช่นกรณีไต หย่า อีกกรณีหนึ่งที่ไม่สำเร็จคือกรณีการผสมกลมกลืนกับกลุ่มไทลื้อ เนื่องจากไทลื้อได้เข้าไปเป็น ส่วนหนึ่งของการปลดแอกจีนร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ เช่นกรณีของนายพลด้วน ซี เหวิน

เหตุการณ์ทั้งหมดนี้นับเป็นการผสมกลมกลืนเพื่อการคัดสรรผู้คนให้เป็นจีนในพื้นที่ชายแดนไทย พม่า จีน เพื่อเพิ่มกลุ่มคนให้ทวีจำนวนมากขึ้นและเพิ่มพื้นที่การผลิตอาหาร ปลอดภัยผ่านการป้องกันของเครือญาติ และการปลูกฝังอุดมการณ์ความเป็นจีนร่วมกัน

7.2.1.2 ระยะที่ 2 ความเป็นจีนกับการต่อสู้ของคนพลัดถิ่น

ชาวจีนยูนนานในช่วงนี้เป็นช่วงระหว่างที่เคลื่อนไหวในประเทศไทยในฐานะกองทัพกู้ชาติ (พ.ศ. 2504-2538) ในฐานะคนพลัดถิ่นที่ไม่ใช่เรื่องการเมืองระหว่างอุดมการณ์จีนสองค่ายอีกต่อไป กองกำลังทหารจีนยูนนานซึ่งต่อมาเรียกว่า กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของสงครามเย็นและสงครามตัวแทนระหว่างมหาอำนาจ สองฝ่าย และยังมีความหวังในการกลับไปเป็นส่วนหนึ่งของจีนแผ่นดินใหญ่อีกครั้ง

การปกครองกองกำลังทหารที่เน้นความสัมพันธ์แน่วตั้งในการบังคับบัญชาเมื่อหัวหน้าไม่สามารถบังคับบัญชาได้ เหล่าลูกน้องจึงต้องสูญเสียผู้นำและต้องหากกลุ่มเข้าร่วมใหม่ดังเช่นกลุ่มของกองทัพที่ 1 2 และ 4 ของอดีตทหารจีนคณะชาติที่ไม่มีผู้นำแล้ว กลุ่มทหารเหล่านั้นจึงได้เดินทางไปประเทศไต้หวันเพื่อเข้าเป็นส่วนหนึ่งของทหารจีนคณะชาติในประเทศไต้หวัน ยังคงเหลือกองทัพที่ 3 ของนายพลหลี เหวิน ผาน และกองทัพที่ 5 ของนายพลต้วน ชี เหวิน ที่ไม่ยอมเดินทางไปประเทศไต้หวัน เนื่องจากมีภาระที่ต้องดูแลผู้คนอีกจำนวนมากที่ไม่ใช่ทหาร ก่อนที่ทหารจีนคณะชาติจะเข้ามาในประเทศไทยนั้นได้มีการส่งครอบครัวของทหารจีน เข้าไปยังพื้นที่ต่างๆในประเทศไทยก่อนที่กองกำลังจะตามเข้ามานั้นดำเนินการอย่างต่อเนื่องการสร้างหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ทหารนั้นจะประกอบด้วยผู้นำจำนวนหนึ่งและกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เป็นลูกแก้วหมู่บ้านที่เป็นบ้านของครอบครัวทหารและทหารที่ปลดประจำการและบาดเจ็บ อีกกลุ่มหมู่บ้านหนึ่งเป็นหมู่บ้านที่เป็นของชาวจีนยูนนานอพยพไว้สำหรับการหาเสบียงและการระดมพล แต่ยังมีหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่แต่งงานกับชาวจีนยูนนานไว้สำหรับกลุ่มทหารจีนยูนนานเข้ามาหลบซ่อนตัว

กลุ่มชาวจีนยูนนานเหล่านี้ต้องเผชิญการจัดระเบียบของรัฐบาลไทยเพื่อที่จะเข้าใจถึงกลุ่มคนพลัดถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงหรือกลุ่มกู้ชาติในพม่า ซึ่งกลุ่มนี้พลัดถิ่นตนเองเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในเรื่องระหว่างอุดมการณ์ที่มหาอำนาจกำลังเล่นระหว่างกัน ดังนั้นรัฐไทยจึงคัดสรรกลุ่มนี้ให้เป็นกลุ่มที่ตนเองรู้จักมาก่อนคือ “ฮ่อ” หรือ “จีนฮ่อ” โดยพยายามที่จะกำหนดพื้นที่และอาณาเขตและของเขตการเดินทางการจัดทำบัตรประจำตัวและทะเบียนผู้อพยพ ซึ่งกลายเป็นผลดีต่อองค์กรชาวจีนยูนนานในการผนึกรวมศูนย์กลางอำนาจให้ผู้นำมีความเข้มแข็งขึ้นมีความชัดเจนในการต่อรองผลประโยชน์ในการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เช่นการวางอาวุธ และการเลิกการค้าสินค้าต้องห้าม โดยต้องมีการชดเชยต่อผู้นำ ดังนั้นในระยะนี้จึงเป็นการ

ผนึกรวมกันของกลุ่มชาวจีนยูนนานที่ใช้เพื่อการต่อรองระหว่างการเมืองเรื่องอุดมการณ์ในสงครามเย็นซึ่งจำนวนประชากรที่มีความชัดเจน (แม้กระทั่งปัจจุบัน พ.ศ. 2553) โดยไม่สามารถเป็นอิสระที่จะพึ่งตนเองได้ถูกใช้เป็นเครื่องต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรและการช่วยเหลือจากต่างประเทศ

ความเป็นจีนยังคงดำรงอยู่กับกลุ่มชาวจีนยูนนานเหล่านี้จนกระทั่งกระแสการเมืองโลกที่เปลี่ยนข้างความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับอเมริกาและไทยก็เป็นส่วนหนึ่งของกระแสนั้นในการเปิดความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนแทนประเทศไต้หวัน บนนโยบายจีนเดียว ทำให้กองกำลังอดีตทหารจีนคณะชาติเหล่านี้ต้องปรับตัวและการที่จะคาดหวังว่าจะเป็นกองกำลังในการกลับไปจีนแผ่นดินใหญ่นั้นหมดไปและหันกลับมาต่อรองการช่วยเหลือรัฐไทยในการต่อสู้กับผู้ก่อการร้ายที่เปรียบเสมือนคู่ตรงข้ามของอุดมการณ์ นับเป็นการต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ของจีนคณะชาติครั้งสุดท้ายในประเทศไทยเพื่อแลกกับการได้สิทธิในสถานะภาพเป็นพลเมืองไทยและการได้ที่ทำกินโดยในส่วนของดินนั้นได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2516

การได้สิทธิในการเป็นพลเมืองไทยและที่ทำกินของอดีตทหารจีนคณะชาติโดยเป็นการให้สัญชาติเป็นไปในวงกว้างรวมถึงชาวจีนยูนนานอพยพที่ประพาศิด้วย การได้สัญชาติใหม่นั้นเป็นการสูญเสียสัญชาติเดิมไป แต่ในความเป็นจริงนั้นการได้ที่ทำกินและการได้สัญชาติไทยนั้นเป็นการกักขังตัวตนความเป็นจีนไว้ในพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางการทหารที่ให้อดีตทหารจีนคณะชาติทำกินการตรวจสอบคนจีนมีอยู่ตลอดเวลาสิทธิในที่ทำกินในฐานะพลเมืองก็ยังไม่ได้ และการเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริหารขององค์กรปกครองท้องถิ่นก็ยังไม่มีความสิทธิ (ในขณะนั้น พ.ศ. 2553)

7.1.2.3 ระยะที่ 3 ความเป็นชาติที่เหนือจากอาณาเขตของรัฐ

กลุ่มชาวจีนยูนนานหลังได้รับสัญชาติไทย (พ.ศ. 2538-2553) โดยดูเหมือนว่าเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์จะสูญสลายกลืนกลายเป็นไทยไปเช่นในอดีตนั้น แต่ชาวจีนยูนนานนั้นยังคงอยู่อย่างแตกต่างและหลากหลายกลุ่มแยกย่อยตามระดับขององค์ประกอบทางชาติพันธุ์ของความเป็นจีนยูนนานและเป็นในกรณีเฉพาะประเทศไทยสามารถแบ่งได้เป็นสามระดับดังนี้

1. กลุ่มการสูญเสียความเป็นจีน ในกลุ่มนี้ได้ยอมสูญเสียความเป็นจีนไปและรับการเป็นคนไทยในที่สุดถึงแม้ว่าจะมีการสืบสายเลือดจากบิดาที่เป็นชาวจีนยูนนานก็ตามแต่องค์ประกอบที่ทำให้เป็นชาวจีนยูนนานในกลุ่มนี้ไม่ได้มีเพียงสายเลือดฝ่ายพ่อเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงการที่บิดามีเวลาเพียงพอในการอบรมความเป็นจีน แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะเป็นคนจีนยูนนานได้ เพราะการกลายเป็นไทยจะได้รับความก้าวหน้าในสังคมไทยโดยกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ และไม่ได้มีฐานะร่ำรวยทั้งนี้รวมถึงกรณีความเป็นมุสลิมของชาวจีนยูนนานมุสลิมในชุมชนดังกล่าวด้วย

2. กลุ่มลูกผสมจีน (ยูนนาน) -ไทย เป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานกลุ่มใหญ่ที่มีผู้นั้น กลุ่มเหล่านี้มีองค์ประกอบความเป็นชาวจีนยูนนานที่มากกว่ากลุ่มแรกกล่าวคือ มีองค์ประกอบเรื่องอำนาจเศรษฐกิจของบิดาเป็นหลักในครอบครัวและมีพื้นที่ในการแสดงออกถึงความเป็นจีนเช่น การเป็นสมาชิกของชุมชนชาวจีนยูนนานที่เป็นบ้านเกิด การเป็นสมาชิกขององค์กรทางศาสนา การเป็นสมาชิกของสมาคมจีนต่าง ๆ โดยต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมของพื้นที่เหล่านั้นอย่างต่อเนื่องสืบทอดจากครอบครัวเครือญาติ โดยกลุ่มเหล่านี้มีการจัดการองค์กรทางสังคมโดยเน้นความเป็นชาติพันธุ์ที่กลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในที่สุด

3. กลุ่มความเป็นชาติพันธุ์ที่เหนือรัฐ เป็นกลุ่มชาวจีนยูนนานที่นอกเหนือจากองค์ประกอบของทั้งสองกลุ่มแรกแล้วกลุ่มนี้ยังมีองค์ประกอบทางชาติพันธุ์อีกดังนี้คือการ รื้อฟื้นประเพณีพิธีกรรม วัฒนธรรมความเชื่อของความเป็นจีนที่ไม่ใช่การอนุรักษ์แต่เป็นเพื่อการใช้ประโยชน์ในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นและใช้แสวงหาผลประโยชน์ในกลุ่มส่วนรวม เช่น การระดมทุนผ่านองค์กรศาสนา การจัดพิธีรำลึกถึงกลุ่มอดีตทหารจีนในวันเซงเม้ง งานกีฬา 329 ทั้งนี้เพื่อการสร้างเสริมและดำรงอุดมการณ์ของชาติพันธุ์ตนไว้เช่นอุดมการณ์ก๊กมินตั๋ง อุดมการณ์ความเป็นจีน (ฮั่น) อุดมการณ์ทางศาสนาอิสลาม โดยทั้งนี้ต้องมีการสร้างและจัดลำดับการจำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างกลุ่มได้จึงจะถือว่าเป็นระดับของความเป็นจีนยูนนานที่สมบูรณ์แบบ

อย่างไรก็ตามความเป็นจีนยูนนานที่สมบูรณ์แบบนั้นไม่ได้ทำให้จีนยูนนานเป็นหนึ่งเดียว การศึกษานี้สามารถแยกออกเป็นสามกลุ่มได้คือกลุ่มแรกคือกลุ่มที่ถูกกักขังความเป็นจีนไว้ในที่ดินใช้ประโยชน์ทางการทหารกลุ่มเหล่านี้ยังคงดำรงอุดมการณ์ก๊กมินตั๋งและความเป็นจีนในองค์กรแนวตั้งแบบทหารอย่างเหนียวแน่น ในกลุ่มที่สองได้แก่กลุ่มชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านชาวจีนที่สามารถใช้ภาษาจีนในการเชื่อมต่อกับจีนอื่น ๆ ได้ (ยกเว้นชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย) และเห็นถึงความเป็นจีนที่มีความยิ่งใหญ่การสืบเชื้อสายจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่อารยธรรมสูงทำให้การรื้อฟื้นความเป็นฮั่นขึ้นเพื่อจะเชื่อมต่อกับกลุ่มฮั่นในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศจีน ส่วนกลุ่มสุดท้ายนั้นคือกลุ่ม หุย คือชาวจีนยูนนานมุสลิมที่บางคนได้ร่วมกิจกรรมทางศาสนาหรือองค์กรทางศาสนาได้ช่วยเหลือทำให้เห็นถึง “โลกมุสลิมที่เป็นหนึ่งเดียว”และการที่รู้ว่าตนเองนั้นสืบเชื้อสายมาจากมุสลิมที่บริสุทธิ์จากตะวันออกกลาง เป็นการเชื่อมต่อสายเลือดมุสลิมที่แท้ ทำให้กลุ่มยูนนานมุสลิมบางกลุ่มมีความพยายามที่จะทบทวนสอบทานความเป็นจีนและความ

เป็นมุสลิมอยู่ตลอดเวลา และบางชุมชนสามารถห่างไกลจากความเป็นจีนยูนนานมากขึ้นเช่นกลุ่มมุสลิมที่อำเภอปาย⁴³จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากสามกรณีดังกล่าวเห็นว่าการเป็นคนในสังกัดรัฐไทยนั้นไม่เพียงพอสำหรับความเป็นชาติพันธุ์หนึ่งและชาติที่กลุ่มชาติพันธุ์นั้นเข้าใจได้เกิดรัฐไทยออกไป และไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกันอีกต่อไป

เพื่อตอบคำถามงานวิจัยประเด็นที่ 1 ที่ว่า ทำไมกลุ่มคนเหล่านี้พยายามที่จะเป็นอิสระและยังคงดำรงวิถีชีวิตในวัฒนธรรมจีนอย่างต่อเนื่องสำหรับกรณีชาวจีนยูนนานในประเทศไทยแล้วนั้นไม่ได้เป็นไปได้โดยธรรมชาติหรือปัจจัยแค่การสืบสายโลหิตเท่านั้นแต่มีความเป็นไปได้เพราะการคัดสรรกลุ่มคนเข้ามาเป็นสมาชิกในการสืบสายโลหิตเพื่อการรวมกลุ่มในการอยู่รอดในฐานะคนพลัดถิ่นเพื่อใช้จำนวนเป็นเครื่องต่อรองในระยะต่อมาเป็นการคัดสรรเพื่อจัดระเบียบโดยรัฐไทยที่จะเลือกอธิบายคนจีนยูนนานในฐานะที่เชื่อมต่อกับกลุ่มคนที่คุ้นเคย แต่ในเวลาต่อมาเมื่อการจัดระเบียบได้คลาไคลจากการทำงานที่ถูกฉ้อโกงกันอย่างหลวมๆนั้นกลุ่มชาวจีนยูนนานบางกลุ่มได้คัดสรรอดีตที่ตนเองสามารถกลายเป็นคนกลุ่มใหญ่ได้ในการอธิบายตนเองขึ้นมาใหม่เพื่อใช้ในการเข้าถึงทรัพยากรของรัฐและจากเครือข่ายความเป็นชาติพันธุ์จีนไปพร้อม ๆ กันในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ข้ามรัฐ

โดยเรื่อง “ความเป็นชาติพันธุ์จีน” ของลูกหลานชาวจีนยูนนาน ไม่ใช่เรื่องของการสืบเชื้อสายและวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียว ในงานวิจัยนี้พบว่ากรณีของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยมีลำดับขั้นของความเป็นจีนที่มีองค์ประกอบสามลำดับโดย มีดัชนีชี้วัดจำนวนแปดอย่างซึ่งทำให้ชาวจีนยูนนานทั้งหมดในประเทศไทยมีขีดขั้นความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างกัน

7.2.2 การสร้างความแตกต่างและความเหนือกว่าทางสังคมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

เป็นการตอบวัตถุประสงค์งานวิจัยในประเด็นพลวัตของวัฒนธรรม ที่ผลิตขึ้น มีผลต่อการสร้างความแตกต่างและความเหนือกว่าทางสังคมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่เข้ามามีความสัมพันธ์ด้วยและความต่างนั้น มีความสัมพันธ์กับระบบเศรษฐกิจบนพื้นฐานของปัจเจกหรือ โครงสร้างองค์กรทางสังคมอย่างไรซึ่งการศึกษานี้จะพบคำตอบดังนี้

⁴³ จีนยูนนานมุสลิมที่อำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นได้มีความก้าวหน้าทางศาสนาโดยจะต้องมีการ “เสียสละ” กล่าวคือการทำที่ต้องไปปฏิบัติศาสนากิจที่อินเดียและตะวันออกกลางปีละ 40 วัน โดยเวียนกันไป และสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มมุสลิมในตะวันออกกลาง ทั้งนี้การแต่งกายของสตรีมุสลิมที่เคร่งครัดและการศึกษาภาษาอาหรับโดยที่ภาษาจีนกลายเป็นความสำคัญลำดับที่ 4

ในระยะแรกก่อนที่ชาวจีนยูนนานโดยเฉพาะกองกำลังทหารจีนคณะชาติจะเข้ามาในประเทศไทยนั้นเป็นการสร้างความเหนือกว่าทางอำนาจทหาร อำนาจของวัฒนธรรมที่สูงกว่าที่เป็นอุดมคติของกลุ่มชาติพันธุ์เช่นเมียน (เย้า) ว่า หรืออุดมการณ์การกู้ชาติเช่นไทใหญ่ รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ชาวจีนยูนนานมีความสัมพันธ์ด้วยในฐานะสถานะภาพทางสังคมที่ได้รับการยอมรับ

เมื่อชาวยูนนานได้เข้ามาในประเทศไทยนั้นความสัมพันธ์ในเรื่องเดิมนั้นยังคงอยู่คืออำนาจทางทหาร อุดมการณ์กู้ชาติ และสถานะภาพทางสังคม แต่มีการเพิ่มเติมขึ้นคือ การเป็นกลุ่มที่สามารถต่อรองกับรัฐไทยและชาติต่าง ๆ ได้เป็นที่พึงพาของกลุ่มคนพลัดถิ่นทั้งหลาย รวมถึงผลของการต่อรองกับรัฐต่าง ๆ นั้นทำให้ชาวจีนยูนนานมีเศรษฐกิจที่ดีแต่ในวิถีชีวิตชาวจีนยูนนานไม่ได้เป็นเกษตรกรโดยส่วนใหญ่เป็นพ่อค้า ทำการค้าทางไกลและเป็นทหารบางคนเป็นทหารตั้งแต่เด็กการได้ที่ดินและความช่วยเหลือทางการเกษตรนั้นไม่สามารถทำเองได้จึงต้องว่าจ้างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในการทำการเกษตรโดยชาวจีนยูนนานเป็นคนกลางในการจัดจำหน่ายสินค้าผ่านเครือข่ายของตนเองที่กระจายไปทั่วประเทศและเชื่อมต่อกับรัฐไทยและต่างประเทศได้ผ่านความช่วยเหลือ

อีกประเด็นหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนยูนนานมีเศรษฐกิจที่ดีมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ คือการค้าสินค้าต้องห้าม โดยเฉพาะเรื่องฝิ่นและอาวุธสงครามสำหรับฝิ่นแล้วนั้นชาวจีนยูนนานไม่ได้ปลูกเองแต่จะเป็นคนกลางในการค้าขายขนส่งทำให้ภาพของจีนยูนนานในสมัยที่เป็นกองกำลังกู้ชาติไปผูกกับฝิ่นไป ในเรื่องอาวุธสงครามนั้นเป็นการนำเงินที่ได้จากการเป็นคนกลางในการค้าฝิ่นนี้เองไปซื้ออาวุธในข้ออ้างที่ว่าต้องใช้ในการรบเพื่ออุดมการณ์ซึ่งเป็นข้ออ้างที่ชาตินิยมอำนาจขณะนั้นสนับสนุนอย่างล้นพ้นผ่านตัวแทนเช่นประเทศไต้หวัน ดังนั้นฝิ่น อาวุธและอุดมการณ์สงครามเย็นเป็นเครื่องต่อรองที่ทำให้ชาวจีนยูนนานโดยเฉพาะอดีตทหารจีนคณะชาติใช้เป็นช่องว่างในการค้าสินค้าต้องห้ามอย่างชอบธรรมและเครือข่ายการผลิตและการบริโภคคือกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ

การพึ่งพาคนจีนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ นั้นเป็นเรื่องที่รัฐไทยไม่สามารถดูแลได้อย่างทั้งถึงในเรื่องเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิต จึงเป็นความเหนือกว่าทั้งในเรื่องอุดมการณ์ เศรษฐกิจ และอำนาจทางทหาร ความเป็นจีนจึงกลายเป็น “สถานะภาพทางสังคมสูง” ของกลุ่มคนพลัดถิ่นในดินแดนระหว่างชายแดนไทย พม่า จีน ซึ่งในปัจจุบันนั้นกองกำลังอิสระหรือเขตปกครองอิสระในพม่านั้นยังมีกองกำลังที่ยังคงติดอาวุธและรัฐบาลพม่าให้เป็นเขตปกครองตนเอง คือ กอแก้ง และเมืองลา ซึ่งทั้งสองพื้นที่นั้นได้ใช้ความเป็นจีนในการต่อสู้กับอำนาจรัฐพม่าในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553)

เพื่อตอบคำถามวิจัยในประเด็นที่ 2 ในเรื่องที่ยูนนานเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ด้วยกันมาอย่างยาวนาน ด้วยกระบวนการใด คำตอบจากงานวิจัยชิ้นนี้ พบว่า ความเป็นจีนยูนนานนั้นเป็น “สถานะภาพทางสังคมชั้นสูง” และเป็นรูปแบบชั้นทางสังคมของกลุ่มคนพลัดถิ่น ดังนั้นการที่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในประเทศไทยเข้าถึงความ

เป็นจีนนั้นได้หลายรูปแบบ เช่นการเป็นแรงงานในที่ดินที่กลุ่มผู้นำชาวจีนยูนนานสามารถต่อรองมาจากรัฐไทยในการให้ความร่วมมือเรื่องอุดมการณ์ในยุคสงครามเย็น การเพื่อพึ่งพาอำนาจทางเศรษฐกิจ การเรียนภาษาจีน การร่วมอุดมการณ์กู้ชาติ ตลอดจนการจัดลำดับชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์ด้วยนั้น ไม่ได้สร้างขึ้นเพื่อใช้ความแตกต่างในการอยู่ร่วมกันแต่เป็นการสร้างความแตกต่างขึ้นเพื่อที่จะกลืนกลายชาติพันธุ์เหล่านั้นให้กลายเป็นจีน

ซึ่งในการสร้างกระบวนการที่จีนยูนนานมีเหนือกว่าชาติพันธุ์อื่นไม่ใช่กระบวนการแยกแยะความแตกต่างของรายละเอียดทางวัฒนธรรม หรือการกีดกันผู้ที่แตกต่างกัน แต่ใช้การกระชับความสัมพันธ์ให้แน่นด้วยการผนวกรวมหรือการกลืนกลายให้เป็นจีน คือกระบวนการคัดสรรกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้เป็นจีน วิธีการกลายเป็นคนจีนได้ด้วยการแต่งงาน เพราะว่าการเป็นจีนนั้นสืบสายโลหิตจากบิดาที่เป็นจีนเป็นพื้นฐานแต่ก็ไม่สามารถจะให้ทุกคนที่มีบิดาเป็นคนจีนนั้นกลายเป็นจีนไปได้จากการวิจัยนี้หลายกรณี แต่ถ้าจีนยูนนานมุสลิมผู้หญิงที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจดีได้แต่งงานกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ไปสัมพันธ์ด้วยผู้ชายก็จะกลายเป็นจีนยูนนานมุสลิมไปดังนั้นอำนาจที่เหนือกว่าทางเศรษฐกิจและพื้นที่การแสดงความเป็นจีนยูนนานมีความสัมพันธ์กับการเลื่อนไหลความเป็นชาติพันธุ์อื่นๆที่กลืนกลายให้เป็นชาวจีนยูนนานด้วย

แต่จะเป็นจีนยูนนานสมบูรณ์แบบหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่ได้อธิบายมาแล้วสามลำดับชั้น แปรคณิชีวัด เพราะความเป็นเครือญาติกับจีนนั้นจะได้ผลประโยชน์ในฐานะกลุ่มที่ใกล้ชิดทางครอบครัว ความเป็นจีนที่เป็นสถานภาพทางสังคมจึงมีความหมายเชิงอำนาจที่เหนือกว่า

7.2.3 องค์การทางสังคมชาวจีนยูนนานในประเทศไทย

ในประเด็นนี้เป็นการตอบวัตถุประสงค์ที่ว่า ชาวจีนยูนนานมีองค์กรที่มีรูปแบบและกระบวนการ เพื่อต่อรองและรักษาผลประโยชน์ชาวจีนยูนนานและลูกหลานอย่างไรในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทยนั้น สามารถแบ่งเรื่ององค์กรทางชาติพันธุ์เป็นสองส่วนคือ องค์กรที่เป็นทางการเช่น สมาคม สถาบันการศึกษาของรัฐ องค์กรศาสนา ในส่วนขององค์กรที่ไม่เป็นเป็นทางการเช่น การเป็นสมาชิกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ (จีนยูนนาน) การรวมตัวกันในงานประเพณี การรวมตัวกันในการทำประโยชน์ เช่นการระดมทุน และองค์กรผู้นำทางอุดมการณ์

ในส่วนขององค์กรที่เป็นทางการนั้นชาวจีนยูนนานได้ใช้เพื่อประโยชน์ในการเข้าถึงทรัพยากรที่เป็นทางการเช่นการศึกษาหรือการรวมกลุ่มเพื่อกิจการสาธารณะประโยชน์เช่นสมาคมยูนนานแต่ปัญหาของสมาคมยูนนานนี้ไม่สามารถที่จะรวมเป็นเอกภาพได้เนื่องจากชื่อกว้างเกินไปแต่ภารกิจไม่สามารถครอบคลุมความต้องการคนอีกกลุ่มหนึ่งได้เช่นกลุ่มยูนนานมุสลิม ในส่วนของสถาบันการศึกษาของรัฐนั้นชาวจีนยูนนานใช้เป็นเครื่องมือในการก้าวเข้าสู่การเลื่อนฐานะทางสังคม

ในประเทศไทยส่วนใหญ่ได้ประโยชน์จากภาษาจีนในส่วนที่รัฐไทยเร่งรัดการผลิตครูสอนภาษาจีน ในทุกระดับหลังจากที่เคยห้ามการเรียนการสอน สถาบันการศึกษาเป็นตัวเชื่อมโยงให้กลุ่มฮ่อเดิมกับ กลุ่มชาวจีนยูนนานใหม่พบกันได้และสานสัมพันธ์กันในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นกรณีของลูกสาวนาย พลหลี เหวิน ผาน กับคนในตระกูลวงศ์ล้อเกียรติ สำหรับองค์การทางสังคมที่เป็นทางการในเรื่อง ศาสนานั้น เห็นได้ชัดจากกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิมที่สามารถเข้าเชื่อมต่อกับกับกลุ่มฮ่อเดิมได้ เนื่องจากโรงเรียนสอนศาสนาในตัวจังหวัดเชียงใหม่ และมีฮัซยิดที่จังหวัดเชียงรายที่มีกลุ่มมุสลิมจาก หมู่บ้านวาวิ เป็นตัวหลักสำคัญในการระดมทุนสร้างมัสยิดใหม่ที่มีรูปแบบแบบตะวันออกกลาง ผสมกับจีนซึ่งทำให้เห็นว่าความเป็นจีนและมุสลิมเป็นความกลมกลืนได้ ทั้งนี้เรื่ององครทางศาสนา ก็เป็นการเชื่อมโยงกับองค์กรมุสลิมในส่วนอื่นๆของโลกมุสลิมเช่นกัน ในกรณีของกลุ่มชาวจีนยูน นานมุสลิมในอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มองค์กรชาติพันธุ์ที่ไม่เป็นทางการนั้นเริ่มจากชื่อชาติพันธุ์ คือจีนยูนนาน ซึ่งแต่เดิมนั้น ไม่มีคำนี้อยู่ แต่เดิมเรียกตนเองว่า “คนจีน” แต่เนื่องจากรัฐไทยต้องการเข้าใจคนกลุ่มนี้จึงเรียกใน แบบดั้งเดิมว่า “ฮ่อ” แต่การที่มีจีนโพ้นทะเลอยู่แล้วในประเทศไทย และการที่คำว่าจีนนั้นจะ หมายถึงจีนที่อยู่ฝ่ายตรงข้ามของอุดมการณ์ ดังนั้นการสร้างคำขึ้นใหม่เป็นคำแบบผสม ที่มีชื่อของ “ชาติ” คือจีน และชื่อ “สถานที่” ที่เดินทางมาคือยูนนาน แต่บางคนเมื่อได้รับสัญชาติไทยแล้วบาง คนก็เรียกตนเองว่า “คนไทยเชื้อสายจีนยูนนาน” ดังนั้นคำว่ายูนนานจึงเป็นคำที่ถูกสร้างขึ้นใน สังคมไทยเพื่อที่จะใช้เรียกกลุ่มคน สัตว์และสิ่งของ รวมถึงอาหาร ที่กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ผลิตขึ้น จัดจำหน่าย และบริโภค การมีชื่อเรียกเปรียบเสมือนองค์กรทางสังคมที่ไม่เป็นทางการในการใช้ พื้นที่ในการแสดงตัวตนของกลุ่มคนและสามารถใช้ประโยชน์จากชื่อเรียกนี้ในการแสดงความ แตกต่างจากกลุ่มคนอื่น ๆ ได้เพื่อแสดงลำดับชั้นและการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ

การใช้ประเพณีในการผลิตซ้ำอุดมการณ์เป็นเรื่องของการรวมกลุ่มในฐานะองค์กรที่ไม่เป็น ทางการชาวจีนยูนนาน โดยเฉพาะกลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติได้ใช้ประเพณีเซ็งเม้งซึ่งจะจัดขึ้น ในช่วงต้นเดือนเมษายนของทุกปีเพื่อจัดพิธีระลึกถึงอดีตทหารร่วมรบโดยจัดที่บ้านสันติคีรีและที่บ้าน ถ้ำง้อบ ซึ่งพื้นที่ดังกล่าวได้สร้างเป็นอนุสรณ์สถานแต่ที่บ้านสันติคีรีนั้นสร้างในรูปแบบวัดจีน (ศาล เจ้า) พิธีการนั้นจะเป็นการรวมผู้คนที่เคยสังกัดกองทัพที่ 3 และกองทัพที่ 5 รวมถึงลูกหลานมา ร่วมกันรำลึกถึงผู้เสียชีวิตคล้ายพิธีเซ็งเม้ง การจัดรูปแบบของบ้านถ้ำง้อบอาจแตกต่างไปคือจะเวียน กันเป็นเจ้าภาพในแต่ละหมู่บ้านแต่ละจัดในที่เดิม

งานกีฬา 329 เป็นอีกหนึ่งกรณีหนึ่งของการจัดการองค์กรที่ไม่เป็นทางการในการจัดแข่งขันกีฬายาวชนจีนยูนนานโดยเวียนไปจัดในแต่ละหมู่บ้านชาวจีนยูนนานซึ่งเริ่มมาได้ 15 ปีแล้วโดยวันดังกล่าว คือวันที่ 29เดือนมีนาคม เป็นวันที่ระลึกถึงการเสียสละของเยาวชนในการรบเพื่ออุดมการณ์

ก็มิตั้ง แต่ความหมายนี้ไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการอธิบายในการจัดงาน ซึ่งมีชื่อเป็นทางการว่า “งาน กีฬาด้านยาเสพติด” และในบางปีก็จะมีการขอถ้วยรางวัลพระราชทานด้วย ซึ่งน้อยคนจะรู้ ความหมาย นอกเหนือจากการแข่งขันกีฬาแล้ว ยังมีการประกวดในลักษณะผู้นำเยาวชน มีการประชุม ผู้นำเยาวชน และผู้ใหญ่ก็มีการประชุมกันอีกด้วย งานกีฬานี้เป็นพื้นที่การใช้ผลิตซ้ำอุดมการณ์ใหม่ แก่เยาวชนและได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากไต้หวันทุกปี⁴⁴

การรวมตัวกันเพื่อการระดมทุนนั้นเป็นเรื่องที่ทุกหมู่บ้านได้ทำกันเนื่องจากการปกครอง ท้องถิ่นในกลุ่มชาวจีนยูนนานไม่สามารถมีตัวแทนเข้าไปผลักดันการพัฒนาได้ และบางพื้นที่มี ความขัดแย้งระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหมู่บ้านอดีตทหารจีนในพื้นที่ใช้ประโยชน์ ทางทหาร ในเรื่องการเก็บภาษีที่ดิน และอีกประการหนึ่งคือกลุ่มชาวจีนยูนนานมีความต้องการใน การพัฒนาที่แตกต่างจากระบบการปกครองท้องถิ่นของไทยคือต้องการที่จะดำรงชีวิตและ วัฒนธรรมที่เป็นจีนเช่นการมีโรงเรียนจีน (ซึ่งไม่สามารถให้อปท.ตั้งงบประมาณสนับสนุนได้)การ สร้างโรงเรียนนั้นเปรียบเสมือนการสร้างความมั่นคงในชีวิตและกลายเป็นพื้นที่สำคัญดังนั้นการ รวมกลุ่มในการระดมทุนในการสร้างและพัฒนาโรงเรียนจีนให้ก้าวหน้าเป็นเรื่องสำคัญมากทั้งนี้ ไม่ใช่แค่เรื่องโรงเรียนจีนเท่านั้นเรื่องการบริการสาธารณะต่าง ๆ เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า เหล่านี้ เริ่มต้นจากการระดมทุนอย่างต่อเนื่องของกลุ่มชาวจีนยูนนานในหมู่บ้านนั้น ๆ องค์กรที่สนับสนุน นั้นเป็นองค์กรศาสนาในต่างประเทศเช่นประเทศไต้หวันและประเทศฮ่องกงเป็นส่วนใหญ่

การสร้างองค์กรการปกครองที่ซ่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นับเป็นองค์กรที่ไม่เป็น ทางการที่มีอำนาจมากที่สุดในการเชื่อมโยงกลุ่มชาวจีนยูนนานทั้งหมดไว้ด้วยกัน ผลการศึกษาใน เรื่องนี้ไม่ได้มาโดยตรงแต่มาจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการเข้าพื้นที่สัมภาษณ์ผู้คนต่าง ๆ รวมถึงสัมภาษณ์ผู้นำชาวจีน การสังเกตและสอบถามการประดับรูปภาพและการสังเกตผู้ที่เข้ามา ติดต่อ นั้นพบว่า ปัญหาเรื่องอำนาจทางการเมืองของกลุ่มชาวจีนยูนนานที่กำลังเผชิญอยู่กับการไม่ สามารถมีสิทธิในการเข้าไปเป็นตัวแทนในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้นรวมถึงการเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านได้นั้น ดูเหมือนว่าจะได้รับการจัดการด้วยกลุ่มอำนาจเดิมและวิธีการเดิม ที่ยังคงมีอยู่ใน กลุ่มผู้นำ

คงจะเห็นภาพถ่ายและคำบรรยายได้ภาพ ที่บอกถึงคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นในพื้นที่หมู่บ้านอดีตทหารจีนคณะชาติเข้ามาเยี่ยมคารวะ “ผู้นำ” ในทุกชุดที่มีการเปลี่ยนชุด การปกครองท้องถิ่นใหม่ การติดต่อเชื่อมโยงความช่วยเหลือทั้งจากภายในภายนอกประเทศที่เข้ามา ติดต่อเพื่อช่วยเหลือในการพัฒนาโรงเรียนจีน และการพัฒนาต่าง ๆ นั้นต้องเข้ามาบอกกล่าว “ผู้นำ”

⁴⁴ งานกีฬา 329 นี้ในไต้หวันเองนั้นไม่มีการจัดงานในรูปแบบความหมายนี้ นับว่างานกีฬา 329 เป็นประติมากรรมทางอุดมการณ์ที่สร้างขึ้นใหม่ในกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทย

แทบทุกวัน วันละหลายชุด และถ้าการช่วยเหลือนั้นไม่เจาะจงสถานที่ทาง “ผู้นำ” เองจะเป็นผู้เสนอแนะพื้นที่ให้ ทั้งนี้รวมถึงการเข้าพบของนักการเมืองระดับชาติและท้องถิ่นในช่วงการเลือกตั้งด้วย ดังนั้นการมีอำนาจในเชิงบังคับบัญชายังมีอยู่ และเป็นอำนาจที่มองไม่เห็นและทับซ้อนกับอำนาจรัฐถึงแม้ว่ากองกำลังจะหมดไปแต่อำนาจนั้นยังคงอยู่และสืบทอดต่อไป “ผู้นำรุ่นที่ 2”

7.3 ข้อค้นพบที่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะชาวจีนยูนนานในประเทศไทย

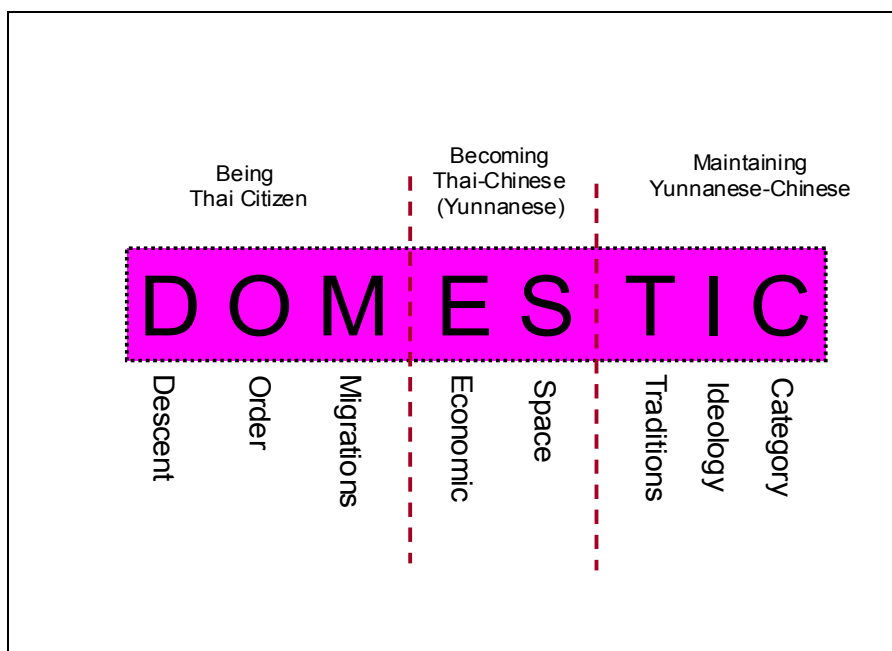
ชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นต้องมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสงครามที่เป็นผลสืบเนื่องจากสงครามภายในประเทศจีนต่อเนื่องถึงสงครามเย็นในภูมิภาคกลุ่มน้ำโขงและในปัจจุบันที่สงครามเย็นสิ้นสุดแล้วชาวจีนยูนนานในยุคสงครามเย็นที่ดูเหมือนว่าเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านการผนึกรวมด้วยอุดมการณ์ของสงครามเย็นได้คลายตัวออก บางส่วนของกลุ่มคนเหล่านี้แม้ผนวกเข้ากับรัฐไทยแต่ก็เป็นการผนวกรวมแบบที่ดำรงความแตกต่างไว้ ด้วยการใช้ประเพณีพิธีกรรมบางอย่างเพื่อการรื้อฟื้นในการดำรงอุดมการณ์ของกลุ่มตนไว้และความเป็นจีนยูนนานที่สมบูรณ์แบบนั้นก็ไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน

กลุ่มคนจีนยูนนานเหล่านี้แม้บางส่วนจะถูกกลืนกลายเข้ากับรัฐไทยในฐานะพลเมือง แต่ชาวจีนยูนนานบางส่วนมีความพยายามที่จะดำรงความแตกต่างไว้ ด้วยการใช้ประเพณีพิธีกรรมบางอย่างเพื่อการรื้อฟื้นในการดำรงอุดมการณ์ของกลุ่มตนไว้เพื่อใช้ความเป็นชาวจีนยูนนานในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ และความเป็นจีนยูนนานนั้นก็ไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน โดยมีความแตกต่างเป็นลำดับขั้นและยังสามารถปรับเปลี่ยนตัวเองได้อย่างไม่หยุดนิ่ง

การวิจัยเรื่องนี้พบว่า ความเป็นจีนยูนนานไม่ได้มีความเป็นหนึ่งเดียวกันทั้งในช่วงที่กลุ่มคนเหล่านี้อาศัยในประเทศจีนจนมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย ความเป็นจีนนั้นได้กลายเป็น “สถานภาพทางสังคม” ที่มีกระบวนการที่ทำให้กลายเป็นจีนยูนนานที่ดำเนินการมาตั้งแต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังไม่ได้เข้ามาในประเทศไทยจนสืบลูกหลานไม่ต่ำกว่า 3ชั่วอายุคนแล้ว และกระบวนการนั้นสามารถแบ่งกลุ่มชาวจีนยูนนานออกเป็นส่วน ๆ ตามระดับชั้นของความเป็นชาวจีนยูนนานซึ่งจะสามารถอธิบายเรื่องชาวจีนยูนนานในฐานะกลุ่มชาติพันธุ์ได้เพื่อให้ครอบคลุมในความเป็นจริงทางสังคม โดยการศึกษาเป็นเฉพาะกรณีการศึกษานี้เท่านั้น กระบวนการที่กล่าวมานั้น ในงานวิจัยที่เป็นคุณูปการนี้ขอเรียกว่า “กระบวนการสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์” และใช้

ภาษาอังกฤษว่า “Ethnic Domestication”⁴⁵ ซึ่งให้ความหมายว่าชาวจีนยูนนานได้ใช้ความเป็นจีนในฐานะสถานะภาพที่เหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆที่เข้ามาสัมพันธ์ด้วย โดยชาวจีนยูนนานในประเทศไทยนั้นมีการคัดสรรสมาชิกชาติพันธุ์เริ่มจากการสืบสายเลือดทำให้ชาวจีนยูนนานมีจำนวนมากขึ้นผ่านการคัดเลือก(สร้าง)กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอุดมการณ์ทางวัฒนธรรมจีนใกล้เคียงกันและกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองเดียวกันมาเป็นเครือข่ายผ่านการแต่งงานแต่อย่างไรก็ตามการเป็นจีนยูนนานยังมี 3 ลำดับชั้น และมี 8 องค์ประกอบ สามารถอธิบายเป็นรูปแบบได้ดังนี้

⁴⁵ คำว่า “Domestications” นี้ สืบเนื่องมาจากแนวคิดของ ชาร์ล ดาร์วินในเรื่องการคัดสรรโดยธรรมชาติ (On the Tendency of Species to Form Varieties ; and on the Perpetuation of Varieties and Species by Natural Means of Selection แปลโดยสุเทพ สุนทรเกศซ์, 2553, 27-48) ที่ก่อให้เกิดแนวคิดที่อธิบายสังคมมนุษย์ โดยกลายเป็นทฤษฎีที่เรียกในภาษาไทยว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการทางสังคม”โดยนำแนวคิดการวิวัฒนาการไปเปรียบเทียบกับความก้าวหน้าของมนุษย์ผ่านแนวคิดเรื่องการอยู่รอดของผู้เหมาะสมที่สุด(Survival of the Fittest) และการที่มีการเรียกร้องทางวิชาการให้ทบทวนว่าการเปลี่ยนแปลงจากสัตว์ป่ากลายเป็นสัตว์บ้านนั้นเป็นไปโดยธรรมชาตินั้นขอให้คำนึงถึง “การคัดสรรโดยมนุษย์” ผ่านวัฒนธรรมด้วย (อะกิมิโนะ, 2550, 248-249)โดยชาวจีนมีวิธีการทางการเมืองเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยดังเช่นกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ลื้อในมณฑลยูนนานราชสำนักจิ้นราชวงศ์ฮั่นและราชวงศ์ถังได้ใช้นโยบาย “จี้หมี” โดยคำว่า “จี้” หมายถึงขลุ่ยม้าที่ล่ามโยงสายบังเหียน “หมี” หมายถึงเชือกสนตะพายวัวควาย เป็นการปกครองที่เรียกว่า “ขลุ่ยม้าและสนตะพาย”ใช้กับชนกลุ่มน้อยเยี่ยงสัตว์เลี้ยง (ยรรยง จิรนคร และรัตนาพร เสธะฐกุล 2551,95-96) ดังนั้นราชสำนักจิ้นถือว่าการคัดสรรผู้คนเข้าผนวกรวมในราชอาณาจักรนั้นต้องมีวิธีการเช่นการดูแลสัตว์เลี้ยงที่ต้องให้พึ่งพากับราชสำนักตลอดชีวิต ดังนั้นความหมายของ Domestication ที่ใช้ในงานวิจัยที่เป็นคุณูปนิพนธ์นี้ไม่ได้หมายความว่ากระบวนการทำให้เชื่องแบบสัตว์ป่ามาเป็นสัตว์เลี้ยง แต่เป็นความหมายถึงกลุ่มคนที่ผ่านการคัดสรรตัวเองหรือถูกคัดสรร โดยกลุ่มคนอื่น ๆ หรือรัฐที่ให้ความหมายในระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการจัดประเภทและลำดับชั้น ในงานวิจัยเรื่องนี้ได้นำกระบวนการทั้งสองแนวคิดดังกล่าวมาสร้างเป็นรูปแบบแนวคิดกระบวนการ Ethnic Domestication ที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ จินยูนนานละกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้าสัมพันธ์ด้วยเป็นระยะเวลาสามช่วงอายุคน ที่เป็นกรณีศึกษาเฉพาะในการวิจัยนี้

ภาพที่ 7.1 แนวคิด ความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์ ของชาวจีนยูนนานในภาคเหนือประเทศไทย

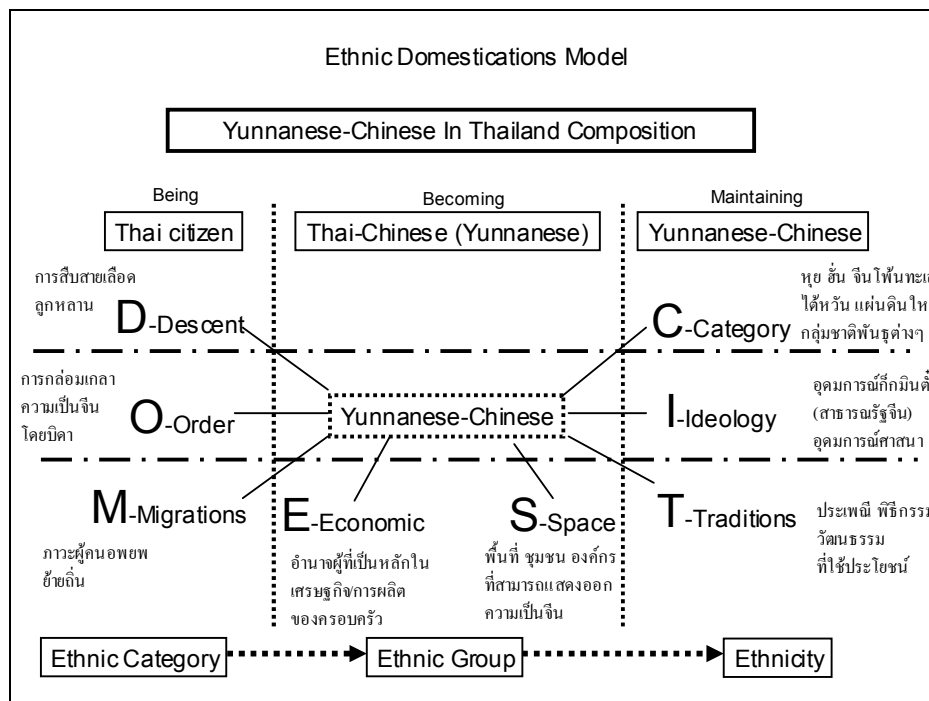
ในลำดับขั้นที่ 1 การเป็น “จีนยูนนาน” ไม่ใช่เป็นการสืบสายเลือดจากฝ่ายบิดา (Descent) เท่านั้น และต้องตระหนักถึงการเป็นคนย้ายถิ่น (Migrations) จากจีน ทั้งสององค์ประกอบนี้ก็ไม่สามารถทำให้คนนั้นกลายเป็นจีนยูนนานสมบูรณ์แบบได้ แม้ว่าคนนั้นต้องถูกคัดสรรผ่านวัฒนธรรมจีน (แบบยูนนาน) ผ่านการอบรมของบิดา (Order) ก็ตาม โดยคนใดมีคุณสมบัติเพียงเท่านี้ ก็จะถูกรัฐไทยผนวกกรวบรวมไว้เป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองรัฐนับเป็นการเป็นชาวจีนยูนนานในลำดับขั้นที่เป็นแค่การมีอยู่ของลักษณะและประเภททางชาติพันธุ์เท่านั้น (Ethnic Category)

ในลำดับขั้นที่ 2 ถ้าคนนั้นมีคุณสมบัติเพิ่มเติมขึ้นเช่นมีการสร้างฐานะจากการทำงานหนัก (Economic) และการมีพื้นที่ในการแสดงความเป็นจีน (Space) คนนั้นก็กลายเป็นกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนยูนนานมีชีวิตแบบไทยและจีน (ยูนนาน) โดยกลุ่มนี้จะมีความเป็นชาวจีนยูนนานในระดับกลางที่มีความเป็นลูกผสมไทย-จีน (ยูนนาน) จะกลายเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic groups)

ในลำดับขั้นที่ 3 นั้นจะต้องมีองค์ประกอบอีกระดับหนึ่งคือ การใช้ประเพณี (Traditions) ในการรวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ของกลุ่ม ที่มีการดำรงอุดมการณ์ (Ideology) ในแบบใดแบบหนึ่งของจีนยูนนานคือ

1. อุดมการณ์กักมันตัง
2. อุดมการณ์ความเป็นจีน (ฮั่น)
3. อุดมการณ์ทางศาสนา (มุสลิม)

ทั้งสามแบบนี้จะต้องสามารถแยกแยะ (Category) ความแตกต่างระหว่าง จีนแต่ละประเภทได้ โดยสามารถใช้อุดมการณ์ในการสร้างความเหนือกว่าทางชาติพันธุ์ต่อกันได้ ก็จะกลายเป็นชาวจีนยูนนานสมบูรณ์แบบในสามลักษณะจะกลายเป็นลักษณะชาติพันธุ์สัมพันธ์ (Ethnicity) ซึ่งกระบวนการสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์นี้สามารถสร้างเป็นแผนผังได้ดังนี้

ภาพที่ 7.2 กระบวนการและลำดับขั้นของ การสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์
Ethnic Domestication ของชาวจีนยูนนานในภาคเหนือประเทศไทย

ทั้งนี้ กระบวนการสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์ (Ethnic Domestication) เป็นส่วนหนึ่งที่จำเป็นต่อการเป็นรัฐไทยซึ่งมีแนวคิดเชิงนโยบายในการจัดสถานะกลุ่มคนโดยใช้ความเป็นชาติพันธุ์เป็นข้อกำหนดมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ดังเช่นการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามเป็น ประเทศไทยโดยนโยบายเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทยผ่านอดีตเลขาธิการสภาความมั่นคง โดยจักษัย บุรุชพัฒน์⁴⁶ ซึ่งมีส่วนในการปฏิบัตินโยบายนั้นได้กล่าวถึงนโยบายของรัฐต่างๆโดยทั่วไปนั้นมีแนวทางอยู่สามประเด็นดังนี้

⁴⁶ การอ้างอิงถึงข้อความนี้เพื่อจะแสดงถึงแนวคิดและนโยบายของผู้ดำรงตำแหน่งในการปฏิบัติงานด้านความมั่นคงที่กำลังดำเนินการเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในขณะนั้น (พ.ศ. 2518)

1. นโยบายแยกพวก (Segregation) หมายถึงการแยกแยะกลุ่มอย่างชัดเจน ต่างคนต่างอยู่ ไม่มีความสัมพันธ์กัน

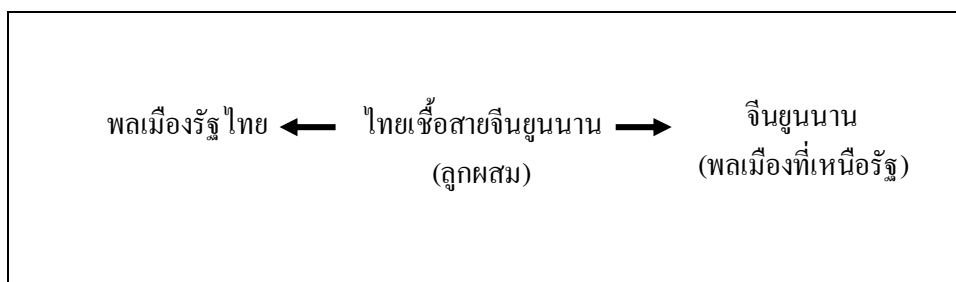
2. นโยบายผนวกรวมหรืออยู่ด้วยกัน (Integration) หมายถึงชนกลุ่มน้อยในรัฐที่จะสามารถดำรงชีวิตวัฒนธรรม ตามวิถีของตนเองไว้ได้ แต่ต้องมีความจงรักภักดีต่อประเทศ (รัฐ)

3. นโยบายการผสมกลมกลืนชาติ (Assimilation) หมายถึงการที่รัฐ (คนกลุ่มใหญ่) พยายามกลืนชนกลุ่มน้อยผ่านกระบวนการทางสังคมกลายเป็นกลุ่มเดียวกันในที่สุด

ซึ่งแนวนโยบายทั้งสามนี้การใช้การผสมกลมกลืนชาติเป็นวิธีการที่ได้รับการปฏิบัติในประเทศไทยและเชื่อว่าจะเป็นวิธีการที่ได้ผลกับคนจีนโพ้นทะเลในช่วงระยะเวลาหนึ่ง และกระบวนการผนวกรวม หรือการบูรณาการ นั้นไม่ได้นำมาใช้เป็นนโยบายของรัฐในการจัดการชนกลุ่มน้อยแต่อย่างใด

กระบวนการที่กระทำโดยรัฐนั้นได้ใช้กรณีที่ประสบความสำเร็จในเรื่องการกลืนกลาย ชาวจีนโพ้นทะเลและจีนฮ่อในอดีตมาใช้ในการบวนการกลืนกลายชาวจีนยูนนานเช่นการสร้างชื่อเรียกชาวจีนยูนนานกลุ่มนี้ว่า ฮ่อ เป็นการสร้างชื่อที่ชี้ให้เห็นถึงความต่อเนื่องจากอดีต ที่ฮ่อเป็นคนจีนยูนนาน ในปัจจุบัน ฮ่อนั้นได้กลายเป็นไทยแล้ว และอนาคตของชาวจีนยูนนาน นั้นจะต้องกลายเป็นไทยในที่สุดเช่นกัน แต่สำหรับคนที่ยังไม่ยอมนั้นจะต้องถูกกักกันในพื้นที่ที่กำหนดตั้งแต่แรก และการถูกสร้างภาพลักษณ์ของฮ่อที่ผูกติดกับสินค้าต้องห้าม ถึงแม้ว่าจะมีสัญชาติไทยแล้วก็ยังคงมีความพยายามที่จะกักขังตัวคนที่ผูกติดกับพื้นที่ในภูเขาให้คงสภาพเป็นจีนและไม่มีส่วนร่วมในความเป็นพลเมืองถ้าไม่ออกจากพื้นที่ใช้ประโยชน์ทางทหาร โดยกระบวนการดังกล่าวกระทำการคัดสรรผู้คนเชิงชาติพันธุ์ อย่างต่อเนื่อง ไม่ต่ำกว่า สามชั่วอายุคน ทำให้ชาวจีนยูนนานบางส่วนยอมสูญเสียลักษณะดั้งเดิมของตนไปเป็นส่วนหนึ่งของพลเมืองไทย

ในทางตรงข้ามแต่ยังมีกลุ่มชาวจีนยูนนานบางส่วนที่ยังคงต้องการที่จะดำรงความเป็นจีนยูนนานในแบบของตนในรัฐไทยจึงมีการรื้อฟื้นความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จีน ผ่านองค์กรชาติพันธุ์แบบไม่เป็นทางการเพื่อสร้างพื้นที่ในการแสดงความเป็นจีน เช่นการรื้อฟื้นประเพณี พิธีกรรม ภาษา โดยให้ความหมายใหม่เชิงอุดมการณ์ทางการเมือง องค์กรศาสนา ความหมายและความแตกต่างของชื่อจีนยูนนาน ฮั่น และฮ่อ อาหารในชีวิตประจำวัน และผ่านนโยบายของรัฐที่เปิดโอกาสเช่นเรื่องการท่องเที่ยว ส่งผลไปสู่การคัดสรรผู้คนที่สืบเชื้อสายและวัฒนธรรมจีนยูนนานเพื่อกำหนดความแตกต่างแต่ด้วยอุดมการณ์ที่มีอย่างหลากหลายทำให้จีนยูนนานมีความหลากหลายไม่เป็นหนึ่งเดียวกัน

ภาพที่ 7.3 พลวัตกลุ่มชาวจีนยูนนานในภาคเหนือประเทศไทย ระหว่างพลเมืองรัฐไทย กับความเป็นจีนยูนนาน

ในส่วนของการสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์ (Ethnic Domestication) ของชาวจีนยูนนานในประเทศไทยเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นระหว่าง การกลืนกลาย ของรัฐไทยกับชาวจีนยูนนาน กับ ความพยายามที่ชาวจีนยูนนานที่จะอยู่ในรัฐไทยแบบบูรณาการ เป็นการเมืองทางชาติพันธุ์สัมพันธ์ที่ กลุ่มชาวจีนยูนนานอยู่ท่ามกลาง (In Between) ของกระบวนการนี้ ทั้งสองฝ่ายที่แข่งขันในการคัดสรรผู้คนเพื่อนำไปสู่การกลืนกลายในรูปแบบของแต่ละฝ่าย ดังนั้นความเป็นจีนยูนนานในประเทศไทยจึงมีลักษณะที่เป็น “พลวัต” (Dynamics)

7.4 บทสรุป : การเมืองเรื่องชาติพันธุ์

การศึกษาเรื่องพลวัตของความเป็นชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทย: การบูรณาการเข้าสู่รัฐไทย เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีที่น่าสนใจถึงสิ่งที่เรียกว่า ชาติพันธุ์นั้นมีการบูรณาการในการสร้างขึ้นมาอย่างไรและนำไปใช้ประโยชน์อย่างไรในการที่ชาวจีนยูนนานได้กลายมาเป็นกลุ่มคนที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐที่มีการใช้นโยบายการกลืนกลาย เป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งการสร้างความเป็นชาติพันธุ์จีนยูนนานในประเทศไทยนั้นไม่ได้เป็นอย่างหยุดนิ่งและอนุรักษ์ แต่เป็นไปอย่างมีพลวัต ตลอดเวลา

กลุ่มคนที่เรียกตนเองว่าชาวจีนยูนนานที่อาศัยในประเทศไทยนั้น อยู่ท่ามกลางความพยายามของอำนาจสองกลุ่มที่พยายามในการสร้างพลเมืองของตนเองขึ้นในกรณีนี้คือระหว่างรัฐไทย กับ กลุ่มองค์กรทางสังคมที่ไม่เป็นทางการของชาวจีนยูนนานที่ไม่ยอมสูญเสียความเป็นจีนของตนเองไปเพียงแต่ขอมีส่วนร่วมในฐานะพลเมืองที่มีความแตกต่างทางชาติพันธุ์ กล่าวคือมีความต้องการที่จะบูรณาการโดยไม่ยอม ถูกกลืนกลายชาติ ให้มีลักษณะของกลุ่มคนส่วนใหญ่ในรัฐไทย

กระบวนการนี้เป็นกระบวนการทางการเมืองเรื่องชาติพันธุ์สัมพันธ์ ซึ่งในการวิจัยเรียกปรากฏการณ์เฉพาะกรณีนี้ว่า “กระบวนการสร้างความเป็นพื้นเมืองทางชาติพันธุ์” (Ethnic Domestication) เป็นกระบวนการที่อยู่ระหว่างกลางของ กระบวนการการบูรณาการ และกระบวนการกลืนกลาย (กระบวนการทั้งสามนับเป็นกระบวนการที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ให้กลายเป็นเครื่องมือทางอำนาจ ทั้งที่มนุษย์เกิดมานั้นเท่าเทียมกันถึงแม้ว่าความเป็นชาติพันธุ์จะมีประเด็นถกเถียงว่าเป็นการสืบสายเลือดและวัฒนธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ยอมรับกันว่ามีอยู่จริง แต่การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าการสืบสายเลือดโดยเฉพาะทางบิดาที่ชาวจีนถือว่ามีความสำคัญในแนวทางขงจื๊อนั้นก็เป็นแค่องค์ประกอบพื้นฐานเท่านั้น ที่ยังมีความเปลี่ยนแปลงได้ ดังนั้นความเป็นชาติพันธุ์จึงเป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นโดยมีเครื่องมือที่คัดสรร เช่น พิธีกรรม ประเพณี การอ้างประวัติศาสตร์ต้นกำเนิดในการสร้างกลุ่มชาติพันธุ์ที่ให้แตกต่างและสร้างความแตกต่างและความเหนือกว่า เพื่อการต่อรองเชิงอำนาจ ผ่านองค์กรทางสังคมที่เรียกว่า “กลุ่มชาติพันธุ์”

7.5 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานในภาคเหนือของประเทศไทยครั้งนี้ เป็นการศึกษาในประเด็นเรื่ององค์การทางชาติพันธุ์ในฐานะที่สร้างความเป็นชาติพันธุ์ชาวจีนยูนนาน เรื่องของชาวจีนยูนนานยังคงมี “พลวัต” อย่างต่อเนื่องไป ดังนั้นความรู้ทางวิชาการเรื่องนี้ยังคงต้องมีการศึกษาในประเด็นต่างๆ ต่อไป ดังนี้

การศึกษาเรื่องผู้หญิงชาวจีนยูนนานมุสลิม การศึกษานี้พบว่าผู้หญิงชาวจีนยูนนานมุสลิมมีความเปลี่ยนแปลงเชิงอัตลักษณ์ ระหว่างความเป็นจีนและความเป็นมุสลิมยูนนานในระหว่างรุ่นที่1 ที่เป็นผู้อพยพ ในรุ่นที่2 ที่ได้สัญชาติไทย และในรุ่นที่3เป็นส่วนหนึ่งความเป็นจีนและความเป็นมุสลิมที่มีอัตลักษณ์เฉพาะ

การศึกษากระบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาในกลุ่มชาวจีนยูนนานมุสลิม ที่เป็นกลุ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย หลัง พ.ศ. 2496 เป็นการศึกษาต่อเนื่องจากการศึกษาของสุชาติ เศรษฐมาลินี ในคณาณพนธ์ มหาวิทยาลัยฮาวาย

การศึกษาเรื่องคติชนวิทยาในกลุ่มชาวจีนยูนนาน ในประเด็นนิทาน เพลงพื้นบ้าน คติความเชื่อ สุภาษิต ในชีวิตประจำวันเพื่อที่เข้าใจมิติทางวัฒนธรรม ที่เป็นโครงสร้างทางความคิดในกลุ่มชาวจีนยูนนาน

การศึกษาเรื่องชาวจีนยูนนานในสื่อ ชาวจีนยูนนานปรากฏภาพตัวแทนในสื่อสมัยใหม่ เช่น ภาพยนตร์ เพลง ภาพนิ่ง และข่าว เพื่อให้เห็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนและการรับเอาภาพตัวแทนนั้นไปเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ชาวจีนยูนนาน

รายการอ้างอิง

รายการอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2513). นางนพมาศหรือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ: ศิลปบรรณาการ.

กรรมการฯ ดันประเสริฐ, พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง, แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, และเสาวนีย์ วิเศษสินธุ์. (2540). 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทางประวัติศาสตร์สังคมไทย: ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า: รายงานการวิจัย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ.

กระทรวงมหาดไทย. (2553, 26 กุมภาพันธ์). ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมเงินฮ่ออิสระ พ.ศ. 2533.

กระทรวงมหาดไทย. (2528, 21 พฤศจิกายน). ประกาศกระทรวงมหาดไทย เรื่องกำหนดเขตควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติ และเงินฮ่ออพยพ.

กระทรวงมหาดไทย. (2528, 21 พฤศจิกายน). ระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการทะเบียนและการควบคุมอดีตทหารจีนคณะชาติและเงินฮ่ออพยพ พ.ศ. 2528.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านแกน้อย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. (2552, 18 เมษายน และ 8 สิงหาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านถ้ำจ๊อบ ตำบลหนองบัว อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่. (2552, 18 เมษายน). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านเปียงหลวง ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. (2552, 18 เมษายน และ 8 สิงหาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านผาตั้ง ตำบลปอ อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย. (2552, 8 พฤษภาคม และ 26 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านม่วงเครือ ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. (2552, 18 เมษายน). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านสันมะกอกหวาน ตำบลแม่งอน อำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่.
(2552, 17 เมษายน). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านสุขฤทัย (หัวเมืองงาม) ตำบลท่าตอย อำเภอแม่เมาะ จังหวัด
เชียงใหม่. (2552, 17 เมษายน). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านหลวง ตำบลแม่งอน อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่. (2552,
17 เมษายน และ 8 สิงหาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านห้วยมู บ้านห้วยหม้อ ตำบลแม่สลองใน อำเภอแม่ฟ้าหลวง
จังหวัดเชียงราย. (2552, 30 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

กลุ่มอดีตทหารจีนคณะชาติ(ทจช.) บ้านอรุโณทัย ตำบลเมืองนะ อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่.
(2552, 19 ตุลาคม และ 9 สิงหาคม). สัมภาษณ์.

กองอำนวยการพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางทหารกองบัญชาการกองทัพไทย
(กอ.พรท.บก.ทท.) (2545). เอกสารอดีตทหารจีนคณะชาติ ค่ายเม็งราย จังหวัดเชียงราย.
เชียงราย: กองฯ.

กองอำนวยการพัฒนาและจัดระเบียบพื้นที่ที่ใช้ประโยชน์ทางทหารกองบัญชาการกองทัพไทย
(กอ.พรท.บก.ทท.). (2552). เอกสารรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระเบียบพื้นที่ใช้
ประโยชน์ทางทหารของกองบัญชาการกองทัพไทย ประจำปีงบประมาณ 2552. เชียงราย:
กองฯ.

กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร. (2546). ทหารจีนคณะชาติ กักมินตั้ง† ตกค้างทางภาคเหนือประเทศ
ไทย. เชียงใหม่: สยามรัฐพริ้นติ้ง.

กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร. (2537). กองพล 93 ผู้อพยพบนทหารจีนคณะชาติบนดอยผาตั้ง.
เชียงใหม่: สยามรัฐพริ้นติ้ง.

กาญจนะ ประภาสวุฒิสาร. (2548). เสธ.เงิน โหมว ชิว: มังกรดอยแห่งกองทัพกักมินตั้ง†.
เชียงใหม่: สยามรัฐพริ้นติ้ง.

กาญจนะ ประกาศสุติสาร. (2552, 20 ตุลาคม). ทำงานในกองอำนวยการพัฒนาสังคมและอาชีพผู้
อพยพ (บก04)และหน่วยเฉพาะกิจ 327 (ฉก327) และกองกำลังนเรศวร มีหน้าที่เกี่ยวกับ
การติดตามและจัดการทางทหารในเรื่องอดีตทหารจีนคณะชาติ ระหว่างปี พ.ศ. 2519-2539.
สัมภาษณ์.

กาญจนาภรณ์. (2516). ภูมิศาสตร์วัดโพธิ์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บำรุงสาสน์.

ขจัดภัย บุรุษพัฒน์. (2518). **ชนกลุ่มน้อยในไทย**. กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา.

คนเฝ้ามีสยิดคารุลอามาน ประจำจังหวัดเชียงราย ไม่ประสงค์จะออกนาม. (2553, 12 พฤษภาคม).
สัมภาษณ์.

จาปี (นามสมมุติ). (2552, 17 เมษายน และ 19 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2544). **ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว ขอม และลักษณะทางสังคมของชน
ชาติฉบับสมบูรณ์**เพิ่มเติมข้อเท็จจริงว่าด้วยชนชาติขอม (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศยาม.

จิรจันทร์ วงศ์ล้อเกียรติ ประทีปะเสน. (2548). **ขุนขวงเลียงภาเกียรติ: ทายาทจิ้งเหอ 100 ปี
การวามมั่วต่างสู่เชียงใหม่**. เชียงใหม่: ธนบรรณการพิมพ์.

เจีย แยน จอง. (2538ก). **ความเป็นมาและวัฒนธรรมของจีนฮ่อ**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เจีย แยน จอง. (2538ข). **แคว้นไค่คัง: ไทยถิ่นเหนือในยูนนาน**. ใน ประคอง นิมมานเหมินท์ และ
เรืองวิทย์ ลิมปนาท (บรรณาธิการ), **หนังสือรวมบทความเรื่อง คนไทไค่คัง ไทใหญ่ใน
ยูนนาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เจีย แยนจอง. (ม.ป.ป). **สาเหตุที่ชาวจีนยูนนานถูกเรียกว่า “ฮ่อ”**. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2547). ทบทวนแนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ข้ามยุคสมัยกับการศึกษาสังคมไทย. ใน แนวทางการศึกษาชาติพันธุ์ หนังสือรวบรวมบทความจากการประชุมประจำปีทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2 เรื่อง ชาติ-ชาติพันธุ์ วิถีชีวิตและความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในโลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2549). ประวัติศาสตร์ยูนนานสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

ชาติชาย (นามสมมุติ). (2552, 17 เมษายน และ 8 สิงหาคม). สัมภาษณ์.

ชาติชาย มุสหมัดซอด้ก. (2552, 11 ตุลาคม). กรรมการอิสลามของอำเภอปาย จังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์.

ชูพินิจ เกษมณี. (2553). ประสบการณ์ภาคสนามในงานวิจัยชาติพันธุ์จากสถาบันวิจัยชาวเขาถึงองค์กรพัฒนาเอกชน. ใน หนังสือสรุปการประชุมวิชาการ ประสพการณ์ครึ่งศตวรรษการพัฒนาชาติพันธุ์ในประเทศไทย การสอบทานเพื่อปรับกระบวนการ. เชียงราย: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ร่วมกับมหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง เชียงราย.

เชียวหลาน แซ่ถ้ง. (2552, 30 ตุลาคม). ไร่ชา 101 คอยแม่สลอง จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.

ชันชัน (นามสมมุติ). (2552, 11 มิถุนายน). สัมภาษณ์.

ทวีศักดิ์ เพื่อกสม. (2546). คนแปลกหน้านานาชาติกรุงสยาม: ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. กรุงเทพฯ: มติชน.

ธนูชัย ดีเทศน์. (2518). ชีวิตและความสัมพันธ์ของจีนฮ่อ กับลี้ซอหมู่บ้านหัวแม่คำ ตำบลป่าซาง อำเภอแม่จันจังหวัดเชียงราย. สารนิพนธ์ โครงการการศึกษาชั้นประกาศนียบัตรชั้นสูงบัณฑิตอาสาสมัคร. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ .

นรเศรษฐ พิสุทธิพันธุ์. (2548). สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย จีนฮ่อ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล.

นักเรียนชั้น ม.6 โรงเรียนสันติคีรีวิทยาคม. (2550, 8 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

นางตี แซ่ซา (อาอีชะ). (2551, 16 เมษายน). สัมภาษณ์.

นิพัทธเวช สืบแสง. (2524). ปัญหาการจัดกลุ่มเชื้อชาติของผีตองเหลือง. *ข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา*. 5(2), 2-11.

นิสริน ภัทรเรืองวิไล. (2550-2551). สัมภาษณ์.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2545). *ชาวเขาในประเทศไทย: ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มติชน.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). *30 ชาติในเชียงราย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.

ประสิทธิ์ ลิปรีชา, และปนัดดา บุญสาระน้อย. (2548). สังคมศาสตร์การเมืองเรื่องสุขภาพ การเมืองเรื่องชาติพันธุ์. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์*, 17(1), 202-237.

ปราณี (นามสมมุติ). (2552, 7 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.

ปรีชา (นามสมมุติ). (2551, 10 กันยายน). สัมภาษณ์.

ปลาย่อ ชนชนนท์. (2530). *นายทุนพ่อค้ากับการก่อและขยายตัวของระบบทุนนิยมในภาคเหนือของไทย พ.ศ. 2464-2523*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

พรชัย ตระกูลวรานนท์. (2545). แนวทางการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์จีนในสังคมไทย. *วารสารสังคมวิทยา มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*, 21(1), 1-21.

พวงเพชร (นามสมมุติ). (2552, 17 เมษายน). สัมภาษณ์.

พัฒนา กิตติอาสา. (2551). “มานุษยวิทยาแบบคนมองคน” ข้อเสนอเบื้องต้นว่าด้วยกำเนิดและพัฒนาการของงานชาติพันธุ์นิพนธ์ในสยาม. *วารสารสังคมศาสตร์ ฉบับข้ามพรมแดนความรู้แห่งสังคมศาสตร์ไทย: 60 ปี อานันท์ กาญจนพันธุ์*, 20(2), 159-208.

ไพฑูรย์ ดัชเช่. (2527). *ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย เอกภาพกับคอมมิวนิสต์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภรณ์ ชัยศิริ. (2552, 19 ตุลาคม). สัมภาษณ์.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. (2547). **จีนโพ้นทะเลสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: แบรินเอจ.

มนัส มณีประเสริฐ. (2524). เรื่องลือชอกี้ไม่ใช่ มูเซอกี้ไม่ถูก จีนฮ่อก็ไม่ใช่. **ข่าวสารศูนย์วิจัยชาวเขา**, 5 (1), 27-31.

มานิตย์ แซ่ซา. (2551, 7 กุมภาพันธ์ และ 2552, 21 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.

แม่สอง (นามสมมติ). (2552, 7 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.

แม่หนึ่ง (นามสมมติ). (2551, 16 เมษายน). สัมภาษณ์.

โมท, เอฟ. ดับเบิลยู. (1970). **ชาวจีนฮ่อ (จีนยูนนาน) แห่งบ้านยางในภาคเหนือของประเทศไทย**. (แปลจาก The Haw (Yunnan Chinese) of Ban Yang in Northern Thailand จากการประชุม In-Service Orientation on Hill Tribes, First Symposium โดย กองสงเคราะห์ชาวเขา กระทรวงมหาดไทย). ม.ป.ท: ม.ป.พ.

ยรรยง จิรนกร, และรัตนพร เศรษฐกุล. (2551). **ประวัติศาสตร์สิบสองปันนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

ลูกสาว (นามสมมติ). (2552, 7 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.

เลห้ล่า (นามสมมติ). (2553, 20 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

วัฒนา คุณประดิษฐ์. (2543). **การผลิตซ้ำอุดมการณ์ของชาวจีนฮ่อในภาคเหนือของประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษา นอกระบบ. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

วิจิตรวาทการ, พลตรีหลวง. (2549). **งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

วิทยา อารณ. (2544). **แนบเนื้อแม่ลาว พินิจพื้นที่ เวลา และสังคม ผ่านมิติลุ่มน้ำ**. เชียงใหม่: ชารเหนือ.

วิทยาลัยประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2553, 4 มีนาคม). สำนักงานสถิติจีนเผย
จำนวนประชากรจีนเพิ่มขึ้นแตะ 1,334.74 ล้านคน ในปี 2552. สืบค้นเมื่อ 4 สิงหาคม
2553, จาก http://www.cps.chula.ac.th/html_th/pop_base/trend/trend_091.htm

วิไลพร รุ่งโรจน์เรืองฉาย. (2551, 1 เมษายน). ครูใหญ่โรงเรียนจีน บ้านเวียงหมอก อำเภอเชียงของ
จังหวัดเชียงราย. สัมภาษณ์.

เวียงรัฐ เนติโพธิ์. (2552). *ทุนเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: Open books.

สกินเนอร์, วิลเลียม จี. (2529). *สังคมชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์*.
(แปลจาก Chinese Society in Thailand An Analytical History โดย พรณี นัตรพลรักษ์).
กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

สง่า กาญจนาคพันธุ์. (2510). *หลักไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: ศาส์นสวรรค์.

สถาบันราชภัฏเชียงราย. (2543). *โครงการสนับสนุนการเพิ่มวุฒิของบุคลากรสู่ระดับบัณฑิตศึกษา
เชียงราย 100 ปีที่ล่วงแล้ว*. เชียงราย: สยามโฆษณาและการพิมพ์.

สมชาย อุ่นตะ. (2542). *ความสำนึกในความเป็นไทยของจีนฮ่อรุ่นบุตรหลานที่ได้รับสัญชาติไทย
แล้ว*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
กรุงเทพฯ.

สมภพ ลาขโรจน์, พินิจ พิษกัลป์, สารณีย์ ไทยานันท์, และพนพ สัตโยภาส. (2528).
ความสัมพันธ์ทางสังคมเศรษฐกิจระหว่างชาวเขากับจีนฮ่อ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยชาวเขา.

สายเพชร (นามสมมุติ). (2551, 16 เมษายน และ 2552, 7 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจังหวัดเชียงราย. (2553). *สถิติการใช้สิทธิเลือกตั้งท้องถิ่น ใน
หมู่บ้านชาวจีนยูนนาน*. เชียงราย: สำนักงานฯ.

สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2550). การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของชาวมุสลิมยูนนานในภาคเหนือของ
ประเทศไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 19(2), 24-58.

สุเทพ สุนทรเกสัช (2548). **ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาในการศึกษา
อัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์การความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์.**
กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สุเทพ สุนทรเกสัช. (2540). **มานุษยวิทยากับประวัติศาสตร์.** กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

สุวรรณา สถาอนันต์. (2551). **หลุนอี่ว: ขงจื้อสนทนา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

เสฐียรโกเศศ. (2521). **ชีวิตชาวไทยสมัยก่อนและการศึกษาเรื่องประเพณีไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3).**
กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

เสาร์ (นามสมมุติ). (2552, 18 เมษายน). สัมภาษณ์.

แสงอรุณ กนกพงษ์ชัย. (2549). **ความสัมพันธ์วัฒนธรรมไทยจีน: เอกสารประกอบการเรียน.**
สมุทรปราการ: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

หน่วยเฉพาะกิจ 327 กองทัพภาคที่ 3. (2530). **ผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ.** ม.ป.ท: ม.ป.พ.

หลุย อี้ เกียน. (2550, 7 เมษายน). ผู้นำของชุมชนคอยแม่สลอง. สัมภาษณ์.

อนันต์ บำรุงพุกภัย. (2533). **ปัญหาชนกลุ่มน้อยกับความมั่นคงของชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีจีนฮ่อ
(ผู้อพยพอดีตทหารจีนคณะชาติ).** กรุงเทพฯ: เอกสารวิจัยหลักสูตรป้องกันราชอาณาจักร
วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร.

อัสวพาหุ. (2528). **ยิวแห่งบูรพทิศ และ เมืองไทยจึ่งตื่นเถิด.** กรุงเทพฯ: มูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2552). **ความเข้าใจ “วัฒนธรรม” ในสังคมไทย. ใน มานุษยวิทยาปะทะ
วัฒนธรรมศึกษา ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรม หนังสือรวบรวมบทความจากการประชุม
ประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 เรื่อง ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา.** กรุงเทพฯ: ศูนย์
มานุษยวิทยาสรินธร (องค์การมหาชน).

อาเหมย (นามสมมุติ). (2552, 16 พฤษภาคม). สัมภาษณ์.

อุษา โลหะจรรยา. (2549). **ประวัติศาสตร์ยูนนานสมัยใหม่**. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

แอนเดอร์สัน, แบนเนดิกท์. (2553). **กระจกเงา: วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน**.
กรุงเทพฯ: อาน.

Chang, Wen-Chin. (2001). From war refugees to immigrants: the case of the KMT Yunnanese Chinese in Northern Thailand. **International Migration Review**, 35(4), 1086-1105.

Chang, Wen-Chin. (2006). Home Away Form Home: Migrant Yunannese Chinese in Northern Thailand. **International Journal of Asian Studies**, 3(1), 49-76.

Dodd, W. C. (2010). **The Tai Race : The Elder Brother of the Chinese**. Bangkok: White Lotus.

Formation of The Chinese Civilization. (2010). **The Origin of Man**. Retrieved August 4, 2010, from <http://www.china.org.cn/e-gudai/1.htm>

Guibernau, M., & Rex, J. (2010). **The Ethnicity Reader Nationalism ,Multiculturalism and Migration** (2nd ed.). London: Polity.

Liulan, W. (2005, April 14). **Yunnanese Muslims along the Northern Thai Border**. Retrieved August 4, 2010, from kyotoreview.cseas.kyoto-u.ac.jp/issue/issue4/article_356.doc

Liulan, W. (December 2006). Hui Yunnanese Migratory History in Relation to the Han Yunannese and Ethnic Resurgence in Northern Thailand. **Southeast Asian Studies**, 44(3), p.337-358.

McCaskill, D. (1977). **Development or Domestication? Indigenous People of Southeast Asia**. Chiang Mai: Silkworm Books.

Reynolds, C. J. (2551). A Very Short History of Anthropology in Thailand with Special Reference to The North. **วารสารสังคมศาสตร์**, 20(2), 17-54.

Rong, M. (2010). **'Culturalism' and 'Nationalism' in Modern China, in The Ethnicity Reader Nationalism, Multiculturalism and Migration** (2nd ed.). London: Polity.

Suthep Soonthornpasuch. (1977). **Islamic Identity in Chiangmai City: A Historical and Strural Comparison of Two Communities**. PhD. Dissertation. University of California, Berkeley, USA.

ภาคผนวก

ภาคผนวก

คำภาษาจีนที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

คำภาษาจีนที่เกี่ยวข้องในงานวิจัย

คำภาษาไทย	ตัวอักษรภาษาจีน
แต้จิ๋ว	潮州
สกลเกียน	福建
ไหหลำ	海南
แคะ	客
กวางตุ้ง	广东
เทศกาลเซ่งเม้ง	清明节
หลี่ เหวิน ฝาน	李文焕
ต้วน ซี เหวิน	段希文
ภาษาจีนแมนดาริน	普通话
นครชู	楚国
น่านเจ้า	南诏
เสฉวน	四川
ก๊วยโจว	贵州
อู๋ซานก๊วย	吴三桂
ตูเหวินซิว	杜文秀
เจิ้งเหอ	郑和
ซำปอกง	三宝宫
(พรรค) ก๊กมินตั๋ง	国民党
ขงจื้อ	孔子
หลุนอี่ว	论语
เหวิน	仁
หลี่	礼
ราชวงศ์ฮั่น	汉朝
ต้าหลี่	大理
ซีเอ้อห่อ	西洱河
ซีเอ้อห่อหมาน	西洱河蛮

คำภาษาไทย	ตัวอักษรภาษาจีน
ฮ่อ	贺 (แบบอาจารย์เจี๋ย แชนจอง)
หงจิ๋วเฉียน	洪秀全
ไทผิงเทียนกั๋ว	太平天国
อินหน่านหว่า	云南话
โกกั๊ง	果敢
เกิงหม่า	耿马
เจิ้งคัง	镇康
หุยเจี๋ยว	回教
ฮั่นเจี๋ยว	汉教
จีตุ่เจี๋ยว	基督教
ยูนนาน	云南
ไป่	白
เสฉวนใต้	南四川
แม่น้ำแยงซีเกียง	扬子江
ก๊วยโจว	贵州
หูหนาน	湖南
กวางสี	广西
น่านเจ้า	南诏
เมืองลู่ตี้	瑞丽市
อู๋ซานกั๊ย	吴三桂
ตู๋หวินซิว	杜文秀
ราชวงศ์หยวน	元朝
ชาวมองโกล	蒙古人
ราชวงศ์หมิง	明朝
ราชวงศ์โจว	周朝
คุนหมิง	昆明
ราชวงศ์ชิง	清朝
หุย	回

คำภาษาไทย	ตัวอักษรภาษาจีน
เฉิน โหมว ชิว	陈茂修
อารยธรรมเตียน	滇文明(ที่หมายถึงยูนนาน)
เมืองเตียน	滇城
ราชวงศ์ถัง	唐朝
แมนจู	满族
(ภาษากลุ่มจีนฮ่อ)ซีหนานกวานฮว่า	西南官话
(จิ๋วที่เรียกว่า) เตียนลี่	滇戏
(ระบำโคมไฟ) ฮวาเต็ง	花灯
ฮั่น	汉
จักรพรรดิเซียนเฟิง	咸丰皇帝
เจิงชงหลิง	郑崇林
(นายพล)ด้วนซีเหวิน	段希文
นายพลหลี่ เหวิน ผาน	李文焕
ปุ่นเถ้ากง	本头宫
เจ้าแม่ทับทิม	马祖
กินผักเยอะๆ	多
กินผัก (ชื่อน่าย)	吃菜
ผักใหญ่ (ดำน่าย)	大菜
วันเซ็งเม้ง	清明节
ซุนยัตเซน	孙中山
อำเภอไท่ชง	腾冲县
อำเภอเจินคัง	镇康县
ชมรมศิษย์เก่า	校友会

ตัวสะกดและความหมายของคำในศาสนาอิสลาม

จากหนังสือคำศัพท์น่ารู้ที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยมุสลิม กรมสารนิเทศ กระทรวงต่างประเทศ
บริษัทออฟเซ็ทจำกัด กรุงเทพฯ 2552

คำศัพท์	ความหมาย
ชีอะฮ์	พรรค หรือ พวก หมายถึงมุสลิมกลุ่มหนึ่งที่สนับสนุนอาลี ลูกพี่ลูกน้องและลูกเขยของท่านนบีมุฮัมมัดให้เป็นประมุข(เคาะลีฟะฮ์)ของประชาคมมุสลิมหลังจากที่ท่านนบีมุฮัมมัดเสียชีวิต ปัจจุบันมุสลิมที่เป็นชีอะฮ์ อาศัยอยู่ในอิหร่านและอิรักเป็นส่วนใหญ่
หุบฮัต	สิ่งที่ทำให้สงสัยว่าเป็นสิ่งที่ไม่อนุมัติหรือเป็นสิ่งที่ต้องห้ามซึ่งศาสนบัญญัติอิสลามถือว่าเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง
ชะกาต	การบริจาค
ชะบิสะฮ์	การเชือดสัตว์ตามศาสนบัญญัติของอิสลามโดยการกล่าวนามพระเจ้าก่อนเชือดโดยออกและคอของสัตว์ต้องหันไปทาง กิบลัต มีดต้องคมและเชือดให้หลุดเลือดใหญ่สองเส้นข้างหลอดลมขาดพร้อมกับหลอดลม
ซุนนี	ผู้ปฏิบัติตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัดซุนนีเป็นประชากรมุสลิมส่วนใหญ่ในโลกมุสลิม
ซุฟี	มุสลิมที่มุ่งเน้นการขัดเลาทางด้านจิตวิญญาณเป็นหลัก ผู้เป็นซุฟีจะใช้ชีวิตสันโดษพอใจในสิ่งที่มีอยู่หลีกเลี่ยงความฟุ้งเฟ้อและสิ่งต้องห้ามพยายามหาทางที่จะเข้าใกล้พระเจ้ามากที่สุด แต่ซุฟีก็ไม่ปลีกตัวออกจากสังคมไปใช้ชีวิตแบบนักพรตหรือนักบวช
ญาริยะฮ์	การบริจาคสร้างมัสญิดหรือโรงเรียน
ญุมฮะฮ์	วันศุกร์เป็นวันสำคัญประจำสัปดาห์ของมุสลิม เป็นวันกำหนดให้ผู้ชายมุสลิมต้องไปมัสญิด เพื่อฟังธรรมและละหมาดร่วมกันในตอนบ่าย แต่ไม่บังคับสำหรับผู้หญิง การละหมาดวันศุกร์เรียกว่า ละหมาดญุมฮะฮ์
นิกอบ	ชุดแต่งกายของผู้หญิงที่ปกปิดร่างกายท่อนบนใบหน้าและมือ

คำศัพท์	ความหมาย
นิกาย	การแต่งงานในศาสนาอิสลามซึ่งมีเงื่อนไขจำเป็นอย่างนี้ 1.ชายและหญิงต้องเป็นมุสลิมด้วยกันทั้งคู่ 2.ผู้ปกครองฝ่ายหญิงให้คำยินยอม 3.มีพยานที่เป็นผู้ชายมุสลิมอย่างน้อยสองคน 4.มีของขวัญแต่งงานให้กับเจ้าสาว 5.มีการกล่าวเสนอแต่งงานจากตัวแทนฝ่ายเจ้าสาวและการตอบรับการแต่งงานจากเจ้าบ่าว
มักกะฮ์	เมืองเมกกะ
มัสญิด	
รอมฎอน	
ละหมาด	การแสดงความเคารพภักดีต่อ อัลลอฮ์ ของชาวมุสลิมซึ่งต้องทำวันละ 5 เวลา เพื่อเป็นการยืนยันความศรัทธาของตนเอง คำนี้เข้าใจว่า มาจากคำ “นมาซ” ในภาษาเปอร์เซีย
สุเหร่า	สถานที่สำหรับละหมาดหรือมัสญิด คำนี้มักใช้เรียกกันเฉพาะภูมิภาคเอเชียอาคเนย์
อัลลอฮ์	คำในภาษาอาหรับหมายถึงพระเจ้าสูงสุดที่มุสลิมให้ความเคารพภักดีวิงวอนและสรรเสริญและเชื่อว่าเป็นผู้สร้างทุกสิ่ง
เอะเราะฮ์	ส่วนพึงสวมนของร่างกายที่จะต้องปกปิดตามศาสนบัญญัติอิสลาม โดยผู้ชายคือส่วนตั้งแต่สะดือถึงหัวเข่า ส่วนของผู้หญิงคือทุกส่วนของร่างกายยกเว้นใบหน้าและมือ
ฮัจญ์	การปฏิบัติศาสนกิจที่นครมักกะฮ์ ตามแบบอย่างของท่านนบีมุฮัมมัด ระหว่างวันที่8-13ของเดือน ชุลฮิจญะฮ์
ฮาญี	ผู้ทำพิธีฮัจญ์
ฮาลาล	สิ่งที่พระเจ้าทรงอนุมัติ
ฮิญาบ	ม่านกัน คำนี้ได้ถูกเรียกชุดแต่งกายสตรีมุสลิมที่แต่งปกปิดร่างกายทุกส่วนยกเว้นใบหน้าและมือนอกจากนี้แล้วยังถูกนำไปเรียกผ้าคลุมศีรษะของผู้หญิงด้วย

ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายพลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง
วัน เดือน ปีเกิด	8 มกราคม 2508
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านป่าอ้อ หมู่ 6 ตำบลนางแล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย
ประวัติการศึกษา	
2536-2540	ระดับปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (วัฒนธรรมศึกษา) แขนงวิชาพิพิธภัณฑ์และ วัตถุทางวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยมหิดล
2527-2531	ระดับปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศิลปะ) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (ประสานมิตร)
ประวัติการทำงาน	
2546-ปัจจุบัน	อาจารย์ประจำสำนักวิชาศิลปศาสตร์ และ หัวหน้าโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์อารยธรรม ลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
2545-2546	หัวหน้าพิพิธภัณฑ์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ
2540-2545	ผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ และรักษาการหัวหน้าแผนกหอจดหมายเหตุ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสมุทรปราการ

- 2539-2540 หัวหน้าแผนกพิพิธภัณฑ
มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
จังหวัดสมุทรปราการ
- 2532-2536 ทำงานในธุรกิจทางด้านโฆษณาและออกแบบสิ่งพิมพ์
กรุงเทพฯ
- 2531-2532 ทำงานสถาบันศิลปวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและ
เยาวชน (มายา) กรุงเทพฯ
- งานวิจัย**
- 2552-2553 โครงการวิจัยเพื่อจัดระเบียบและวางแผนพัฒนาพื้นที่
ที่กองบัญชาการกองทัพไทยขอใช้ประโยชน์
ทางทหาร จากกรมป่าไม้ในเขตพื้นที่
จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดเชียงราย (ร่วมวิจัย)
ทุนวิจัยกองบัญชาการกองทัพไทย
- 2550 บทบาทและพิธีกรรมของการทำนายที่มีต่อ
การดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ ลัวะ ในหมู่บ้าน
ห้วยน้ำขุ่น อำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย
(หัวหน้าโครงการ) ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)
- 2549 การสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่หลากหลาย
ชาติพันธุ์กรณีศึกษาชุมชนบ้าน ห้วยน้ำขุ่น
อำเภอแม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย (ร่วมวิจัย)
ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
(สวช.)
- 2548 โครงการวิจัยรูปแบบและแนวทางการท่องเที่ยว
บ้านศิลปินจังหวัดเชียงราย (หัวหน้าโครงการ)
ทุนวิจัยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
(สวช.)

- การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม
จังหวัดเชียงราย (หัวหน้าโครงการ)
ทุนวิจัยสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเชียงราย
2547-2553 Human and Chicken Multi Relationship Research
Project (HCMR) (ร่วมวิจัย)
- ทุนวิจัย H.I.H. Prince Arkishino Research Project
2541-2543 รายงานการวิจัย 90 ปีมูลนิธิป่อเต็กตึ๊งบนเส้นทาง
ประวัติศาสตร์สังคมไทย: ประวัติศาสตร์จาก
คำบอกเล่า (ร่วมวิจัย)
ทุนวิจัย สำนักงานสภามหาวิทยาลัยหัวเฉียว
เฉลิมพระเกียรติ งานวิจัยได้รับรางวัลชมเชยจาก
คณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ สาขาปรัชญา
พ.ศ. 2544

